

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Γ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ Δ. Φ.

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ

ΓΕΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1892

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΥΡΓΟΥ

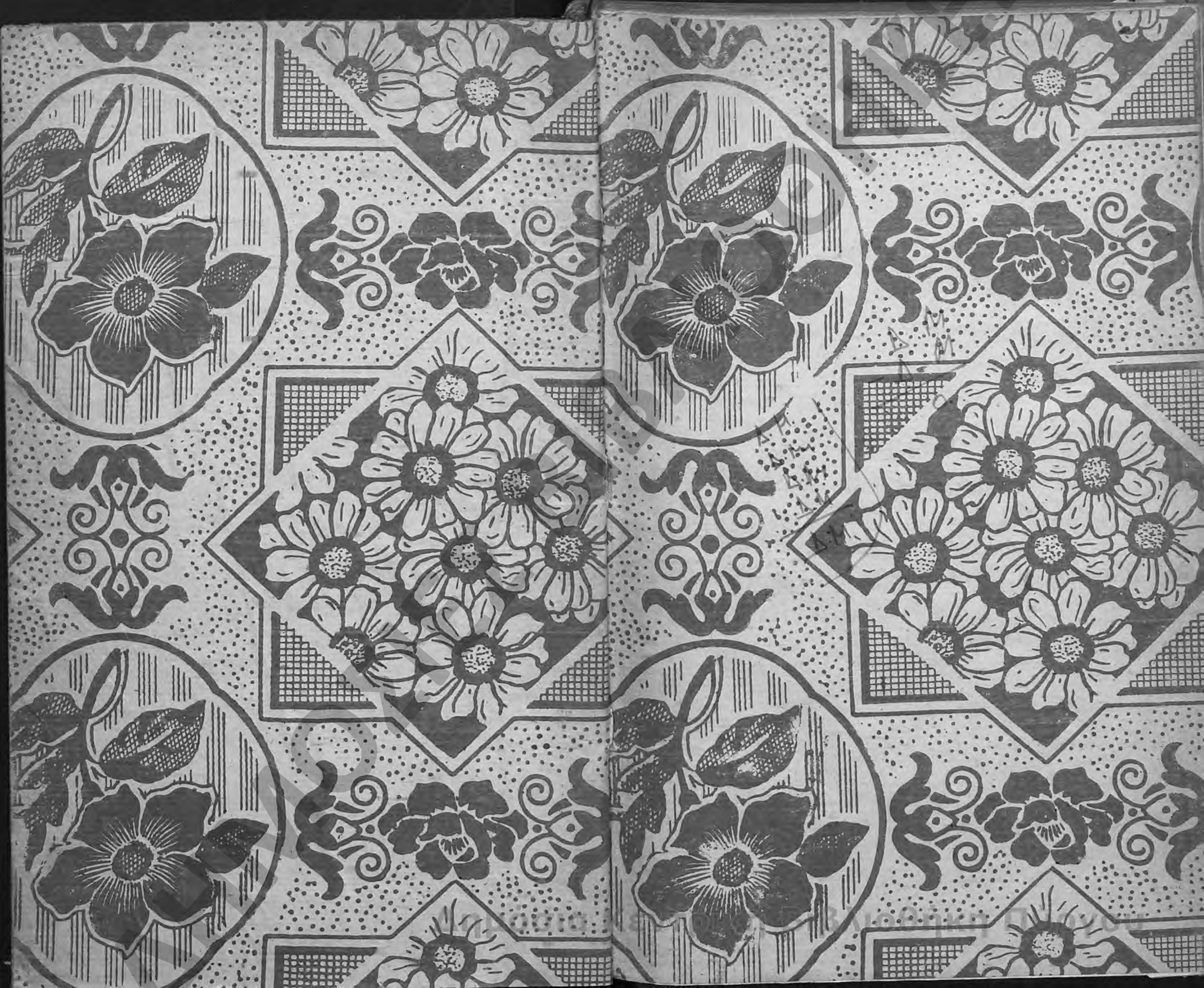
ΙΣΤΟΡΙΑ

245

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΙΑ

5

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

27.10.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

AT 245 (K)
ιστορία

28/10

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1892

Πᾶν ἀντίστοιχον μὴ φέρον τὴν ιδιόχειρον ὑπογραφήν καὶ
τὴν σφραγίδα μου εἶνε κλοπιμαῖον.

Εὐσεβίου

ΠΑΥΣΑΝΙΑ, Θ. ΧΟΪΔΑΙ

ΕΙΣ ΕΝΔΕΙΞΙΝ

ΥΪΪΚΗΣ ΣΤΟΡΓΗΣ

Δημόσια Βιβλιοθήκη Πύργου

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατὰ τὴν μακρὰν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκαλίαν ἡμῶν τοῦ σπουδαιοτάτου τῆς ἱστορίας μαθήματος παρετηρήσαμεν, ὅτι τὸ εὐμέθοδον καὶ σαφὲς μάλιστα καὶ ἡ προσήκουσα τῆς ὕλης διάταξις ἔλειπον ἀπὸ τῶν συνήθως διδασκομένων βιβλίων τοῦ μαθήματος τούτου. Καὶ ἐν τούτοις ἐκ τούτων ἤρτηται τὸ πᾶν, ἐκ δὲ τῆς ἐλλείψεως μεθόδου καὶ τῆς παραλόγου διαθέσεως τῆς ὕλης ἐπέργεται αὐτῇ ἡ διατάραξις τῆς τῶν μαθητῶν λογικότητος.

Ἐπεχειρήσαμεν λοιπὸν οὐδόλως ἀποκνήσαντες τὴν σύνταξιν πλήρους Γενικῆς ἱστορίας διὰ πάσας τὰς τάξεις τῶν γυμνασίων, ἂν καὶ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι, καὶ ἐνομίσαμεν ὅτι ἐπωφελῶς δυνάμεθα νὰ ἐργασθῶμεν, ἵνα γένηται τι τελειότερον.

Ἠρξάμεθα δὲ τοῦ ἔργου ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῶν Ῥωμαίων, διότι ἀπὸ ταύτης ἰδίᾳ καὶ ἐφεξῆς καταφαίνεται ἡ παρ' ἡμῶν ἔλλειψις καταλλήλων πρὸς διδασκαλίαν ἱστορικῶν βιβλίων. Διὰ δὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἡ ἔλλειψις αὕτη δὲν εἶνε οὕτω φανερά ὑπαρχόντων ἐκτενῶν καὶ πολλῶν βοηθημάτων.

Τὴν ἱστορίαν ταύτην τῶν Ῥωμαίων ἐπραγματεύθημεν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ νοητικὸν τῶν μαθητῶν καὶ τὸν ἠθικὸν ἅμα καὶ ἐπιστημονικὸν αὐτῆς σκοπὸν. Διὰ τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐν τῇ γλώσσῃ μετεχειρίσθημεν τὴν σαφήνειαν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ιδέαις καὶ τοῖς πράγμασι. Ἀφηγούμενοι δὲ ἐπιχειροῦμεν πανταχοῦ νὰ ἐξάρωμεν τὰ ἐνθουσιώδη καὶ ὠφελούνητα καὶ ἐμποιοῦντα αἰσθησιν, νὰ ἐξεγείρωμεν καὶ ἐπιρρώσωμεν

τὸ φρόνημα καὶ νὰ ἐμπνεύσωμεν τὰ μεγάλα εἰς τὰ στήθη τῶν ἀπαλῶν τῶν νέων ψυχῶν.

Δεικνύοντες δὲ πῶς προώδευον οἱ Ῥωμαῖοι πολεμικῶς ἀναφέρομεν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν πρόοδον καὶ ἐν σμικρῷ σαφῇ παρέχομεν εἰκόνα καὶ τοῦ δημοσίου τῶν Ῥωμαίων βίου, ὃν νομίζομεν ἀναγκαιότατον καὶ γενικῶς μὲν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἱστορίας ἔθνους τινός, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἱστορίας τῶν Ῥωμαίων.

Ἐν ὀλίγοις δ' οὕτως, ἀλλὰ σαφέστατα ταξινομοῦντες τὰς ἀρχάς, ἀναπτύσσομεν καὶ τὴν ἐκάστης δημοσίας ἀρχῆς ιδιότητα καὶ τὴν διάρκειαν, ἵνα ἔχη ὁ μαθητὴς ὠφελιμωτάτην καὶ πλήρη τούτου εἰκόνα· καὶ ὃν ἀπὸ τῶν δεκάρχων, τῶν πατρικιακῶν ὑπάτων, τῶν δημάρχων, τῶν χιλιάρχων καὶ τιμητῶν φθάνομεν εἰς τοὺς ὑπάτους καὶ τιμητὰς τῶν πληβείων καὶ εἰς τὴν ἐντελῆ ἐξίσωσιν πατρικίων καὶ πληβείων.

Ἐν τούτοις γινώσκοντες ὅτι γράφομεν διὰ τὴν μαθητιῶσαν νεότητα, παραλείπομεν πάλιν τὰς περιττὰς λεπτομερείας καὶ τὸ φορτικὸν τῶν ὀνομάτων καὶ συντομεύομεν τὰ ἄξια συντομίας. Περὶ πολλῶν δὲ τῶν αὐτοκρατόρων θεωροῦμεν οὐχὶ πολὺ συντελεστικὸν εἰς τὸν σκοπὸν νὰ ἐκταθῶμεν πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἀθλῶν αὐτῶν παρατρέχομεν προσπαθοῦντες ἐπιμελῶς νὰ ἐκλέγωμεν ἐν τοσοῦτοις περιττοῖς πᾶν τὸ πρὸς τὰ ἐλληνικὰ σχετιζόμενον ἢ πρὸς τὸν χριστιανισμόν καὶ τὴν τέχνην.

Ἐπὶ πᾶσι δέ, ἐν τοῖς σκοτεινοῖς καὶ συγκεχυμένοις μέρεσι δὲν ἀφίνομεν ἐκκρεμῆ καὶ αἰωρούμενα εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀγνοοῦντος τὰ γεγονότα καὶ τὰ ὀνόματα· ἀλλ' ἐν τῇ μεταναστάσει τῶν ἔθνῶν π. χ. λέγομεν τί ἐγένοντο οἱ Βησιγόθοι καὶ οἱ Βάνδαλοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πῶς καὶ πόθεν ἤλθον καὶ τίνες ἦσαν, τί δὲ ἐγένετο ὁ Ἀττίλας καὶ τὸ ἰσχυρὸν κράτος αὐτοῦ τῶν Οὐννων κλπ. καὶ πληροῦμεν οὕτω καὶ ἐπαισθητὴν τῆς διανοίας ἀξίωσιν καὶ μάλιστα τοῦ μαθητοῦ. Λήγομεν δὲ συσχετιζόντες τὸ δυτικὸν κράτος μὲ τὸ ἀνατολικὸν καὶ μὴ

ἀφίνοντες μετέωρον ἀπό τινος τὸ ἕτερον, τὸ ἀνατολικόν, ὅπερ τὰ μάλιστα μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀφ' οὗ εἶνε ἀναγκαῖον πανταχοῦ, ἐν πάσῃ δι' ἡμᾶς ἱστορία, νὰ ᾖ κέντρον ὁ ἑλληνισμός.

Τοιοῦτω τρόπῳ ἐργασθέντες φρονούμεν, ὅτι τὸ βιβλίον ἡμῶν τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐκδοθησόμενα τῆς γενικῆς ἱστορίας τεύχη, δύναται νὰ ἀποβῆ ὠφέλιμον οὐ μόνον τοῖς μαθηταῖς, ἀλλὰ καὶ παντὶ φιλομούσῳ.

Ἐγγραφον ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1891.

Δ^{ορ} Εὐαγγελὸς Γ. Παπαχάτζης

Μ. Δοκίμας

Μ. Δοκίμας

Μ. Δοκίμας

Μ. Δοκίμας

Μ. Δοκίμας

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γεωγραφική ἔκθεσις τῆς Ἰταλίας.

Ἰταλία καλεῖται ἡ μεγάλη ἐκείνη χερσόνησος, ἡ κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς Ἰλλυρικῆς ἢ Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ ὀριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῶν Ἄλπεων, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Λέγεται δ' ὅτι ὠνομάσθη οὕτω μᾶλλον ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως Ἰταλὸς=βουῦς (vitulus). Ὅθεν Ἰταλία=Εὐβοία. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο δὲν ἦτο γενικόν. Ἄλλ' ἐκαλεῖτο τὸ πρῶτον Ἰταλία τὸ μεσημβρινώτερον μόνον μέρος τῆς Ἀπουλίας καὶ μετὰ ταῦτα τῆς Βρεττίας χώρας — τῆς χερσονήσου καλουμένης μὲ ἄλλα γενικὰ ἢ μερικὰ ὀνόματα, Ἐσπερίας, Οἰνωτρίας, Αὐσονίας, Σατορνίας κλ.— Ἀπὸ δὲ τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ εἰς τὰς μεσημβρινωτέρας χώρας τῆς χερσονήσου· ἐπὶ δὲ τῆς δημοκρατίας καὶ εἰς τὰς μέχρι τοῦ Πάδου χώρας· καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἐπεξετάθη κατὰ πρῶτον ἐφ' ὅλης τῆς χερσονήσου μέχρι τῶν Ἄλπεων.

Διηρεῖτο δὲ ἡ Ἰταλία εἰς τρία μέρη· 1) εἰς ἄνω ἢ βόρειον Ἰταλίαν· 2) εἰς μέσην Ἰταλίαν καὶ 3) εἰς κάτω ἢ νότιον Ἰταλίαν· τέταρτον δὲ τμήμα ἀπετέλουν αἱ νῆσοι.

Διαρρέεται δ' ἡ ἄνω Ἰταλία ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν Ἄλπεων πηγάζοντος Πάδου, τοῦ μεγίστου ποταμοῦ τῆς χερσονήσου, ὅστις σχηματίζει πολλοὺς παραποτάμους, ὧν ἐπισημότεροί εἰσιν ὁ Τίκινος, ὁ

'Αδούας, ὁ Τρεβίας καὶ ὁ Ἄθεις ἢ Ἄδιγης· τὸ πάλαι δὲ ὀνομαστοὶ ποταμοὶ τῆς Ἰταλίας ἦσαν ὁ Τίβερης, ὁ ὀνομαστότατος ποταμὸς ἐν τῇ μέσῃ Ἰταλίᾳ καὶ ὁ Λεϊρίς (Catigliano)· ὑπὸ τούτων δὲ καὶ δίχα ἐτέμνετο πᾶσα ἐπὶ μῆκος ἡ πρώτη Ἰταλία· οἱ ποταμοὶ οὗτοι διαστάντες ὀκτακόσια περίπου παλαιὰ στάδια ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὰς ἐκβολὰς ἐχύνοντο εἰς τὸ Τυρρηρικὸν πέλαγος καὶ ὁ μὲν Τίβερης ἀπὸ τῶν βορείων μερῶν πλησίον τῆς πόλεως Ὠστίας· ὁ δὲ Λεϊρίς μεσημβριῶς παρὰ τὴν πόλιν Μιντοῦρνα (τὴν τοῦ Λατίου).

Ἡ ἄνω Ἰταλία κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐθεωρεῖτο μέρος τῆς Γαλλίας καλουμένη ἢ ἐντὸς τῶν Ἄλπεων Γαλατία (Cisalpina) ἐκ τῶν παρὰ τὸν Πάδον κατοικούντων γαλατικῶν φύλων (600—400 π. Χ.) ἐχόντων πολυαριθμούς πόλεις. Ἐχωρίζετο δὲ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας διὰ τοῦ γνωστοῦ ποταμοῦ Ρουβίκωνος καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ νῦν Πεδεμόντιον καὶ τὴν Λομβαρδίαν. Νοτιοδυτικῶς δὲ τῆς ἐντὸς τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἔκειτο ἡ πρὸς τὸν κόλπον τῆς Γενούης κειμένη ὄρεινὴ χώρα, ἣτις ἐκαλεῖτο Λιγυρική (Liguria) ἔχουσα πόλεις διασήμους τὴν Γένουαν καὶ Νίκαιαν, (ἣτις νῦν καλεῖται Nizza) καὶ βορειανατολικῶς ἐξετείνεται ἡ Ἐνετῶν Χώρα.

Ἐν δὲ τῇ μέσῃ Ἰταλίᾳ (τῇ ἰδίῳ Ἰταλίᾳ) κυριώτεραι χῶραι ἦσαν 1) ἡ Τυρρηνία (Etruria ἢ Tyrrhenia νῦν δὲ Toscana), ἣς γνωστόταται πόλεις ἦσαν ἡ Καιρέα (Caeres), οἱ Οὐήϊοι, (Veji), τὸ Κλούσιον, ἡ Ταρκυνία καὶ ἡ Περούσια· 2) τὸ Λάτιον πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἐτρουρίας καὶ χωριζόμενον ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ Τιβέρεως, ἐν ᾧ εἰσιν αἱ πόλεις Ῥώμη καὶ ἡ Ἄλβα· 3) ἡ Σαυρῖτις χώρα (Samnium) παρὰ τὰς τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων κλιτύας, ὅπου τὸ μετονομασθὲν Beneventum· 4) ἡ χώρα τῶν Σαβίνων.

Ἡ δὲ κάτω Ἰταλία ἐν μὲν τοῖς παραλίοις μέρεσι κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἐφ' ᾧ καὶ μεγάλη Ἑλλάς κέκληται, διότι ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ τῶν πολλῶν τούτων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὧν τὰ λείψανα μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μέχρι τῶν νέων χρόνων διήρκεσαν· ἐν δὲ τοῖς μεσογείοις κατῳκεῖτο ὑπὸ φύλων μαχίμων. Χῶραι δὲ ἐπισημότεραι αὐτῆς ἦσαν 1) ἡ Καμπανία μεταξὺ Σαμνίτιδος καὶ Τυρρηνικοῦ πελάγους σύνορος τῷ Λατίῳ ἔχουσα καὶ τὰς πόλεις Καπύην, Κύμην, (ἀποικίαν Ἑλληνικὴν), Ἀτέλλαν, Πομπηίαν,

'Ηράκλειον καὶ τὴν Παρθενόπην' (τὴν νῦν Νεάπολιν). 2) 'Ἡ Λευκα-
νία ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Σαλέρνου μέχρι τοῦ κόλπου
τοῦ Τάραντος ἔχουσα πόλεις τὴν 'Ηράκλειαν καὶ Σύβαριν. 3) 'Ἡ
'Απουλία ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν 'Απεννίνων,
ἀπὸ τῆς Σαμνίτιδος μέχρι τῆς 'Αδριατικῆς θαλάσσης, ἔχουσα πόλεις
διασημοτέρας τὰς Κάννας καὶ τὴν Οὐενουσίαν. 4) 'Ἡ Βρεττία πε-
ριλαμβάνουσα τὴν νῦν Καλαβρίαν, ἔχουσα πόλιν διάσημον τὸ 'Ρή-
γιον' καὶ 5) 'Ἡ ἀρχαία Καλαβρία Ν. Α. (πρὸς τὸ 'Ιόνιον), ἔχουσα
πόλεις ἐξόχους τὴν Τάραντα καὶ τὸ Βρεντέσιον ἐπὶ τοῦ 'Αδρία.

'Εν δὲ τῷ τέρματι τοῦ οἰνοῦ ποδὸς τῆς 'Ιταλίας ἔκειτο ὁ Τα-
ραντίνος κόλπος καὶ κάτωθι αὐτοῦ ἡ νῆσο; Σικελία χωριζομένη τῆς
'Ιταλίας διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Σικελικῆς, ἥτοι διὰ τοῦ Σικελικοῦ
πορθμοῦ ἢ πορθμοῦ τῆς Μεσσηνίας ἐπικαλουμένου, ἐν ᾧ τὰ ρεύματα
τῆς Μεσογείου σχηματίζουσι τὴν Σκύλλαν καὶ τὴν Χάρυβδιν, αἰτινες
διὰ τὸ κινδυνώδες καὶ ἐπιφοβὸν τῶν μερῶν ἐπιστεύετο ὅτι κατέστρεφον
τοὺς διαβαίνοντας. 'Εκαλεῖτο δ' αὕτη πρότερον Τρινακρία ἀπὸ τοῦ
τριγώνου σχήματος καὶ Σικανία ἀπὸ τῶν οἰκούντων Σικανῶν. 'Αφ'
οὐ δὲ Σικελιοὶ εἰς αὐτὴν μετέβησαν ἀπὸ τῆς 'Ιταλίας ἤρξατο καὶ ἡ
νῆσος Σικελία καλεῖσθαι. 'Ἔσχε δὲ πόλεις ἐπισημοτέρας τὴν Μεσ-
σήνην (Ζάγκλην) βορειότατα, τὴν Κατάνην, Συρακούσας, 'Ακρά-
γαντα καὶ 'Ιμέραν. 'Αντικρὺ δὲ τῆς 'Ιταλίας ἔκειτο ἡ Σαρδῶ, ἥς
ἡ ἀνατολικὴ παραλία ἦν ἀπρόσιτος καὶ ἡ Κύρνος, ἐφ' ἧς ὑπῆρχε καὶ
ἀποικία 'Ελληνική, ἢ 'Αλερία, ἀποικισθεῖσα ὑπὸ Φωκαέων.

'Αρχαῖαι φυλαὶ τῆς 'Ιταλίας.

'Ὡς παντὸς ἔθνους ἡ ἱστορία ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς εἶνε σκοτεινὴ καὶ
μύθοις περιπελεγμένη, οὕτω καὶ ἡ 'Ρωμαϊκὴ καὶ ἡ συνδεομένη
ἐπομένως μετ' αὐτῆς ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῆς 'Ιταλίας. 'Εν μέσῳ
δὲ τοῦ σκότους τούτου ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἡ 'Ιταλία πολὺ πρὸ τῆς
κτίσεως τῆς πόλεως 'Ρώμης, ἥτις ἐγένετο ἡγεμὼν γῆς καὶ θαλάσσης
ἀπάσης, κατωκείτο ὑπὸ διαφόρων φυλῶν ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων.

'Ανήκον δὲ οἱ πρῶτοι κάτοικοι συμπάσης τῆς 'Ιταλίας εἰς τὸν
Πελασγικὸν ἢ 'Ελληνολατινικὸν κλάδον τῆς 'Αρίας φυλῆς καὶ ἤλ-
θον εἰς τὴν χώραν οἱ μὲν ἀπ' ἀνατολῶν διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ βραδύτερον
διὰ τῆς 'Αδριατικῆς θαλάσσης, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ βορρᾶ.

Ἄλλ' ὁπωσδήποτε οἱ διασημότεροι καὶ ἀρχαιότεροι τῶν κατοίκων τῆς Ἰταλίας ἦσαν οἱ Ἑτροῦσκοὶ ἢ Τυρρηνοί, οἱ Σαβίνοι καὶ Σαμνίται (Σαβελλικῆς καταγωγῆς) καὶ οἱ Λατίνοι. Ἐθεωροῦντο δὲ ἕξωθεν μὲν ἐλθόντες οἱ Ἑτροῦσκοι, συγχέομενοι πρὸς τοὺς Πελασγούς, ἰθαγενεῖς δὲ οἱ ἄλλοι.

Καὶ παρὰ ταῖς τρεῖς δὲ ταύταις φυλαῖς ἐπεκράτουν πολὺ πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης στοιχεῖα πολιτισμοῦ, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς δὲν διεσώθησαν ἢ ὀλίγα περὶ τούτων γνώσεις καὶ ἔργα οὕτως ἔχοντα, ὥσπερ ἐν Ἑλλάδι τὰ περὶ Πελασγῶν καὶ τειχῶν Κυκλωπέων.

Ἑτροῦσκοι.

Οἱ Ἑτροῦσκοὶ κατοικήσαντες πρῶτον μὲν παρὰ τὸν Πάδον καὶ ἔπειτα τὴν ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἰδίως λεγομένην Ἑτρουρίαν, ἥτοι δηλ. τὴν μεταξὺ Τιβέρεως καὶ Ἄρνου χώραν, εἶνε οἱ διασημότεροι τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας. Λέγεται δὲ ὅτι μετηνάστευσαν ἢ ἐκ τῶν κεντρικῶν Ἀλπεων ἢ ἐκ Λυδίας καὶ ἦσαν λαὸς πολὺ προσέχων εἰς τὰ θρησκευτικὰ, εἰς τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰ μαντεῖα, ὅστις καὶ εἰς πολὺ τοῦ πολιτισμοῦ στάδιον ἐχώρησεν. Ἀπετέλουν δ' οὗτοι τρεῖς ὁμοσπόνδους πολιτείας, ἐκ δώδεκα πόλεων· ἐκάστη δὲ πόλις ἐκυβερνᾶτο διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ἐκλεγομένου ὑπὸ εὐγενῶν ἱερέων (Λουκουμώνων). Ἐδίδοντο δὲ τῷ ἀρχηγῷ, τῷ ἰσοβίῳ Λουκούμωνι, ὡς σημεῖα τῆς ἀρχῆς, θρόνος ἐλεφάντινος, πορφυρᾶ τήβεννος διάδημα χρυσοῦν, σκῆπρον ἐλεφάντινον καὶ ἀκολουθία δώδεκα ῥαβδούχων, οἵτινες εἶχον ἐν χερσὶ δέσμην ῥάβδων μετὰ πελέκεως ἐν τῷ μέσῳ, τοῦθ' ὅπερ ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ ἄρχων ἐδικαιοῦτο νὰ τιμωρῇ διὰ ῥαβδισμῶν ἢ καὶ διὰ θανάτου. Ἐν ἀνάγκῃ ὦρα συνδέομεναι αἱ πολιτεῖαι ἐξέλεγον ἓνα κοινὸν ἀνώτατον ἀρχηγόν. Ἐκ τῶν περισωθέντων δὲ τεχνικῶν ἔργων αὐτῶν, οἷον θεάτρων, προχωμάτων, διωρύγων, ἀψίδων ὑπογείων, τειχῶν καὶ ναῶν ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδοσις αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Τὰ δὲ πολυάριθμα καὶ ἐστολισμένα γραφικαῖς εἰκόσιν ἐκεῖ ἀνευρεθέντα ἀγγεῖα μαρτυροῦσι καὶ τὴν ἐν τούτοις προκοπὴν αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς ταῦτα μᾶλλον ἢ Ἑλληνικὴ τέχνη εἰργάσθη καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀνευρεθέντων εἰσὶν Ἑλληνικά.

Σαβέλλοι.

Οἱ δὲ Σαβίνοι, Σαμνίται καὶ οἱ ἄλλοι Σαβελλικοὶ λαοί, ἦσαν φυλὴ ποιμενικὴ καὶ ἔνθους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἥτις κατόκει κωμῆδόν εἰς τὰ μᾶλλον δυσπρόσιτα τῆς χώρας μέρη. Κατὰ διάφορα δὲ χρονικὰ διαστήματα ἔτασσον οὗτοι ἱερὸν τι ἔαρ, καθ' ὃ πᾶν κτήνος νέον ἔθυσιάζετο ἢ ἀπελύετο ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ γεννηθεῖσα νεολαία ἐξεπέμπετο ἄποικος μετὰ εἰκοσιν ἔτη. Οὕτω δὲ ἐκονομεῖτο καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας.

Λατῖνοι.

Οἱ δὲ Λατῖνοι κατοικοῦντες πρὸς νότον τοῦ Τιβέρεως ἦσαν λαὸς γεωργικὸς λατρεύων τὸν Σατοῦρνον καὶ τὴν Δήμητρα, ὡς ἔφορον τῆς γεωργίας καὶ τὴν Ἑστίαν, ἧς τὸ ἄσβεστον πῦρ ἐφυλάττετο ὑπὸ δώδεκα Ἑστιάδων παρθένων. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ Λατῖνοι ἦσαν λαὸς ἡμέτερος, ἀλλ' ἀνδρείος. Ἦσαν δὲ μίγμα, φαίνεται, ἰθαγενῶν καὶ μεταναστατῶν ἐλθόντων ὕστερον εἰς Ἰταλίαν. Κατόκειν δὲ τριάκοντα πόλεις ἠνωμένας εἰς ὀμοσπονδίαν πόλεων, ἧς πρωτεύουσα ἦν ἡ Ἄλβα Λόγγα. Μετὰ τούτων ἐπλασαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὅτι ἠνώθη Τρωϊκὴ τις ἀποικία ἐλθοῦσα ἐκεῖ ὑπὸ τὸν υἱὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀγχίσου, τὸν Αἰνείαν.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων λαῶν τῆς Ἰταλίας ἐγεννήθησαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ῥώμης, ἥτις κτισθεῖσα ἐν Λατίῳ παρὰ τὸν Τιβερὶν περὶ τὰ μέσα τῆς ὀγδόης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος κατάρθωσε νὰ ἀποκαταστή τοῦ χρόνου προϊόντος διὰ τῆς πρακτικότητος, βαρύτητος καὶ ἐνεργητικότητος τοῦ ἑαυτῆς λαοῦ οὐ μόνον πανίσχυρος, ἀλλὰ καὶ κοσμοκράτειρα.

Πηγαί.

Αἱ πηγαὶ δὲ ἐν αἷς δυνάμεθα νὰ ἐρανισθῶμεν τὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἱστορίας εἰσὶν αἱ κυριώταται αἱ ἐξῆς : Ὁ Πολύβιος (περὶ τὰ 200 π. Χ.), ὁ υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, ἀρχηγὸς τῆς πρακτικῆς ἱστοριογραφίας καὶ ἀπὸ ὁμήρου φίλος τῶν Σκηπιῶνων γενόμενος. Διόδωρος ὁ

Σικελιώτης (περί τὰ 50 π. Χ.) ὅστις ἐκ Σικελίας καταγόμενος καὶ γράψας ἐν μέρει καὶ ἐν Ῥώμῃ καθολικὴν ἱστορίαν, ἧς διασώζονται βιβλία πέντε, παρέχει λεπτομερείας περὶ πολλῶν τινῶν (ἄνευ βαθυτέρων αἰτίων). *Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς* (ἐν τοῖς χρόνοις Αὐγούστου), ὅστις ζήσας ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς σπουδαῖον συνέγραψε πόνημα, τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας ἦτοι τὴν ἱστορίαν καὶ πολιτείαν τῆς Ῥώμης, μέχρι τοῦ Ἀ^{ου} Καρχηδονικοῦ πολέμου, οὐ πολλὰ διασώζονται, κειμήλια ἀληθῆ δι' ἡμᾶς, πλὴν τῶν περὶ τῶν μυθικῶν χρόνων, ἐν οἷς δύσκολον ἦτο βαθέως νὰ εἰσδύσῃ. *Πλούταρχος* (περὶ τὰ 150 π. Χ.) ὅστις μεταβάς εἰς Ῥώμην ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ Ἀδριανοῦ· βελτιοῖ δὲ καὶ ἐνθουσιάζει οὗτος μάλιστα ἐν τοῖς παραλλήλοις βίοις τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. *Ἀππιανὸς* (περὶ τὴν 2^{ην} μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα) ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὅστις συνέγραψεν ἄνευ μὲν πνεύματος ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρίστας πηγὰς Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἧς ἱκανὰ διεσώθησαν. *Δίων ὁ Κάσιος* (γεννηθεὶς τῷ 155 ἔτει μ. Χ.), υἱὸς Ῥωμαίου συγκλητικοῦ, τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων διὰ διαφορῶν ἀξιωματῶν καὶ συγγράψας Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἧς διεσώθησαν μέρη. Ἐπι δὲ ὁ Κικέρων, ὁ Καῖσαρ, ὁ Τίτος Λίβιος καὶ ὁ Τάκιτος πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ διαφορῶν ἱστορικῶν μυθευμάτων.

Διαιρέσεις τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ζήσαντος ἐν ὄλῳ χίλια διακόσια τριάκοντα ἔτη (753 π. Χ.—476 μ. Χ.) διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους. Τούτων πρώτη μὲν εἶνε ἀπὸ τοῦ 753—509 π. Χ. ἦτοι ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας. Ἡ δευτέρα ἀπὸ τοῦ 509—31 π. Χ. ἦτοι ἀπὸ τῆς πρώτης δημοκρατικῆς συστάσεως μέχρι τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου. Ἡ δὲ τρίτη ἀπὸ τοῦ 31 π. Χ.—476 μ. Χ. ἦτοι μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

ΣΗΜ. Αἱ δύο τελευταῖαι μεγάλαι περίοδοι υποδιαιροῦνται ἑκατέρα εἰς ἐτέρας μικροτέρας, περὶ ὧν γενήσεται λόγος ἐν τῷ αἰκίῳ τόμῳ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΑ

Ἡ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

(753—509 π. Χ.).

§. 1. Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίωδον τῆς βασιλείας ἑπτὰ βασιλεῖς ἔδασλευσαν, οἱ ἑξῆς: Ῥωμύλος, Νουμάς Πομπίλιος, Τύλλος Ὀστίλιος, Ἄγκος Μάρκιος, Ταρκύνιος Πρίσκος, Σέρβιος Τύλλιος καὶ Ταρκύνιος ὁ ὑπερήφανος. ἐφ' οὗ κατελύθη ἡ βασιλεία

Καταγωγή τοῦ Ῥωμύλου. Κτίσις τῆς Ῥώμης.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις, ὅτε ἔφθασαν εἰς ὑψηλὸν δόξης σημεῖον καὶ ἐλαμπρύνθησαν διὰ τῶν νικῶν ἠθέλησαν νὰ ἀποδώσωσι μεγαλεῖον καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς Ῥώμης θεμελίωσιν. Ἐν ᾧ δηλ. οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ῥώμης ἐθεωροῦντο ὡς σῶμα ληστῶν, ἐν τούτοις αὐτοὶ θέλοντες νὰ δεῖξωσι τὴν ἐκ Τρώων καταγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐκ τοῦ Ἄρεως γέννησιν τοῦ Ῥωμύλου καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ τὸ βασίλειον τοῦ Πριάμου ἐθεωρεῖτο Πελασγικόν, διὰ νὰ δεῖξωσι τὴν καταγωγὴν αὐτῶν μετὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων, συγγενῶν τῶν Πελασγῶν, ἔπλασαν τὰ ἑξῆς. Ἐμυθολόγουν δηλ. καὶ ἐπίστευον, ὅτι Αἰνείας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγχίσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης περισῶθεις ἐκ Τροίας ἦλθε μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς Σικελίαν σὺν τοῖς ἑαυτοῦ. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Λωρεντόν, αἰγιαλὸν τῶν Ἀβοριγίνων, οὐ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως ἐν τῇ χώρᾳ των Λατίνων, ὅπου ὁ θεὸς τὸν τόπον ἐνέδειξε· ὑπεδέξατο δὲ αὐτὸν φιλοφρόνως ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς τοῦ Λατίου Λατίνος, οὐ καὶ ἔλαβε τὴν θυγατέρα Λαβινίαν σύζυγον βοηθήσας τὸν

βασιλεία ἐναντίον τῶν Ῥοτόλων καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Τούρνου. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Λατίνου διεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἔκτισε πόλιν, ἣν ἐπωνόμασε *Λαυνιον* πρὸς τιμὴν τῆς ἀποθανούσης αὐτοῦ συζύγου Λαβινίας. Τέλος δὲ πολεμῶν καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Μεσέντιον — ἓνα τῶν ἐκεῖ μικρῶν βασιλείων — ἐνίκηθη καὶ ἀπέθανε βασιλεύσας τέσσαρα μόνον ἔτη. Ὁ υἱὸς δὲ καὶ διάδοχος τοῦ Αἰνείου Ἀσκάνιος λέγεται, ὅτι μετὰ τριάκοντα ἔτη μετήγαγε τοὺς ἐκ τοῦ Λαβινίου εἰς νεόκτιστον πόλιν Ἄλβην Λόγγαν (Λευκὴν μακρὰν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν), παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἄλβανου. Τρεῖς περίπου παρῆλθον ἑκατονταετηρίδες, ὅτε ὁ δέκατος πέμπτος, ὡς λέγεται, ἀπὸ τοῦ Αἰνείου καταγόμενος βασιλεὺς (περὶ τὰ 800 π.Χ.) δυναστεύων ἐν Λατίῳ εἶχε δύο υἱούς, τὸν Νομίτορα καὶ Ἀμουλίον. Ἀποθνήσκων δὲ κατέλιπε τῷ μὲν Νομίτορι τὴν βασιλείαν, τῷ δὲ Ἀμουλίῳ τοὺς ἐκ Τροίας θησαυρούς. Ἄλλ' ὁ Ἀμουλίος διὰ τοῦ πλοῦτου του κατώρθωσε νὰ ἐκθρονίσῃ μὲν τὸν Νομίτορα, νὰ καταλάβῃ δὲ αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἀναβὰς δὲ τὸν θρόνον τὸν μὲν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ Αἴγεστον ἐφόνευσεν, ἄρτι γενειάζοντα τὴν δὲ μονογενῆ θυγατέρα αὐτοῦ Ῥεάν Σιλβίαν, ὡς δέ τινες γράφουσι Ῥεαν μὲν τὸ ὄνομα, Ἰλίαν δὲ ἐπικαλουμένην κατέστησεν ἰέρειαν τῆς Ἑστίας, ἥτοι ἀγνὴν γάμου, διὰ νὰ μὴ τεκνοποιήσῃ καὶ οὕτω στερεωθῇ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου, διότι οὐδαμῶς ὁ γάμος καὶ ἡ τεκνοποίησις ἐπιτρέπετο εἰς τὰς Ἑστιάδας *. Μετὰ ἔτη ὅμως τέσσαρα ἔλθοῦσα αὕτη εἰς τὸ ἱερὸν ἄλσος τοῦ Ἄρεως διὰ νὰ κομίσῃ ἀγνὸν ὕδωρ διὰ τὰς ἱεροπραξίας βιάζεται ὑπὸ τοῦ Ἄρεως, ὡς λέγεται. Τεκοῦσα δὲ διδυμα τέκνα αὕτη μὲν ἀπέθανε φονευθεῖσα, τὰ δὲ γεννηθέντα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Τίβεριν ἐν σκίφῃ. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ἔτυχε νὰ πλημμυρῇ ὁ ποταμὸς, ἀποσυρομένων δὲ τῶν ὑδάτων μετὰ τὴν πλήμμυραν διὰ τὸ ἀβαθὲς τοῦ ὕδατος, τὰ βρέφη μετὰ τῆς ἑαυτῶν σκάφης ἐναπελείφθησαν ἐν τῇ ξηρᾷ, ἔνθα τῇ τοῦ Ἄρεως ἐνεργείᾳ Λύκαινα ἀκούσασα τοὺς κλαυθμηρισμοὺς αὐτῶν τὰ παρέλαβε καὶ τὰ ἐθήλαζε. Τὸ θέαμα τοῦτο ἐξέπληξε Φαυστύλον τὸν ποιμένα τοῦ Ἀμουλίου, ὅστις παραλαβὼν τοὺς παῖδας παρέδωκεν εἰς τὴν ἰδίαν γυναῖκα Λαυρεντίαν, ἥτις καὶ τὰ ἀνέθρεψε καὶ τὰ ἐπω-

*) Περὶ Ἑστίας καὶ Ἑστιάδων ὄρα σελ. 25.

εξ' ενδοξων ρωμαιοων τιν' εφοι αγορασειν αναλιδωφρον
ωδε

Βραβυειν

νόμασε τὸ μὲν Ῥωμύλου τὸ δὲ Ῥώμου. *) Οἱ δύο οὗτοι παῖδες τραφέντες ηὐξήθησαν καὶ ἔζων ποιμενικῶς. Ἡλικιωθέντες δὲ διὰ τὴν καλλονὴν, εὐφυίαν καὶ τόλμην ἀνεδείχθησαν μεταξύ τῶν ὀμηλικῶν καὶ ὀπαδοὺς ἐκάτερος ἀπέκτησαν γινόμενοι πολλὰκις αἰτιοὶ ἐπιθέσεων κατὰ τε τῶν πλησιοχώρων καὶ ἄλλων. Ἡμέραν δὲ τινα ἐφιλονίκησαν καὶ πρὸς τοὺς βουκόλους τοῦ Νομίτορος καὶ κληθέντες τῇ συναιρέσει καὶ τοῦ Ἀμουλίου ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ Νομίτορος, ἵνα δικασθῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔμαθον παρ' αὐτοῦ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἑαυτῶν τύχης. Ἐνθαρρυνθέντες ἐπὶ τούτῳ καὶ πατρίας σχηματίσαντες ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Ἀμουλίου, τὸν ὅποιον ἐφόνευσαν ἀναβιβάσαντες εἰς τὸν θρόνον τὸν μητροπάτορα Νομίτορα. Τῷ δ' ἐφεξῆς ἔτει τῆς ἀρχῆς τούτου ἀπεφάσισαν νὰ ἀπελθῶσι καὶ κτίσωσιν ἰδίαν πόλιν οἱ ἀδελφοὶ πλησίον τοῦ Τιβέρεως καὶ παρὰ συκῆν, ἐν ἣ ἐλέγετο, ὅτι διεσώθησαν. Ἐκπέμπεται λοιπὸν ἀποικία Ἀλβανῶν (ἐκ τῆς Ἄλβας) Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου τὴν ἡγεμονίαν ἔχόντων. Πλὴν φιλονικία ἤρξατο δεινὴ προκειμένου περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς θέσεως καὶ τῆς μελλούσης κυβερνήσεως τῆς νέας πόλεως, τοῦ μὲν Ῥωμύλου ἐκλέγοντος τὸν Παλατίνον λόφον, τοῦ δὲ Ῥώμου τὸν Ἀβεντίνον. Ἐκ τούτου προσέφυγον πρὸς τὸν Νομίτορα, ὅστις συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ ἀναθέσωσι τοῖς θεοῖς τὸ ζήτημα. Καὶ ὁ μὲν Ῥώμος ἀναμένων αἰφνης, εἶδεν ἐξ γῦπας πετῶντας ὑπεράνω του, ὁ δὲ Ῥωμύλος δώδεκα μετ' ὀλίγον. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν ὁ Ῥώμος διέσχυριζέτο ὅτι εἰς αὐτὸν ἡ μαντεία ἐχορήγησε τὴν νίκην, διότι πρῶτος εἶδε τὸν οἰωνόν, διὰ τοῦτο μετὰ πολλὰς ἐριδας ἐδόθη τὸ δίκαιον εἰς τὸν Ῥωμύλον τὸν διπλάσιον ἀριθμὸν ἰδόντα καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη νὰ κτίσῃ πόλιν ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου καὶ νὰ ὀνομάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος Ῥώμη (753 π.Χ.) **). Ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ δὲ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης ἐφονεύθη ὁ Ῥώμος, διότι παρεχώρησε μὲν τὴν ἡγεμονίαν, περιέπειξε δὲ τὸ τεῖχος τοῦ ἀδελφοῦ ὑπερπηδήσας καὶ

*) Κατ' ἄλλην ὁ ὄμιος παράθρον ὁ Νομίτωρ θεῖς ἄλλα νεογνά καὶ τὰ ἐκ Σιλβίας γενόμενα ὑποκλέψας παραδίδωσι ταῦτα Φαυστόλῳ τῷ Ἀρχάδι, ἀπὸ τῶν σὺν Εὐδάνδρῳ ἀποικισάντων τὸ Παλλάντιον, ὅστις ἀνέβρεφε ταῦτα διὰ τῆς συζύγου Λαυρεντίας, ἣν ἀπεκάλουεν Λουπάν. Ἔστι δὲ Λουπά (Lupa) ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Λατίνων ἡ λύκαινα, ἐξ οὗ ἐπλάσθη καὶ ὁ περὶ Λυκαίνης μῦθος.

**) Ἐκτοτε χρονολογοῦσιν οἱ συγγραφεῖς ἕκαστον τῶν γεγονότων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

εἰπὼν « τοιοῦτο τεῖχος εὐκόλως ὑπερπηδᾷ πολέμιος ὡς ἐγώ »· ἐφανεύθη δὲ τότε ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου εἰπόντος « οὕτω θὰ ἀποθάνῃ καὶ ἄλλος ὅστις ἤθελεν ἐπιχειρήσῃ νὰ ὑπερβῇ τὸ τεῖχος τοῦτο », ἢ ὑπὸ τινος τῶν κτισάντων Καλερίου ὀνόματι.

Ὅπως δὴποτε μετὰ τὴν οἰκίστην ταύτην νίκην τοῦ Ῥωμύλου ἐθεμελιώθη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατινοῦ λόφου ἡ Ῥώμη βραφεῖσα δι' ἀδελφικοῦ αἵματος, ὅπερ ἐμελλε νὰ εἶνε προᾶγγελμα τῶν μετὰ ταῦτα αἰματοχυσιῶν.

Βασιλεία Ῥωμύλου.

Ἄλλ' ἡ ἄρτι κτισθεῖσα πόλις Ῥώμη καίπερ μικρά, ὀλιγάνθρωπος ἦν. Διὰ νὰ αὐξηθῇ λοιπὸν αὕτη ὁ Ῥωμύλος κηρύξας τὴν πόλιν ἄστυλον ἐδέχετο ἐν αὐτῇ πάντας τοὺς φυγάδας, οὓς τὸ φιλόκαινον εἶλκε, τοὺς δραπέτας δούλους καὶ αὐτοὺς ἐτι τοὺς κακούργους, οἵτινες ἐλθόντες ἀγεληδὸν ἠῤῥησαν τὸν χρίθμὸν τῶν ὑπηκόων τοῦ νέου τοῦτου νομοθέτου. Ἄλλ' ἵνα οὗτοι οἰκήσωσιν εἶχον χρεῖαν γυναικῶν· διὰ τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὁ Ῥωμύλος ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τοὺς γείτονας Σαβίνους καὶ ἄλλους λαοὺς προτείνων ἐπιγαμίας καὶ παρακαλῶν εἰς τοῦτο. Ἀποτυχῶν δὲ νὰ κατορθώσῃ τὸ σκοπούμενον διὰ παρακλήσεων ἐνήργησε δόλῳ καλέσας τοὺς Σαβίνους καὶ ἄλλους εἰς ἑορτὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὅντως δὲ συνεδραμον οὗτοι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ θυγατέρων. Ἄλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῶν ἀγῶνων, ἐν ᾧ οἱ ξένοι προσεῖχον εἰς τὰ γινόμενα καὶ ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὴν ἑορτὴν ἐπιπεσόντες ἔνοπλοι οἱ κάτοικοι τῆς νέας πόλεως ἤρπασαν τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας.

Διὰ τὴν ὕβριν ταύτην οἱ Σαβῖνοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων μετὰ καὶ ἄλλων λαῶν ἐνωθέντες. Οἱ Σαβῖνοι ὑπὸ τὸν Τίτον Τάτιον ἐκυρίευσαν τὸ Καπιτώλιον, λόφον ὄχυρόν, τῇ προδοσίᾳ τῆς Ταρπηίας, ἧτις ἐπεμελεῖτο τῶν ἱερῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν, ὡς ἀντάλλαγμα, τὰ δακτύλιά των. Ἄλλ' οὗτοι εἰσελθόντες κατέρριψαν κατ' αὐτῆς καὶ τὰς ἀσπίδας διότι ἐζήτησε πᾶν ὅ,τι ἔφερον ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ἐν ἧ ἔφερον καὶ τοὺς δακτυλίους. Οὕτω δὲ αὕτη ἐτελεύτησεν ἐξ ἀσφυξίας· ὁ δὲ βράχος ὁ ἐκεῖ ἀπ' αὐτῆς ἐκλήθη Ταρπηίος, καὶ ἐκεῖθεν ἔκτοτε οἱ Ῥωμαῖοι ἐκρῆμιζον τοὺς κακούργους. Μετὰ τινὰς ἄλλας ἀψιμαχίας συνεκροτήθη φονικὴ μάχη

εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Καπιτωλίνου λόφου. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φόνου καὶ τῆς φρικτῆς μάχης φανεῖται αἱ προχρηγεῖσαι θυγατέρες καὶ σύζυγοι ἀκαλλώπιστοι καὶ μὲ λυτὴν κόμην καὶ μὲ καταφρόνησιν τοῦ κινδύνου ἤρξαντο νὰ παρακκαλῶσι τοῦτο μὲν τοὺς πατέρας, τοῦτο δὲ τοὺς συζύγους αὐτῶν ἐπικαλούμεναι τὴν εὐσπλαγγίαν αὐτῶν καὶ ἱκετεύουσαι νὰ παύσωνται τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Συγκινηθέντες δ' ἐκ τούτου ἑκάτεροι τῶν μαχομένων ἀφήκαν τὰ ὅπλα καὶ συνῆψαν εἰρήνην, καθ' ἣν οἱ Σαβῖνοι μετώκησαν ἐπὶ τοῦ Κυρῖνου λόφου καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἀποτελέσωσι συμπολιτεῖαν μετὰ τῆς Ῥώμης, νὰ συμβασιλεύῃ δὲ ὁ βραχιεὺς τῶν Σαβῖνων Τίτος Τάτιος μετὰ τοῦ Ῥωμύλου. Ἀποθανόντος ὁμως μετὰ πέντε ἔτη τοῦ Τατίου ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὡς μονοκράτωρ ὁ Ῥωμύλος.

Τῷ Ῥωμύλῳ ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν μυθικῶν τούτων διηγημάτων καὶ ἄλλοι πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Ἑτρούσκους εὐτυχεῖς πόλεμοι, οἵτινες ἠβύησαν τὴν τε ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς Ῥώμης.

Ἀρχαιότατον πολιτεῖμα ἀποδιδόμενον τῷ Ῥωμύλῳ.

Ἄ) Ὁ Ῥωμύλος ἐκπροσωπῶν τὴν στρατιωτικὴν τῆς Ῥώμης κατάρτισιν, κατέστησε τὰ ἑξῆς, δι' ὧν κρατίστη ἀπέβη ἡ αὐτοῦ πολιτεία.

α.) Τὴν πληθὺν ἅπασαν τοῦ ἑαυτοῦ λαοῦ διήρσεεν εἰς *τρεῖς φυλὰς ἢ τριτάδας (tribus)*· (κατὰ τὰς παραδόσεις τρεῖς ἦσαν τότε αἱ φυλαί, Rammes, Tities, Luceres)· καὶ ἐπέστησε τὸν ἐπιφανέστατον ἡγεμόνα ἐκάστης τῶν τριῶν φυλῶν (φυλάρχους = *tribunos* διώρισε)· ἔπειτα δὲ ἐκάστην φυλὴν διήρσεεν εἰς *δέκα φράτρας (curias)*, ἀναδείξας ἡγεμόνας εἰς ἐκάστην ἴσους, τοὺς ἀνδρειοτάτους (φατριάρχους = *curiones*)· Ἐκάστην δὲ φράτραν πάλιν ὑποδιήρσεεν εἰς ἄλλας δεκάδας (*decurias*), τὰ 300 γένη, καὶ ἀρχηγὸν ἐπέστησε καὶ ἐπὶ τούτων (*decurionem*). Τὴν γῆν δὲ ἅπασαν ἔνειμεν εἰς τριάκοντα κλήρους καὶ ἐκάστη φράτρα ἀπέδωκεν ἀνὰ ἓνα, ἐξαίρεσας τοὺς διὰ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ τεμένη.

β.) Συνέστησε τὴν τάξιν τῶν *πατρικίων* καὶ ὥρισε μόνον ὁ ἀνήκων εἰς τι γένος νὰ εἶνε τέλειος πολίτης = πατρίκιος. Ἐκάστη δὲ τῶν ἀρχαίων οικογενειῶν τῶν πατρικίων περιστοιχίζετο ὑπὸ πλήθους ἡμιελευθέρων καὶ ἀπεστερημένων πολλάκις τῆς περιουσίας αὐτῶν *πελα-*

των (clientes): οι πελάται δὲ ἐλέγοντο *clientes* ἐκ τοῦ κλύειν? = ἀκούειν, ὑπακούειν· τούτων δὲ οἱ πατρίκιοι ἦσαν οἱ *paterones* (*patrones*) τ. ἔ. οἱ δίκην πατέρων ὑπερασπισταί. Καὶ εἶχον μὲν τὸ δικαίωμα οἱ πελάται νὰ κατέχωσι τὰ ἑαυτῶν κτήματα, ἂν εἶχον, καὶ νὰ τὰ καλλιεργῶσιν, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ παρίστανται καὶ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων*). Ὄφειλον ὁμως ἕκαστος νὰ πληρῶνῃ τὰ χρέη τοῦ εἰς πενίαν περιπίπτοντος πάτρωνος καὶ νὰ διευκολύη τὴν προίκα τῶν θυγατέρων αὐτοῦ.

γ'. Συνέστησε τὴν *Gerousiar*: οὗτος δηλ. συνεκρότησε καὶ Βουλὴν ἐξ ἑκατὸν ἀνδρῶν τὸ πρῶτον· μετὰ δὲ ταῦτα, ἀπὸ τῆς ἐνώσεως τῆς Σαβινικῆς Κύρεως, προσέθηκεν ἑτέρους ἑκατὸν καὶ οὕτως ὁ ἀριθμὸς ἠῦξήθη εἰς διακοσίους, τριπλασιασθέντας καὶ ἀπὸ τῆς τῶν Ἐτρούσκων ἐνώσεως, ὡς λέγεται· διότι ὁ Ῥωμύλος, κατ' ἄλλην γνώμην, οὐ μόνον Σαβίνους ἀλλὰ καὶ Ἐτρούσκους προσέλαβεν (πρβλ. τὰς τρεῖς φυλάς). Ἀλλὰ μᾶλλον οὗτοι ἐτριπλασιάσθησαν ἀπὸ τοῦ Ταρκυνίου Πρίσκου δι' ἐπιλογῆς ἀνδρῶν ἑκατὸν ἐκ πάντων τῶν δημοτικῶν. Ὀνομάζοντο δ' ἔπειτα Κυρίται (*Quirites*) μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας τῶν Σαβίνων Κύρεων, οἱ δὲ γερουσιασταὶ πατέρες (*patres*) καὶ ἀπόγονοι αὐτῶν λέγεται παρ' ἄλλοις, ὅτι ἦσαν οἱ πατρίκιοι, ἀφ' ὧν διεκρίθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἄγκου Μαρκίου οἱ *πληβεῖοι*, οἵτινες ἐπήγασαν ἀπὸ τὰ διάφορα φύλα τὰ ὑποτεταγμένα καὶ συνθηκολογήσαντα κατὰ τοὺς μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης χρόνους. Περιῆλθε δὲ τὸ πρᾶγμα οὕτως, ὥστε οἱ μὲν κατὰ γένος ἐπιφανεῖς καὶ δι' ἀρετὴν ἐπαινούμενοι καὶ χρήμασιν εὐποροὶ νὰ ὦσιν ἐφεξῆς πατέρες καὶ πατρίκιοι οἱ ἐκ τοῦ γένους των, οἱ δὲ ἄσμοι καὶ ταπεινοὶ καὶ ἄποροι καὶ ἐν καταδεδεστέρα τάξει ὄντες νὰ καλῶνται πληβεῖοι καὶ καθ' Ἑλληνας δημοτικοί. Εἶχε δ' ἡ γερουσία τὸ δικαίωμα νὰ προπαρασκευάζῃ τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰσαγομένους νόμους, νὰ ἐρωτᾶται παρὰ τοῦ βασιλέως, ἂν ἐγκρίνη πόλεμον ἢ εἰρήνην μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν, νὰ ἐκλέγῃ μεσοβασιλέα (*interregem*) ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ βασιλέως,

*) Οἱ δὲ πάτρωνες ὄφειλον ἀκαὶ τὰ δίκαια τοῖς ἑαυτῶν πελάταις ἐξηγεῖσθαι καὶ πᾶσαν εἰρήνην τῶν ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἧς μάλιστα ἐδόντο παρῆσιν». Διον. Ἄλ. 2, 18. πρβλ. καὶ Πλουτ. Ῥωμ. 13.

εκλέγοντος βασιλέα τὸν καὶ τῇ γερουσίᾳ ἀρεστὸν καὶ νὰ ἀποφασίζῃ περὶ παντοίων ὑποθέσεων.

δ'. Κατέστησε τὰς φρατρικὰς ἐκκλησίας (Comitia curiata), ἧτοι τὰς ἐκκλησίας τῶν πατρικίων, αἵτινες μέχρι Σερούιου Τυλλίου ἀπετέλουν καὶ τὸ κύριον τοῦ λαοῦ μέρος. Εἶχον δ' αὐταὶ αἱ ἐκκλησῖαι τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ κηρύττωσι πόλεμον ἢ νὰ δέχωνται εἰρήνην, νὰ βουλευώνται περὶ νόμων, νὰ ἀποδεικνύωσι τὰς ἀρχάς, καὶ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ Σερούιου Τυλλίου τὰ δικαιώματα αὐτῶν τὰ πλεῖστα μετεβίβάσθησαν εἰς τοὺς λόχους, ἧτοι εἰς τὰς λοχίτιδας ἐκκλησίας (comitia centuriata).

ε'. Ἐταξεν ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς νὰ σύγκειται μόνον ἐκ πατρικίων, λαμβανομένων ἐξ ἐκάστου γένους δέκα μὲν ἀνδρῶν διὰ τὸ πεζικόν, ἐνὸς δὲ διὰ τὸ ἵππικόν. Ὅθεν ὁ ἀριθμὸς ἀνῆλθε τοῦ μὲν πεζικοῦ εἰς τρεῖς γιλιάδας, τοῦ δὲ ἵππικοῦ εἰς τριακοσίους καὶ ἐκαλεῖτο λεγεών.

ς'. Ἐπεμελήθη τῆς θρησκείας καὶ ἐφρόντισε περὶ τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν· οὕτω δὲ ἐκ τῶν ἐχόντων τὰς συγγενικὰς ἱερωσύνας οἱ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως ἱερά συντελοῦντες ἐξήκοντα κατὰ φυλὰς καὶ φράτρας συνεστάθησαν. Ἐξ ἐκάστης δὲ φράτρας ἐξελέξατο δύο, ἵνα οὗτοι ἔχωσι διὰ παντὸς τοῦ βίου τὰς ἱερατικὰς τιμὰς καὶ κατέστησε καὶ ἐστίαν κοινὴν τῶν φρατρῶν ἐν ταῖς θυσίαις καὶ ἐγένετο οὗτος ὁ αἴτιος, ὅστις παρέσχε τὰ σπέρματα Νουμᾶ τῷ Πομπιλιῷ τῆς μετὰ ταῦτα θρησκευτικῆς νομοθεσίας. Κυριώτατα δὲ ἡ ἐπ' αὐτοῦ θρησκεία συνίστατο εἰς τὸ νὰ πιστεύωσι τοὺς χρησμούς καὶ νὰ ἐρωτῶσι τοὺς μάντις, οἵτινες ἐγίνωσκον μὲν τὸ ἐνεστῶς, προέλεγον δὲ τὸ μέλλον καὶ νὰ συμβουλευώνται τοὺς θεοὺς καὶ μάλιστα τὸν Δία, τὸν Ἄρη καὶ τὴν Ἑστίαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἐν πολέμοις γενναιότητος (σκεφθεὶς ὅτι τὰ πάντα ἀσκητὰ) ἐφρόντισεν ὁ Ῥωμύλος διατάξας νόμους καλοὺς καὶ συμφέροντας, ἀγράφους μὲν τοὺς πλείστους, τινας δὲ καὶ ἐν γράμμασι καταστησάμενος. Καλῶς δὲ φρονῶν ὅτι ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ καὶ περὶ τοῦ συζυγικοῦ βίου, ὡς ἐπραξαν πάντες οἱ πρῶτοι νομοθέται, ἐθέσπισεν, ἵνα μὴ αἱ γυναῖκες δικαιῶνται διαζυγίου ἀπὸ

τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν· κατέστησε δὲ τὴν νόμιμον γυναῖκα «κοινωνῶν ἀπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν»*) καὶ κύριον τῆς ἀμαρτανούσης γυναικὸς τὸν ἀδικούμενον ἄνδρα. Διατάξας δὲ νὰ φονεύωσι καὶ τὰ ἀνόμηρα τέκνα παρέσχεν εἰς τὸν πατέρα τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ οἴκου. Καὶ πόλεις δὲ κυριευομένας νὰ μὴ καταστρέψωσιν ἔταξεν, ἀλλὰ νὰ πέμπωσι κληρούχους εἰς αὐτάς. Ἐδίκασε δὲ αὐτὸς τε καὶ ἄλλοι ἐν τάχει καὶ ἐν φανερωτάτῳ τόπῳ τῆς ἀγορᾶς ἀκολουθούμενος ὑπὸ 300 στρατιωτῶν, ὧν 12 ἔφερον ράβδους καὶ πελέκει.

Ὁ Ρωμύλος, εἰ καὶ ἐτήρει αὐστηρῶς πάντας τοὺς νόμους ἐπὶ τινα χρόνον, ἔπειτα δ' ὁμῶς παραβαίνων τούτους ἐπετίθειεν ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ ἐγένετο βαρὺς καὶ αὐθάδης. Ἡ τοιαύτη δὲ διαγωγὴ αὐτοῦ δὲν ἤρесе ἐν τὴν βουλήν, διὸ καὶ κατεκόπη κατὰ τινας ἐν τῇ βουλευτηρίῳ χωρὶς νὰ καταλίπη γενεάν· ἢ κατ' ἄλλην παράδοσιν ὑπέστη τιμωρίαν διὰ τὴν ἄφροσιν τῶν ὀμῶν, οὓς ἔλαβε παρὰ τῶν Οὐλιεντανῶν. Ἐπίστευσε δὲ ὁ λαὸς ὅτι ἐγένετο ἀφανής, ἐν ᾧ ἐποιεῖτο ἐξέτασιν τοῦ στρατεύματός του ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἐν καταγίδι. Ἐβασίλευσε δὲ ἔτη τριάκοντα καὶ ἑπτὰ καὶ ἀπέθανε πενήτηκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἔκτισαν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ναόν, ὅπου ἐλατρεύετο μετονομασθεὶς *Κυρίνος* (*Quirinus*).

Μεσοβασιλεία.

Κατὰ τὸ ἐφεξῆς ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρωμύλου ἡ Ῥώμη διωκεῖτο ὑπ' ἀρχῆς, ἣν ἐκάλουν *μεσοβασιλείαν* (*interregnum*), ἥτοι ὑπὸ τῶν πατρικίων τῶν ἐν τῇ βουλῇ καταγραφέντων, εἰς δεκάδας κατανεμηθέντων. Ἦρχον δὲ ἡμέρας πέντε ἕκαστος ἀρχηγὸς τῶν φατριῶν. Μετὰ τὴν πάροδον ἔτους συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος οἱ βουλευταὶ κατὰ φυλάς καὶ φράτρας ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ ἀποφανθῇ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας. Ἐκεῖνο δὲ ἀνταπέδωκε τὴν σκέψιν τοῖς βουλευταῖς, οἵτινες συσκεψάμενοι ἐξελεξάντο βασιλεῖα ἐκ τοῦ γένους τῶν Σαβίνων, τὸν υἱὸν τοῦ Πομπιλίου Πόμπωνος, ὀνόματι Νουμᾶν, ἡλικίας περίπου ἐτῶν τεσσαράκοντα, οὗ ὑπῆρχε πολὺ τὸ ἐπὶ σοφίᾳ κλέος. Ἀνήγγειλε δὲ τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς συγκλήτου εἰς τὸ πλῆθος ὁ μεσοβασιλεὺς καὶ τοι-

*) Διον. Ἄλ. Β. II. 26—3.

ούτω τρόπῳ τῷ 715 π. Χ. ἐξελέχθη βασιλεὺς ὁ *Νουμᾶς Πομπήλιος*.

Νουμᾶς Πομπήλιος (715—672 π. Χ.)

Ὁ *Νουμᾶς* οὗτος εἰ καὶ ἐβασίλευσεν ἐπὶ 44 ἔτη ἐν τούτοις οὐδένα διεξήγαγε πόλεμον, φροντίσας ὅσον ἠδύνατο νὰ τακτοποιήσῃ τὰ τῆς πόλεως. Ὅθεν κατατάσσεται μεταξύ τῶν ἐξόχων νομοθετῶν τῆς ἀρχαιότητος, οἷοι ὁ *Μαῦσῆς*, ὁ *Λυκουργος*, ὁ *Σόλων*, ὁ *Κομφύκιος* τῆς *Ἰνδοκίνας* καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐταξέε δὲ οὗτος μάλιστα τὰ τῆς θρησκείας ἐμπνευσθεῖς ἐκ τῆς νύμφης *Ἡγερίας* — ἧς τὸ ἱερὸν ἄλσος ἐκεῖτο πρὸς μεσημβρίαν τῆς *Ῥώμης* — ὡς ἐξῆς :

α'.) Διέταξε τὸν τρόπον τῆς λατρείας τῶν θεῶν καὶ ἀπηγόγоруσε τὰς ἀνθρωποθυσίας.

β'.) Διήρесе τοὺς ἱερεῖς εἰς ὀκτὼ τάξεις καὶ ὥρισε τὰ καθήκοντα ἐκάστης αὐτῶν. Οὕτως ὥρισε τὸν σύλλογον τῶν ἀρχιερέων, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο *pontifices* (pontifices), ὧν διεκρίνετο πάλιν ὁ κελούμενος *pontifex maximus* (ἄκρος ἀρχιερεὺς), ὅστις ἦτο ἀνώτατος πάντων*). Εἶχον δ' οἱ Ποντίφηκες τὴν μεγίστην παρὰ Ῥωμαίοις ἱερατεῖαν καὶ ἦσαν ἐπιμεληταὶ καὶ ἐπίσκοποι ἀπάντων τῶν ἱερῶν δικῶν. Ἄλλαι δὲ τάξεις ἱερέων, ἃς ὁ *Νουμᾶς* κατέστησεν, εἶνε : οἱ *οἰωροσκόποι* καὶ *μάντιες* (*augures*) καὶ οἱ *ἱεροσκόποι* (*haruspices*)· οἷτινες παρετήρουν τοὺς οἰωνοὺς ἢ ἐμαντεύοντο ἐκ διαφορῶν τρόπων καὶ ἐξήταζον τὰ σφάγια. Οἱ *φητιάλεις* (*fetiales*), ἧτοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, τάξις ἐπίσημος ἔχουσα τὸ δικαίωμα νὰ δέχεται εἰρήνην ἢ νὰ κηρύττῃ πόλεμον. Οἱ *Σάλιοι* (οἱ πηδομάντιες) πρὸς τιμὴν τοῦ Ἄρεως. Οἱ *Ἀρουάλεις*, οἷτινες ἠσχολοῦντο καὶ εἰς τὴν γεωργίαν. Αἱ *Ἐστιάδες*, αἷτινες ἦσαν παρθένοι ὑπηρετοῦσαι τῇ *Ἐστίᾳ*, ἧς πρῶτος αὐτὸς ἀπέδειξεν ἱερὸν**).

*) Ἡ λ. *pontifex* (*pons-facio*) σημαίνει γεφυροποιός· διότι εἶχον οὗτοι καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς βουλῆς· εἴτε ἱερᾶς γεφύρας τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Τιβέρεως*.

**) Φαίνεται δ' ὅτι ἡ *Ἐστία* ἦν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων θεοτήτων τῶν Λατίνων· αἱ δὲ παρθένοι αἱ ταύτην ὑπηρετοῦσαι, ἦσαν ἐπὶ *Νουμᾶ* τέσσαρες· ἐγένοντο δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ *Γαρκυνίου* τοῦ πρεσβυτέρου ἐξ. Ἐπρεπε δὲ τριάκοντα ἔτη αἱ τοιαῦται ἱερεῖαι νὰ μείνωσι παρὰ τῇ θεᾷ· δέκα μὲν ἔτη μανθάνουσαι, δέκα δὲ τελουσαι τὰ ἱερά, καὶ δέκα διδάσκουσαι ἐτέρας· ἐκείθ' ἡ δὲ καὶ ἐφεξῆς ἠδύνατο καὶ νὰ ἀπελθῶσιν. Ἐλατρεύετο δὲ ἡ *Ἐστία* παρ' αὐτῶν δικητρομένου ἀσδέστου τοῦ ἱεροῦ πυρός, ὅπερ κατὸν νύκτα καὶ ἡμέραν ἀπέβλανε σύμβολον τῶν καθαρῶν αἰσθημάτων, ἅπερ ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῶσιν ἐν

Ἔτι δὲ οἱ ἔφοροι τῶν Σιβυλλείων γρησμῶν καὶ οἱ Φλάμεις (Flamines), οὓς ἐκάλουν οὕτω, διότι ἔφερον τὸν κορυφαῖον πῖλον καὶ στέμματα.

Ὁ Νουμᾶς μετερρῦθμισε πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἡμερολόγιον διαιρέσας τὸ ἔτος εἰς 12 μῆνας, ἐν ᾧ ἐπὶ Ῥωμύλου ἦτο διηρημένον εἰς δέκα· εἰσήγαγε δὲ καὶ τὰς ἐμβολίμους ἡμέρας. Διὰ τὴν ἐνισχύσιν δὲ τὴν γεωργίαν διένειμεν εἰς τοὺς ἐνδεεστάτους τῶν χωρικῶν τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν κατεκτήσατο ὁ Ῥωμύλος, ἵδρυσεν ναὸν τῆς Πίστεως, ἵνα καταστήσῃ τὰς ὑποσχέσεις ἱερὰς καὶ κατέλυσε πάσας τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Σαβίνων διαφορὰς, τάξας αὐτοὺς νὰ ζῶσιν ἐν ἀλλήλοις· ἀνήγειρε ναὸν εἰς τὸν Τέρμωννα θεόν, τὸν ἐπίσκοπον τῶν ὀρίων, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐκάστου καὶ οὐδὲν παρέλιπε χάριν τῆς εἰρήνης τοῦ ἑαυτοῦ λαοῦ, ὀρίσας τελευταῖον νὰ μένωσιν ἀνοικταὶ αἱ δύο ἀντικρῦ πύλαι τοῦ ναοῦ τοῦ ἀμφιπροσώπου θεοῦ Ἰανοῦ, ὅσακις ἐγίνετο πόλεμος, νὰ κλείωσι δὲ ἐν ὥρᾳ εἰρήνης.

Τύλλος Ὀστίλιος (672—640 π. X.).

672/674
 Ἀποθανόντος τοῦ Νουμᾶ ἡ βουλή ἀναλαβοῦσα τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐξελέξατο βασιλέα τὸν Τύλλον Ὀστίλιον, ὅστις διέφερε τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἐπεὶ δὴ καὶ ὑπὲρ τὸν Ῥωμύλον φιλοπόλεμος ἐγένετο. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπ' αὐτοῦ ἤρξαντο νὰ ἀναπτύσσωσι καὶ τὸ ἐμπορίον, νὰ προάγωνται δὲ καὶ οἰκονομικῶς. Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας ἡ πρωτεύουσα τῆς Λατινικῆς συμπολιτείας πόλις Ἄλβα ὑπολαβοῦσα, ὅτι ἀπόλλυσι τὸ πρωτεύειν καὶ εὐροῦσα ἀφορμὴν ἐκ λεηλασιῶν ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Τὰ στρατεύματα τῶν δύο τούτων πόλεων συνητήθησαν τὰ μὲν ὑπὸ τὸν Ὀστίλιον, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Κλοίλιον δύο ὥρας μακρὰν τῆς Ῥώμης καὶ ἐν μάχῃ ἐφρονεῦθη ὁ Κλοίλιος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐκεῖ δάσος ἐπωνομάσθη. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἄλβης ὡς δικτάτωρ ὁ Φουφέτιος, τὰ δὲ ἀντίθετα στρατεύματα ἀπέφασιν νὰ λύσωσι τὴν μεταξὺ τῶν διαφορὰν διὰ τῆς μονομαχίας

πάσης οἰκίας. Αἱ ἀμαρτάνουσαι τῶν Ἐστιάδων ἐτι, ωροῦντο καὶ ἄλλως, αὐστηρῶς πάντοτε. Ἄλλ' αἱ παραβάσαι τὴν αἰδῶ ἐπομπέοντο ἐπὶ κλίνης, ἤχουον τὴν ἐπὶ νεκροῖς ἐκφορὰν καὶ ἐθάπτοντο ζῶσαι. Ἐκτὸς δὲ τῶν καθηκόντων αὐτῶν τούτων, ἐφύλαττον καὶ τὸ Παλλάδιον τῆς Ἀθηνᾶς ὅπερ ἔλεγον ὅτι μετηνέχθη ἐκ Τροίας εἰς Ῥώμην.

τριῶν ἑκατέρωθεν πολεμικῶν ἀνδρῶν*), τῶν τριδύμων ἀδελφῶν Κορατίων ἐκ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ὀρατίων ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐπίσης τριδύμων καὶ ἑξαδέλφων τῶν ἄλλων. Ἦλθον λοιπὸν εἰς χεῖρας οἱ μονομάχοι καὶ καταφρονούντες τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν ἐσπούδαζον νὰ κατάβαλλῃ ἕκαστος τὸν ἀντίπαλόν του· ἡ δὲ νίκη οὕσα ἐπὶ πολὺ ἀμφίβολος ἐφάνη τέλος, ὅτι ἐκλινεν ἐπὶ τοὺς Ἀλβανούς, ἐπειδὴ δύο μὲν ἐκ τῶν μονομάχων Ῥωμαίων ἔπεσον νεκροί, οἱ δὲ τρεῖς Κοράτιοι τετραυματισμένοι ὄντες ἐσπούδαζον βραδέως μὲν, ἀλλ' ἐπιμόνως νὰ φθάσωσι καὶ τὸν τρίτον, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι διὰ τῆς φυγῆς παρεκάλει αὐτοὺς ὑπὲρ σωτηρίας. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἔφευγεν, ἵνα ἀποχωρήσῃ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ ἐν ταύτῳ καὶ τῶν τριῶν ἀντιπάλων τὴν ἔφοδον. Κατορθώσας δὲ τὸ σκοπούμενον εὐθὺς ἴσασται καὶ ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν πρῶτον, ὅστις ἦν πλησιέστερος αὐτῷ, τὸν καταβάλλει πρὸ τῶν ποδῶν του· ὁ δὲ τρίτος τῶν Κορατίων διὰ τὴν ἐκ τῶν κόπων καὶ τῶν πληγῶν παντελεῖ ἀτονίαν ἐνικήθη εὐκόλως καὶ ἐφονεύθη σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως. Νικηθέντων λοιπὸν τῶν τριῶν Κορατίων, εὐθὺς ὑπετάχθη ἡ στρατιὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ὁ Ὀστίλιος ἔστεψε τὸν νικητὴν διὰ στεφάνων.

Τῶν ὑποταχθέντων Ἀλβανῶν ὁ Ὀστίλιος τοὺς μὲν πλουσίους εἰς τὴν τάξιν τῶν πατρικίων κατέταξε, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὴν τῶν πληθείων.

Ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν ἦσαν ἄμικτοι κακίας· ἡ χεὶρ τοῦ σώσαντος τὴν πατρίδα τὸ ἐσπέρας ἐμολύνθη μὲ ἀδελφικὸν αἷμα· διότι ὁ νικητὴς ἐπιστρέψας ἐκ τῆς μάχης εἶδε τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν δακρύουσαν διὰ τὸν θάνατον ἐνὸς τῶν Κορατίων μετὰ τοῦ ὁποίου ἦτο μεμνηστευμένη καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐφόνευσεν. Ἡ πράξις αὕτη κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν κριτῶν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐκκαλέσας τὴν κρίσιν εἰς τὸν λαὸν ἀπελύθη ἀθῶος.

Ἐκραγέντος δὲ πολέμου μετὰ ταῦτα μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Φιδηναίων καὶ τῶν συμμάχων τούτων Οὐηίων, ἐστάλη καὶ ὁ Φουφέτιος, ἵνα πολεμήσῃ κατὰ τούτων· ἀλλ' οὗτος ἐσκέφθη συνεννοούμενος καὶ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ῥώμης νὰ ἐπιπέσῃ μὲ τὸν στρατὸν κατὰ τῆς πόλεως καὶ νὰ ἐλευθερώτῃ πάλιν τὴν Ἀλβαν· διὸ αὐτὸς μὲν ἐτιμω-

*) Οὕτω δὲ πᾶς ὁ στρατὸς ἐσώζετο· τοιαῦται μονομαχίαι ἦσαν ἴδιαι τῶν παλαιῶν ἐκείνων χρόνων· (πρβλ. τὰ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου).

ρήθη παρά τοῦ Ὀστίλιου μαθόντος καὶ προλαβόντος τοῦτο, ἡ δὲ Ἄλβα κατηδαφίσθη πᾶσα πλὴν τῶν ναῶν· τοὺς δὲ κατοίκους μετέφεραν εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐδόθη εἰς αὐτοὺς πρὸς κατοικίαν ὁ Καίλιος λόφος.

Διπλασιάσας δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν ἱππέων καὶ οὕτω βασιλεύσας 32 περίπου ἔτη ὁ Τύλλος Ὀστίλιος ἀπέθανε τῷ 640 π. X. κατὰ τινὰς μὲν πληγείς ὑπὸ κεραυνοῦ, κατ' ἄλλους δὲ δόλφ φονεῦθαι ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἄγκου Μαρκίου.

Ἄγκος Μάρκιος (640—616 π. X.).

Φονευθέντος τοῦ Τύλλου Ὀστίλιου καὶ γενομένης μεσοβασιλείας ἐξελέχθη βασιλεὺς ὁ Ἄγκος Μάρκιος, ὅστις ἦν Σαθίνος τὸ γένος καὶ ἔγγονος ἀπὸ θυγατρὸς τοῦ Νομᾶ. Ὁ τέταρτος οὗτος βασιλεὺς τῆς Ῥώμης εἰρηνικὸς μᾶλλον γενόμενος κατέστησε πολλὰς ἐορτάς καὶ ἐδραίωσε τὰ θρησκευτικὰ, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἡ παραμεληθεῖσα θρησκεία ἠνορθώθη· συνεβούλευε δὲ τοὺς ὑπηκόους νὰ ἀσχολῶνται περὶ τὴν γεωργίαν, ἐφρόντισε διὰ τὸ ἐμπόριον, κατεσκεύασε τὴν πρώτην ξυλίγην γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως καί, ὡς λέγεται, πρῶτος ὠκοδόμησε φυλακὴν πρὸς κολασμὸν τῶν κακῶν τοῦ ἑαυτοῦ βασιλείου.

Καί περ δ' εἰρηνικός, ἀλλ' ὅμως εἰς εὐτυχῆς ἔφερε πέρας τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Λατίνων, οἵτινες εἰσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν χώραν· μετὰ δὲ τὴν νίκην πόλεις μὲν τινὰς αὐτῶν κατέστρεψε, τοὺς δὲ κατοίκους εἰς Ῥώμην ἀπήγαγεν, ὅπου κτηφώησαν τὸν Ἀβεντίνον λόφον. Τότε δὲ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ τάξις τῶν πληθείων.

Καί πρὸς τοὺς Σαθίνους δὲ ὑπέροχος πολεμικῶς ἐφάνη καὶ πρὸς τοὺς Οὐνεντανούς· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν τούτων πράξεων, ἔκτισε ναοὺς, ὠχύρωσε πόλεις καὶ ἱδρυσεν οὗτος τὸν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως λιμένα Ὡστίαν δούς οὕτως ὠθησιν καὶ εἰς τὰ ναυτικά. § 3/74

Λεύκιος Ταρκύνιος,

ὁ πρεσβύτερος = *priscus* (616—578 π. X.).

Ἀποθανόντος τοῦ Ἄγκου Μαρκίου, ἐν ᾧ διψοῖ ἡ γερουσία, κατὰ τὸ σῆνηες, Ταρκύνιος ὁ πρεσβύτερος παρακινήθεις ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου Τανακύλλας ἐκίνησε πάντα λίθον, ἐν' ἀπομακρύνῃ τοῦ θρόνου τὰ τέκνα τοῦ προβασιλεύσαντος, ὧν ἦτο ἐπίτροπος καὶ

ἐκλεχθῆ αὐτὸς βασιλεὺς· διότι ἡ βασιλεία ἦτο μὲν αἰρετή, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν Ἄγκον Μάρκιον ἀγάπη τοῦ λαοῦ θὰ ἠσφάλιζε διὰ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα τὸν θρόνον, ἂν μὴ ὁ Ταρκύνιος κατέβηκε παντοῖα μέσα· οὗτος λέγεται Τυρρηνὸς καὶ Λουκούμων μάλιστα γεννηθεὶς ἐν τῇ Ἐτρουσικῇ πόλει τῇ καλουμένῃ Ταρκυνία, μετοικήσας δὲ εἰς Ῥώμην· ἐκ πατρὸς δὲ λέγεται Κορίνθιος, ἀπόγονος τοῦ ἐκ τοῦ μεγάλου οἴκου ἐν Κορίνθῳ τῶν Βακχιαδῶν Δημαράτου, ὅστις μετῴκησε μετὰ πλοῦτου καὶ τεχνιτῶν εἰς Ἐτρουρίαν.

Γενόμενος βασιλεὺς ἐδιπλασίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν γενῶν καὶ ἐπηύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς τριακοσίους ἐκλέξας ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς ἀρίστους καὶ καταστήσας αὐτοὺς πατρικίους· ἡ αὐξήσις τῶν βουλευτῶν αὕτη ἀπῆρσεκε τοῖς πατρικίους, οἵτινες ἀντέστησαν· πρὸς διάκρισιν δὲ ἐκλήθησαν οἱ προστεθέντες *patres minorum gentium*. Ταρκύνιος ὁ πρεσβύτερος κατέστη βασιλεὺς ἐνδοξος πολεμήσας εὐτυχῶς πρὸς τοὺς Λατίνους — ὧν πολλὰς πόλεις ἐκυρίευσε — τοὺς Τυρρηνοὺς καὶ τοὺς Σαβίνους. Διὰ ταῦτα δὲ ἤγαγεν ἐπὶ ταῖς νίκαις αὐτὸς θριαμβόν, ἦτοι παράταξιν πομπῶδη, ἣτις λέγεται ἀπομίμησις τῆς ἑορτῆς τῶν παρ' Ἑλλήσι Παναθηναίων. Ἄλλὰ φαίνεται, ὅτι ὁ θριάμβος εἶνε μᾶλλον Ἐτρουσικὸν ἔθιμον ἢ κάλλιον θεσμὸς μετενεχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς Ῥώμην· ἔσχε δὲ τοσαύτην ἐπιρροὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Ῥώμης, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθουν νὰ καταδειχθῶσιν ἄξιοι τοῦ θριάμβου.

«Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἔθηκε τὸ θεμέλιον καὶ τῆς ἰσχυρᾶς οἰκοδομῆς ἀκροπόλεως καὶ ναοῦ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου μεγαλοπρεποῦς, ἔκτισε τὰς λεγομένας *Κλιόακας**) (ὑπονόμους)· καθίδρυσεν τὸν ἵπποδρόμον (*circum maximum*) καὶ τὴν μεγάλην ἀγορὰν (*Forum*), χῶρον μεταξύ τοῦ Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου λόφου, ὃν ἀπήλλαξε τῶν λιμναζόντων ὑδάτων διὰ τῶν ὑπονόμων, ἐνθα ἐγίνοντο αἱ συνεδριάσεις τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ, αἱ δίκαι, τὰ πανηγυρικὰ συμπόσια καὶ ἐνθα ἡ ἐστία, οὕτως εἰπεῖν, ἐγένετο κατὰ σμικρὸν >>

<<->>
*) Εἰς τοὺς ἀγετοὺς τούτους σπουδαίως ἐκπαλαί ἐπιτηδεύοντο οἱ Ῥωμ. καὶ εἰς τὰς λεγομένας δὲ ἀμάρας ἰθαυμάζοντο· οἵσι τοσοῦτον εἶχον πλάτος κατὰ τὴν καμάρωσιν αὐτῶν καὶ ὕψος αὐται, ὥστε ἠδύνατο κάτωθεν νὰ διέλθῃ ἄμαξα δι' ὀγκώδους φορτίου φορτωμένη.

τῆς αὐτοκράτορος πόλεως· περιέζωσε δὲ τὴν πόλιν διὰ λίθων μεγάλων καὶ καλῶς εἰργασμένων, ἀποτελεσάντων τὴν περιτείχισιν τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ Σερούιου Τυλλίου.

Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὴν βασιλικὴν δύναμιν ἠθέλησε νὰ ἔχῃ καὶ βασιρικὰ παράσημα. Διὸ φορῶν στέφανον χρυσοῦν ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου ἐλεφαντίνου, περιβεβλημένος πορφύραν καὶ ἔχων σκῆπτρον φέρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀετόν, κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑτρούσκων, ἅπερ μετέφερον.

Οὕτω δὲ βασιλεύσας 41 ἔτος ἀπέθανε φονευθεὶς τὸ 80 ἔτος τῆς ἡλικίας του ὑπὸ δύο φονέων, ὡς λέγεται, τοὺς ὁποίους ἔνεκα ζηλοτυπίας ὠδήγησαν δόντες χρήματα οἱ υἱοὶ τοῦ προβασιλεύσαντος Ἄγκου Μαρκίου ἢ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων υἱῶν ἐκείνου.

Σερούϊος Τύλλιος (578—534 π. Χ.)

Φονευθέντος τοῦ Ταρκυνίου δὲν ἔλαβον τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας οἱ τοῦτο ἐπιδιώξαντες υἱοὶ τοῦ Ἄγκου, ἀλλ' ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Σερούϊος Τύλλιος· οὗτοι δὲ ἀπεναντίας ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθωσι τῆς Ῥώμης, διότι καὶ ἡ ἰδία αὐτῶν ὑπαρξίς ἐκινδύνευσε. Ἄμα δηλ. τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως συνήχθη πλῆθος λαοῦ ἐξῶθεν τῶν ἀνακτόρων, ἵνα μάθωσι τὸ συμβάν. Ἡ σύζυγος λοιπὸν τοῦ Ταρκυνίου ἐξελθοῦσα τῶν δωματίων ἠὲ χαρίστηκε μὲν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τῶν ἀνακτόρων ἐξωστῶν τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ φροντίδι καὶ τῷ πόνῳ τῷ εὐγενεῖ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, ἀνήγγειλε δὲ δεῖν, ὅτι ὁ Ταρκύνιος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ κατακείμενος ἀφίνει τὴν διοίκησιν μέχρι θεραπείας εἰς τὸν Σερούϊον Τύλλιον. Ἡύχθη ὁ λαὸς ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ ἔθισθεις νὰ διοικῆται ὑπὸ τοῦ Σερούιου ἐνδουμένου βασιλικῶς καὶ ἀκολουθουμένου ὑπὸ ἐνόπλου θεραπείας. ἔμαθε μετ' οὐ πολὺ τὸ τέλος τοῦ βασιλέως καὶ ἀπεδέξατο αὐτὸν ὡς τοιοῦτον, ἄνευ ἐκλογῆς καὶ ἀντιρρήσεως τῆς Γερουσίας· λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠννοεῖτο ὑπὸ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ βασιλέως Ταρκυνίου, οὐ καὶ ἐγένετο γαμβρὸς διὰ τὴν ἰδίαν εὐφυΐαν καὶ ἀξίαν, ἀφοῦ περὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἡ βασίλισσα αὐτὴ Τανακύλλα προεμάντευσε, καθόσον οὗτος ἐγεννήθη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκ δούλης Λατίνης ἢ Τυρρηνῆς ἐν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ.

20X
 Ὁ Σερούτιος Τύλλιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥώμης θεωρεῖται ὡς ἀρχηγὸς τοῦ μετὰ ταῦτα πολιτεύματος νομοθετήσας ἐν Ῥώμῃ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐν Ἀθήναις ὁ Σόλων, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ὄρμηθεις, τῆς τιμοκρατίας, ἀφ' ἧς καὶ ὁ πολὺς Ἀθηναῖος νομοθέτης.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ τοιοῦτου πολιτεύματος πολεμεῖται ὑπὸ πολλῶν, οἵτινες ἀξιοῦσιν, ὅτι εἶνε περιττὸν καὶ ἐπιζήμιον νὰ ὀρίξη τὸ πολίτευμα τεκμήριόν τι πολιτικῆς ἱκανότητος καὶ ὅτι ὁ λαὸς δύναται οἰκοθεν νὰ διακρίνη τοὺς ἱκανωτέρους τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐναυθὰ νὰ κρίνωμεν, τίς εἶναι ἡ προτιμωτέρα τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων δοξασιῶν, ὧν ἑκάτερα προτείνει ὑπὲρ ἑαυτῆς πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς λόγους. Πρόκειται μόνον περὶ τούτου, ὅτι ὁ Σερούτιος καλῶς ἐνομοθέτησε, τὸ δὲ τεκμήριον τῆς περιουσίας ἦτο τὸ μόνον τότε κατάλληλον, ἀφ' οὗ ἀπὸ τοιοῦτου ἐνομολόγει καὶ ὁ Σόλων ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπὶ τούτου στηρίζεται ἄχρι γε τοῦ νῦν τὸ θαυμαστότερον τῶν νεωτέρων πολιτευμάτων, τὸ Ἀγγλικόν.

Διήρесе λοιπὸν τὸν λαὸν εἰς ἕξ συμμορίας ἢ κλάσεις θέλων νὰ φέρη εἰς ἐπιμιξίαν τοὺς πληθεῖους μετὰ τῶν πατρικίων.

α'.) Εἰς τοὺς ἔχοντας 100 000 ἀσσάρια *). Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει 80 λόχους, ἐν οἷς καὶ 18 λόχοι ἰππέων.

β'.) Εἰς τοὺς ἔχοντας 75000 ἀσσάρια. Εἰς ταύτην ἀνήκον 20 λόχοι.

γ'.) Εἰς τοὺς ἔχοντας 50 000 ἀσσάρια. Ὡσαύτως καὶ αὕτη ἡ τάξις εἶχεν 20 λόχους.

δ'.) Εἰς τοὺς ἔχοντας 25000 ἀσσάρια. Καὶ αὕτη περιελάμβανεν 20 λόχους.

ε'.) Εἰς τοὺς ἔχοντας 12500 ἀσσάρια. Ταύτην ἀπετέλουν 30 λόχοι.

ς'.) Τίμημα ὀλιγώτερον τῆς πέμπτης. Εἰς ταύτην περιελαμβάνετο 1 λόχος. Συνέστησε δὲ καὶ δύο πρόσθετους λόχους τῶν ὀπλοποιῶν καὶ τεκτόνων διὰ τὴν ε'. τάξιν καὶ ἑτέρους δύο, τῶν σαλπικτῶν καὶ βυκανιστῶν, διὰ τὴν δ'. τάξιν.

*) Ἀσσάριον = χάλκινον νόμισμα, ἴσον μὲ δέκα λεπτά, εἴτε ἐν δεκατημόριον τῆς δραχμῆς. Ἰσοδυναμοῦσι δὲ αἱ 100,000 ἀσσαρίων πρὸς 10,000 φράγκων περίπου καὶ οὕτω καθεξῆς.

Διήρесе δ' ὡσαύτως τὸν λαὸν εἰς πέντε στρατιωτικὰ γένη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀπετέλει τὸ βαρὺ πεζικὸν καὶ ἦτο ὠπλισμένον μὲ κρᾶνος, ἀσπίδα, περικνημίδα, θώρακα, δόρυ, καὶ ξίφος. Τὸ δὲ δεύτερον ἦτο ὠπλισμένον τὰ αὐτὰ ἄνευ θώρακος, τὸ δὲ τρίτον μὲ κρᾶνος, ἀσπίδα, δορυ καὶ ξίφος, τὸ δὲ τέταρτον μὲ μόνην λόγχην καὶ ἀσπίδα, καὶ τὸ πέμπτον μὲ μόνην σφενδόνην.

Ἐκαστον δὲ λόχον ὑποδιήρσεων εἰς δύο κατὰ τὴν ἡλικίαν τάξεις α'.) εἰς τὸν λόχον τῶν νεωτέρων (*centuria juniorum*), ὅστις περιελάμβανε τοὺς ἀπὸ 17—45 ἔτους, οἵτινες ὑπηρετοῦν ἐν πολέμῳ καὶ β'.) εἰς τὸν λόχον τῶν γερόντων (*centuria seniorum*), ὅστις περιελάμβανε τοὺς ἀπὸ 45 — 60 ἔτους, οἵτινες ἦσαν δι' ἄμυναν τῆς πόλεως ὠρισμένοι.

Ὅσα ἀνωτέρα ἦτο ἡ συμμορία, τόσῳ καὶ ὁ λόχος μικρότερος. Ἐκαστος δὲ τῶν λόχων εἶχεν ἐν ταῖς *λογίταις ἐκκλησίαις* (*comitia centuriata*) καὶ μίαν ψῆφον ὅθεν ἡ πρώτη τάξις περιλαμβάνουσα 98 λόχους εἶχε τὴν πλειονοψηφίαν. Εἰς τὰς ἐκκλησίας δὲ ταύτας παρεχώρησεν ὁ Σερουίος τὰ τῶν φρατρικῶν ἐκκλησιῶν δικαία: τὸ τῆς επικυρώσεως νέων νόμων, τὸ τῆς ἐκλογῆς βασιλέως καὶ τὸ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ἀποφαίνεσθαι. Διέταξε δὲ τὴν κατὰ πέντε ἔτη (*lustrum*) ἀπογραφὴν τῶν πολιτῶν εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον καὶ ἐξέτασιν τῆς περιουσίας αὐτῶν· ἀναλόγως δ' ἐπληρώνοντο οὕτω καὶ οἱ φόροι. Σπουδαία δὲ κατέστη ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἢ ἐπὶ τούτῳ ἀρχὴ τῆς τιμητείας, ἣν ἐθεώρουν ὡς ἱεράν καὶ τὴν ὅποιαν ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἐτέλουν οἱ ὑπατοί, μετὰ ταῦτα (443 π. X). μόνον οἱ τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καταλαβόντες ἐξελέγοντο εἰς ταύτην. Ἐνώπιον δὲ τοῦ τιμητοῦ ἕκαστος οἰκογενειάρχης ἐδήλου τὰ καθέκαστα ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του καὶ κατὰ ταῦτα παρεσκευάζοντο οἱ νέοι τῶν πολιτῶν κατάλογοι· ἐξητάζοντο δὲ καὶ οἱ ἵπποι μετὰ τοῦ δημοσίου ἵππου. Τὸ δὲ τέλος τῆς τιμῆσεως ἐπεσφράγιζε *καθαρισμός*, (ὅπερ ἦν ἰδίως *lustrum*), γινόμενος ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐνόπλιος ἐμφανισθέντος ἐν τῷ Ἄρειῳ πεδίῳ καὶ συνιστάμενος ἐκ ταύρου, χοίρου καὶ τράγου*).

* Ἴνα δὲ εὐκόλως εἰσπράττη τοὺς φόρους καὶ συναῖζη στρατὸν

*) Διον. Ἀλ. 4, 22.

διήρесе τὴν πόλιν μετὰ τῶν περιχώρων εἰς 30 μοίρας (regiones = Νομαρχίαις). Τούτων τέσσαρες μὲν ἀπήρτιζον τὴν πόλιν, εἴκοσι δὲ καὶ ἕξ τὰ περιχώρα· οἱ ἐν τινὶ δὲ μοίρᾳ κατοικοῦντες πολῖται ἐκαλοῦντο φυλὴ (tribus) καὶ εἶχον φύλαρχόν τινα (curator tribus).

Μετὰ πολλοὺς δὲ ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ τοὺς Λατίνους μετὰ τῶν Ῥωμαίων, νὰ νικήσῃ τοὺς Ἑτρούσκους καὶ νὰ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ιδρύσωσιν ἀπὸ κοινοῦ ναὸν τῇ Ἀρτέμιδι ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου, εἰς ὃν ἐρχόμενοι συνέθουν κατ' ἔτος. Περιέλαβε δὲ διὰ τείχους καὶ τοὺς ἑπτὰ λόφους τῆς Ῥώμης*) καὶ τὸ τεῖχος τοῦτο ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Σερούϊον τεῖχος καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων (manumissio).

Γαμβρός δ' ὢν τοῦ προηγουμένου, ὡς ἐρρήθη, βασιλείῳ Ταρκυνίου Πρίσκου ἀπέκτησεν ἐκ τῆς θυγατρὸς ἐκείνου δύο θυγατέρας, αἵτινες διέφερον κατὰ τὸν χαρακτῆρα νομίσας δ' ὅτι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν τῷ βίῳ λαμβάνουσαι συζύγους ἀντιθέτου ἑκατέρᾳ χαρακτῆρος, ἐξέδωκε ταύτας εἰς δύο ἐγγόνους τοῦ Ταρκυνίου, ὧν ὁ μὲν ὀργίλος καὶ θερμουργὸς ἔλαβε τὴν πραεῖαν τὴν ἦθος, ὁ δὲ πρῶτος τὴν ὑπερήφανον καὶ ἰσχυρογνώμονα. Ἄλλ' ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Λεύκιος Ταρκύνιος ὑπερβὰς τὰ κωλύματα καὶ φονεύσας τὴν ἰδίαν ἀγαθὴν σύζυγον ἔλαβε τὴν ὁμόφρονα αὐτῷ Τυλλίαν, τὴν θερμουργὸν καὶ ἐπίμονον, ἣτις ἐπίσης ἐξωλόθρευσε τὸν γλυκὺν σύζυγον. Ὁ γαμβρὸς δὲ οὗτος μετὰ τῆς θυγατρὸς ἐγένοντο τὸ κέντρον τῶν δυσηρεστημένων κατὰ τοῦ Σερούϊου πατρικίων καὶ συγκλητικῶν καὶ διὰ τοῦτο μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Ταρκύνιον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γερουσίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ δορυφόρων καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τοῦ Σερούϊου Τυλλίου. Ἐλθόντος δὲ τοῦ πενθεροῦ συνάπτεται πάλιν, καθ' ἣν κακῶς ἔχων ὁ Σερούϊος ἐξωσθεὶς καὶ κατακρημνισθεὶς ἐπορευετο εἰς τὰ ἀνάκτορα· ἀλλ' οἱ ὄπαδοὶ καὶ δορυφόροι τοῦ Ταρκυνίου καταφθάναντες τὸν κατέσφαξαν, ἡ δὲ θηριώδης θυγάτηρ Τυλλία μαθοῦσα τὴν σπαρακτικὴν σκηνὴν πορεύεται πρὸς τὸ θῦμα, διέρχεται μ' ὄλας τὰς ἀντιστάσεις τοῦ ἡνιόχου ἐπὶ τοῦ πτώματος

*) Εἰς τοὺς πέντε κατωκημένους λόφους τῆς Ῥώμης, τὸν Παλατῖνον, τὸν Ἀβεντῖνον, τὸν Καλιῖνον, τὸν Καπιτωλίον καὶ τὸν Κυρῖνιον, προσέθηκε καὶ τὸν Ἡστυλίον καὶ τὸν Οὐμινάλιον.

τοῦ πατρὸς—οἷα φρίκη!—*) καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν γερουσίαν, ἵνα συγχαρῆ τῷ ἑαυτῆς ἀνδρὶ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει εἰς τὸν θρόνον.

Λεύκιος Ταρκύνιος ὁ ὑπερήφανος (534—510 π. Χ.)

Διὰ τοιαύτης πράξεως ἀνῆλθεν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον ὁ Λ. Ταρκύνιος, ὅστις διὰ τὸ σκαιὸν καὶ βίαιον τοῦ χαρακτῆρος ἐν τῇ βασιλείᾳ ὠνομάσθη *ὑπερήφανος ἢ εὐρανος*. Ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον πρῶτον μὲν δὲν ἤξιωσε ταφῆς τὸν ἀποθανόντα βασιλέα, ἔπειτα δὲ κατήργησε τὰ δικαιώματα, ἅπερ ἐχορήγησεν εἰς τὸν λαὸν ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, κατέθλιψε τοὺς πατρικίους, ἠλάττωσε τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν καὶ ἠῤῥησε τοὺς ἑαυτοῦ δορυφόρους φοβούμενος, μὴ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἔχῃ δυστυχὲς τέλος. Ἀκαταπαύστως δὲ ἀπησχόλει τοὺς ὑπηκόους εἰς πολέμους, ἵνα περισπᾷ τὴν προσοχὴν αὐτῶν· καὶ πρῶτον μὲν πολεμῆσας ὑπέταξε τοὺς Λατίνους καὶ ἔλαβε τὴν προεδρείαν τῆς Λατινικῆς λεγομένης ὁμοσπονδίας· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Οὐόλσκων, ἐξ ὧν ἀπεκόμισεν πλούσια λάφυρα καὶ τέλος ἐπορεύθη κατὰ τῶν Γαβίων, τοὺς ὁποίους κατέβαλε διὰ πανούργου, κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν, ἐπιχειρήματος· ἐπεμψε δὴλα δὴ τὸν υἱὸν Σιέξτον εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν παρακινήσας νὰ προσποιηθῆ, ὅτι αὐτομολεῖ· τούτου δὲ γενομένου ὁ Σιέξτος ἐκίνησε τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ ἐπομένως τὴν ἀγάπην τῶν Γαβίων, οἵτινες ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ἀρχηγόν· τότε δὲ διὰ τινος αἰνιγματώδους ἀποκρίσεως τοῦ πατρὸς (ἀποκόψαντος ἐνώπιον πιστοῦ ἀπεσταλμένου τὰς κεφαλὰς μηκῶνων) πρὸς τὸν ἐρωτῶντα υἱὸν περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι, κατῴρθωσε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς πρωτίστους τῆς πόλεως καὶ οὕτω τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρὸς νὰ ὑποτάξῃ.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ταρκύνιος ἐφρόντισεν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίου ἀφιερωμένου τῷ Διὶ, τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ· λέγεται δ' ὅτι ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελιῶν εὐρέθη ἐκεῖ κεφαλὴ αἰμοσταγῆς (*caput*), ἐξ ἧς συνεπέρανον οἱ μάντιες καὶ οἰωνοσκόποι, ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐμελλε νὰ καταστῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ

*) Ἐνεκα τοῦ ἀπαισίου τούτου γεγονότος καὶ ἡ ὁδὸς ὠνομάσθη «ὁδὸς τοῦ κακουργήματος» (*vicus sceleratus*).

κόσμου. Ἡγόρασε δὲ παρά τινος γυναικὸς *) Σιβύλλης καλουμένης τρεῖς τόμους βιβλίων, ἅτινα ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἐτοποθέτησε καὶ δύο ἄνδρας, ἵνα ταῦτα φυλάττωσιν ἐξελέξατο, οἵτινες ἔπειτα ἠυξήθησαν εἰς δέκα καὶ ἀπὸ τοῦ Σύλλα εἰς δέκα πέντε· διὸ καὶ πεντεκαίδεκαρχοὶ ἐκλήθησαν.

Μετὰ δὲ τὴν τελειοποίησιν τοῦ Καπιτωλίου ὁ Ταρκύνιος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ῥοτόλων καὶ ἐπολιόρκει τὴν ἰσχυρὰν πρωτεύουσαν αὐτῶν Ἄρδειαν ἀπέχουσαν περὶ τὰ μύρια καὶ ἐξακισχίλια βήματα τῆς Ῥώμης· τότε δὲ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἐκδιωχθῆ τοῦ θρόνου, ἀφ' οὗ διὰ τὸ δεσποτικὸν αὐτοῦ καὶ τραχὺ καὶ βίαιον ἀνεμένετο ἡ κατάλληλος εὐκαιρία καὶ πολλὰ ἐτεκταίνοντο κατ' αὐτοῦ λάθρα. Ὁ υἱὸς δηλ. Σέξτος καὶ ὁ τοῦ Ταρκυνίου ἀνεψιὸς Κολλατίνοσ, εὐγενὴς Ῥωμαῖος, συζητοῦντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἦλθον εἰς συνδιάλεξιν περὶ τῆς σωφροσύνης τῶν ἑαυτῶν γυναικῶν καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Κολλατίνου ἀπεφάσισαν νὰ ἔλθωσι πρὸς τὰς γυναῖκας αὐτῶν αἴφνης διὰ νὰ κρίνωσι σαφέστερον περὶ αὐτῶν· ἐν εὐθυμίᾳ λοιπὸν διατελοῦντες ἔφιπποι ἔρχονται νύκτωρ, κατ'εὐρίσκουσι τὴν μὲν τοῦ Σέξτου σύζυγον ἐν Ῥώμῃ διασκεδάζουσαν καὶ τερπομένην, τὴν δὲ τοῦ Κολλατίνου ἀσχολουμένην ἐν μέσῳ τῶν ἑαυτῆς παιδικῶν ἐν Κολλατίᾳ περὶ τὰ οἰκιακὰ ἔργα. Τὸ ἀριστεῖον κατὰ ταῦτα ἐδόθη εἰς αὐτὴν μιᾶ φωνῇ πάντων. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ θεὰ αὕτη ἀνῆψεν εἰς τὴν ἀκρατῆ ψυχὴν τοῦ Σέξτου πάθος, τὸ ὅποιον ἡ ἀπόλαυσις μόνη ἠδύνατο νὰ κατασβέσῃ. Ἦλθε λοιπὸν κρυφίως εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Λουκρητίας, ἥτις μὴδὲν ὑποπεύσασα τῷ ἠτοίμασε θάλαμον, ἵνα κοιμηθῆ· τὴν νύκτα δ' ὁμως ξιφῆρης ἐζήτει νὰ ἀτιμάσῃ τὴν ἐνάρετον σύζυγον. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἀνθίστατο καρτερικῶς οὐδαμῶς προουμένη πρὸ τοῦ θανάτου, ὁ δόλιος Σέξτος ἠπέλιπεν, ὅτι ἤθελε σφάζει αὐτὴν μετὰ δούλου καὶ δάσκει τὴν ἄτιμον δῆθεν πρᾶξίν της. Τὸ ἐλατήριον τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς

*) Ἐπιστεύετο ἡ γυνὴ αὕτη θεόπνευστος καὶ τὰ βιβλία αὐτῆς τὰ (Σιβυλλιακὰ ἐπικληθέντα) χρησμοὶ καὶ ὁδηγίαι περὶ τοῦ μέλλοντος· λέγεται δ' ὅτι ἡ Κυραία Σιβύλλα (προφήτρια) εἶχε τὸ πρῶτον ἐννέα τόμους καὶ ζητοῦσα ὑπέρογκον τίμημα ἀπεπέμφθη· ἐπιστρέψασα δὲ πάλιν ἀπ' οὗ ἕκαυσε τοὺς τρεῖς τῶν ἄμων ἐζήτει τὸ αὐτὸ τίμημα καὶ πάλιν ἀπεπέμφθη· τὴν δὲ τρίτην φορὰν παρουσιασθεῖσα μὲ τοὺς τρεῖς τόμους τοὺς ἐπώλησεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ τιμήματι εἰς τὸν Ταρκύνιον ἐνοήσαντα τοὺς χρησμούς.

εὔρεθη. Ἡ ἀτιμία δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ τρώσῃ αὐτήν. Ἐνέδωκε λοιπὸν εἰς τὴν κτηνώδη ὁρμὴν τοῦ Σέξτου καὶ ἐκεῖνος περιχαρῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἄλλ' ἡ Λουκρητία ἀποστρεφόμενη πλέον τὸ ζῆν προσεκάλεσε τὸν σύζυγον αὐτῆς καὶ τὸν πατέρα Σπόριον, οἵτινες ἦλθον εἰς Ῥώμην συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς αὐτῶν Βρούτου καὶ τοῦ Ποπλικόλα. Μελανὰ ἐνδεδυμένη καὶ κλαίουσα διηγῆθη τὴν ἑαυτῆς κατασχύνην καὶ παρώτρυνε νὰ λάβωσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκδίκησιν. Ταῦτα δ' εἰπούσα εἴλωσεν ἐγχειρίδιον, ὅπερ ἔκρουπεν ὑπὸ τὸ ἑαυτῆς ἱμάτιον καὶ ἐπέπηξεν εἰς τὸ στήθος πεσοῦσα ἄπνους.

Ὁ πατὴρ καὶ ὁ σύζυγος θρηνοῦσιν· ὁ δὲ Βρούτος πρῶτος, ὅστις πρότερον, κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν, στερηθεὶς τοῦ πατρός, γαμβροῦ τοῦ Ταρκυνίου, (Μάρκου Ἰουνίου) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, φονευθέντων, εἶχε μόλις σωθῆ προσπονηθεὶς τὸν ἠλίθιον *), ἐφ' ᾧ καὶ Βρούτος ἐκαλεῖτο (Λεύκιος Ἰούνιος Βρούτος), ὠνγῶν ἡγεμῶν τῶν ἱππέων, ἐξαγαγὼν τὸ ἐγχειρίδιον ἐκ τῆς πληγῆς προσεκάλεσε πάντας νὰ ὀρκισθῶσιν εἰς αὐτὸ καὶ εἰς τὸ ἀχνίζον ἔτι ἀθῶον τῆς Λουκρητίας αἷμα, ὅτι θέλουσιν ἐκδικηθῆ τὸν τύραννον. Ὁ λαὸς πάραυτα μετὰ τοῦτο ἐν ἐκκλησίᾳ ἀπεφάσισε τὴν ἔξωσιν τοῦ Ταρκυνίου καὶ κατάλυσιν τῆς βασιλείας. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ταρκύνιος ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώμην, ἀλλ' ἐλθόντος αὐτοῦ ἐπανέστη καὶ ὁ ἐν Ἀρδέᾳ στρατός· τότε δὲ πανταχόθεν διωκόμενος κατέφυγεν εἰς τὴν Τυρρηνικὴν πόλιν *Καιρέαν*.

Οὕτω διηγοῦνται, ὅτι ἐγένετο ἡ ἔξωσις τοῦ Ταρκυνίου (509) καὶ μετὰ ταῦτα ἡ κατάλυσις τῆς μοναρχίας ἐν Ῥώμῃ μετὰ 245 ἔτη ἀπὸ τῆς θεμελιώσεώς της. Τὸ βέβαιον δ' ὅμως εἶνε, ὅτι ὁ Λεύκιος Ἰούνιος Βρούτος, ὁ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖνος καὶ ὁ Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας ὑπῆρξαν ἀρχηγοὶ συνωμοσίας, ἥτις κατέρριψε τῆς ἀρχῆς τὸν Ταρκύνιον καὶ κατέλυσε τὴν βασιλείαν.

*) Τὰ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Βρούτου καὶ τῆς ἠλιθιότητος εἶνε μυθικὰ καὶ παρήχθησαν μᾶλλον ἐκ τοῦ ὀνόματος Brutus (ἠλίθιος).

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

(στ') Ἡ Ῥώμη ἐπὶ τῶν βασιλείων διετέλει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καλλιερ-
γοῦσα τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπὶ τῶν βάσεων ταύτης ὠκοδόμησαν τὴν εὐη-
μερίαν τῆς οἱ πρῶτοι αὐτῆς βασιλεῖς. Τὸ μέλλον δὲ τῆς κραταιᾶς
πόλεως προεμήνυσεν ἡ τοιαύτη ἐν τῇ γενέσει τῆς σειρᾶ ἰκανῶν βασι-
λέων. Διότι κατὰ τὴν γένεσιν τῶν κοινωνιῶν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολι-
τειῶν καθιστῶσι τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰς βάσεις, δι' ὧν αὐταὶ ἀναδεί-
κνυνται. Διὰ τοῦτο δι' ὀρθῶν καὶ στερεῶν βάσεων ἀναδειχθέντες καὶ
φρονηματισθέντες οἱ Ῥωμαῖοι, Ταρκύνιον τὸν τελευταῖον βασιλέα αὐ-
τῶν, παραβάτην τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ, καταρρίπτουσι τῆς ἀρχῆς
καὶ καταδεικνύουσιν ἡμῖν τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι πορείαν.

Εἶχον δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Ῥώμης ἀνώτατα δικαιώματα στρα-
τιωτικά, θρησκευτικά καὶ μάλιστα νομοθετικά· περιβάλλετο δὲ κύ-
ρος ἡ ἀπόφασις τούτων διὰ τῆς βουλῆς, ἥτις συνέκειτο τὸ πρῶτον,
ὡς εἶδομεν, ἐξ ἑκατῶν, ἔπειτα δὲ (ἀφ' οὗ ἠνώθη ἡ Ῥώμη μετὰ τῶν
πολεμικῶν Σαβίνων, ἐξ ὧν πλεῖστον ὠφελήθη) ἐγένοντο οἱ βουλευταὶ
διακόσιοι· ἐπὶ δὲ τοῦ Ταρκυνίου Πρίσκου προσετέθησαν ἕτεροι ἑκατὸν
(*patres minorum gentium*) καὶ ἐγένοντο ἐν ὄλῳ οὕτω τριακόσιοι οἱ
βουλευταὶ τῆς Ῥώμης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τὴν βουλὴν
περίεστειλε καὶ ἠλάττωσεν, ἦδη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς βασιλείας ἡ
βουλὴ πάλιν συμπληροῦται εἰς τριακοσίους καὶ μάλιστα ἐκ τῆς τῶν
ἱππέων τάξεως (*patres et conscripti*).

Ἐκτὸς δὲ τῆς βουλῆς ὑπῆρχον καὶ αἱ *φρατρικαὶ ἐκκλησίαι* καὶ ἡ
ἐκκλησία τοῦ δήμου συγκειμένη τότε ἐκ πατρικίων—καταγομένων ἐκ
τῶν ἀρχαίων εὐγενῶν οἰκογενειῶν—οἵτινες ὑπεστήριζον καὶ τοὺς πε-
λάτας. Ἡ δὲ τάξις τῶν *πληθίων* δὲν μετεῖχεν οὐδενὸς δικαιώμα-
τος, ἀλλ' οὐδὲ ὑποχρεώσεώς τινος.

Ἐκ τῶν βασιλέων ὁ μὲν Σέρβιος Τύλλιος ἐνομοθέτησε *πολιτικῶς*
πολλὰ χορηγήσας προνόμια εἰς τὸν λαὸν πρὸς ταπεινώσιν τῆς συγ-
κλήτου· ὁ δὲ Νομᾶς Πομπήλιος ἐνομοθέτησε *θρησκευτικῶς*.

Τὰ δὲ ἦθη τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἀπλᾶ ἄχρι τοῦδε καὶ πολὺ τῶν
Σαβινικῶν ἠθῶν μετέχοντα ἀπὸ τῆς μετ' αὐτῶν ἐνώσεως· ὁ δὲ πό-
λεμος ἦν εὐάρεστος, μετ' ἀνδρείας διεξαγόμενος καὶ πειθαρχίας
παραδειγματικῆς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

(509—31 π. Χ.).

Τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον ὑποδιαιροῦμεν εἰς τρεῖς μικροτέρας περιόδους ἥτοι πρῶτον ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεως τῆς δημοκρατίας μέχρι τῆς ἰσοπολιτείας τῶν πατρικίων πρὸς τοὺς κληθεῖους (509—366 π.Χ.)· δεύτερον ἀπὸ τῆς ἰσοπολιτείας μέχρι τῆς λεγομένης στάσεως τῶν Γράκχων (366—133 π. Χ.)· καὶ τρίτον ἀπὸ τῆς λεγομένης στάσεως τῶν Γράκχων μέχρι τῆς ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίας (133—31 π.Χ.).

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΑΞΕΩΝ ΠΑΤΡΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΒΕΙΩΝ

(509—366 π. Χ.)

Ἕπατοι. (Consules).

Καταργηθείσης τῆς βασιλείας τὸ πολίτευμα μετεβλήθη οὐχὶ ἀμέσως εἰς καθαρὰν δημοκρατίαν, ἀλλ' ἀριστοκρατικῶς εἰς ὄφελος τῶν πατρικίων. Δύο δ' ἐγένοντο ἄρχοντες ἀνθ' ἐνὸς βασιλέως, δύο ἕπατοι*), ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κολλατίνος, οἱ ἀνωτέρω ῥηθέντες ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας καὶ ἐλευθερωταὶ τῆς πατρίδος. Εἶχον δὲ οἱ δύο ἕπατοι τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐπὶ ἕν μόνον ἔτος, ἵνα μὴ σχηματίζωσι φατρίαν πρὸς τὴν τῆς βασιλείας κατάληψιν καὶ ἐξελέγοντο τὸ πρῶτον ἐκ τῶν πατρικίων.

Ἦσαν δὲ οὗτοι καὶ ἐν πολέμῳ ἀρχηγοὶ καὶ κατ' αὐτοὺς ἐσημαίνετο τὸ ἔτος ἐν ταῖς καλενδαρίοις.**) Μόνος δ' ὁ βασιλεὺς τῶν θουσιῶν (rex sacrificulus) εἶχεν ἐφεξῆς τὴν βασιλικὴν προσωνομίαν, εἰς ὃν

*) Οἱ ἕπατοι κατ' ἀρχὰς πραιτώρες (ἐκ τοῦ praetore) ἐκαλοῦντο. (Λιβ. 3,55 καὶ 7, 13. Ζων. Ζ. 19. Ἄλλη δὲ ἡ ἰδίᾳ τῶν πραιτῶρων ἀρχή, ἥτις ἰδρῶθη βραδύτερον καὶ ἦν τῆς ἕπατείας διάφορος.

**) Μεγίστην ἐλάμβανον οἱ ἕπατοι ἰσχὺν ἰδίᾳ ἐπὶ ἐκτάκτου κινδύνου διὰ προβουλεύματος τῆς βουλῆς, ὅπερ ἔλεγον: οἱ ἕπατοι ὡς προσέξωσιν, ἵνα μὴ συμβῇ τις βλάβη τῇ πολιτείᾳ (consules darent operam, ne quid respública detrimenti caperet).

ἦσαν ἀνατεθειμένα τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἱερατικὰ καθήκοντα, ἵνα μὴ ἀπολέσωσιν οἱ θεοὶ τὸν συνήθη αὐτοῖς θεράποντα. Οἱ ὑπατεύοντες ἐνεδύοντο τὴν περιπόρφυρον ἐσθήτα (togam praetextam) καὶ εἶχον ἐλεφάντινον δίφρον (sellam curulem)· ὡς σημεῖον δὲ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν εἶχον οἱ ὑπατοὶ 12 ῥαβδούχους μετὰ δεσμῶν ῥάβδων (fasces), ἐν αἷς ἦσαν ἐμπεπηγμένοι πελέκει. Ἐξουσίαζον δ' ἑκάτερος τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ, ἦτοι δύο μὲν λεγεῶνας ὁ εἷς, δύο δ' ὁ ἕτερος. Ἐγίνετο δὲ ἡ ἐκλογή τοῦ ὑπάτου ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἐν ταῖς λοχίσις ἐκκλησίαις.

Συνωμοσίαι κατὰ τοῦ νέου πολιτεύματος.

Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πολιτεύματος, νέοι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς πόλεως οἰκογενειῶν συνώμοσαν ὑπὲρ τοῦ Ταρκυνίου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποκαταστήσωσι πάλιν τὴν μοναρχίαν· ὁ δὲ Ταρκύνιος ὅστις, ὡς εἶπομεν, εἶχε καταφύγει εἰς Καιρέαν, ἐνήργει ἐκεῖθεν πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ὑπὸ τῶν νέων ἀπορασιθέντων. Ἀνακαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας ὑπὸ τοῦ Ἰουνίου Βρούτου ἐτιμωρήθησαν οἱ ἔνοχοι ἀνηλεῶς καὶ αὐτοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Βρούτου δικάθεντες εἰς θάνατον ὡς συμμετασχόντες τῆς συνωμοσίας καὶ παραδοθέντες τοῖς ῥαβδούχοις ἐθανατώθησαν, ἀφ' οὗ ἠρώτησεν αὐτοὺς ὁ πατὴρ «τί κακὸν σὰς ἐκαμεν ἡ πατρὶς καὶ συνώμοσατε κατ' αὐτῆς;» καὶ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἀπελογήθησαν. Τῇ προτάσει δὲ τοῦ Βρούτου ὅλον τὸ γένος τῶν Ταρκυνίων ἐξωρίσθη.

Ἐπειδὴ δὲ διηγέθη ὑπόνοια τοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ Ταρκυνίου Κολλατίνου, ὡς συγγενοῦς τοῦ ἐξωσθέντος βασιλέως, διὰ τοῦτο παραιτηθέντος τούτου τὴν ἀρχήν, ἐξελέγη ὁ Πόπλιος Οὐαλέριος, ὅστις καὶ *Ποπλικόλας* μετέπειτα διὰ τοὺς νόμους τοὺς δημοτικοὺς ἀνηγορεύθη, τ. ἔ. *δημοκλήης* (publicola)· καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἴσχυσε μᾶλλον τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων.

Πόλεμος κατὰ Ταρκυνίων καὶ Οὐήτων. Θάνατος τοῦ Βρούτου.

Πόλεμος κατὰ Πορσήνα.

Ὁ Ταρκύνιος ἀποβαλὼν οὕτω τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συνωμοσίας καὶ ἐπαναστάσεως καὶ παντὶ σθένει ἐπιδιώκων νάναλάβῃ

τὴν βασιλείαν ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ταρκυνίων καὶ Οὐνηίων, οἵτινες καὶ ἐξεστράτευσαν ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥώμης. Κατὰ τὴν μάχην ἐν τῷ Ἀρσίῳ δάσει ἐφονεύθησαν ἐν μονομαχίᾳ ὁ υἱὸς τοῦ Ταρκυνίου Ἀρρύντας καὶ ὁ Βροῦτος, ὁ ἰδρυτὴς οὗτος τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας, ἐνίκησαν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι. Μετὰ τοῦτο ὁ Ταρκύνιος ἀνέπεισε τὸν βασιλέα τῶν Ἐτρούσκων Πορσῆναν, βασιλεύοντα ἐν Κλουσίῳ, νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἐπελθὼν λοιπὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὁ Πορσῆνας κατέλαβε τὸν Ἰανίκουλον λόφον, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι ἐξῆλθον κατ' αὐτοῦ καὶ μάχης κρατερᾶς γενομένης, ὁ στρατὸς ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ οἱ πολέμιοι κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς γεφύρας. Τότε βλέπων ὁ φιλοπατρις νέος Ὀράτιος Κόκλης (ἦτοι μονόφθαλμος), ὅτι ἡ πατρίς ἠπειλεῖτο, ἐὰν οἱ πολέμιοι διέβαινον τὴν γέφυραν ἀπέκρουσε τοὺς ἐχθροὺς μετὰ δύο ἄλλων καὶ μετὰ τοῦτο, ἀποκοπέσας τῆς γεφύρας, κολυμβήσας διὰ τοῦ ποταμοῦ ἦλθε νικητὴς εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα. Πρὸς ἀνταμοιβὴν δὲ ἀνήγειρεν αὐτῷ, ὡς λέγεται, ἡ πόλις ἀνδριάντα καὶ τῷ ἐχάρισε τὸσαύτην γῆν, ὅσῃν ἠδύνατο νὰ περιαρρόσῃ ὁ ἴδιος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ.

Ἄλλ' ὁ Πορσῆνας εἶχεν ἀπόφασιν νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥώμην. Διὰ τοῦτο περιώρισε τὴν πόλιν (508) ἀποφασίσας νὰ κυριεύσῃ ταύτην διὰ λιμοῦ. Ἀλλὰ τότε ἕτερος Ῥωμαῖος Μούκιος ὁ Σκαιοῦλας (σκαιοῦχειρ) ἐπονομασθεὶς ἔσωσε τὴν Ῥώμην ἀπὸ προφανοῦς κινδύνου· οὗτος ὁμιλῶν τὴν Ἐτρούσκικὴν διάλεκτον καὶ ἐνδυθεὶς Ἐτρούσκικὰ προὔκωρσεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἐτρούσκων σκοπῶν νὰ ἀποκτείνῃ τὸν βασιλέα. Φθάνει λοιπὸν τοιοῦτω τρόπῳ ἐνδεδυμένος εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως καὶ ἐκεῖ ἀπατηθεὶς ἐπλήγωσεν ἐπικυνδύως τὸν γραμματέα αὐτοῦ, ὃν ὡς βασιλέα ὑπέλαβεν. Συλληφθεὶς δὲ καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ εἴπῃ τὰ κατ' αὐτόν, ἐξέτεινε τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ πυρᾶς ἐπειπὼν πρὸς τὸν βασιλέα, ἐν ᾧ ἡ δεξιὰ χεῖρ ἐκαίετο, καὶ δι' ὃ Σκαιοῦλας ἐκλήθη· «καταφρονῶ τὰς σκληρὰς τιμωρίας, ἅς θέλεις μοι ἐπιβάλλει, ἵνα μάθῃς λεπτομερείας· τοῦτο μόνον ἤξευρε, ὅτι, ὡς ἐγὼ ἕτεροι τριακόσιοι εἴμεθα ὠρκισμένοι νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν πλέον μὲ πᾶσάν μας θυσίαν νὰ ζῆς». Ἰδὼν δ' ἐκ τούτου ὁ Πορσῆνας τὴν ἀνδρείαν καὶ φιλοπατρίαν τῶν Ῥωμαίων, τοῦτον μὲν ἀπέλυσε τιμῆσας, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους δὲ συνθή-

κας ποιησάμενος, οὐχὶ ὁμῶς εὐνοϊκὰς διὰ τοὺς Ῥωμαίους, ἀπῆλθε. Καὶ τῆς Κλοιλίας δὲ τὸ ἀνδραγάθημα, κατὰ τὴν παράδοσιν, δὲν εἶνε κατώτερον γεγόμενον νῦν. Αὕτη μετ' ἄλλων παρθένων ἐδόθησαν ὁμηροὶ τῷ Πορσῆνᾳ ὑπὲρ τῶν συνθηκῶν. Μὴ ὑποφέρουσαι δ' ὁμῶς αὐταὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Τίβεριον καὶ διακολυμβῶσαι ἔφθασαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ἐν ᾗ τὰ βέλη δίκην χαλᾶζης ἐπιπτον κατ' αὐτῶν· ὁ ὕπατος Οὐαλέριος παρήγγειλεν αὐταῖς νὰ ἐπιστρέψωσιν· ὁ δὲ Πορσῆνας μεγαλοφρόνως φερόμενος προέτρψε τὴν Κλοιλίαν μετὰ τῶν ἄλλων νὰ ἀναχωρήσῃ πάλιν εἰς Ῥώμην λαβοῦσα ὅσους ἂν βούληται τῶν αἰχμαλώτων. Καὶ ἐκείνη τοὺς μικροὺς τὴν ἡλικίαν ἐκλέξασα καὶ ἀδαμάστους ἀκόμη ἐπέστρεψεν ἔνδοξος εἰς τὴν πόλιν.

Νόμοι Ποπλικόλα. Ταμίαι.

Ἐπὶ τῆς ὑπατείας ἤδη τοῦ Ποπλικόλα (509 π. Χ.) ἐγένοντο καὶ νόμοι τινὲς ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν. Οὗτος ἀφῆρσε τοὺς πελέκεις ἀπὸ τῶν ράβδων τῶν σωματοφυλάκων τῶν ὑπάτων, ἐνόση οὗτοι διέμενον ἐν τῇ πόλει· ἐνεπιστεύθη τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων εἰς δύο ταμίαις (quaestores), ἀρχήν, ἣτις τὸ πρῶτον ἤδη ἐλάμβανε σύστασιν *) καὶ ἄλλα δικαιώματα ἐνήργησε νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς πληβείους· τοιοῦτω τρόπῳ διὰ τοῦ ἐπωνύμου αὐτοῦ νόμου (lex Valeria de provocacione), εἴ τις κατεδικάζετο εἰς βαρεῖαν ποινὴν ὑπὸ τῶν ὑπάτων, εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐφέσεως ἐνώπιον τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας, ἡλαττώθησαν δὲ καὶ τὰ τελωνικὰ τέλη, κατελήφθη μέρημα περὶ εὐθηνῶν σίτου καὶ σιτοδειῶν καὶ τῶν τοιούτων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, δι' ἃ ὁ Ποπλικόλας ἀποθανὼν (503) κατέστη τὸ ἐνθύμημα τῶν δημοτικῶν.

Σύστασις τῆς δικτατορίας (498 π. Χ.)

Ἄλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ποπλικόλα καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ Πορσῆνα, ἡ Ῥώμη κινδυνεύει ἐξ ἄλλων λαῶν, διότι ὁ Ταρκύνιος ἤδη κατέφυγεν εἰς Τοῦσκλον καὶ κατῴρωσε νὰ συνάψῃ συμμαχίαν διαφόρων Λατινίδων πόλεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ

*) Καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας ἦν τὸ ὄνομα quaestor (quaerere, δικαστικῶς διώκειν) ἀλλ' ἐφανερώσε τότε δικαστὴν θανασιμῶν δικῶν τοῦθ' ὅπερ ὁ Ποπλικόλας μετήνεγκεν εἰς τὰς λοχίτιδας ἐκκλησίας.

οί πληθεῖοι πάλιν ὑπέφερον πολλὰ ἐκ μέρους τῶν πατρικίων τιμωρούμενοι διὰ μαστιγώσεων καὶ βασάνων, ἂν δὲν ἐπλήρωνον τοὺς φόρους καὶ καθιστάμενοι δοῦλοι, ἂν δὲν ἀπέτιον τὰ δάνεια ἐστεροῦντο δὲ καὶ διὰ τὴν κατάληψιν διαφόρων δημοσίων γαιῶν ὑπὸ τῶν πατρικίων, διὰ τοῦτο ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ κατὰ τῆς Ῥώμης συμμαχίᾳ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ στρατεύσωσιν ὑπὲρ τῆς χώρας, ἂν μὴ λάβωσι προνόμια τινα καὶ ἀπαλλαγῶσι τῶν οὕτω καταθλιπτικῶν βαρῶν καὶ μεθέξωσι τῆς ἰσονομίας. Ἡ σύγκλητος ἐν τοῖς τότε δεινοῖς καιροῖς διὰ τὴν Ῥώμην, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν καθεστῶτων παρέσχεν ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς ἓνα μόνον ἄνδρα, ὅστις νὰ ἐνεργήσῃ ταχέως πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου καὶ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς δημοκρατίας. Ἐξελέχθη λοιπὸν τὸ πρῶτον δικτάτωρ (498 π. Χ.) ὁ *Τ. Δάρκιος*. Ἦν δὲ ὁ δικτάτωρ ἀνώτατος ἄρχων, ἀπεριόριστον ἔχων ἐξουσίαν ἐν τε τῇ πόλει καὶ τῷ στρατοπέδῳ, τοῦθ' ὅπερ εἴθιστο νὰ γίνηται ἐν ὄρα ἀπολύτου ἀνάγκης καὶ κινδύνου ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ, διατηρουμένης τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκλεγομένου ἀνδρὸς ἐπὶ ἐξάμηνον. Συνωδεύετο δὲ ὁ δικτάτωρ ὑπὸ 24 ῥαβδούχων καὶ ἡ ἐκλογή αὐτοῦ ἐγίνετο ὑπὸ τῆς συγκλήτου δι' ἑνὸς ὑπάτου, τοῦ λαοῦ ὀφείλοντος νὰ ἐπικυρώσῃ αὐτήν. Ἐδίδετο δὲ ἐκάστῳ δικτάτορι βοηθὸς καὶ ὁ ἵππαρχος (*magister equitum*), ὃς ἦν συνπουργὸς τῷ δικτάτορι. Ὁ ἐκλεχθεὶς δικτάτωρ ἠσύχασε μὲν τοὺς δημοτικούς, ἐπήγαγε δὲ τούτους ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ῥώμης, οὓς καὶ ἐνίκησεν. Ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ἀνανεωθέντος τοῦ πολέμου μεταξὺ Λατίνων καὶ Ῥωμαίων ἐξελέχθη πάλιν ἕτερος δικτάτωρ ὁ *Αὔλος Ποστούμιος*, ὅστις καὶ ἐνίκησε παρὰ τὴν Ῥηγίλλην λίμνην (485 π. Χ.) τοὺς Λατίνους φονευθέντων καὶ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ταρκυνίου ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Τίτου καὶ Σέξτου. Ὁ δὲ γέρον Ταρκύνιος ἀπελπίσας πλέον μετὰ τοῦτο περὶ ἀνακτήσεως τῆς βασιλείας κατέφυγεν εἰς Κύμην τῆς Καμπανίας πρὸς τὸν τύραννον Ἀριστόδημον, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺ (495 π. Χ.).

Ἀρχὴ τῶν Δημάρχων (494 π. Χ.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ταρκυνίου οἱ πληθεῖοι μὴ ἀντέχοντες εἰς τοὺς βαρεῖς τόκους, καὶ τὴν ἀπάνθρωπον τῶν πατρικίων συμπερι-

φορὰν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ βλέπωσι μὲ ἀπαθὲς ὄμμα τὰ κτήματα αὐτῶν καταστρεφόμενα ἐκ τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου αὐτοὶ μὲν ὑφίσταντο τὰ δεινὰ πάντα, οἱ δὲ πατρίκιοι τοὺς ὠφελίμους καρπούς ἀπελάμβανον, ἐζήτησαν ἐκ νέου προνομία τινα καὶ ἤξιωσαν εὐλόγους ἀξιώσεις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πατρίκιοι οὐδαμῶς ἐνέδιδον εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας τῶν δημοτικῶν, διὰ τοῦτο οὗτοι νὰ μὴ ἐκστρατεύωσι πλέον κατὰ τῶν γειτόνων λαῶν, οἵτινες ἠπέιλον τὴν Ῥώμην ἀπεφάσισαν. Μεταπεισθέντες δ' ὅμως δι' ὑποσχέσεων ἐστράτευσαν κατὰ τῶν Οὐόλσκων καὶ ἄλλων καὶ ἐνίκησαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἰδοθεῖσαι ὑποσχέσεις δὲν ἐτελέσθησαν, ἔνεκα δὲ καὶ τῶν βασάνων καὶ τῆς ἀφορήτου πενίας ἔγνωσαν νὰ μετοικήσωσιν ἐξωθι τῆς Ῥώμης. Καὶ δὴ ποιησάμενοι ἔργον τὴν γνώμην ταύτην μετοικοῦσιν εἰς τὸ Ἱερὸν Ὄρος (494 π. Χ.) ὀνομασθὲν ἀπέχον τρισχίλια βήματα ἀπὸ τῆς Ῥώμης καὶ ἀπειλοῦσι νὰ κτίσωσιν ἐκεῖ νέαν πόλιν, ἣν νὰ ὀνομάσωσι Πληθειούπολιν. Ταραχθέντες οἱ πατρίκιοι ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς πρεσβείαν περὶ συνδιαλλαγῆς. Ἄλλ' ἐν ᾧ δις ἐστάλη τοιαύτη ἐπίστρεψεν ἄπρακτος. Τέλος ἐπειδὴ μεγάλη ἀνησυχία ὑπῆρχεν ἐκ τούτου ἐν Ῥώμῃ, ἀπεστάλη καὶ τρίτῃ πρεσβεία ἐκ δέκα ἀνδρῶν, ἐν ἧ καὶ ὁ Μάνιος Οὐκλέριος καὶ Μενένιος Ἀγρίππας, ὅστις ἐλθὼν κατῴρωσε νὰ πείσῃ αὐτοὺς διηγηθεὶς τὸν γνωστὸν μῦθον περὶ κοιλίας*) καὶ ὑποσχεθεὶς σύναμα καὶ τὴν κατάργησιν τῶν χρεῶν αὐτῶν, ὅπερ ἀγνοοῦμεν κατὰ πόσον ἐπραγματοποιήθη. Ἐν ᾧ δὲ ἦσαν ἔτοιμοι οὕτω νὰ κατέλθωσιν εἰς Ῥώμην, εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀποστασίας, Λεύκιος Ἰούνιος ὀνόματι, συνεβούλευσε τὸν λαὸν νὰ ζητήσῃ ἕτερον μέγα ὑπὲρ ἑαυτοῦ δικαίωμα, τὴν ἀρχὴν τῶν δημάρχων, ὡς προστατῶν τῶν πληθειῶν, ὅπερ καὶ ὄντως παρεχωρήθη, ἀφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἐπάνοδος (493 π. Χ.). Οὕτως ἀναγκαστὸν ἐπακολούθημα τοῦ διαβήματος τούτου ὑπῆρξεν ἡ

*) Τὸν μῦθον τοῦτον διηγείται ὁ Τίτος Λίβιος, ὡς ἔφη: «Συνέθε ποτέ, εἶπε, νὰ στασιάσωσι τὰ μέλη πρὸς τὴν κοιλίαν, ἐπειδὴ αὐτὰ μὲν ἦσαν ἠναγκασμένα ἀπὸ πρῶτας μέχρι ἐσπέρας νὰ φροντίζωσι δι' ἐκείνην, ἐκείνη δὲ ἡσυχάζουσα νὰ παχύνεται μὲ τοὺς κόπους τῶν ὄσων ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ὑπηρετῶσι πλέον αὐτὴν καὶ οἱ μὲν πόδες νὰ μὴ βαστάζωσι τὸ βάρος, αἱ δὲ χεῖρες νὰ μὴ προσφέρωσι τροφήν καὶ οἱ ὀδόντες νὰ μὴ πράττωσι τὸ ἔργον τῶν. Καὶ οὕτω πάντα τὰ μέλη πρὸς καιρὸν ἐφύλαξαν τὴν ἀπόφασίν τῶν· πλὴν μετ' ὀλίγον ἐνόησαν πάντα, ὅτι ἀντὶ νὰ βλάψωσι τὴν κοιλίαν ἐφθείροντο αὐτὰ καὶ ἔμαθον ἀργά, ὅτι ἡ δύναμις καὶ ἡ ῥώμη αὐτῶν ἐξηρητο ἀπ' ἐκείνης».

ἴδρυσιν τῆς ἀρχῆς δύο δημάρχων (tribuni plebis 493 π. X.), οἵτινες συνεπληρώθησαν εἰς πέντε μέχρι τοῦ ἔτους 457 π. X. ὅποτε ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 10. Ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἐκλέξιμοι ἦσαν μόνον δημοτικοί· ἔπρεπε δὲ οἱ δῆμαρχοι νὰ εἶνε ἄσυλοι καὶ ἀπαράβιαστοι (sacrosancti). Καθήμενοι δὲ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς γερουσίας ἠδύναντο νὰ ἀκυρώνωσι πᾶσαν αὐτῆς καὶ τῶν ὑπάτων ἀπόφασιν διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐνστάσεως (veto)*. Κατορθώσαντες ὕστερον νὰ ἔχωσιν ἔδραν καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς συγκλήτου ἀπέβησαν τῶ χρόνῳ οὕτω πανίσχυροι, ὥστε δικαίως ὠνομάσθη ἡ ἀρχὴ αὐτῶν τὸ δημοτικὸν ἀντίτυπον τῆς δικτατορίας. Εἶχον δὲ τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλῶσι τὰς τοῦ δήμου ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐγκαλῶσιν ἐνώπιον αὐτῶν ὑπαίτιους ἀνομίας, ὡς τοῦτο συνέβη τὸ πρῶτον ἐν τῇ δίκῃ τοῦ Κοριολανοῦ. Συγχρόνως δὲ τῇ δημαρχίᾳ ἔλαβε σύστασιν ἐν ἔτει 493 π. X. καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν δύο δημοτικῶν ἀγορανόμων (aediles plebeji), οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἐφορεύωσιν ἐπὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, καθαριότητος, τελετῶν κλ.

Κοριολανός.

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν δημάρχων, οἱ Ῥωμαῖοι ἐφάνησαν νικηταὶ κατὰ τῶν Οὐόλσκων, ὧν τὴν μητρόπολιν Κοριόλαν ἐκυρίευσαν διὰ τοῦ πατρικίου Γαῖου Μάρκου, ὅστις ἀπὸ ταύτης ἐπωνομάσθη Κοριολανός (493 π. X.). Συμβάσης δὲ τότε (492 π. X.) σιτοδείας ἐν Ῥώμῃ πλοῖα ἐκ Σικελίας ἐκόμισαν σίτον. Ἄλλ' ὁ δημοφιλὴς Κοριολανός ἐξέφρασε γνώμην, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραχωρήσῃσι τοῖς Πληθείοις σίτον ἐκ τῶν δημοσίων ἀποθηκῶν, ἂν μὴ συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν δημάρχων. Διὰ τοῦτο δὲ εἰσῆχθη ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ὑπὸ τῶν δημάρχων καὶ κηρυχθεὶς ἔνοχος καὶ ὑποβληθεὶς εἰς ἔξορίαν (491 π. X.) κατέφυγε πρὸς τοὺς Οὐόλσκους διψῶν ἐκδίκησιν καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ τούτων κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν λοιπὸν τοῦ Κοριολανοῦ οἱ Οὐόλσκοι ἐφθασαν μέχρι τοῦ πέμπτου μιλιαρίου μακρὰν τῆς Ῥώμης

*) Ἄλλως δὲ παρεδέχοντο τὰς προτάσεις διὰ τοῦ tribuo· ἐξεφέροντο δὲ συμβολικῶς καὶ νῦν εὐρηνται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τὰ δύο ταῦτα ῥήματα, διὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων V.=veto καὶ T.=Tribuo.

ληλατοῦντες τὰ κτήματα τῶν δημοτικῶν καὶ ἀφίνοντες ἄθικτα τὰ τῶν πατρικίων. Πρεσβεῖαι δύο ἦλθον πρὸς αὐτὸν παρέχουσαι κάθοδον καὶ παρακαλοῦσαι νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ ἐχθρικὸν στράτευμα ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, ἡ μὲν ἐκ δέκα βουλευτῶν, ἡ δὲ ἐξ ἱερῶν καὶ οἰωνοσκόπων ἐνδεδυμένων τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν στολάς. Ἄλλ' ὁ Κοριοιανὸς οὐδόλως ἐκάμφθη (488 π. Χ.). Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἔλθωσι πρὸς αὐτὸν ἡ τε μήτηρ Οὐετουρία καὶ ἡ σύζυγος Οὐολουμνία μετὰ τῶν τέκνων καὶ ἄλλαι γυναῖκες, αἰτινες μόναι καὶ δὴ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἠδυνήθησαν νὰ συγκινήσωσιν αὐτὸν καὶ νὰ τὸν πείσωσι διὰ τῶν δακρῶν νὰ ἀναχωρήσῃ, ἀφ' οὗ εἶπε κατὰ Πλουτάρχον τὸν Χαιρωνέα: «Οἷα εἶργασαί με, ὦ μήτηρ . . . Νενίκηκας εὐτυχῆ μὲν τῇ πατρίδι νίκην, ἐμοὶ δ' ὀλέθριον ἄπειμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνης ἠττώμενος». Καὶ τῷ ὄντι ὀργισθέντες οἱ Οὐόλσκοι διότι ἐγκατέλειψε τὸ σχέδιόν του ἐφόνευσαν αὐτὸν ἢ κατ' ἄλλους ἀπελθὼν μακρὰν μετὰ τὴν παράκλησιν ταύτην ἀπέθανεν ἐξόριστος ἐν προβεθηκνία ἡλικίᾳ, εἰπὼν « Σκληρὸν ἡ ἐξορία γέροντι ».

Νόμοι Σπορίου Κασίου.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Κοριοιανὸς ἐζήτησε νὰ περιστείλῃ τὰ δικαιώματα τῶν Πληθείων, Σπόριος τις Κάσιος ἐπὶ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ (486 π. Χ.) ὑπέβαλε νόμον περὶ διανομῆς γαιῶν ἀποκτηθεισῶν τῷ πολέμῳ μεταξὺ τῶν συμμαχῶν καὶ ἐτέρων κατεχομένων ὑπὸ τῶν πατρικίων, μεταξὺ τῶν πληθείων (*lex agraria*) καὶ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν. Πλὴν κατηγορηθεὶς τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μοναρχίαν καὶ εἰσαχθεὶς εἰς δίκην, αὐτὸς μὲν ἐφονεύθη (485 π. Χ.), οἱ δὲ νόμοι αὐτοῦ οἱ προταθέντες ἠκυρώθησαν μὴ πραγματοποιηθέντες.

Φάβιοι. Κιρκινᾶτος.

Πόλεμοι τῶν πλησιοχώρων Αἰκούων, Οὐήϊων, καὶ Οὐόλσκων, ἐτάραττον ἐν τῷ παρόντι τὴν Ῥώμην καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευεν. Ἐν τοῖς πολέμοις δὲ πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους τὸ μῆτος τῶν δύο τάξεων πολλαχῶς κατεφάνη καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Φαβίων ἀπεφάσισε πλουσιωτάτη οὕσα μόνη ν' ἀναλάβῃ τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα. Οἱ πατρίκιοι παρέσχον μεγάλην δύναμιν τῇ γενεᾷ τῶν Φαβίων καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐκλέγηται ἐξ αὐτῆς ἴδιος ὕπατος.

Ἄλλ' ἐν τινι μάχῃ κατὰ τῶν Αἰκούων, ὁ Καίσιων Φάβιος ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ μόλις ἐνίκησε διὰ τῶν ἵππέων (482 π. Χ.). Μετὰ ἐν δὲ ἔτος ὁ Μάρκος Φάβιος ἐνίκησε τοὺς Οὐήσιους. Ἄλλ' ἐν τῇ κατὰ τῶν Οὐϊεντανῶν πολέμῳ περιπεσόντες οἱ Φάβιοι (306 τὸν ἀριθμὸν καὶ μετὰ τῶν πελατῶν = 4000) εἰς ἐνέδραν διὰ στρατηγήματος ἐκείνων ἐσφάγησαν πάντες πλὴν παιδὸς ἀνηλικίου, ἀνδρειότατα μαχόμενοι (477). Οἱ Οὐϊεντανοὶ μετὰ τοῦτο προέβησαν μέχρι τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἐνίκηθησαν καὶ συνωμολόγησαν εἰρήνην (474).

Καὶ ἀπὸ μεσημβρίας δὲ ἐποιοῦντο καταστρεπτικὰς κατὰ τῆς Ῥώμης προσβολὰς ἕνεκα ἰδίᾳ ἀμφισβητήσεως τῆς κυριότητος τῆς πόλεως Ἀντίου οἱ Αἰκουοὶ καὶ οἱ Οὐόλσκοι. Οἱ Αἰκουοὶ μάλιστα, σύμμαχοι τῶν Οὐόλσκων, ἠγωνίσθησαν μετὰ τῶν τῶν ἐπιτυχίας, ὥστε ἤθελον καταστραφῆ οἱ Ῥωμαῖοι, περικυκλωθέντος ὑπὸ τῶν πολεμίων τοῦ ὑπάτου Μινουκίου, ἂν μὴ ἔσωζεν αὐτοὺς ἀναγορευθεὶς ἀπὸ τοῦ ἀρότρου δικτάτωρ, ὁ Λεύκιος Κόϊντος, τοῦ πικλῆν Κιγκιννᾶτος, ἕνεκα τῶν μακρῶν βοστρύχων*) (458 π. Χ.). Οὗτος ἀναγορευθεὶς δικτάτωρ ἔστεισε πρὸς τὴν συναχθεῖσαν νεολαίαν τῆς Ῥώμης καὶ περιέζωσε τοὺς Αἰκούους ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐγερθέντες δὲ οὗτοι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον καὶ ἰδόντες τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν παρεδόθησαν διελθόντες ὑπὸ ζυγόν**)· ὁ δὲ Κιγκιννᾶτος μετὰ τοῦτο παραιτηθεὶς τὴν δικτατωρίαν ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ εἰς τὸ ἄροτρον, ἐξ οὗ παρελήφθη, ὡς ἐν τοῖς νῦν χρόνοις παρελήφθη Λίγκων ὁ Ἀμερικανὸς ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ ἐπίσης πρόεδρος τῆς δημοκρατίας καὶ ἀνακηρυχθεὶς πολλαχῶς τὴν πατρίδα ἐπροστάτευσε.

Δεκαρχία (451 π. Χ.) (decemviratus).

Ἐξήκοντα σχεδὸν ἔτη ἢ τῶν Ῥωμαίων πολιτεία ἦν τεταραγμένη καὶ αἱ διάφοροι τῶν πολιτῶν τάξεις ἀνταγωνιζόμεναι ἐγένοντο ἐμπόδιον εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Οἱ πατρικιοὶ ἔχοντες τὴν ἐπὶ τῶν

*) Οὗτος καὶ προηγουμένως ἐν στάσει (μετὰ τοὺς πολέμους ἀπ' ἄρκτου) τῶν Πληβείων καὶ Πατρικίων εἶχεν ἐνλεχθῆ ὑπάτος (460 π. Χ.) καθησυχάσας τὰ πνεύματα καὶ μετὰ τὴν δικτατωρίαν δὲ ταύτην προσεκληθῆ σύμβουλος τῆς Βουλῆς· καὶ τέταρτον δὲ ἐξελέχθη ἐν βαθεῖ γήρατι δικτάτωρ.

**) Ὁ ζυγὸς συνέκειτο ἐκ δύο δομάτων καθέτων καὶ ἐνός ὀριζοντίου, τὰ ὅποια οἰοῦνται ἀψίδα ἐσχημάτιζον, ὑφ' ἣν διήρχοντο οἱ ἠττώμενοι.

πληθείων δικαιοδοσίαν ἀπεφαίνοντο κατὰ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ τὸ ἄγραφον τῆς συνηθείας δίκαιον καὶ οὕτως οἱ πληθεῖοι ὑπέφερον. Μετὰ πολλοὺς δὲ ἀγῶνας ἐνέδωκεν ἡ σύγκλητος, ἀφ' οὗ ἀπὸ τοῦ 462 ὁ δήμαρχος Τερεντίλλιος Ἄρσας, εἶχε προτείνει νόμον περὶ τούτου, καὶ ἐν ἔτει 454 π. Χ. ἐπέμφθησαν τρεῖς ἄνδρες εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἐξετάσωσι τὰ ἐκεῖ, μάθωσι καὶ συλλέξωσι τοὺς καταλλήλους νόμους. Μετὰ τὴν τούτων ἐπάνοδον συνεφώνησαν ἀμφότεραι αἱ τάξεις νὰ παυθῶσιν οἱ δήμαρχοι καὶ ὕπατοι καὶ νὰ δοθῇ ἡ ἐξουσία εἰς δέκα ἄνδρας, ἵνα συγγράψωσι τὸ νέον δίκαιον τῆς πολιτείας. Ἔδωκαν δὲ αὐτοῖς, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐγένετο, πᾶσαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἵνα μὴ εὕρωσι προσκόμματα. Οὕτω συνεστῆθη τῷ 451 π. Χ. ἡ δεκαρχία ὑπὸ τὴν προεδρείαν ἐνὸς ἐκάστου ἀλληλοδιαδόχως καὶ τῇ βοήθειᾳ, ὡς λέγεται, τοῦ ἐξ Ἐφέσου Ἑλληνοῦ Ἐρμωδώρου· ἐκλεξάντες οὗτοι καὶ συγγράψαντες νόμους ἐγράψαν αὐτοὺς ἐπὶ χαλκῶν πινάκων καὶ ἐξέθησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ ῥήτρας τοῦ ἀστικοῦ καὶ ποινικοῦ δικαίου, ἀποτελεσάσας τὸ ἀρχαιότερον Ῥωμαϊκὸν δίκαιον περὶ ἀτομικῆς ἐλευθερίας, περὶ ἐμπορίας, ἐπιγαμίας καὶ τῶν τοιούτων, διότι οὐδαμῶς ἀπέβλεπον οἱ νόμοι τούτων εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Ῥώμης, ὡς οἱ τῶν ἐν Ἑλλάδι νομοθετῶν Σόλωνος π.χ. ἢ Κλεισθένους. Οὗτοι δὲ οἱ νόμοι ἦσαν ἡ δωδεκάδελιος ἢ οἱ νόμοι τῶν δώδεκα πινάκων (duodecim tabulae). Ἐγράφησαν δὲ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος οἱ δέκα πίνακες, οἱ δὲ ἕτεροι δύο συνεπληρώθησαν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχῆς τῶν δεκάρχων (450 π. Χ.), ἥτις ἐπὶ τούτῳ παρετάθη πέραν τῆς ἐνιαυσίου διορίας ἐκλεχθέντων νέων δεκάρχων καὶ μόνου τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἤδη ἐκλεγέντος· ἄρχοντες δὲ παρανόμως καὶ τῷ 449 π. Χ. καθηρέθησαν διὰ τὸ πρὸς τὴν Οὐεργινίαν μάλιστα ἀνοσιούργημα. Οἱ δέκαρχοι δηλ. κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξετέλουν κάλλιστα τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ὑπόργημα, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ οἱ νόμοι αὐτῶν τοιαύτης ἔτυχον ὑποδοχῆς, ὥστε ἐπέτρεψαν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἄλλ' ἐφεξῆς ἐξετράπησαν εἰς τυραννικὴν δύναμιν, ἐποίησαντο κατὰχρησιν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν καὶ μετήρχοντο τὴν βίαν ἀντὶ τοῦ δικαίου ζητοῦντες νὰ παρατείνωσιν αὐθαίρετως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν.

Ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἀππίος Κλαύδιος κατορθώσας καὶ ἄλλοι

τινές νὰ ὑπόχωρῶσιν εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν δημοτικῶν συναδέλφων τοῦ ἐγένετο βιαιότατος καὶ προέβη εἰς πραξικόπημα, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἔχθρον οὖντα λαὸν τῆς Ῥώμης νὰ κατακρημνίσῃ αὐτοὺς ἄρδην. Οὗτος ἔκκαεις ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὴν ὠραίαν ἐκ Πληθείων παρθένον *Βιργινίαν*, τὴν μνηστὴν Πληθείου ἐπιφανοῦς, τοῦ Ἰκιλίου, πρώην δημάρχου, παρήγγειλεν ἐνὶ τῶν πελατῶν αὐτοῦ, Κλωδίῳ, ἵν' ἀπαιτήσῃ τὴν Βιργινίαν, ὡς θυγατέρα μιᾶς τῶν ἑαυτοῦ δούλων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὁ πατὴρ Βιργίνιος ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ στρατοπέδου εἰς Ῥώμην διεμαρτύρητο, πενήθιμω· σὺν τῇ θυγατρὶ ἐνδεδυμένος μετὰ καὶ τοῦ μνηστῆρος Ἰκιλίου. Ὁ λαὸς ἠγανάνκει ἐξ οἴκτου καὶ συμπαθείας κατὰ τῆς δεινῆς ταύτης ὕβρεως, ἐν ᾧ ὁ Ἄππιος τὴν τυρανικὴν αὐτοῦ φύσιν λαβῶν καὶ διακόψας πᾶσιν περαιτέρω τοῦ πατρὸς διαμαρτυρίαν καὶ ἀνάπτουξιν, ἧς ἐφοβήθη τὰ ἐπικίνδυνα ἀποτελέσματα, εἶπεν, ὅτι ἡ συνείδησις τὸν ἀναγκάζει νὰ κηρύξῃ, ὅτι καὶ μάρτυς εἶνε τῆς ἀληθείας τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Κλωδίου· πολλοὶ δὲ γινώσκουσιν, ἔλεγεν, ὅτι ἤμην ἐπίτροπος αὐτοῦ καὶ ἔμαθον, ὅτι εἶχε δικαίως ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς νέας αὐτῆς δούλης, ἀλλ' αἱ κοιναὶ ὑποθέσεις δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ποδώσω αὐτῷ τὸ δίκαιον· κρίνω λοιπὸν ἤδη ὅτι ἡ Βιργινία πρέπει νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν κατήγορον. Δοθείσης δὲ κατὰ ταῦτα τῆς Βιργινίας ὑπὸ τῶν ῥαβδούχων εἰς τὸν Κλωδίον, ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἄππιου, προσποιηθεὶς ὅτι πείθεται εἰς τὴν ἀπόφασιν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ ἀποχαιρετίσῃ τὸ ὕστατον τὴν θυγατέρα. Ὁ Ἄππιος ἐπέτρεψεν αὐτῷ τοῦτο ἐπὶ τῷ ὄρω, ἵνα ὁ ἀποχαιρετισμὸς γένηται ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὁ δὲ Βιργίνιος ἀπελπὶς διασχίζει τὸ πλῆθος, ἐναγκαλίζεται τὴν θυγατέρα καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὴν ἰδιαιτέρως, ἀρπάζει μάχαιραν καὶ ὠθεῖ αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἀτυχοῦς Βιργινίας εἰπὼν, ὅτι οὕτω μόνον δύναται νὰ διαφυλάξῃ τὴν τιμὴν τῆς. Ἀφελκύσας δ' ἔπειτα καὶ ὑψώσας τὴν μάχαιραν εἰς τὸν ἀέρα, δεικνύων ὅτι θέλει φονεῦσαι ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τοῦ, ὑποστρέφει εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ συγχινεῖ τοσοῦτον τὸν λαὸν καὶ τοὺς στρατιώτας ἠρεθισμένους διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς Σικκίου Δεντάτου ὑπὸ τῶν στρατηγῶν δεκάρχων ἐν τοῖς κατὰ Αἰκούων καὶ Σαβίνων πολέμοις, ὥστε ἀρπάσαντες οὗτοι τὰς σημαίας πλησιάζουσιν εἰς τὴν πόλιν καὶ στρατοπεδεύουσιν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντινίου

ζητοῦντες, ἵνα ἡ μὲν δεκαρχία καταργηθῆ, οἱ δέκα τιμωρηθῶσιν καὶ ἡ προτέρα τάξις ἐπανέλθῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν συνεννόηθησαν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, στρατὸς καὶ λαὸς μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν μετώκησαν εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος. (449 π.χ.). Τότε δὲ οἱ ἀγαπητοὶ τῷ λαῷ Οὐαλέριος καὶ Ὀράτιος ὑπεσχέθησαν τὸ αἴτημα τῆς καταλύσεως τῶν δεκάρχων. Καὶ ὄντως ἡ δεκαρχία κατηργήθη, οἱ δέκαρχοι κατεδιώχθησαν δικαστικῶς, ὁ Ἄππιος ἠτύοκτόνησεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ὡς καὶ ὁ παδὸς αὐτοῦ Σπ. Ὀππιος, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπέθανον ἐν ἐξορίᾳ.

Μεταβολαὶ τοῦ πολιτεύματος ὑπὲρ τῶν πληβείων

Ἰτατικῆς ἐξουσίας χιλιάρχοι. (Tribuni militares consulari potestate). Τιμηταί. (Censores).

Τῷ 449 π. Χ. καταργηθέντων τῶν δεκάρχων ἀποκατέστησαν οἱ ὕπατοι καὶ οἱ πληβεῖοι καὶ οἱ πελάται ἐνωθέντες ἐσχημάτισαν τὸν δῆμον (plebem). Αἱ φυλετικαὶ ἐκκλησίαι τότε ἀπετέλεσαν τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ λαοῦ· αἱ δὲ ἀποφάσεις τῶν ὑπεχρέουν οὐ μόνον τοὺς πληβείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πατρικίους, διότι ἅπας ὁ λαὸς (populus) μετελάμβανε τούτων· οἱ δὲ Πληβεῖοι ἐνθαρρυνθέντες ἐζήτησαν διὰ ταῦτα καὶ τὴν ἐκλογὴν ὑπάτου ἐκ τῶν δημοτικῶν· ἐπὶ τούτῳ δὲ ὁ δήμαρχος Καννιήιος, ὅστις κατώρθωσε καὶ τὴν ἐπιγαμίαν (444) μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων, προέτεινε τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπατικῆς ἐξουσίας χιλιάρχων ἀντὶ τῶν ὑπάτων, ἄνευ διαφορᾶς τάξεως καὶ ἀριθμοῦ ἄλλοτε ἄλλου. Οἱ δὲ πατρικιοὶ εἰς ἀντιστάθμισιν τοῦ προνομίου τούτου ἐξελέξαντο (τῷ 443 π.Χ.) δύο τιμητάς*), τὸν Λεύκιον Παπίριον Μουγιλανὸν καὶ τὸν Λεύκιον Σεμπρόνιον Ἀτρατίνον, ὧν τὰ καθήκοντα μέχρι τοῦδε ἐπετέλουν οἱ ὕπατοι· ἐν εἴτει δὲ 403 ἐξελέχθη καὶ ὁ πρῶτος δημοτικὸς τιμητής**), καθιερωθέντος ὀριστικῶς διὰ τοῦ δικτάτορος Κοίντου Πο-

*) Οἱ τιμηταὶ εἶχον τὴν ἀρχὴν τὸ πρῶτον ἐπὶ πέντε ἔτη, μετὰ δὲ ταῦτα (334) ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος· κατέγραφον δὲ οὗτοι τοὺς πολίτας κατὰ τὴν τάξιν των καὶ ἀπέγραφον τὴν περιουσίαν ἐκάστου· (Ἴδε καὶ σελ. 30)· ἐκανοῖζον τοὺς φόρους, καὶ ἐπετήρουν τὰ ἕθνη ἀφελόντες νὰ ἔχωσιν αὐτοὶ βίον ἄμωμον, ὡσπερ ἐν Ἀθήναις οἱ Ἄρεοπαῖται καὶ ἐν Σπάρτῃ οἱ ἔφοροι.

**) Λιβ. 7, 22, 10, 8, καὶ 8, 12.

πλίου Φίλωνος ἀπὸ τοῦ 338 π. Χ. ὁ ἕτερος τῶν τιμητῶν νὰ ᾗ δημοτικός, ἀφ' οὗ ἔπειτα ἐν ἔτει 131 π. Χ. ἀμφοτέροι καὶ ἐκ Πληθείων ἐξελέχθησαν.

Ἄλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπατικοῦ χιλιάρχου μετὰ πάροδον ὀγδοήκοντα περιπόου ἔτων κατηργήθη διὰ τῶν νόμων τοῦ Λικινίου καὶ Σηζτίου καὶ ἐπανῆλθεν ἡ ὑπατεία ἀποδοθεῖσα ἤδη καὶ εἰς τοὺς δημοτικούς καὶ ἐκλεχθέντος πρώτου τοιούτου δημοτικοῦ ὑπάτου τοῦ Λευκίου Σηζτίου ἐν ἔτει 365 π. Χ.

Συνωμοσία ἐπὶ τυραννίδι Σπορίου Μαίλιου.

Ἐν ἔτει 440 π. Χ. σιτοδεία ἐλυμαίνετο τὴν Ῥώμην· ἀνὴρ δέ τις ἱππεὺς πλούσιος Μαίλιος ὀνόματι ἠγόρασε τὸν ἐξ Ἐτρουρίας σίτον, ἵνα διανείμῃ αὐτὸν τοῖς ἀπόροις καὶ συνάμα ἐλέχθη, ὅτι συνέλθε τὴν ἰδέαν τῆς τυραννίας. Τὸ σχέδιον δ' ὅμως αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Λευκίου Μινουκίου καὶ ἐκλέγεται δικτάτωρ ὁ γέρονς ἡδὴ Κιγκινῶτος, ὅστις ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἱππέων Ἀάλαν φονεύσαντα τὸν Μαίλιον ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἡ οἰκία τοῦ Μαίλιου κατηδαφίσθη τότε καὶ ὁ σίτος ἐπωλήθη εὐθηνότατα.

Ἄλωσις Φιδητῶν (438 π. Χ.)

Οἱ Ῥωμαῖοι τῷ 438 ἐπεμψαν κατὰ τῶν Φιδητῶν, κειμένων κάτωθι τῆς Ῥώμης τοὺς ὑπάτους Μ. Γηγάνιον Μακερίνον καὶ Λ. Σέργιον Φιδηνάτην, διότι οἱ Φιδηναῖοι ἐνωθέντες τοῖς Οὐηίοις εἶχον ἀποκτείνει τοὺς ἑαυτῶν πρέσβεις. Καὶ ἐνίκηθησαν μὲν μετὰ δύο μάχας οἱ Φιδηναῖοι φονευθέντος καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Τολουμνίου (437). Ἄλλ' ἀναθαρρήσαντες μετὰ ταῦτα ἐπανέστησαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ῥωμαίους νὰ ἐκλέξωσι δικτάτορα τὸν Κ. Στρούιλιον Πρέσκον Στρούκτον, ὅστις καὶ κατέλαβε τὰς Φιδήνας, ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο Φιδηναῖος.

Μισθοφορά.

Οἱ συχνοὶ τῶν Ῥωμαίων πόλεμοι εἶχον καταστήσει ἀπόρους τοὺς πληθείους, ἐγκαταλείποντας τὰ ἴδια καὶ τρεπομένους εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐν ἔτει 406 π. Χ. ἀπεφασίσθη νὰ λαμβάνῃ μισθὸν ὁ πεζὸς στρατός. Ἐν ἔτει δὲ 403 π. Χ. ἐλάμβανον μισθὸν καὶ

οὐ στρατευόμενοι ἵππεις. Τῷ δὲ 400 π. Χ. ἐλάμβανον οὗτοι τὸ τριπλάσιον ἢ οἱ λεγεῶνες. Ἄλλ' ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἡ μισθοφορὰ ἐγένετο αἰτία διαφθορᾶς τῶν ῥωμ. στρατευμάτων, ὡς ἐγένετο αἰτία ἡ μισθῶν παροχὴ ἀπὸ τοῦ Περικλείους μεγάλῃς διαφθορᾶς ἐν πολλοῖς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι.

Πόλεμος κατὰ τῶν Οὐηίων καὶ κατάληψις τῶν Φαλερίων.

Μ. Φούριος Κάμιλλος.

Οἱ Ῥωμαῖοι θέλοντες νὰ καταστρέψωσι τὸ φύλον τὸ συγγενὲς τοῖς Ἐτρούσκοις, ἐξεστράτευσαν καὶ πάλιν τῷ 405 κατὰ τῶν Οὐηίων. Ἦσαν δὲ οἱ Οὐηῖοι πόλις πλουσιωτάτη κειμένη ἐπὶ λόφου καὶ ἀσφαλῆς· Πολιορκήσαντες διὰ τοῦτο αὐτὴν ἐπὶ δεκαετίαν, ὡς παραδίδοται ἐπὶ τὸ μυθικώτερον καὶ παρατηροῦντες, ὅτι ὑφίσταντο πρὸς ἐκπολιόρησιν ταύτης πολλὰς δυσκολίας καὶ καταστροφάς, ἐξέλεξαν τὸ δέκατον ἔτος δικτάτορα τὸν Μ. Φούριον Κάμιλλον, ὅστις εἶχε τὴν φήμην ἐξόχου τότε στρατηγοῦ. Οὗτος δι' ὑπονόμου καὶ ἀμέσου κατὰ τῶν τειχῶν ἐφόδου ἐκυρίευσεν τὴν ὄχυρὰν πόλιν τῷ 396 π. Χ. καὶ ἤγαγε θριάμβον ἀλαζονικὸν ἐπὶ τούτῳ*), ὅστις δυσηρέστησε τοὺς Ῥωμαίους.

Τῷ δὲ 395 ὁ Κάμιλλος κατέλαβε καὶ τοὺς Φαλερίους, πόλιν τῶν Φαλίσκων, δεῖξας εὐγενῆ καὶ ἀξιάγαστον διαγωγὴν ἀπέναντι ποταποῦ τινος καὶ προδότου διδασκάλου, ὅστις ὁδηγήσας τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς πολιορκουμένης πόλεως ἔφερεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Κάμιλλον, παροτρύνων νὰ κατακρατήσῃ τούτους καὶ πείθων ὅτι οὕτω θὰ παραδοθῶσιν οἱ Φαλέριοι. Ἄλλ' ὁ Κάμιλλος ἀπορρίψας τὴν τοιαύτην αἰσχρὰν νίκην τὸν μὲν διδάσκαλον ἔδρασε, τοῖς δὲ μαθηταῖς παρήγγειλε νὰ ἀπαγάγωσι τοῦτον ὑπτόντες μέχρι τῆς πόλεως. Διὰ τὴν γενναιοφροσύνην δὲ ταύτην τῶν Ῥωμαίων ἐκόντες καὶ οἱ Φαλέριοι παρεδόθησαν καὶ συνῆψαν συμμαχίαν μετὰ τοῦτο οἱ Φαλίσκοι τοῖς Ῥωμαίοις (394 π. Χ.)

*) Προσῆγο ἐν τῷ θριάμβῳ ἡ μουσική, εἶποντο δὲ ἕξαι φορτηγά, μεθ' ἃ ὁ Κάμιλλος ἐπὶ ἄρματος συρομένου ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων, (ὡς ἐγένετο διὰ τὸν Δία καὶ τὸν Ἥλιον) καὶ κεκοσμημένου ὑπὸ τῶν ποικίλων λαφύρων μετὰ δὲ τοῦτο οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ὁ στρατὸς ἐδόξαζον τὸν νικητὴν περὶ τὸ Καπιτώλιον.

Ἐν τούτῳ οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὸν Λ. Λουκρήτιον Φλάβιον καὶ κατὰ τῶν Οὐλοισίων, πόλεως τῆς Ἐτρουρίας καὶ τοῦ Κλουσίου καὶ τὰς πόλεις ταύτας κυριεύσαντες καθυπέταξαν σύμπασαν τὴν Ἐτρουρίαν. Ἀλλὰ φθονοῦντες οἱ ἐχθροὶ τὸν Κάμιλλον ὑπεστήριξαν κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀνίσῳ διανομῇ τῆς λείας (ἐν οἷς πολέμοις νικητὴς ἐγένετο) καὶ ἐπὶ πωλήσει αἰχμαλώτων Οὐνηίων πρὸς ἴδιον κέρδος, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐγένετο γνωστόν, ὅτι ἐζήτησε καὶ τὸ δέκατον τῶν λαφύρων ὑπὲρ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος. Οὗτος διὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς ἐκούσιον ἐξορίαν εἰς Ἀρδέαν εὐχρηθεῖς, ἃν ἦτο ἀθῶος, νὰ μετανοήσῃ ταχέως λαθόντες τούτου ἀνάγκη οἱ συμπολιταὶ του. Πόσον ἄλλως ἤυχετο ἀπερχόμενος εἰς ἐξορίαν ὁ Ἕλλην Ἀριστείδης!

Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν.

Μόλις ἐτελείωσαν τοὺς πολέμους τούτους οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἄλλοι πολέμοι οἱ Κέλται ἢ Γαλάται, οἵτινες εἶχον καταλάβει τὴν Γαλατίαν, καὶ Ἰσπανίαν (ἔνθα ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἰθῆρων ὠνομάσθησαν Κελτίβηρες) καὶ εἶχον φθάσει καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἰταλίας, διέβησαν ἤδη τὰ Ἀπέννινα καὶ ἤρξαντο ἐπιδρομῶν. Ἦσαν δὲ οὗτοι λαὸς ἰσχυρὸς καὶ πολεμικὸς, παρακολουθούμενος ὑπὸ ῥαψιδῶν καὶ ἱερέων, ὁρμῶν εἰς τὰς μάχας ὑπὸ τὸν θορυβῶδη ἦχον τῶν κεράτων καὶ σαλπίγγων. Ἐφερον δὲ ξίφη μακρὰ καὶ ἀσπίδας ἀνδρομήκεις ἐμπνέοντες τρόμον διὰ τῆς ὁρμῆς αὐτῶν εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας. Οὗτοι ὑπὸ τὸν Βρέννον, δὴλ. τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν*), προχωροῦντες καὶ βλέποντες, ὅτι εὕρισκον χώρας κρείττονας ἔφθασαν εἰς Ἐτρουρίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Κλουσίον. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐπεμψαν πρέσβεις ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Φαβίων, οἱ ὅποιοι οὐδὲν κατορθώσαντες ἀνemiχθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς τῶν πρέσβων ἐφόνευσε Γαλάτην τινὰ στρατάρχην, ὃν καὶ ἐσκύλευσεν· οἱ Γαλάται διὰ τὴν ἔκτροπον ταύτην διαγωγὴν τῶν πρέσβων λύουσι τὴν πολιορκίαν τοῦ Κλουσίου καὶ ἐκπορεύονται μετὰ στρατοῦ 70,000 κατ' αὐτῆς τῆς Ῥώμης. Ἐν μάχῃ ἐνίκων ἀπαντήσαντες παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀλίαν (389 π. Χ.) τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων ὀλοσχε-

*) Βρέννοι ἐκαλοῦντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γαλατῶν ἐν πολέμῳ.

ρῶς, διότι καὶ μετὰ πολλῆς διψῆς ἐδικήσεως καὶ ἀποφασιστικότη-
τος ἐμάχοντο οἱ ἀνδρεῖοι καὶ ξανθοπλόκαμοι ἀγροῖκοι Γαλάται καὶ
ὁ στρατὸς τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ τὸν Κ. Σουλπίκιον ἦτο ὀλιγώτε-
ρος συνιστάμενος ἐκ τεσσαράκοντα μόνον χιλιάδων· καὶ τὰ ξίφη δὲ
τῶν Γαλατῶν ἦσαν μικρότερα, δι' ὧν ἐλθόντες εἰς χεῖρας διεπέρων
τοὺς Ῥωμαίους, μὴ ἀφίνοντες αὐτοὺς νὰ πλησιάσωσιν, ὄντας ἀπρο-
παρασκευούς, μαχομένους δὲ καὶ ἄνευ ἰσχυρῶν περικεφαλαίων. Ἐν
τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐπεσε τὸ ἄνθος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ, οὐ μικρόν
τι μέρος διεσώθη καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἀνεγράφη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων
ὡς ἀποφράς ἐν τῷ καλενδαρίῳ. Ἄλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Βρέννου ῥιζθεις
εἰς τρυφηλότητας, εἰς μέθας καὶ διανομὴν τῶν λαφύρων, παρέσχε
καιρὸν τοῖς ἐκπλήκτοις Ῥωμαίοις νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ
μετὰ τῆς γερουσίας καὶ διὰ φρουρᾶς χιλίων ὀπλιτῶν. Εἰσελάσαντες
λοιπὸν οἱ Γαλάται εἰς Ῥώμην, εὗρον τὰς πύλας ἀνοικτὰς καὶ οὐδένα
ἔτοιμον εἰς ἀντίστασιν, (ἐφ' ᾧ τὸ πρῶτον καὶ ὑπέλαβον ἐνέδραν),
εἰμὴ ὀγδοήκοντα γέροντας ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπάτους ἢ βουλευτάς, ἢ
στρατηγούς, ἢ ἱερεῖς, βουλομένους νὰ ἀποθάνωσι, φέροντας τὰς με-
γαλοπρεπεῖς στολὰς των καὶ ἔχοντας ἐν ταῖς χερσὶ βάρβιδους· οὕτω
δὲ σεμνότατα εὗρον ἐπὶ τῶν ἐδρῶν αὐτοὺς καθημένους, ὥστε ἐξέλα-
βον τούτους, ὡς ὄντα ὑπεράνθρωπα. Ἀλλὰ Γαλάτης τις ἐν τούτῳ ἔ-
ψαυσε τὸ γένειον τοῦ συγχλητικοῦ Παπειρίου, ὅπερ ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν
Ῥωμαίων καταισχύνη, καὶ ἐκείνος ἀνταποκρινόμενος ἐπάταξεν αὐτὸν
διὰ βακτηρίας ἢ ἐπληξε τῷ δόρατι. Ἐκ τούτου δὲ λαβότιες ἀφρο-
μῆν οἱ Γαλάται τούτους μὲν ἐφόνευσαν, τὴν δὲ πόλιν ἐνέπρησαν
τέλεον.

Μετὸ τοῦτο ὁ Βρέννος ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐν Καπιτωλίῳ ὑπὸ τὴν
ἀρχηγίαν τοῦ ὑπατικοῦ Μάρκου Μαλλίου ἐγκλεισμένων Ῥωμαίων καὶ
ζητεῖ νὰ κυριεύσῃ τοῦτο ἐξ ἐφόδου· ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἠρωϊκῶς
ἀνθίσταντο εἰς πᾶσαν ἐφοδὸν τῶν Γαλατῶν καὶ ὁ ἐξόριστος διατελῶν
Κάμιλλος οὐδόλως ἠδὴ μνησιακῶν ἤρξατο συγκροτῶν Ῥωμαίους
φυγάδας συναχθέντας ἐν Οὐήοις καὶ Ἀρδέα καὶ προσβάλλον
ἐν ἀψιμαχίαις τοὺς πολιορκητάς. Βουλομένων δέ, κατὰ τὴν Ῥω-
μαϊκὴν παράδοσιν, τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν νὰ ἐκλέξωσιν αὐτὸν
δικτάτορα, οὗτος δὲν ἀπεδέχετο τὸ ἀξίωμα, ἂν μὴ ἤθελεν ἐκλεχθῆ
ὑπὸ τῆς Συγχλήτου. Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον εἰσῆλθεν ἐν

ὄρα νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ὁ γενναῖος Πόντιος Κομίνιος, ὅστις καὶ ἐκόμισε τὸν διορισμὸν τοῦ Καμίλλου, ἀγγείλας τοῖς πολιορκουμένοις τὰ ἐν Οὐήοις καὶ Ἀρδέξ. Ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὄρασις ἐξήτησαν καὶ οἱ Γαλάται ὀδηγηθέντες ἐκ τῶν ἰχνῶν τοῦ Κομινίου νάναθῶσι τὸ Καπιτώλιον καὶ ἤθελον κατορθῶσαι τοῦτο, ὑπισχυομένου τοῦ Βρέννου πολλὰ βραβεῖα τοῖς ἀνάθησομένοις, ἂν μὴ οἱ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑρας ἀφιερωμένοι ἱεροὶ χῆνες δὲν ἐξήγειρον διὰ κρωγμῶν τοὺς φρουροὺς τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες καὶ ἀπέκτειναν τοὺς ἀνοσχοίνοντας. Ἦδη ὁ στρατὸς τῶν Γαλατῶν ἤρξατο νὰ ἀποδεκατίζηται πάσῃ ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμικῶν ἐπιδημιῶν, ἡ δὲ χώρα αὐτῶν προσεβλήθη ὑπὸ Ἑνετῶν, ὁ δὲ Βρέννος διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ συνθηκολογήσῃ τοῖς Ῥωμαίοις λαμβάνων ὡς ἀντάλλαγμα λίτρας χρυσοῦ χιλίας· ὅτε δὲ τὸ χρυσίον, ὡς λέγεται, ἐν τῇ πλάστιγγι ἔθεσαν*), ἐπειδὴ Σουλπίκιος ὁ παραδίδων τὸν χρυσόν, χιλίαρχος Ῥωμαῖος, παρεπονεῖτο διὰ τὴν στάθμησιν, Βρέννος διὰ τοῦτο ὁ ἀνένδοτος τῶν Γαλατῶν ἀρχηγός, ἐπηύξησε τὸ συμφωνηθὲν θεῖς καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ ἐν τοῖς σταθμοῖς καὶ εἰπὼν τὸ περιλάλητον « οὐαὶ τοῖς ἠττηθεῖσι » (vae victis)! (κατὰ Πλούταρχον: « τί γὰρ ἄλλο ἢ τοῖς νενικημένοις ὁδύνη; Πλ. Κάμ. 28, 10). Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἦλθεν ὁ Κάμιλλος μετὰ τῶν γεγυμνασμένων φυγάδων, ὅστις, κατὰ τινα παράδοσιν, ἀνακράξας, ὅτι διὰ τοῦ σιδήρου καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ χρυσοῦ εἶνε πάτριον νὰ σώζηται ἡ Ῥώμη, ἐπέπεσε κατὰ τῶν πολεμιῶν καὶ κατενίκησε τούτους.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γαλατῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἤθελον νὰ διαμείνωσι πλέον ἐν Ῥώμῃ καὶ νὰ ἀνακτίσωσι τὴν πόλιν, ἀλλὰ νὰ μετοικήσωσιν εἰς Οὐήοις. Ἀλλ' οἱ πατρίκιοι καὶ ἰδίως ὁ Κάμιλλος μόλις κατῴρθωσαν νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν πρόθεσιν ταύτην, ἐφ' ᾧ καὶ ὠνομάσθη ὁ Κάμιλλος κατὰ τινας δεύτερος τῆς Ῥώμης θεμελιωτής, ἂν μὴ ἐπωνομάσθη οὕτω μᾶλλον, διότι ἔσωσε τὴν Ῥώμην, ὡς ἰσχυρίζονται ἕτεροι· καὶ ὁ Μάλλιος δὲ τότε ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ Καπιτωλίου ἐπεκλήθη Καπιτωλίνοσ. Ἀφροδομήθη δὲ ἡ Ῥώμη ἕνεκα σπουδῆς μὲ στενάς καὶ σκολιάς ὁδοὺς καὶ μικρὰς οἰκίας. ✱

*) Ταῦτα πάντα εἶνε μᾶλλον πλάσματα μεταγενεστέρων· τὸ δ' ἀληθές (κατὰ Πολύβ. Α', 6, Β', 48) εἶνε, ὅτι οἱ Γαλάται ἔλαβον τὸν χρυσόν καὶ ἀπῆλθον.

Νέαι ἐπιδρομαὶ ὁμόρων.

¹⁰⁷⁶ Ἐν τούτῳ νέει ἐπιδρομαὶ τῶν ὁμόρων λαῶν κατὰ τῆς Ῥώμης ἐγένοντο· καὶ οἱ μὲν Οὐόλσκοι, Αἰκοῦοι καὶ Ἐτροῦσκοὶ ἐπέδραμον τῷ 389, οἱ δὲ Αἰκοῦοι πάλιν τῷ 388, ὡς καὶ οἱ Ἐτροῦσκοὶ αὖθις τῷ 386, ὅτε ἔσωσεν ὄντως τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν προσβολῶν ὁ Κάμιλλος, ὅστις καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ ἐνεωτέρισεν ἐκ τῆς πολεμικῆς μάλιστα πρὸς τοὺς Γαλάτας πείρας ἐπαυξήσας καὶ τελειοποιήσας τὸν ὄπλισμὸν τῶν Ῥωμαίων.

¹⁰⁷⁶ *Καταδίκη Μαλλίου τοῦ Καπιτωλίνου. Ηραινεστῖνοι.*

Ἐ Μάλλιος Καπιτωλῖνος ὑποπτος προδοσίας γενόμενος, ἐπειδὴ παρεῖχεν ἀφειδῶς καὶ πολυτρόπως τὰς ἐκδουλεύσεις του πρὸς τὸν λαόν, καὶ προτάσεις ἔκαμε νόμων ὑπὲρ τῶν πληθειῶν, διὰ ταῦτα εἰσήχθη εἰς δίκην καὶ ἐφυλακίσθη. Ἄλλ' οὗτος ἀντὶ ἀπολογίας ἐπέδειξε τὸ Καπιτώλιον, ὅπερ ἔσωσε καὶ τὰς πληγὰς, τοὺς στεφάνους καὶ τὰ παράσημα, ἅπερ ἐπὶ τούτῳ ἔλαβε καὶ οὕτως ἀπηλλάγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ· ἵνα παύσῃται λοιπὸν ἡ ἐπίδρασις τοῦ προηγουμένου κατορθώματος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως, κατηγορηθέντος αὖθις, μετετέθη τῇ ἐνεργείᾳ τῶν πατρικίων ὁ τόπος τῆς συνεδριάσεως κάτωθι τοῦ Ἰανικούλου λόφου καὶ οὕτω κατεδικάσθη εἰς τὸν ἀπὸ τῆς Ταρπηίας πέτρας θάνατον ἐν ἔτει 384 π.Χ. χωρὶς νὰ μελανειμονήσωσιν οὐδὲ οἱ αὐτοῦ συγγενεῖς διὰ τοῦτο.

Οἱ δὲ Ηραινεστῖνοι ἐξεγερθέντες κατὰ τῆς Ῥώμης τῷ 379 ἀπεκρούσθησαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπολέμησαν κατ' αὐτῆς τῷ 378, ὁπότε κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κικκινιάτου.

Νόμοι Γ. Λικινίου Στόλωνος καὶ Α. Σήξτιου.

Πραιτῶρων ἀρχή. Πατρικῖακοὶ ἀγορανόμοι.

Ἐ λαὸς γενόμενος ὁσημέραι ἰσχυρότερος ζητεῖ τὴν ἐντελῆ πρὸς τοὺς πατρικίους ἰσοπολιτείαν· καὶ δὴ τῷ 371 ἐξελέξατο δύο δημάρχους, τὸν Γ. Λικινίου Στόλωνα καὶ Α. Σήξτιον, οἵτινες ἀνέλκον νὰ κατορθώσωσι πολλὰ τῶν ὧσων ὁ Μάλλιος δὲν ἐπέτυχεν. Εἰσήγαγον λοιπὸν τῷ 376 τὰ ἐξῆς ψηφίσματα α'.) *Νὰ ἐκλέγωνται ὑπατοὶ δύο*

ἀντὶ τῶν ὑπατικῶν χιλιάρχων καὶ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων γὰρ ἦ πάντοτε δημοτικός. β'.) Μηδεὶς πολιτὴς γὰρ μὴ δύνηται γὰρ κατέχει πλέον τῶν 500 πλέθρων γῆς· τὸ δ' ὑπόλοιπον γὰρ διαμεμήθη κατὰ μικροῦς κλήρους εἰς τοὺς πληθείους, ὡς ἰδιοκτησία καὶ γ'.) Νὰ ἀφαιρεθῇ τοῦ κεφαλαίου τῶν χρυσῶν ὁ πληρωθεὶς ἤδη τόκος καὶ τὸ λοιπὸν γὰρ ἐξοφληθῇ ἐντὸς τριῶν ἐτῶν. Καὶ κατεπολεμήθησαν μὲν σφοδρῶς οἱ νόμοι οὗτοι ὑπὸ τῶν πατρικίων ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἀντέστησαν ἐπὶ πολὺ οἱ πατρίκιοι, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ δύο τῷ 367, τῷ δὲ 366 καὶ ὁ ἕτερος, ὡς πρὸς τὸν πληθεῖον ὑπάτων καὶ ἀνηγoreύθη πρῶτος τοιοῦτος ὁ Σήξτιος.

Ἄλλ' ἵνα πάλιν οἱ πατρίκιοι δεσπόζωσι καὶ ἔχωσι τι ἀντισήκωμα, κατέστησαν τὸν πραίτωρα (στρατηγόν), ὅστις ἐξελέγετο μόνον ἐκ πατρικίων ἐν ταῖς λοχίσιαι ἐκκλησίαις καὶ εἶχε τὸ πρῶτον δικαστικὰ καθήκοντα καὶ ἀνεπλήρου καὶ τοὺς ἀπόντας ὑπάτους ἐν τε τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἄλλὰ τῷ 337 π.Χ. ἐξελέχθη καὶ δημοτικός πραίτωρ ἕτερος, ἐπικληθέντος τοῦ μὲν praetor urbanus, τοῦ δὲ praetor peregrinus (ὅστις εἶχε τὴν δικαιοδοσίαν πρὸς πολίτας καὶ ξένους ἢ ξένων πρὸς ἀλλήλους). Ὁ ἀριθμὸς δὲ οὗτος τῶν πραιτῶρων ἔπειτα παρήλλασσε πολὺ ἐκάστοτε. Προσέτι δὲ τῷ 366 π. Χ. οἱ πατρίκιοι σὺν ταῖς δύο ἀπὸ τῶν δημάρχων δημοτικοῖς ἀγορανόμοις ἀνέδειξαν καὶ δύο ἀγορανόμους πατρικιακοὺς ἢ ἐπιδημίτους (aediles curules).

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΑΞΕΩΝ ΕΝ ΡΩΜΗΙ ΜΕΧΡΙ
ΤΗΣ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΡΑΚΧΩΝ

(366—131 π. Χ.).

Ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τῆς Ῥώμης.

Γαλατῶν νείαι εἰσβολαί. Τίτος Μάλλιος Τορκουάτος.

Οἱ Γαλάται καὶ ἄλλαι ἀποπεῖρας μετὰ τὴν πρώτην καὶ εἰσβολὰς ἐποίησαντο εἰς Ῥώμην. Τῷ 361 π.Χ. εἰσβαλόντες τὸ δεύτερον συνήντησαν τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ Τίτου Μαλλίου παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀνίωνα· τῶν Γαλατῶν δὲ τις τότε πελώριος προεκάλει τὸν ἀνδριότερον τῶν Ῥωμαίων εἰς μονομαχίαν. Προσῆλθε δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ Τίτος Μάλλιος, ὅστις ἐφόνευσε τὸν ἀντίπαλον καὶ ἀφαιρέσας τὸ χρυσὸν αὐτοῦ περιδέριον (torquis) ἐπωνομάσθη Τορκουάτος (Tor-

quatus). Τρίτη εισβολή ἐγένετο ἐπὶ Κοίντου Σερουίλιου τῷ 360. Τετάρτη δὲ ἐπὶ Γαίου Σουλπικίου τῷ 358· καὶ πέμπτη ἐπὶ Μάρκου Ποπιλίου Λαίνα τῷ 350. Ἐπὶ δὲ Λευκίου Φουρίου Καμίλλου ἡ ἕκτη ἐγένετο, εισβολὴ τῷ 349, ὅτε ὁ διαπρέφας κατὰ τῶν Γαλατῶν Μάρκος Οὐαλέριος ἐπωνομάσθη Κόρβος (Corvus = κόραξ), διότι μονομαχήσας πρὸς Γαλάτην τινὰ πελωρίου ἀναστήματος καὶ ἡρακλείου ῥώμης, εὐκόλως τοῦτον ἀπέκτεινεν, ἐπικουρήσαντος αὐτῷ καὶ τινος κόρακος, ὅστις ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν πτερῶν, ὡς λέγεται, τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀντιπάλου ἐκάλυψε καὶ εὐκοπώτερον κατέστησε τὸν φόνον εἰς τὸν μονομαχοῦντα Οὐαλέριον.

Ὁ πρῶτος Σαμνιτικὸς πόλεμος (342—340 π. X.).

✕ Οἱ Ῥωμαῖοι ἀνδρωθέντες ἤδη ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς ἐπιχειροῦσι σπουδαιότερους πολέμους καὶ εἶνε παρεσκευασμένοι διὰ κατακτήσεις. Πρῶται δὲ τῶν ἀξιοθαυμάστων αὐτῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών εἰσιν οἱ Σαμνιτικοὶ πόλεμοι, οἵτινες ὅμως καλύπτονται ὑπὸ σκοτίας τινὸς ἐν πολλοῖς καὶ μύθων καὶ ἐφ' ὧν ἡ ἀνατομικὴ ἱστορία βεβητάτα δὲν εἰσεχώρησεν.

Οἱ Σαμνῖται κατοικοῦντες ὑψηλὰς τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων φάραγγας εἰς τὸ μεσημβρινὸν τῆς Ἰταλίας καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Λερίου καὶ συνορεύοντες μετὰ τῆς Ἀπουλίας, τοῦ ἔθνους τῶν Φρεντανῶν καὶ μετὰ τῆς Καμπανίας ἦσαν φυλὴ ἀγροτικὴ καὶ πολεμικὴ. Οὗτοι κατερχόμενοι ἐληίζοντο τὴν εὐφροὴν Καμπανίαν, ὑπὸ Σαμνιτῶν πάλαι οἰκισθεῖσαν, ἀλλ' ἐκτροφηληθεῖσαν ἐκ τοῦ πλοῦτου τῆς χώρας καὶ τῆς πολυτελείας. Εὐρόντες δὲ χώρας πλουσίας καὶ εὐφόρουσας οἱ Σαμνῖται ἐπολιόρκησαν τὸ Τέανον (Teanum) καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καμπανίας Καπύην καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Καμπανοὺς νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων, οἱς ἐκόντες παρέσχον ἑαυτοῦς.

Οἱ Ῥωμαῖοι τότε μεριμνῶντες περὶ τῆς πλουσίας ταύτης καὶ ὠφελίμου χώρας ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς Σαμνῖτας, ἵνα μὴ παρενοχλῶσι τὴν Καμπανίαν. Ἄλλ' οἱ Σαμνῖται παροργισθέντες ἐξηκολούθησαν τὴν λεηλασίαν καὶ πολιορκίαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ῥωμαίους νὰ κηρύξωσι κατ' αὐτῶν τὸν πρῶτον Σαμνιτικὸν πόλεμον (342—340 π. X.) καὶ νὰ ποστειλῶσι τοὺς ὑπάτους Μ. Βαλέριον Κόρ-

βον καὶ Κορνήλιον Κόσσον, ὃν ὁ πρῶτος ἐνίκησε τοὺς Σαμνίτας παρὰ τὴν Κύμην, ὑπὸ τὸ ὄρος *Γαῦρον*. ὁ τοῦ Κορνηλίου δ' ὄμως Κόσσου στρατὸς περιελθὼν εἰς δυσχερῆ θέσιν δι' αἰφνιδίᾳς κυκλώσεως ἐσώθη διὰ τῆς συνέσεως καὶ ἀνδρείας τοῦ χιλιάρχου Δεκίου Μυός. Ἐνωθέντες δ' ἔπειτα ἀμφότεροι οἱ ὑπατικοὶ στρατοὶ ἐνίκησαν τοὺς Σαμνίτας ἐν *Σουεσσέλη* καὶ δι' εἰρήνης ἀνεγνωρίσθη ἡ κυριαρχία τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς Καπύης.

Λατινικὸς πόλεμος (340—337 π. X.).

Ἐν ᾧ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς Σαμνίτας ἐπολέμουν, εὗρον καιρὸν οἱ ὄμοροι καὶ συγγενεῖς τούτων καὶ σύμμαχοι Λατῖνοι καὶ ἡ Λατινικὴ ὄμοσπονδία (Αἰκουῖοι, Ἔρνικοι καὶ Οὐόλσκοι) ἐπαναστατήσαντες νὰ ζητῶσιν *ισοπολίτειαν*. Οἱ Ῥωμαῖοι μὴ θέλοντες νὰ ἐνδώσωσι συνωμολόγησαν μὲν εἰρήνην πρὸς τοὺς Σαμνίτας παρετάχθησαν δὲ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Οὐεσουβίου κατὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῖς Λατίνων ὑπὸ τοὺς ὑπάτους Τ. Μάλλιον Τορκουάτον καὶ Πόπλ. Δέκιον Μῦν. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἀπηγόρευσε ῥητῶς μηδεὶς νὰ μὴ συμπλακῆ πρὸς τοὺς πολεμίους πρὸ τῆς διαταγῆς του, περιμένων Ῥωμαϊκὸν στρατον ἐκ τῆς Καπύης, ἥτις νῦν ἦτο ὑπὲρ τῶν Λατίνων. Ἄλλ' ὁ ἀνδρεῖος αὐτοῦ υἱὸς ἐτόλμησε νὰ ἀντεπεξέβη πρὸς τὸν προκαλοῦντα ὑπαρχον τῶν Λατίνων Μέτιον, ὃν καὶ ἐφόρευσε διὰ τὴν παράβασιν δὲ ταύτην τῆς πειθαρχίας καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν τοῦ στρατοῦ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς θάνατον.

Μετ' ὀλίγον ἐδόθη τὸ διάταγμα τῆς γενικῆς μάχης καὶ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Δέκιος Μῦς, ὁ τὸ εὐώνυμον κέρας ὀδηγῶν, ἔκαμεν, ὥστε νὰ διακριθῆ ἡ μάχη ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων ἐκτελέσας τὴν λεγομένην *καθοσίωσιν* (*devotio*)*, κατὰ τοὺς οἰωνοὺς τοῦ ποντίφηκος Οὐαλερίου, ἐξ οὗ προήλθεν ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ νίκη τῶν Ῥωμαίων (338 π. X.).

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην, ἣν ἠκολούθησε καὶ ἡ ἐν *Τριφάτῳ*, πολ-

* Ἦν δὲ ἡ καθοσίωσις (*devotio*) θυσία τοῦ στρατηγοῦ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατηγὸς δηλ. ἐνδύμενος τὴν πανοπλίαν καὶ λευκὰ νεκρικά ἐνδύματα ἀπήγγελλεν εὐχὰς τινὰς λεγομένας ὑπὸ τοῦ ποντίφηκος, προσέειπε τοὺς ὀφθαλμοὺς του καὶ ἔφιππος εἰσώρμα εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ φονευθῆ ἐνδύσας χάριν τῆς πατρίδος.

λαί Λατινικαὶ πόλεις ὑπετάγησαν, μόνον δὲ αἱ ἰσχυρότεραι ἐξηκολούθησαν ἐπ' ὀλίγον τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ αὗται παρεδόθησαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς Λατίνους ἐφάνησαν γενναιοφρόνες, καταλιπόντες τὰς πόλεις αὐτονόμους, καταλύσαντες δὲ μόνον τὴν *Λατινικὴν ὁμοσπονδίαν*· συνέδεσαν δὲ ἐκάστην πόλιν ἀναλόγως τῆς ἐνοχῆς αὐτῆς δι' ἰδίων συμμαχικῶν δεσμῶν πρὸς τὴν Ῥώμην.

Καὶ οἱ γείτονες δὲ αὐτῶν *Οὐόλοκοι, Αἰῖκοι καὶ Ἔργικες* καὶ οἱ *Καπυαῖοι* ὑπετάγησαν καὶ ὡς σύμμαχοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ δὲ χαλκοὶ ἔμβολοι (*rostra*), οἱ περ ἐλαφρυραγωγῆθησαν ἐκ τῆς κατὰ τῆς πόλεως τῶν Οὐόλσκων Ἀντίου ναυμαχίας, ἐκόσμου ἐκτοτε τὸ ρητορικὸν βῆμα τῆς Ῥώμης ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ διὰ τῆς λέξεως *rostra* ἐδηλοῦτο τὸ βῆμα τοῦτο.

Πριβέρνον. Ἡ δὲ ἐπαναστατήσασα πόλις τῶν Οὐόλσκων *Πριβέρνον* (329), ἐνῶ προῦκειτο νὰ καταστραφῆ διὰ τοῦ θανάτου τῶν πολιτῶν καὶ καταστροφῆς τῆς πόλεως τῇ ἀποφάσει τῆς γερουσίας, διεσώθη διὰ τῶν εὐγενῶν καὶ μετὰ παρησίας γενομένων ἀπαντήσεων τῶν Πριβερνατῶν, οἵτινες ἀπήντησαν, ὅτι ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἔσονται πιστοὶ σύμμαχοι, ἂν αἱ συνθῆκαι ὡσι μέτριαι καὶ δίκαιαι.

Δεύτερος Σαμνιτικὸς πόλεμος (325—304 π. X.)

Οἱ ἀποστατήσαντες κάτοικοι τῆς Νεαπόλεως, οἵτινες ἔτυχον βοήθειας παρὰ τῶν Σαμνιτῶν καὶ ἡ πολιορκία τῆς Παλαιπόλεως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀνεγένεσε τὸν κατὰ τῶν Σαμνιτῶν πόλεμον. Δικτάτωρ ἀνηγορεύθη διὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Λεύκιος Παπίριος Κούρσορ, ὅστις διὰ τοῦ ἱπάρχου Κ. Φαβίου Μαξίμου (Ῥολλιανού*) ἐνίκησε τοὺς Σαμνίτας παρὰ τὸ *Ἰμβρίτιον* (324 π. X.)· μετ' ὀλίγον δὲ ἐνίκησε καὶ ὁ ἴδιος δευτέραν νικην. Μεθ' ἐνὸς δ' ἔτους ἀνοχωρῆν οἱ Σαμνίται ἀρυσθέντες νέας δυνάμεις ἐκ τῆς ἀπελπισίας ἐξελέξαντο στρατηγὸν τὸν ἔξοχον ἄνδρα *Πόρτιον Ἡρβέρτιον*, ὅστις διὰ ψευδοῦς διαδόσεως, ὅτι μέλλει νὰ προσβάλῃ τὴν Λουκερίαν τῆς Ἀπουλίας κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ τοὺς Ῥωμαίους

*) Οὗτος ἐπολέμησεν ἄνευ τῆς διαταγῆς τοῦ δικτάτορος καὶ μικροῦ δεῖν ἔθανε τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ, ἂν μὴ ἐσώζετο ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐνθουσιάζσαντος.

ὑπάτους τοῦ ἔτους ἐκείνου Τ. Βετούριον καὶ Σπ. Ποστούμιον εἰς τὰς ἀδιεξόδους φάραγγας τῶν λεγομένων *Καυδιτικῶν στενῶν*, ὅπου ἠνάγκασε τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν ζυγὸν νὰ διέλθῃ καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ μόνον μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ὑπάτων, ὅτι ὁ πόλεμος θέλει παύσει κατὰ τὰς παλαιὰς συνθήκας.

Ἄλλ' ἡ σύγκλητος καὶ ἡ λοχίτις ἐκκλησία δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ τὴν τοιαύτην ἀτίμωσιν καὶ παρέδωκε τοῖς Σαμνίταις τοὺς συνάψαντας τὴν συνθήκην ὑπάτους θεωρήσασα τὴν εἰρήνην ὡς μὴ γενομένην. Οὕτω δὲ ἐνίκησαν καὶ πάλιν τοὺς Σαμνίτας οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τὸν δικτάτορα Λ. Παπερίον Κούρσωρα. Ἐπειτα δὲ καὶ ὁ Κ. Φάβιος Μάξιμος Ῥουλλιανὸς καὶ ὁ Κούριος Δεντᾶτος (320 π. Χ.) νικῶσι δις τοὺς Σαμνίτας καὶ ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς κατὰ τὰς νίκας ταύτας παρὰ τὴν Λουκερίαν νὰ διέλθωσιν ὑπὸ σκληρότερον τοῦ ἰδικοῦ των παρὰ τὸ Καυδιὸν ζυγόν, μεθ' ὃν καὶ ἐγένοντο κύριοι οἱ Ῥωμαῖοι τῆς Λουκερίας, ἣν τέως κατεῖχον οἱ Σαμνῖται.

*Σύγχρονοι πόλεμοι πρὸς τε τοὺς Σαμνίτας
καὶ πρὸς ἄλλα ὄμορα ἔθνη.*

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῷ μεταξὺ καθυπέταξαν τὴν Ἀπουλίαν καὶ ἐπέδραμον κατὰ τῆς Σατικῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη καὶ πᾶσαι αἱ μεσημβριναὶ γῶραι τῆς Ἰταλίας καὶ τινες τῶν ἐν μέσῳ ὑπολειπομένων ἠνώθησαν μετὰ τῶν Σαμνιτῶν καὶ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῆς Ῥώμης. Καὶ οἱ Ἐτροῦσκοι δὲ καὶ οἱ Ὀμβροὶ καὶ Ἐρνικες κ. ἄλ. ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου. Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τὸν Βροῦτον καταλαμβάνουσι Κλουβίαν καὶ Βοθιανόν' ἐντυχόντες δὲ τοὺς Σαμνίτας ἐν τῷ δάσει τῶν Ἀόρων καλουμένων τῷ 311 π. Χ. ἐφόνευσαν περίπου 20000. Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει σφοδρὸς καὶ οἱ Ἐτροῦσκοι πολιορκοῦσι τῷ 311 τὸ Σούτριον, ἀποικίαν τῶν Ῥωμαίων. Ἄλλ' ἐπῆλθεν ἡ ἦττα τῶν Ἐτρούσκων καὶ ἡ λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Σουτρίου (τῷ 310 π. Χ.) ἡγουμένου τοῦ Κ. Φαβίου Μαξίμου Ῥουλλιανοῦ, ἐπελθόντος διὰ τοῦ Κιμινίου δάσους, ὅπερ ἐνομιζέτο ἄβατον. Μετὰ τοῦτο ἀποτελεσματικώτερον ἐπέρχονται οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τῶν Ἐτρούσκων καὶ Ὀμβρων καὶ ἐπιφέρουσι τὴν ἐντελῆ αὐτῶν ἦτταν παρὰ τὴν *Ουάδμορα* λίμνην ἐν ἔτει 310 π. Χ. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Παπερίος

Κούρσωρ κατέβαλε τοὺς Σαμνίτας περὶ τὴν *Λογγόλαρ*. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐτράπησαν ἔπειτα πρὸς τοὺς ἄλλους πέριξ συγγενεῖς ἀποστατήσαντας λαούς, οὓς καὶ ν κήσαντες ὡς συμμάχους εἰς ἑαυτοὺς ἔταξαν, ὡς καὶ τοὺς Σαμνίτας (304), τοὺς ὁποίους ὑπεχρέωσαν νὰ ἀποβάλωσι καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Λευκανίας κυριαρχίαν.

Ὁ δὲ Φάβιος Ῥουλλιανὸς τιμητὴς τότε ἐγένετο· ὁ δὲ Δέκιος Μῦς (ὁ υἱὸς) κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῶσι καὶ οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην (300 π. Χ.).

Γ'. Σαμνιτικὸς πόλεμος (298—290 π. Χ.)

Οἱ Σαμνῖται ἐπεχείρησαν νὰ ἀναλάβωσι τὴν Λευκανίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐκπρόχθη ὁ γ'. Σαμνιτικὸς πόλεμος. Μετὰ τῶν Σαμνιτῶν ἠνώθησαν καὶ πάλιν οἱ Ἐτροῦσκοι, οἱ Ὀμβροὶ, οἱ Ἀπουλοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ Γαλάται. Καὶ πρῶτον μὲν ἐνίκησαν τοὺς Ἐτρούσκους καὶ Σαμνίτας οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου τὰ πράγματα εἶχον ἐπικινδύνως, ἐνωθέντων τῶν συμμάχων· οἱ Ῥωμαῖοι ἐξελέξαντο στρατηγούς τοὺς ἐξοχωτέρους τῶν ἑαυτῶν, τὸν *Κ. Φάβιον Μάξιμον Ῥουλλιανόν* καὶ τὸν *Πόπλιον Δέκιον Μῦν*. Ὅθεν τῷ 295 π. Χ. οἱ Γαλάται, Ἐτροῦσκοὶ καὶ Ὀμβροὶ συνῆψαν ἀποφασιστικὴν μάχην παρὰ τὸ *Σειτῶν* τῆς Ὀμβρικῆς, ἔνθα ὁ Δέκιος Μῦς καθοσιωθείς κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ εἰσβαλὼν ἐνθους εἰς τὸ ἐχθρικόν στρατεύμα ἐπέφερε μετὰ τοῦ Φαβίου τὴν νίκην· τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ἐνίκησαν ὑπὸ τὸν Ῥουλλιανόν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ παρὰ τὴν Περουσίαν. Καὶ οἱ μὲν Ἐτροῦσκοὶ συνωμολόγησαν εἰρήνην (294), οἱ δὲ Σαμνῖται ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον καὶ ὑπέστησαν καταστροφάς, ὧν σπουδαιότερα ἢ παρὰ τὴν *Ακνῦλωνίαν*, ἔνθα κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Παιπειρίου Κούρσωρος (292). Μετ' ἐκείνην δὲ νίκησαντες ἀλλὰ καὶ νικηθέντες ὑπὸ τοῦ Φ. Μαξίμου κατεβλήθησαν μετὰ ἧτταν, ἣν ἐπήνεγκε κατ' αὐτῶν ὁ ὑπάτος Μάνιος Κούριος Δεντᾶτος (290). Ἐκ τούτων ἠναγκάσθησαν οἱ Σαμνῖται νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην καὶ πρέσβεις ἀνέλαβον νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ἀπλοῦ τὴν δίαίταν Κουρίου Δεντᾶτου, ὃν εὖρον ἐν τῇ ἐπαύλει ἔφοντα γογγυλίδας πρὸς τῇ ἐσχάρᾳ καθήμενον. Νομίζοντες δὲ οἱ πρεσβεῖς, ὅτι ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι τι πλείοτερον διὰ δῶρων,

ἔδιδσαν αὐτῷ πολὺ χρυσίον· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπορρίψας περιφρονητικῶς τὴν πρότασιν τοῖς ἀπήντησε μεγαλοφρόνως, ὅτι προὔτιμα νὰ διά-
τάσῃ τοὺς ἔχοντας χρυσίον ἢ νὰ δέχεται τοιοῦτο.

Πόλεμος κατὰ Γαλατῶν, Σενόνων καὶ ἄλλων λαῶν (283 π.Χ.).

Οἱ Οὐλοσίνοι ζητήσαντες νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν Ἀρρήτιον τῇ βοήθειᾳ καὶ Γαλατῶν ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Κουρίου Δεντάτου. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἵδρυσαν ἐκεῖ ἀποικίαν Σήγγην, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἀποικίων αὐτῶν, ἐπανέστησαν κατ' αὐτῶν οἱ Οὐλοσίνοι, Σένονες κλ. καὶ ἐνίκησαν τὸ πρῶτον τοὺς Ῥωμαίους· ἀλλ' ὁ Πόπλιος Κορνήλιος Δολαβέλλας κατενίκησε τούτους καὶ ἐξωλόθρευσε τὴν πόλιν τῶν Σενόνων.

Πόλεμος πρὸς Ταραντίους. Πύργος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου.

Ἰστορία τῆς Σικελίας (282—272 π.Χ.).

Ἦρξαντο ἤδη οἱ Ῥωμαῖοι νὰ στρέψωσι τὰ ὄπλα καὶ κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων. Κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Σαμνιτῶν ἢ Τάρας, ἀποικία τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἀποχαυνωθεῖσα ἐκ τῆς τρυφῆς καὶ μαλθακότητος, ἔδειξε πολεμίαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διάθεσιν καὶ μάλιστα συνέτεινε νὰ προσβάλωσιν οἱ Λευκανοὶ τὴν γείτονα αὐτῶν πόλιν Θουρίου, ἣτις ἦτο σύμμαχος τοῖς Ῥωμαίοις, ὧν τὴν βοήθειαν οἱ Θούριοι ἐπεκαλέσθησαν. Πρὸς δέ, καὶ μοῖραν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου προσορμισθεῖσαν ἕνεκα τρικυμίας εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος, δεινῶς περιύβρισαν οἱ Ταραντίνοι, διότι παρὰ τὰς συνθήκας ἐπλευσεν ἐκεῖ καὶ τινα τῶν πλοίων κατεβύθισαν καὶ πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτειναν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτοις ἐπεμψαν πρέσβεις ζητοῦντες ἰκανοποίησιν καὶ ἐξήγησιν τῶν πεπραγμένων. Ἄλλ' οἱ Ταραντίνοι ἐορτάζοντες ἀτασθάλως τὰ Διονύσια καὶ εἰς φιληδονίαν καὶ εὐτέλειαν περιπεσόντες τοὺς πρέσβεις τούτους δεινῶς περιύβρισαν καὶ ἰδίᾳ τινὰ τούτων ὀνόματι Ποστούμιον· ἐν ᾧ δ' ἐκεῖνοι ἐκάγχαζον ἐπὶ τῷ κατορθώματι, ὁ Ποστούμιος ἠπέλιθσεν, ὅτι διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν θέλουσιν ἐκπλύνει τὴν ὕβριν. Οὕτω δὲ οἱ Ταραντίνοι καὶ μάλιστα οἱ δημοκρατικοὶ τούτων ἀπέρριψαν τὴν ἔντιμον εἰρήνην καὶ πρὸς ἀσφάλειαν προσεκάλεσαν τὸν ἐξ Ἠπείρου βασιλέα

Πύρρον, ἵνα αὐτοὺς βοηθήσῃ κατὰ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐκήρυξαν κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον.

Ὁ Πύρρος καί περ ἀποτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ συμβούλου αὐτοῦ καὶ ἐξόχου ῥήτορος Κινέα τοῦ Θεσσαλοῦ, ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τούτους δόξαν Ἀλεξάνδρου, οὗ ἦτο συγγενής, θηρεύων καὶ μαινόμενος Ἀλέξανδρος διὰ τὸ ἄστοχον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἱστορίας καλούμενος. Ἀφικνεῖται λοιπὸν εἰς τὸν Τάραντα μὲ στρατὸν 25 χιλιάδων καὶ μετὰ 20 ἐλεφάντων τῷ 280 π. Χ. καὶ παντὶ σθένει προσπαθεῖ νὰ ἀνυψώσῃ τοὺς καταπεπτωκότας Ταραντίνους κλείσας τὰ θέατρα, παύσας τὰς διασκεδάσεις καὶ τρυφὰς καὶ ζητήσας νὰ ὑπαγάγῃ αὐτοὺς ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ἀσκήσιν καὶ πειθαρχίαν, ἐφ' ᾧ οὗτοι πρὸ ὄρας ἤρξαντο βαρυνόμενοι καὶ διαμαρτυρόμενοι, ἀξιοῦντες μὲν νὰ συνδράμῃ αὐτούς, ἀλλ' ἄνευ καὶ τῶν τοιούτων ταλαιπωριῶν. Ἐν τούτοις τοιούτῳ τρόπῳ διὰ τῆς θελήσεως τοῦ Πύρρου προαλείφονται εἰς σύγκρουσιν τὸ πρῶτον οἱ Ἕλληνες πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔθνος. Οἱ Ῥωμαῖοι ἤδη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπάτου Ποπλίου Βαλερίου Λαιβίνου παρατάσσοσι κατ' αὐτοῦ ἐν Ἡρακλείᾳ τῷ 280 π. Χ. παρὰ τὸν Σῆριν ποταμὸν τὰς ἑαυτῶν λεγεῶνας καὶ ἡ μάχη ἀποβαίνει κρατερὰ μετ' ἴσου θάρρους καὶ ἀνδρείας μαχομένων τῶν στρατῶν. Ἐπὶ πολὺ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν διεκρίνετο καὶ ὁ γενναῖος καὶ φιλόδοξος βασιλεὺς Πύρρος ἐκινδύνευε μάτην, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν ἐλεφάντων καὶ τῶν Θεσσαλῶν ἰππέων ἡ νίκη ἐπῆλθε καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκλίναν καὶ ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν ἀφέντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης χιλιάδας δέκα πέντε, τῶν ὁποίων τὴν ἀνδρείαν, ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τραυματισθέντων, ἐθαύμασεν ὁ Πύρρος εὐχνηεὶς νὰ ἦτο βασιλεὺς αὐτῶν, ἵνα κατακτήσῃ τὸν κόσμον, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς νικητῆς γενόμενος ἀπώλεσε χιλιάδας δέκα καὶ τρεῖς.

Κινέας. Φαβρίκιος.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἔστειλε τὸν εὐγλωττον ῥήτορα Κινέα εἰς Ῥώμην, ἵνα διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης. Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ χορηγήσωσιν ἔντιμον εἰς τὸν βασιλέα Πύρρον εἰρήνην, ἂν μὴ ὁ ἤδη τυφλὸς γενόμενος Ἀππίος Κλαύδιος μάθων τοῦτο δὲν ἐζήτει νὰ τὸν ὀδηγήσωσιν οἱ ὑπατεύσαντες υἱοὶ

εἰς τὴν σύγκλητον, ἔνθα συνεβούλευσε τότε μόνον νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ εἰρήνης μετὰ τὸν Πύρρον, ὅτε ἤθελεν ἐξέλθει ἐκ τῆς Ἰταλίας. Οὕτω δὲ ὁ Κινέας ἀπρακτος ἐπανῆλθε πρὸς τὸν Πύρρον εἰπὼν αὐτῷ, ὅτι ἡ σύγκλητος ἐκείνη τῷ ἐφάνη συνέδριον βασιλέων ἢ ἡμιθέων, ἡ δὲ πόλις ναός.

Μετὰ τοῦτο ὁ Πύρρος ὤρμησεν εἰς Πραίνεστον, ἵνα ἐνωθῆ μετὰ τῶν Ἑτρούσκων καὶ ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Σαμνιτῶν, Λευκανῶν καὶ Ἀπουλῶν εἰσβάλλῃ εἰς Ῥώμην· ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι συνωμολόγησαν μὲν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἑτρούσκων, στρατὸς δ' ἀπέκλεισε τὴν πρὸς Ῥώμην ἄγουσαν. Διὰ τοῦτο ὁ Πύρρος ἠναγκάσθη νὰ παραχειμάσῃ εἰς Τάραντα. Πρεσβεία Ῥωμαίων ἤλθεν εἰς Τάραντα ὑπὸ τὸν γηραιὸν πληθβεῖον *Φαβρίκιον* πρὸς ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων. Τότε δὲ ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Πύρρος νὰ θαυμάσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν μεγαλοφυχίαν τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τοῦ *Φαβρίκιου*, οὐ παντοίως ἐδοκίμασε τὸν χαρακτήρα ζητήσας μάτην νὰ δολέασῃ διὰ δῶρων ἢ νὰ ἐκφοβήσῃ διὰ τῶν ἐλεφάντων.

Ὁ πόλεμος τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκ νέου ἐπανελήφθη· καὶ ὁ Πύρρος προελάσας διὰ τῆς Ἀπουλίας συνεπλάκη παρὰ τὸ Ἄσκλον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὑπάτους Π. Σουλπίκιον καὶ Π. Δέκιον Μῦν καὶ μετὰ δευτέραν μάχην (279) ἐνίκησε μὲν φονευθέντος καὶ τοῦ Δεκίου Μυός, ἀλλ' ἐξηγόρασε τὴν νίκην τοσοῦτους ἀπολέσας ὥστε, κατὰ Πλούταρχον*), εἶπεν «ἂν ἔτι μίαν μάχην Ῥωμαίους νικήσωμεν, ἀπολούμεθα παντελῶς». Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ὁ *Φαβρίκιος* ἀναγορευθεὶς ὕπατος μετὰ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου (278 π. Χ.) ἐδείξε καὶ πάλιν τὴν ἑαυτοῦ μεγαλοφροσύνην καταγγείλας εἰς τὸν Πύρρον τὸν ἱατρὸν αὐτοῦ διατεθέντα νὰ φαρμακεύσῃ, ὡς λέγεται, τὸν βασιλέα ἐπὶ χρήμασι καὶ παρέσχε νέα δείγματα θαυμασμοῦ οὕτως εἰς τὸν Πύρρον. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπερρίπτετο, ἐν ὅσῳ διέμενον ἐν Ἰταλίᾳ, διὰ τοῦτο ἀποκαμῶν ἐδέξατο ἄσμενος νὰ μεταβῆ εἰς Σικελίαν κατὰ πρόσκλησιν τῶν Συρακυσίων πολεμούντων πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, ἀφ' οὗ μάλιστα ἤξιον δικαίωματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Συρακουσῶν, ἅτε νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀγαθο-

*) Πλουτ. Πύρρ. 21.

κλέους. Μετά τριετή εκεί διαμονήν παραιτηθείς τὸν θρόνον ἐπανήλθε πάλιν εἰς Ἰταλίαν κατὰ τῶν Ῥωμαίων μετὰ στρατοῦ περίπου 30, 000 ἔχων ἀντιμετώπους τοὺς ὑπάτους Μ. Κούριον Δεντάτον καὶ Κορνήλιον Λέντουλον. Ἐν τούτῳ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἰκανῶς ἐνισχυθῆ καὶ συμπλακέντες πρὸς αὐτὸν παρὰ τὸ Βενεβέντον (Beneventum) (275 π. Χ.) τὸν ἐνίκησαν τέλειον, ἐξευρόντες καὶ τῶν ἐλεφάντων τὴν πτόησιν διὰ σφαιρῶν πυρίνων ἐκ ῤητίνης καὶ στυπείου, ἀπερ ἐπέριπτον κατ' αὐτῶν.

Ἀποτυχῶν ὁ Πύρρος ἀπέρχεται ἄπρακτος καὶ ἡττημένος ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Ἡπειρον καὶ θέλων νὰ δρέψῃ δάφνας ἐν Πελοποννήσῳ καταστρέφει τὸν βίον ἐν Ἄργει κτυπηθείς ἀπὸ στέγης διὰ κεράμου, ὡς παρεδόθη, ὑπὸ τινος γραιίας (272 π. Χ.). Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου ὁ Τάρας κατεσκάφη, οἱ δὲ Λευκανοί, Βρούττιοι καὶ Σαμνῖται ἐπαναστατήσαντες ἐχειρώθησαν, τὰ δὲ Ῥωμαϊκὰ ὄπλα κατέκτησαν μετὰ μικρὸν σύμπασαν τὴν Μ. Ἑλλάδα. Τοιοῦτω τρόπῳ οἱ Πικεντῖνοι ὑπετάγησαν τῷ 268, οἱ δὲ Σαλλεντῖνοι, Σαρσινᾶτοι καὶ Ὀμβροὶ τῷ 266 π. Χ. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο συνετελέσθη ἡ ὑποταγὴ τῆς τε μέσης καὶ κάτω Ἰταλίας.

* Τούτο πρὸ τῆς μάχης Maleventum ἐκαλεῖτο.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

708

Ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας μέχρι τῆςδὲ τῆς ἐποχῆς δι' ἀμίλλης καὶ ἀγῶνων κατὰ κοινῶν πολεμίων, ἠϋξήθη μὲν ἡ πόλις Ῥώμη καὶ ἐκραταιώθη, ὥστε νὰ ἦ ἐτοιμη κατὰ ἐξωτερικοῦ νὰ ἐπέλθῃ ἐχθροῦ, ἐπετεύχθη δὲ καὶ ἡ μεταξὺ πατρικίων καὶ πληθείων ἰσοπολιτεία, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς καθέκαστα κεφαλαίοις, ἔνθα διελάβομεν περὶ τῶν κυριωτέρων ἀρχῶν χρονολογικῶς καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ἧτοι περὶ ὑπάτων, δικτατόρων, ἱεπαρχῶν, δημάρχων, χιλιάρχων, τιμητῶν, πραιτόρων, ἀγορανόμων, οἰωνοσκόπων καὶ λοιπῶν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἤδη μετεῖχον οἱ πληθεῖοι πλὴν τῶν ἄλλων ἀρχῶν καὶ τῆς ὑπατείας καὶ τιμητείας καὶ στρατηγίας (*praetura*), ἐν τούτοις σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἐντελής ἰσοπολιτεία καὶ πραγματικὴ τῆς δημοκρατίας κυριότης καὶ ὑψίστη αὐτῆς ἐκλαμψίς δὲν ἐγένετο ἢ ἀπὸ τοῦ 286 π. Χ. διὰ τοῦ καλουμένου Ὀρτηναίου νόμου (*lex Hortensia*), ὅστις παρεῖχεν εἰς τοὺς δημοτικούς τὴν ἀπόλυτον δύναμιν καὶ τῆς βουλῆς μὴ συγκατατιθεμένης, ἵνα ἀποφασίζῃσι περὶ τῶν τοῦ κρατοῦς· αὕτη δὲ ἦτο ἡ τελειότης τῆς δημοκρατίας ἐν Ῥώμῃ μετὰ μακρὸν ἀγῶνα, δι' ἧς ἡ δύναμις τοῦ ἐκλέγεσθαι περιήρχετο ἤδη εἰς ἐκείνους, οἵτινες ὑπερεῖχον κατὰ τὴν ἀρετήν, ἀνυψωθέντων τῶν πολιωῶν, ἀφοῦ κατηργήθη πρότερον καὶ ἡ διὰ προσωπικῶν χρέος δουλεία διὰ τοῦ Παπειρίου νόμου (326 π. Χ.)

Οὕτω δὲ νῦν, ἵνα προαχθῇ τις εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ νὰ δείξῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀρετήν, ἔπρεπε πρὸ παντὸς νὰ ἀναδειχθῇ ἐν πολέμῳ. Τὰ γράμματα δὲ καὶ αἱ τέχραι ἐνηπιάζον ἀκόμη ἐκεῖ. Διὰ τοῦ πολέμου δὲ καὶ τῆς ἀμίλλης τῆς εὐγενοῦς κατάρθωσαν μετὰ τὸ πέρας τῶν Σαρμντικῶν πολέμων νὰ γένωνται κύριοι οἱ Ῥωμαῖοι συμπάσης τῆς Ἰταλίας, προαλείφονται δὲ ἵνα καὶ ἐφεξῆς γείνωσι κύριοι, εἰς τὴν ἀρετὴν πεποιθότες, καὶ τῶν ἄλλων ἔξω χωρῶν καὶ δὴ καὶ κοσμοκράτορες.

Ἀποκτήσαντες πλέον οὗτοι πάντα τὰ δικαιώματα εἶχον πάντες καὶ πάντα τοῦ στρατιώτου τὰ καθήκοντα, δι' ὧν τὸ μέχρι τοῦδε ἔργον ἐξετέλεσαν. Πεποιθότες δ' εἰς ἑαυτοὺς ἀναπτύσσουσι τὰ πο-

λεμικά αὐτῶν καὶ ἀναπληροῦσιν ἐλλείψεις ἐκ τῶν Γαλτικῶν καὶ Σαμνιτικῶν πολέμων διδαχθέντες. Πᾶς πολίτης ἤδη ὄφειλε νὰ στρατεύεται μέχρι τοῦ 46 ἔτους τῆς ἡλικίας του κατατασσόμενος εἰς τοὺς *λεγεῶνας*. Ἐλέγετο δὲ λεγεὼν ἡ μοῖρα, ἣτις περιελάμβανε τοὺς λογάδας πολεμιστὰς καὶ συνίστατο πρῶτον μὲν ἐκ τεσσάρων περίπου χιλιάδων, μετὰ δὲ τοὺς Καρχηδονικοὺς πολέμους ἐκ χιλιάδων ἕξ. Ἐκαστος δὲ *λεγεὼν* διηρεῖτο εἰς *συντάγματα* (*cohortes*), ἕκαστον σύνταγμα εἰς *τάγματα* ἢ *σπεῖρας* (*manipulos*) καὶ ἕκαστη σπεῖρα εἰς *λόχους* (*centurias*). Δύο δὲ λεγεῶνες ἀπετέλουν κυρίως τὸν λεγόμενον *ὑπαικὸν* στρατὸν τῶν Ῥωμαίων, προσγινομένου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συμμαχῶν. Περιελάμβανε δὲ ὁ λεγεὼν καὶ μηχανὰς πολεμικὰς καὶ τὸ ἑαυτοῦ *ἰππικὸν* ἕκαστος ἐκ τριακοσίων. Συνέκειτο δὲ τὸ ἰππικὸν ἐξ *ἰππέων* ἀποτελούντων τὴν μέσσην τάξιν μεταξύ εὐπατριδῶν καὶ τοῦ κοινοῦ πλήθους. Οἱ ἰππεῖς δὲ ἢ ἐλάμβανον ἵππον ἀπὸ τοῦ δημοσίου ἢ ἐστράτευον *ἰδίᾳ δαπάνῃ* (τινὲς δὲ καὶ ἀνῆκον εἰς τοὺς ἰππεῖς ἄνευ ὑπηρεσίας). Οἱ ἰππεῖς ἦσαν τὸ ἄνθος τῆς νεότητος καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν οὐχὶ σταθερὸς. Ἀξονες δὲ περὶ οὓς ἐστρέφετο ὁ στρατὸς σύμπας τῆς Ῥώμης ἦσαν ἡ *αὐστηρότης* καὶ ἡ *πειθαρχία*.

Ἄλλ' ἡ Ῥώμη κατακτῆσασα σύμπασαν τὴν Ἰταλίαν (πλὴν τῆς ἄνω), ἔθετο εἰς ἐνέργειαν διὰ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς εὐθύς καὶ τὴν ἰδρυσιν ἀποικιῶν εἰς διάφορα μέρη πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κατακτῆσεών της. Ἦσαν δὲ αἱ ἀποικίαι αὐταὶ ὅλως διάφοροι τῶν Ἑλληνικῶν, αἵτινες ἀπερχόμεναι τῆς μητροπόλεως ἀπέβαινον ἐλεύθεραι πάντη, οὐδαμῶς μετ' αὐτῆς συνδεόμεναι, οὐδὲ διὰ τοῦ πολιτεύματος, τὸ ὅποιον ἠδύναντο νὰ ἐκλέξωσιν, εἰμὴ διὰ τῆς γλώσσης, καὶ τῆς θρησκείας, ἐν ᾧ αἱ τῶν Ῥωμαίων ἦσαν οἰονεὶ φρουραὶ ἐν χώραις πολεμίαις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πολῖται ἀπανταχοῦ τοιοῦτοι ἦσαν, μίαν πολιτείαν μετὰ τῆς μητροπόλεως ἐν σμικρῇ ἀποτελοῦντες, κυριαρχοῦντες τῶν πέριξ καὶ δυνάμενοι νὰ ἐκλέγονται καὶ ὑπατοὶ καὶ πραίτωρες τῆς Ῥώμης. Ἀνῆλθον δὲ αἱ ἀποικίαι αὐταὶ τῆς Ῥώμης μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τριῶν καὶ πεντήκοντα καὶ χάριν αὐτῶν ἡ Ῥώμη, ἵνα συνδέητὰ σημεῖα ταῦτα εὐκόλως πρὸς ἑαυτήν, ὡς μητρόπολιν, ἐχάραξεν ὁδοὺς λαμπράς, ὧν ἐπίσημος ἡ ἀπὸ Ῥώμης εἰς Καπύην διήκουσα λιθόστρωτος Ἀππία ὁδός, ἡ βασιλὶς τῶν ἄλλων ὁδῶν, ἡ γενομένη ὑπὸ Ἀπ-

πίου Κλαυδίου τιμητοῦ ἐν Ῥώμῃ (312 π. Χ.) Ἐγένετο δὲ γνωστός ὁ τιμητῆς οὗτος καὶ δι' ἄλλο αὐτοῦ κολοσσιαῖον ἔργον τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον καὶ διότι οὗτος εἶνε ὁ πρῶτος γνωστός ἐν τῷ περὶ λόγῳ Ῥωμαῖος, οὗ τινος ἔχαιρε πολλῆς φήμης λόγος ἀπαγγελλόμενος ἐν τῇ συγκλήτῳ κατὰ τῆς πρὸς Πύρρον συμμαχίας καὶ ὅστις συνέστησε τὴν τῶν ἀπελευθέρων τάξιν (libertinorum), οἵτινες δούλοι ὄντες πρότερον ἀπλευθεροῦντο ὑπὸ τοῦ ἑαυτῶν κυρίου διὰ τῆς ἀφέσεως δούλου (manumissione), δηλουμένης διὰ τύψεως τῆς κεφαλῆς τοῦ δούλου τῇ χειρὶ τοῦ κυρίου *).

Ἡ μικρὰ δ' ἐκείνη ληστρικὴ πόλις δὲν ἦτο πλέον ἢ ἐκ καλαμῶν τὰς οἰκίας ἔχουσα, ἢ ἄνεγερθεῖσα ἐκ τῆς τέφρας τῆς Γαλατικῆς πυρκαϊᾶς, ἀλλ' ἡ πρωτεύουσα συμπάσης τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἣς οἱ ἑπτὰ λόφοι περιετειχίζοντο ὑπὸ τοῦ τείχους τοῦ Σερουίου Τυλλίου, ἣς αἱ ὁδοὶ ἤρξαντο νὰ γίνωνται λιθόστρωτοι, καὶ νὰ κτιζῆται καὶ δεύτερον ὑδραγωγεῖον (272. Μ. Κούριος)· τὸ δὲ βῆμα ἤδη ἐκοσμεῖτο δι' ἐμβόλων τῶν πλοίων τοῦ Ἀντίου ἐν τῇ ἀγορᾷ ἤδη ἐτάσσοντο τὰ πάντα ἐν τάξει, αἱ διάφοροι στοαὶ ἐποικίλλοντο ὑπὸ Σαμνιτικῶν λαφύρων, ἀνδριάντες δὲ πολλαχοῦ ἠρώων Ῥωμαίων ἐκόσμουσαν τὴν πόλιν· πρὸς εὐκολίαν δὲ τῶν συναλλαγῶν ἔκοψαν νῦν καὶ μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Πύρρου ἴδιον οἱ Ῥωμαῖοι ἀργυροῦν νόμισμα (269 π. Χ.), ἔχοντες πρὸ τούτου ἐν χρῆσει ξένα Ἑτρουσκικὰ ἢ Λατινικὰ ἢ Ἑλληνικὰ καὶ ἀπετύπωσαν τὴν *Monētā* ἐπὶ τοῦ ἐτέρου τούτων μέρους. Ἀλλ' ἐν γένει οἱ οἴκοι αὐτῶν εἶνε ἀπλοὶ καὶ αἱ ἐκκλησίαι αὐτῶν εἰσιν ἀφελεῖς καὶ αὐστηραὶ καὶ σεμναὶ, τάξις δὲ καὶ σεβασμὸς ἐπικρατεῖ ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ῥήτορες ξηροὶ μὲν, ἀλλ' ἀληθεῖς καὶ σπουδαῖοι, ἡ δὲ πατρικὴ ἰσχὺς εἶνε ἐπιβλητικὴ καὶ σοβαρά. Καὶ ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς πανηγύρεσιν αὐτῶν ἡ χαρὰ ἐστὶ λελογισμένη, ἐλλείπει δὲ πάντως ἡ ἀκολασία καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τῶν Κορνείων ἐορτὴν, ὅτε ἐπνύχοντο τὸ νέον ἔτος ὑγιᾶς καὶ εὐτυχῆς, καὶ προσεκάλουν μὲν καὶ τοὺς δούλους ἐν ταῖς εὐχαίαις καὶ ἐν πολλῇ διε-

* Οὗτος ὁ Ἄππιος Κλαυδῖος ἐδημοσίευσεν διὰ τοῦ γραμματέως του καὶ πίνακας ὄρξοντας πότε ἔπρεπε νὰ γίνωνται αἱ διὰ ποινικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις ἀγωγαὶ ἐνώπιον δικαστηρίων, πότε τὰ δικαστήρια συνεδρίαζον κλ. ὠνόμασε δὲ καὶ τὰς ἐργασίμους καὶ μὴ τοιαύτας τῶν δικαστηρίων ἡμέρας (dies fasti· dies infasti).

τέλουν εὐθυμῶς, ἀλλ' ἀπέιχον πολὺ ἔτι τῆς Διονυσιακῆς τῶν Ἑλλήνων κραιπάλῃς καὶ τῶν γεφυρισμῶν. Πανταχοῦ οἱ Ῥωμαῖοι βαρεῖς καὶ ἀξιοματικοὶ διετέλουν τοιοῦτοι καὶ ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἐπιτηδεύμασιν, ἀπεχόμενοι τῶν θεωρητικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν σπουδῶν. Τοιαύτη δὲ καὶ ἡ Ῥωμαία ἀπέβαινεν οἰκοδόσποινα, οἰκονόμος καὶ ὑπόδειγμα ἀληθὲς τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ἐργασίας, τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ ἴδια τέκνα. Καὶ αἱ κηδεῖαι δὲ τῶν τεθνεώτων μεγαλοπρεπεῖς, ὧν ἠγοῦντο μουσικαὶ καὶ χορὸς προσωπιδωφόρων συγγενῶν προτελευτησάντων, ὧν ἐν τῷ τάφῳ μετὰ τοῦ τεθνεώτος ἀνέφερον τὰς πράξεις. Αἱ δὲ πρὸς τὸν θεὸν λατρεῖται καὶ αἱ ἱεροτελεστία αἱ μακραὶ ἦσαν πλέον ἢ σεμνόταται.

Ἐν γένει δ' ἐκ πάντων προέβλεπέ τις ἡδῆ, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἔτεινον εἰς τὸ μεγαλουργῶν καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὰ προκείμενα, ἀφεύκτως δ' ἐπὶ τοιούτων ἐδρασθέντες βάσεων καὶ οὕτω χωροῦντες, ὅτι ἤθελον ἄρξει τοῦ κόσμου.

Σχέσεις τῆς ἰδίως πόλεως καὶ τῶν συμμάχων.

Καταλαβούσα ἡ Ῥώμη σύμπασαν τὴν Ἰταλίαν κατώρθωσεν, ὥστε ἅπαντες οἱ ὑποτεταγμένοι οὗτοι λαοὶ νὰ ἐργάζωνται πάντες διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πρωτεύουσας Ῥώμης. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν λαῶν τούτων ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον καὶ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς εἶχον λάβει τὰ δικαιώματα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, ἔτεροι δὲ πόλεις, ὡς τὰ Τίβουρα π.Χ. καὶ ἡ Πραίνεστος δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦτο. Οἱ δὲ Λατῖνοι πάλιν διετήρησαν ἴδια προνόμια περὶ τὰς ἐκλογάς, τοὺς νόμους καὶ τὰ ὅμοια. Ἐν γένει δὲ οἱ κατακτηθέντες λαοὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς τρεῖς τάξεις.

Α') Εἰς πόλεις μετὰ λατινικοῦ δικαίου (*jus nominis Latini*).

Τοιαῦται ἦσαν πᾶσαι αἱ Λατινικαὶ πόλεις. Οἱ πολῖται δηλ. τῶν πόλεων τούτων εἶχον ταῦτὰ δικαιώματα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὡς πρὸς τὰς ἰδιωτικὰς υποθέσεις, τὸ ἐμπόριον, τὸ κληρονομικὸν δίκαιον, τὸ δικαίωμα τῶν ἀποικιῶν καὶ τὰ στρατιωτικὰ· δὲν ἠδύναντο δ' ὅμως νὰ ἐκλέγωνται ἀνώτατοι ἄρχοντες τῆς Ῥώμης, ἐξέλεγον τὰς μερικὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐξέλεγοντο ἀνώτατοι κυβερνηταί, εἰ μὴ οἱ λαμβάνοντες πλήρη καὶ τέλεια τὰ Ῥωμαϊκὰ δικαιώματα.

8/1 B') *Eis póleis áneu ψήφου (civitates sine suffragio).*

Ἐτεραι δηλ. πόλεις δὲν εἶχον οὔτε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, ἐν ᾧ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, τοὺς φόρους, τὰ στρατιωτικά κλ. ἦσαν Ῥωμαῖοι ποίῳται. Ταῖς πόλεσι ταύταις δὲν ἐπετρέπετο ἡ τελεία αὐτοδιοικήσεις, ἀλλ' ἐπέμπετο ἐκ Ῥώμης praetor praefectus, ὅστις ἦν ὁ ἀνώτατος ἄρχων.

5/1 Γ') *Eis póleis συμμαχιάς. (socii, foederati).*

Τοιαῦται πόλεις ἦσαν αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ κηρύττωσιν αὐθαίρετως πόλεμον ἢ νὰ συνομολογῶσιν εἰρήνην, αἷς ἐχορηγοῦντο ἄλλα διάφορα δικαιώματα, ταῖς μὲν ἤττω, ταῖς δὲ πλείω καὶ ἐπέμπετο ἐκ Ῥώμης στρατηγός, ταμίαις κλ. καὶ ἐδίδοτο ἐκ τούτων τῶν πόλεων στρατὸς μάλιστα διὰ τὸ ἰππικὸν καὶ ναυτικόν.

Κατακτήσεις τῶν Ῥωμαίων ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας.

Σύντομος ἱστορία τῆς Καρχηδόνας μέχρι τοῦ Α'.
Καρχηδονικοῦ πολέμου

8/1 Ἡ Καρχηδὼν πόλις πρὸς Β. τῆς Ἀφρικῆς ἐκτίσθη 100 περίπου ἔτη πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης, ἤτοι τῷ 850 π. Χ. ὑπὸ τῆς Διδούς φευγούσης τὸν ἀδελφὸν Πυγμαλίωνα βασιλέα τῆς Τύρου, ὅστις ἀρνήθεις νὰ συμβασιλεύσῃ μετ' αὐτῆς ἐφόνευσε τὸν σύζυγόν της Συχαῖον καὶ ἤθελε νὰ διαρπάσῃ τὰ πολλὰ αὐτῆς πλοῦτη· λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς, ὅτι ἀποικισθεῖσα ἐκεῖ μετὰ Φοινίκων ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐγγυρίων χῶρον τοσοῦτον μόνον ὅσον δέρμα βοῦς περιλαμβάνει. Οἱ δ' ἐγγύριοι ἀπορήσαντες παρέσχον τοῦτο πιστώσαντες σῦναμα τὴν παραχώρησιν δι' ὄρκων. Ἡ Διδὼ τότε διαιρέσασα τὸ δέρμα εἰς μηκίστας λωρίδας κατέλαβε λόφον ὀλοκληρον ἄνωθεν τῆς θαλάσσης καὶ ἔκτισε τὴν Καρχηδόνα, ἣτις τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ δέρματος Βύρσα ὠνόμασται, μετὰ δὲ ταῦτα Καρχηδὼν, (Karthada ὃ ἔ. Νεάπολις)· ἡ δὲ ἀκρόπολις Βύρσα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν διεμαρτύροντο οἱ κάτοικοι διὰ τὴν ἀπάτην, καθησύχασεν αὐτοὺς ὑποσχεθεῖσα ἐτήσιον φόρον.

Ἡ πόλις αὕτη ἐμπορικὴ ἀπὸ τῶν οἰκιστῶν Φοινίκων καὶ τῆς θέσεως ἀποβάσα προήχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς μέγαν βαθμὸν πλοῦτου καὶ δυνάμεως καὶ ἐξέπεμψεν ἀποικίας εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Σικελίας, εἰς τὴν Κύρνον, τὴν Σαρδώ, τὴν Μελίτην, τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἄλλοι πολλοῦ καὶ ἐγένετο κυρία τῆς δυτικῆς θαλάσσης διὰ τοῦ ἑαυτῆς ναυτικοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Διδουῆς ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ ἰδρῦθη δημοκρατία ἀριστοκρατικὴ, ἐν ἣ ἐκυβέρνηα ὁ δῆμος καὶ ἡ γερουσία, ἧς προίσταντο δύο ἐνιαύσιοι ἄρχοντες, οἱ *Σγουρφέται* ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς 28 Γερουσιαστές, ὡς ἐν Σπάρτῃ καὶ ὑποκείμενοι μᾶλλον εἰς τὴν θέλησιν τῆς ἐμπορικῆς τάξεως, ἣτις ἐξέλεγε καὶ συνέδριον συγκείμενον ἐξ 104 ἀνδρῶν, ἐχόντων τὴν ἐποπτείαν τῆς πόλεως δίκην τῶν ἐν Ἀθήναις Ἀρεοπαγιτῶν. Ἐγένοντο δὲ οἱ Καρχηδόνιοι πανοῦργοι, ἄπιστοι (*punica fides*) καὶ αἰσχοκερδεῖς, ἄγριοι εἰς τὰ πάθη τῶν θυσιάζοντες καὶ ἀνθρώπους εἰς τὸν θεὸν αὐτῶν *Μολώγ*. Ἐφορολόγουσαν δὲ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν δεινῶς καὶ ἀσπλάγγως, ἀφ' οὗ διὰ τοῦ ναυτικοῦ ἦσαν πανίσχυροι, τοῦ μὲν τῶν Ἑτρούσκων καταληφθέντος, τοῦ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὄντως ἤδη διηρημένου. Κατὰ τὰ στρατιωτικὰ ὁμως ὑστέρουσαν, διότι ἔχοντες πλοῦτον ἄφρονον διετήρουσαν μισθωτὸν μόνον στρατόν, ἄλλον μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος (μεσημβρινῆς Λακωνίης), ἄλλον δὲ ἐκ τοῦ Τάραντος καὶ ἠλαττοῦντο κατὰ τοῦτο πολὺ τῶν Ῥωμαίων. Ἄλλ' εἶχεν ἡ πόλις αὐτῶν 300 σταύλους πλήρεις ἐλεφάντων παρὰ τὴν ἀκρόπολιν, ὅπλα στάσια πλεῖστα καὶ φρούρια.

Ὅτε ὁ Εἰρήνης ἐστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβωσι σύμπασαν τὴν Σικελίαν ἐπιβάντες στόλου μεγάλου. Ἄλλ' ὁ Γέλων διοικῶν τὰς ἐν Σικελίᾳ ἑλληνίδας πόλεις ἀπέκρουσεν αὐτοὺς πολιορκούντας τὴν Ἰμέραν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐν Σαλαμῖνι ἐναυμάχουσαν οἱ Ἕλληνας καὶ νικήσας ἐξέωσε τῆς Σικελίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καθυπέταξαν τὴν Σελινοῦντα καὶ Ἐγεσταν καὶ τὸν Ἀκράγαντα καὶ Ἀγριγέντον, καὶ Γέλαν. Πολεμήσαντες δὲ καὶ πρὸς τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον τὸν πρεσβύτερον, μέλις ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Κορινθίου στρατηγοῦ Τιμολέοντος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ βασιλείῳ Ἀγαθοκλέους (311) ἐπανέλαβον τοὺς ἀγῶνας καὶ κατέλαβον τὸ ἡμισυ τῆς Σικελίας. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦτου ἐνίκησε μὲν αὐτοὺς ὁ Πύρρος, ἀφ' οὗ εἰσέβαλεν εἰς Σικελίαν

(279 π.Χ.), ἀλλ' εἶτα ἐκυρίευσαν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Σικελίας συμμαχήσαντες καὶ μετὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακοῦσῶν Ἰέρωνος τοῦ Β'. (269 π. Χ.).

Πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος (264—241 π. Χ.).

Ὁ τῶν Συρακοσίων βασιλεὺς Ἰέρων, μεγαλοπρεπῆς, τολμηρὸς καὶ γενναῖος ἐπεθύμησε νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μέχρι τῆς Μεσσηνίας, ἣν κατέλαβον Καμπανοὶ μισθοφόροι τοῦ βασιλέως Ἀγαθούκλους, μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἐπονομασθέντες *Μαμερτινοὶ* ἐν τῶν ληστρικῶν αὐτῶν πράξεων (= παῖδες τοῦ Ἀρεως)· ὁ Ἰέρων διὰ νὰ ἀποδιώξῃ τούτους συνεμάχησε μετὰ τῶν Καρχηδονίων· οἱ δὲ Μαμερτινοὶ ἐπεκαλίσθησαν τοὺς Ῥωμαίους. Φανερόν εἶνε, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι κυριαρχήσαντες ἀπάσης τῆς Ἰταλίας, ἔπρεπεν ἤδη νὰ ἐκτείνωσι τὰς δυνάμεις των καὶ ἐκτὸς αὐτῆς καὶ δὴ ἐπὶ τῆς Σικελίας πρῶτον, ἀφ' οὗ διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἀγῶνα ἠσκοῦντο ἀδιακόπως καὶ παρεσκευάζοντο. Ἡ κατάλληλος ἀφορμὴ εὗρέθη· καὶ ἀμέσως καίπερ διατάζοντες πως νὰ συμμαχήσωσι μετὰ ληστῶν, οἱ οἱ Μαμερτινοὶ, ἀλλὰ καὶ θέλοντες νὰ ἀναμιχθῶσιν ἐν Σικελίᾳ, ἵνα τὴν κατακτήσωσιν, ἐξέπεμψαν βοήθειαν ὑπὸ τὸν ὑπάτον *Ἀππιον Κλαύδιον*, ὅστις ἐπέτυχε νικῆσας νὰ ἐκδιώξῃ μὲν ἐκεῖθεν τὸν στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων, νὰ προσλάβῃ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἰέρωνα (264 π. Χ.) καὶ νὰ καταλίπῃ τὸν ἀγῶνα εἰς μονωτάτους τοὺς Καρχηδονίους.

Οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν τὸν Ἀκράγαντα (ἰσχυρὸν φρούριον τῶν Καρχηδονίων) καὶ ἐκυρίευσαν ταῦτον μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν (262). Πλὴν οἱ Ῥωμαῖοι ἐγίνωσκον τὴν ναυτικὴν αὐτῶν κατάστασιν καὶ ἐκέπτοντο, ὅτι ἦτο δυνατὸν οἱ Καρχηδόνιοι νὰ τοὺς περικυκλώσωσιν ἐν Σικελίᾳ καὶ νὰ τοὺς καταστρέψωσιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον πλοῖα. Κατεσκευάσαν λοιπὸν τριήρεις καὶ πεντήρεις ἱκανάς, ἤρξαντο νὰ ἀσκῶσι τὰ πληρώματα καὶ παρασκευάσθησαν οὕτως ἀπεφάσισαν ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Καὶ ὁ ἕτερος μὲν τῶν ὑπάτων *Κορνήλιος Σκίπιον* περικυκλωθεὶς ἀπώλεσε δέκα ἐπτὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα, ἅτινα ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν· ὁ δὲ λοιπὸς στόλος τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ τοῦ *Γάϊου Δουβλιου* ἦλθε περὶ τὰς *Μολίας* καὶ παρετάχθη ἐγγὺς καὶ ἀν

τικρὺ τῶν Μυλῶν, παρὰ τὴν Ἱερὰν ἢ Θέρμισσαν νῆσον καὶ τὰς καλουμένης Ἡφαιστιάδας ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων.

Ἐκεῖ δὲ μεταχειρισθεῖς τὰς σιδηρᾶς ἀρπάγας (κόρακας) κατὰ τῶν ἐντέγγως περιστρεφόμενων Καρχηδονικῶν πλοίων, ἅτινα ἐποιούοντο τὸν ναυτικὸν διέκπλουν, ἵνα βυθίσωσι τὸ ἔμβολον, συνελάμβανε ταῦτα καὶ μεταβάλλων τὴν ναυμαχίαν εἰς πεζομαχίαν κατεναμάχησε τὸν στόλον τῶν Καρχηδονίων καταβυθίσας 14 πλοῖα αὐτῶν καὶ συλλαβῶν 31, φονεύσας δὲ 3000 ἐν τῇ ναυτικῇ μάχῃ καὶ συλλαβῶν αἰχμαλώτους χιλιάδας ἑπτὰ τῷ 260 π. Χ., τοῦθ' ὅπερ προὔξηνσε μεγίστην αἰσθησιν καὶ ἐδόξασεν ἐξαιρέτως τὸν Δουίλιον, διότι αὕτη ἦτο ἡ πρώτη κατὰ θάλασσαν νίκη κατὰ τῶν Καρχηδονίων, οἵτινες ἦσαν ναυτικοί· οἱ δὲ νικηταὶ διὰ τὴν διαιωρίσσει τὴν νίκην τῶν ταύτην ἔστησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ στήλην πρὸς ἀνάμνησιν (Columna rostrata). †

Β) Μέρος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου.

Οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην περιήρχοντο νικηταὶ περὶ τὴν τυρρηνικὴν θάλασσαν· ἡ Σαρδῶ καὶ ἡ Κύρνος ἐλεηλατοῦντο ὑπ' αὐτῶν καὶ σκέψις ἐλήφθη νὰ μεταφέρωσι τὸν πόλεμον εἰς Ἀφρικὴν, ἵνα προσβάλωσι τὸν ἔχθρον εἰς τὴν καρδίαν. Ναυμαχία δὲ γενομένη παρὰ τὸ Ἐκρομον τῆς Σικελίας ὑπὸ τῶν ὑπάτων Λ. Μάλλου Οὐόλωρος καὶ Μ. Αταλίου Ῥηγούλου (διευθυνομένων εἰς Ἀφρικὴν) κατὰ τοῦ Ἀμίλκα καὶ Ἀννωνος, ναυάρχων τῶν Καρχηδονίων, ἐμελλε νὰ ἀνοίξη ὄντως εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν πρὸς τὴν Ἀφρικὴν ὁδόν· διότι ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ καὶ πάλιν ὑπέρτερος ἀνεδείχθη ὁ Ῥωμαϊκὸς στόλος συνιστάμενος ἐκ 330 πλοίων καὶ 140,000 ἀνδρῶν περίπου· παραταχθεὶς τριγωνικῶς κατὰ πολεμίων πολυαριθμοτέρων ἐνίκησε τούτους, συνέλαβε 40 πλοῖα καὶ πολλὰ κατέδυσεν, ὁ δὲ πρὸς τὴν Ἀφρικὴν πλοῦς ἔμενε πλέον μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ἐλεύθερος (256).

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπιδιορθώσαντες τὰ διερωγῶτα πλοῖα ἐπορεύθησαν οὕτως εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ κατέλαβον τῷ 255 π. Χ. τὴν Κλυβίαν (Ἀσπίδα) τῆς Ἀφρικῆς, πόλιν παραλίαν καὶ ἀπήγαγον εἰς Ῥώμην 20,000 αἰχμαλώτων σκοποῦντες νὰ μεταφέρωσι τὸν πόλεμον ἐντὸς καὶ αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος, ὅπου πυρετωδῶς πρὸς ἄμυναν πα-

ρεσκευάζοντο οί Καρχηδόνιοι. Ἐπανακάμψαντος δὲ μετὰ τῶν αἰχμάλωτων τοῦ ἐτέρου τῶν ὑπάτων Μαλλίου, κατελείφθη ἐν Ἀφρικῇ ὁ πολὺς Ῥήγουλος, ὅστις καὶ νίκας πολλὰς ἐν μέσῳ ἀπείρων πολέμιων ἤρατο καὶ πόλεων πολλῶν κύριος ἐγένετο, πρὸ πάντων δὲ διὰ ἐπιδείξιου καὶ συνετῆς πολιτικῆς, τῆς Τύνιδος τὴν κατάκτησιν κατῴρθωσε, τῆς δευτέρας ταύτης μετὰ τὴν Καρχηδόνα ἐκεῖ μεγαλοπόλεως ἐμπορικῆς, παραλίου καὶ ἰσχυρᾶς καὶ τὴν Καρχηδόνα κρατερώς ἠπέλιπεν.

Ὅθεν οἱ Καρχηδόνιοι βλέποντες ταῦτα καὶ μάλιστα τὴν ἦτταν τῆς Τύνιδος προὔτειναν εἰρήνην. Ἄλλ' οἱ τοῦ Ῥηγούλου ὄροι, ἀπαιτοῦντος ἐξασφάλισιν τῶν κυριευθέντων μερῶν, ἐφάνησαν πολὺ βαρεῖς εἰς τοὺς Καρχηδονίους, οἵτινες ἀπελπίσαντες ἤρξαντο νὰ προετοιμάζωνται αἰτήσαντες καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, ἀποστειλάντων αὐτοῖς τὸν Σπαρτιάτην *Ξάνθιππον*. Ὁ Ῥήγουλος διπλάσιον ἀριθμὸν στρατοῦ ἔχων ἤδη ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, πλὴν ἐνίκηθη ὀλοσχερῶς ἀπολέσας τὸ ὄλον σχεδὸν τοῦ στρατεύματος, πλὴν 20,000 καὶ ἑαυτὸν αἰχμάλωτον καταστήσας.

Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην οἱ Ῥωμαῖοι ἔσπευσαν τῷ 254 νὰ συκρατησῶσι διὰ στόλου τὰ μέρη, ἅπερ κατεῖχον καὶ νὰ ἀποφύγωσιν οὕτω πᾶσαν ἀποστασίαν. Νικήσαντες δὲ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Κλυπίας *Ἐρμαῖον* καὶ σώσαντες τοὺς ἐν Κλυπιά ἐγκλειστούς ὑπέστησαν μέγα ναυάγιον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν περὶ τὴν *Καμάριαν*, ἔνθα ἐκ τῶν 350 πλοίων αὐτῶν μόλις 80 διεσώθησαν. Πικρευθὺς δὲ ἐναυπήγησαν νέον στόλον, μεθ' οὗ ὁ *Δ. Καϊκίλιος Μέτελλος* ἐφορμήσας προσέβαλε τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐκυρίευσεν τὸ *Πάρορμον*. Ἄλλὰ καὶ ὁ νικηφόρος οὗτος στόλος ἔνεκα θυέλλης ὑπέστη δεινὴν καταστροφὴν κατὰστραφέντων 150 πλοίων. Οἱ Ῥωμαῖοι τότε ἀπεφάσιον νὰ ἐπιμείνωσιν εἰς τὸν ἐν Σικελίᾳ πόλεμον σκοποῦντες νὰ ἐκβάλωσι τοὺς Καρχηδονίους παντελῶς ἐκ Σικελίας. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοῦτο δὲν ἐπέτυχον. Πλὴν ὅτε ὁ Ἀσδρούβας ὤρμησεν ἀπὸ τοῦ Λιλυθαίου κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ὁ Μέτελλος ἐνίκησε τέλειον τοὺς πολεμίους, φονευθέντων ἐν τῇ ναυμαχίᾳ 20,000 Καρχηδονίων καὶ ζωγρηθέντων 13 στρατηγῶν μετὰ 120 ἐλεφάντων τῷ 250 π.Χ. Ἐστειλαν δὲ τότε οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς δύο ὑπάτους νὰ πολιορκήσωσι τὸ Δρέπανον καὶ Λιλύθαιον, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ ὁποίου ἀπέτυχεν ὁ Πύρρος. Οἱ δὲ

Καρχηδόνιοι λέγεται, ὅτι στενοχωρηθέντες καὶ πολλοὺς ἀπολέσαντες ἄνδρας ἐπεμφάν εἰς Ῥώμην νὰ διαπραγματευθῆ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων τὸν Ῥήγουλον ἐπὶ τῇ ἐνόρκῳ διαβεβαιώσει, ὅτι οὗτος ἀποτυχὼν θὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτούς. Ἄμα ὁ στρατηγὸς ἐπλησίασεν, ὡς παρεδόθη, μετὰ Καρχηδονίων πρέσβειων εἰς τὸ ἄστυ, πλῆθος συγγενῶν καὶ φίλων ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ συγχαίροντες ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ καὶ διὰ τῶν συγχαρητηρίων φωνῶν πληροῦντες τὸν ἀέρα. Ἄλλ' ὁ φιλόπατρις Ῥήγουλος μακρὰν τοῦ νὰ σχεθῆ πᾶσαν προσφερομένην τιρὴν καὶ διαμαρτυρούμενος, ὅτι διατελεῖ αἰχμάλωτος τῶν Καρχηδονίων, ἀπήγγειλε μὲν τῇ προσελθούσῃ βουλῇ τὰ τῶν Καρχηδονίων προβλήματα, προέτρεψε δὲ αὐτὸς πρῶτος τὴν καταπεπονημένην σύγκλητον καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὸν πόλεμον καὶ νὰ μὴ ἀνταλλάξωσι τοὺς αἰχμαλώτους. Μετὰ δὲ τοῦτο Ῥωμαῖος τέλειος καὶ πιστὸς εἰς τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὸν ὄρκον ἐπανέκαμψε πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, ἔνθα λέγεται, ὅτι ἐν βασιάνοις ἐτελεύτησε τὸν βίον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ἂν καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τούτου θεωροῦνται ἀνάξια πίστεως.

Ὁ πόλεμος ἐν τούτοις ἐπανελήφθη σκληρότερος καὶ βαρύτερος μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν. Ἡ πολιορκία τοῦ Λιλυθαίου ἐξηκολούθησε καὶ ἀποθαρρυνθέντων καὶ κεκηκότων τῶν Ῥωμαίων πᾶσαι αἱ ἐφοδοὶ ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἐν τινὶ ἐφοδῷ τοῦ Καρχηδονικοῦ στόλου ἐν Δρεπάνῳ κατεστράφησαν αἱ πολιορκητικαὶ τῶν Ῥωμαίων μηχαναί. Ὁ δὲ Ὑπατος Πόπλιος Κλαύδιος Ποῦλχερ προσέβαλε τὸν ὑπὸ τῶν Ἀδέρβαλων στόλον παρὰ τὸ Δρέπανον, ἀλλ' ὑπέστη ἦτταν δεινὴν, ἣν προανήγγειλαν, ὡς ἐλέγετο, οἱ θεοὶ αὐτῷ, διότι οἱ ἱεροὶ ὄρνιθες κατὰ τὸν ἀπόπλουον δὲν ἤθελον νὰ φάγωσιν. Ἄλλ' ὁ Ποῦλχερ μετὰ θράσους διέταξε νὰ ρίψωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέπλευσε παρὰ τὴν τῶν θεῶν θελήσιν. Ὁ στρατὸς ἀπεθαρρύνθη καὶ ἡ δεισιδαιμονία αὕτη οὐ μικρὸν συνεβάλετο εἰς τὴν τοῦ Ποῦλχερ ἦτταν (249).

Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἤδη ἦσαν ἐξηνητημένοι τέλειον. Διὰ τοὺς τελευταίους δὲ ἀνεφάνη σωτὴρ ὁ Ἀμίλκας Βάρκας (κεραυνός), ὅστις ἐζήτει νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος του. Ὀχυρωθεὶς παρὰ τὸ Πάνορμον ἐπέδωκεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτεθῆ καὶ κατὰ τῆς Ἰταλίας γινώσκων τὴν τῶν Ῥωμαίων φοβερὰν ἐξάντησιν. Ἄλλὰ

και ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ῥωμαίων ἐξέλαμψεν ἤδη αἰγλήεις καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν ἀνεφάνη ἀπροσμάχητος. Ἐκ τοῦ μηδενὸς ἠρύοντο νέας δυνάμεις, ἐκ τῆς κόνεως οἰονεὶ ἀνελάμβανον ἰσχύιν. Διὰ συνεισφορῶν καὶ ἄλλων μέσων ἐναυπήγησαν στόλον τῷ 242 π. Χ. ἐκ πλοίων 200, ὃν διηύθυνεν ἐπιτυχῶς τῷ 241 ὁ ἐκλεχθεὶς Ὑπατος *Γάιος Λουτάτιος Κάτλος*, ὅστις πλεύσας πρὸς τὴν Σικελίαν συνήνητσε τὸν ὑπὸ τὸν Ἄνωνα στόλον τῶν Καρχηδονίων παρὰ τὰς Αἰγούσας νήσους καταγιγόμενον νὰ μεταφέρῃ στρατὸν τῆς ξηρᾶς εἰς Ἐρυκα καὶ νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀμίλκαν. Ἐκεῖ ναυμαχῆσας κατέστρεψεν ὁ Κάτλος τὸν στόλον τοῦτον, κατέλαβε τὸ Λιλύθαιον καὶ ἐκλείσεν ἐν Ἐρυκι τὸν Ἀμίλκαν, ὅστις κατ' ἐντολὴν τῶν Καρχηδονίων συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Κάτλου ὑπὸ ὄρους βαρυτάτους. Κατὰ ταύτην 1) οἱ Καρχηδόνιοι κατέλιπον τοῖς Ῥωμαίοις τὴν Σικελίαν καὶ τὰς μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας νήσους· 2) Ὑπεσχέθησαν νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τοὺς Συρακοσίους 3) νὰ πληρώσωσιν ὑπεχρεώθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὰ ἐξοδα τοῦ πολέμου ἧτοι ἐντὸς 20 ἐτῶν 2200 εὐβοϊκὰ τάλαντα 4) Ν' ἀπολύσωσιν ἄνευ λύτρων τοὺς αἰχμαλώτους.*)

Οὕτω δὲ ἐληξεν ὁ ἄγριος εἰκοσιτετραετῆς ἐκεῖνος πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος (241 π. Χ.). Ἡ δὲ Σικελία (ἐκτὸς τῶν Συρακοσῶν) ὠνομάσθη *Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία* (provincia) καὶ εἶνε ἡ πρώτη τοιαύτη, διοικουμένη ὑπὸ Ῥωμαίου *πραιτωρος*, ἔχοντος παρ' ἑαυτοῦ πλὴν ἄλλων καὶ τὸν ταμίαν (quaestorem), ὅστις εἰσέπραττε τοὺς φόρους. Περὶ τῆς πρώτης δὲ ταύτης ἔξω τῆς Ἰταλίας κτήσεως, περὶ τῆς πρώτης ταύτης Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας, λέγει πού ὁ Κικέρων, ὅτι αὕτη ἐδίδαξε τὸν Ῥωμαϊκὸν λαόν, πόσον ὠραῖον εἶνε τὸ ἄρχειν ἐπὶ ξένων ἔθνων.

Ἐποταγὴ Σαρδοῦς καὶ Κορσικῆς μετὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονικὸν πόλεμον (240—238 π. Χ.)

Οἱ Καρχηδόνιοι ἐδυστύχησαν πλεῖον μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, διότι οἱ μισθωτοὶ αὐτῶν στρατοὶ ἐστασίασαν καὶ οἱ ὑπήκοι αὐτῶν ἐπανέστησαν. Ἐν τούτῳ ἐπωφεληθέντες τὴν εὐκαιρίαν οἱ Ῥωμαῖοι ὠκειοποιήθησαν τὰς νήσους Σαρδῶ καὶ Κορσικῆν (238 π. Χ.), ἃς

*) Πολυβ. Α, 62.

ἔταξαν ἐπίσης ἐν ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἐπαρχίαις, αὐξήσαντες ἤδη καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πραιτώρων εἰς τέσσαρας, ὧν οἱ μὲν δύο ἕμενον ἐν Ῥώμῃ, οἱ δ' ἕτεροι διώκουν, ὁ μὲν τὴν Σικελίαν, ὁ δὲ τὰς νήσους ταύτας.

Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν (229—228 π. Χ.).

Πρὸς βορρᾶν τῆς Ἡπείρου, ἐν Ἰλλυρίᾳ, οἱ Ἰλλυριοὶ ὑποτεταγμένοι πρότερον εἰς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον κατώρθωσαν ἐπὶ τῶν διαδόχων τούτου νὰ ἰδρῦσωσιν ἴδιον βασιλεῖον κυβερνώμενον ἐν τῷ παρόντι ὑπὸ τῆς βασιλείας αὐτῶν *Τεῦτας* ἐπιτροπευούσης τὸν ἀνήλικον υἱὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου *Ἄγρωτος*. Οἱ ἄνδρες τοῦ βασιλείου τούτου ἐληίζοντο διὰ θαλάσσης πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ πολλὰ παραλία τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, δι' ἃ πρέσβεις Ῥωμαῖοι ἐζήτησαν ἱκανοποίησιν καὶ κατάπαυσιν τῶν πειρατειῶν. Ἄλλ' οἱ Ἰλλυριοὶ οὐ μόνον δὲν παρέσχον ἀκρόασιν, ἀλλ' ἐφόνευσαν καὶ ἕνα τῶν πρέσβειων ἐκείνων· οἱ Ῥωμαῖοι τότε κηρύττουσι κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον, καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἰλλυριοῦ στρατηγοῦ *Δημητρίου τοῦ Φαρλου*, γίνονται κύριαί τῆς Κερκύρας καὶ ἄλλων παραλιῶν τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίης πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἀναγνωρίζουσι τὴν Ῥωμαϊκὴν προστασίαν, καὶ τὴν βασιλίσσαν *Τεῦταν* ὑποβάλλουσιν εἰς ἐτήσιον φόρον καὶ ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς καθ' αὐτὸ Ἑλλάδος.

Οὕτως ἐληξεν ὁ πόλεμος οὗτος καὶ ἤρξατο ὁ κατὰ τῶν Γαλτῶν.

Κατάκτησις τῆς ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατίας (225—222 π. Χ.).

Πρὸς βορρᾶν τοῦ Πάδου κατώκουν, ὡς εἴρηται ἔμπροσθεν, Κελτικὰ φύλα ἄγρια, ποιμενικὰ καὶ ἐλάχιστα γεωργικὰ· τὰ φύλα ταῦτα ἐπὶ πολὺ ἤδη ἔζων μετὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν εἰρήνῃ. Ἐνεκα λείας ὅμως τῷ 225 π. Χ. Γαλατικὸς στρατὸς συγκείμενος ἐκ 50000 πεζῶν καὶ 20000 ἰππέων καὶ πολλῶν πολεμικῶν ἀρμάτων εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς Ἐτρουρίαν καὶ ἐνίκησε παρὰ τὰς *Φαισοῦλας* ἀπειλῶν καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην· ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀντιπαρέταξαν κατ' αὐτῶν τοὺς ἑαυτῶν λεγεῶνας ὑπὸ δύο ὑπάτους *Γράϊον Κορήλιον Σκιπίωνα* καὶ *Μ. Κλαύδιον Μάρκελλον*. Τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα, τό τε

Ῥωμαϊκὸν καὶ τὸ Κελτικόν, συνηντήθησαν παρὰ τὸν *Τελαμῶνα* καὶ ἐνῶ οἱ τολμηροί, ἀλλ' ἄπειροι τῆς μάχης Γαλάται παρετάχθησαν εἰς δύο μέτωπα διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ὑπομείνωσι τὴν ὀρμὴν τῶν ἑαυτῶν πολεμίων, ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς διαιρεθεὶς εἰς δύο ἐχώρησε πλαγίως καὶ περιεκύκλωσεν αὐτοὺς ἐν τινὶ ἐλώδει τόπῳ· οὗτοι γυμνοὶ ὄντες ἀμυντικῶν ὀπλῶν καὶ ἄτακτοι ἤρχισαν νὰ ὀπισθοχωρῶσιν ἀπέναντι τῆς δεινῆς ἐπιθέσεως καὶ τῶν ἐντέχνων πολεμικῶν τῶν Ῥωμαίων ἐξελιγμῶν. Μάτην ἐζήτησεν ὁ στρατηγὸς αὐτῶν νὰ τοὺς συκρατήσῃ· Ἡ φυγὴ ἐξηκολούθησε καὶ οἱ ὕπατοι συνεπλάκησαν πρὸς αὐτοὺς κυκλωθέντας. Τότε ὁ ἀλαλαγμὸς τῶν βαρβάρων, ἡ κλαγγὴ τῶν ὀπλῶν καὶ ὁ λιγυρὸς ἤχος τῶν σολπίγγων αὐτῶν ἀνήγγειλε τὴν μάχην. Ἡ χάλαζα τῶν Ῥωμαϊκῶν βελῶν ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν καὶ ἐκεῖνοι καίπερ μαχόμενοι ὡς λέοντες ἐξ ἀπελπισίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντίσχωσιν. Ἡ νίκη ἀπέβη τελεία ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων καὶ ὁ φόνος καταστρεπτικὸς, διότι ἔπεσον τετρακισμῦριοι Γαλάται, μῦριοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Μετὰ τὴν νικην ταύτην ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ὁ ὕπατος Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος διαβάς τὸν Πάδον, ἐνίκησεν αὐτοὺς νέας νίκας ἀποτελεσματικῶς φονεύσας ἰδίᾳ χειρὶ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν *Βιριτόμαρον* καὶ γενόμενος κύριος τῶν σπουδαιότερων πόλεων τῶν Ἰνσούβρων, τοῦ *Μεδιολάνου* καὶ *Κώμου*, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην, ἡ δὲ χώρα των ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (222) ὀνομασθεῖσα ἐντὸς τῶν *Ἄλλεων Γαλατίας* (*Gallia Cisalpina*).

Ἦδη δ' ἰδρύουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκεῖ καὶ ἀποικίας πρὸς ἀσφάλειαν, τὴν *Κρεμῶνα* καὶ *Πλακεντίαν* καὶ *Μουτίνην*, κατασκευάζουσιν ὁδοὺς διὰ τῆς χώρας τῶν Γαλατῶν καὶ γίνονται κύριοι συμπάσης τῆς Ἰταλίας, μὴδὲ τῆς ἄνω πλέον ἐξαιρουμένης. Μετὰ δὲ τοῦτο καθυπέταξαν καὶ τὴν Ἰστρίαν ἐν ἔτει 221 π. Χ.

Δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος. (218—201 π. Χ.).

Ὅτε οἱ Καρχηδόνιοι εἶδον, ὅτι διεσώθησαν τοῦ κινδύνου τῶν Ῥωμαίων, διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας, ὧν ἡ μὲν ἤθελε τὴν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μετὰ τῆς Ῥώμης, ἡ δ' ἑτέρα τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐπαρχιῶν. Αἱ μερίδες δ' αὐταὶ ἦσαν, ἡ ὑπὸ τὸν *Ἄννων* καὶ ἡ ὑπὸ τὸν *Ἀμιλικὸν Βάρκα*. Ἡ ἐπιρ-

ροή και τὸ κόμμα τοῦ Βάρκα κατίσχυον, τὸ μῖσος τῶν Καρχηδονίων κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπεξεκαίετο καὶ ἡ φιλοπατρία τὸ πᾶν ἀνεκίνει ἐν τῇ διανοίᾳ διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν. Ἐπεζητεῖτο δὲ ἡ κατάλληλος περίστασις διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ποθητὴ ῥῆξις, ἣτις καὶ ἐδόθη ἐκ μέρους τῶν Καρχηδονίων. Ὁ Βάρκας ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῶν γαλατικῶν πολέμων κατεγίνετο (238) νὰ αὐξήσῃ τὰς κτήσεις τῶν Καρχηδονίων ἐν Ἰβηρίᾳ (Ἰσπανίᾳ) καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖ τῆς πατρίδος του· πράγματι λοιπὸν πολλὰς ἐν Ἰβηρίᾳ ἐποιήσατο κατακτήσεις, ἐπλούτησε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐκ τῶν πλουσιῶν ἐκεῖ μεταλλείων καὶ μισθωτῶν κατήρτισε στρατόν. Τοῦτον φρονεθέντα (228) διεδέξατο ὁ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ Ἀσδρούβας, ὅστις συνεπλήρωσε τὸ ἔργον, ἔκτισε τὴν Καρθαγένην (νεῦν Καρχηδόνα) καὶ ἐπεζήτησε τὸ ἐν Ἰβηρίᾳ βασιλείον ἐπισπάσας διὰ ταῦτα πάντα τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες συνωμολόγησαν συνθήκην πρὸς αὐτὸν τάξαντες ὡς ὄριον τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ κτήσεών του τὸν Ἰβηρα ποταμόν. Ἀποθανόντος καὶ τούτου βιαίως (220) ἐξελέχθη στρατηγὸς ἐν Ἰβηρίᾳ ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ Ἀννίβας, νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἐτῶν εἴκοσι καὶ ἑξὶ περίπου, ἐν ᾧ ἡ Καρχηδὼν ἀνεῦρε τὸν ἄνδρα ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ὁποίου κατέθηκε τὴν ἑαυτῆς τύχην. Ὁ ἐνδοξος οὗτος καὶ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ, ἐκ παίδων ἦν ἀσπονδος τῶν Ῥωμαίων ἐχθρὸς, διότι ὁ πατὴρ τελευτῶν τὸν βίον τῷ παρήγγειλε νὰ ὁμῶσῃ αἰδίων κατὰ τῶν Ῥωμαίων μῖσος καὶ νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θέλει πολεμῆσαι πρὸς αὐτοὺς μέχρι τῆς ἐσχάτης πνοῆς. Ἐγεννήθη δὲ ἐκ φύσεως ὁ Ἀννίβας στρατιώτης τὸ σῶμα καὶ στρατηγὸς τὸν νοῦν. Διητᾶτο ἀπλούστατα καὶ δὲν διέφερε τῶν ἰδίων στρατιωτῶν, εἰμὴ κατὰ τὸ ξίφος καὶ τὸν ἵππον. Ἦξευρε νὰ νικᾷ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπωφελῆται ἐκ τῶν νικῶν τούτων. Εἶχεν ἑκτακτον περὶ τὸ ἀρχεῖν ἰκανότητα, ἀλλὰ καὶ ἦτο πειθαρχικώτατος ἐφελκύσας τὴν ἀγάπην τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν ἐχθρῶν του. Ἐκ τῶν ἡττῶν οὐδέποτε ἀπῆλπιζεν, οὐδὲ ἐκ τῶν νικῶν ἐξέπιπτεν εἰς ἄμετρον χαράν. Ὡς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦν ἀήττητον ὑπὸ τῶν πόνων, οὕτω καὶ ἡ ἑαυτοῦ ψυχὴ ἐκ τῶν ἀτυχιῶν. Ἡ ἐν ταῖς κινδύνοις ἀνδρεία τοῦ ἀνδρὸς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παραβληθῇ ἢ πρὸς τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ πνεύματός του. Ἀνεκτικὸς καὶ πρᾶος ἔτρωγε λιτότατα καὶ τόσον μόνον ὅσον ἤρκει πρὸς συντήρησιν τῶν δυνάμεών του, διατελῶν πολ-

λάκις και ἐπὶ πολὺ ἄπνος και ἄσιτος. Ἄριστος ἱππικὸς γενόμενος ἀπέβη πανίσχυρος στρατιωτικὸς και ὄξυδερκὴς πολιτικὸς ἀνὴρ και τοιοῦτος ἐν γένει, ὥστε ὁ Γαλάτης συγγραφεὺς Σατωβριᾶνδὸς θεωρεῖ αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον στρατηγὸν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐῖχε δὲ ὄντως τὴν τόλμην τοῦ Ἀλεξάνδρου και τὴν σύνεσιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κηρύξη ὀριστικῶς τὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεμον και νὰ ἀναλάβῃ τὴν Σικελίαν και τὴν Κορσικὴν και τὴν Σαρδίαν.

Παρασκευάσας ὁ Ἀννίβας τὸν στρατὸν πορεύεται κατὰ τοῦ ἐν Ἰβηρίᾳ Σαγούντου, πόλεως ἑλληνικῆς (ἀποικίας τῶν Ζακκανθαίων), ἥτις κατὰ τὰς πρὸς Ῥωμαίους συνθήκας ἔπρεπε νὰ μὲνῃ ἐλευθέρα, και οὐδέτερα. Οἱ Σαγούντιοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Ῥώμης, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέστειλαν πρεσβείαν πρὸς τὸν Ἀννίβαν, ὅστις ἀπήντησε πρὸς αὐτούς, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς ἀλλοτρίων χωρῶν ὑποθέσεις. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐξηγέρθησαν ἐπὶ τῇ περιφρονησίᾳ ταύτῃ και γινῶμαι περὶ τοῦ πρακτείου ἐξηνέχθησαν. Ἐν τῇ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ἀννίβας μετὰ δεινὴν ὀκτάμηνον πολιορκίαν ἐξεπόρησε τὸ Σάγουντον ἐν ἐρείπιοις κυριευθέν, διότι οἱ Σαγούντιοι μὴ θέλοντες νὰ παραδοθῶσιν ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν και ἀπέθνον και αὐτοὶ ἐπὶ τῆς πυρκαϊᾶς ἀναβάντες. (219 π.Χ.). Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφ' οὗ κατίσχυσεν ὁ Ἀννίβας και παρασκευὰς νέας ἐποιεῖτο ἐν τῇ νέᾳ τῆς Ἰβηρίας Καρχηδόνι, δευτέραν πρεσβείαν ἐστειλαν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ζητοῦντες τὸν προσβαλόντα τὰς συνθήκας. Οἱ Καρχηδόνιοι ἀντέστησαν, ὁ δὲ προῖστάμενος τῆς πρεσβείας Κ. Φάβιος Μάξιμος ἐγείρας τὴν τήβεννον, ὡς εἶθιστο, εἶπε πρὸς αὐτοὺς «φέρω ἐνταῦθα τὴν εἰρήνην ἢ τὸν πόλεμον, ἐκλέξατε». Ἐκεῖνοι δὲ ὑπερηφάνως ἀπήντησαν: «ἐκλέξατε ὑμεῖς». Λάβετε λοιπὸν τὸν πόλεμον, εἶπεν ὁ Φάβιος και ἀφήσας τὴν τήβεννον νὰ καταπέσῃ, ἀπῆλθεν. Οὕτως ἐκηρύχθη ὁ δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος ἐν ἔτει 218 π. Χ.

Ἀποφασισθέντος τοῦ πολέμου ὁ Ἀννίβας προὔτιμησε τὴν διὰ ξηρᾶς ὁδόν, ἴσως και ἐκ τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ τῆς Καρχηδόνος ναυτικοῦ και συμμαχῆσας μετὰ διαφόρων ἐχθρῶν τῆς Ῥώμης ἀπῆλθεν ἐκ τῆς νέας Καρχηδόνος μετὰ στρατοῦ 50,000 πεζῶν και 9,000 ἱππέων και 37 ἐλεφάντων, καταλιπὼν ἐν Ἰβηρίᾳ τὸν ἀδελφὸν Ἀσδρούβαν μετὰ 16,000 στρατοῦ. Διαβαίνει λοιπὸν τὸν Ἰβηρα και

τὰ Πυρρηναῖα καὶ τὸν Ῥοδανόν, ὑπερπηδᾷ τὰς χιονοσκεπεῖς Ἄλπεις ἐν δέκα καὶ πέντε ἡμέραις μετὰ καταπληκτικῆς καὶ θαυμασίας ὄντως ταχύτητος, ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν ἀστραπιαίως ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ ταλαιπωριῶν, ἀφ' οὗ ἀπώλεσε πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς κατὰ τὴν ἐπὶ ἐξάμηνον ὁδοιπορίαν.

Ἡ εἰδησις, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμίλκα Βάρκα ἔφθασε μετὰ Καρχηδονικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Πάδου προὔξενησεν ἐν Ῥώμῃ ὀδυνηρὰν αἰσθησιν. Ὁ Ἀννίβας προχωρῶν νικᾷ ἐν τῷ τῆς Μουτίνης δάσει τὸν *Λ. Μάλλιου* καὶ καταλαμβάνει τὴν τῶν Ταυρίνων Αὐγούσταρ. Ὁ *Π. Κορνήλιος Σκιπίων* ἐξορμᾷ μάτην διὰ νὰ ἀντισταθῇ τὴν πορείαν αὐτοῦ, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γράφουσι καὶ εἰς τὸν ἕτερον ὕπατον *Τ. Σεμπρόνιον Λόγγου*, ὅς ἦν ἐν Σικελίᾳ, πορευόμενος εἰς Ἀφρικὴν, ἵνα ἐπανέλθῃ μὲ τὸν στρατὸν πρὸς τὸν Πάδον καὶ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Σκιπίωνος. Καὶ ἔσπευδε μὲν ὁ Λόγγος πρὸς τὸν Πάδον, ἀλλ' ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ ἐσιρατοπέδευσε παρὰ τὸν ποταμὸν *Τίκονο* καὶ συνάψας ἵππομαχίαν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους (218 π.Χ.) ἠττᾶται τραυματισθεὶς καὶ αὐτός. Ἐν τῇ μάχῃ δὲ ταύτῃ, ἐξ ἧς κατεδείχθη πόσον ὑπέρτερον ἐγένετο τὸ καρχηδονικὸν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἱππικοῦ καὶ οἱ Γαλάται ἀπέστησαν πρὸς τὸν Ἀννίβαν, τοῦθ' ὅπερ προὔξενησε λύπην πολλὴν εἰς τε τὸν Σκιπίωνα καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ῥώμην.

Τέλος ἔφθασεν ἐκ τῆς Σικελίας ὁ *Τ. Σεμπρόνιος Λόγγος*, ὅστις διελθὼν τὸ *Ἀρίμιον* καὶ ἐκεῖ συνάψας μικρὰν ἀψιμαχίαν ἐνίκησεν. Ἐκ τούτου δὲ ἐνθαρρυνθεὶς ἐβλάδισε ταχέως κατὰ τοῦ Ἀννίβου. Διαβὰς δὲ τὸν *Τρεβίαν* ποταμὸν ἀφίκετο εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ ὄχθην, ἔνθα παρὰ τὴν θελσιν τοῦ Σκιπίωνος ἐπιμένοντος νάναλξωσιν οἱ βεβρεγμένοι καὶ κεκμηκότες στρατιῶται συνῆψε μάχην πρὸς τὸν Ἀννίβαν καθ' ἡμέραν ψυχρὰν καὶ παγετώδη, καθ' ἣν ἠττήθη ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς φονευθέντων 26,000 καὶ θὰ κατεστρέφετο, ὡς εἰπεῖν τέλεον, ἂν μὴ ὁ παγετώδης καιρὸς ἐκώλυε τὸν Ἀννίβαν νὰ καταδιώξῃ αὐτούς, ὧν πολλοὶ παρεσύροντο ὑπὸ τοῦ ὄρμητικοῦ τοῦ ποταμοῦ ρεύματος, τὸν ὅποιον ἐπεχείρουν νὰ διαβῶσιν. Ἐπῆλθε δὲ ἡ ἠττα αὕτη καὶ ἐκ τούτου, διότι ὁ Ἀννίβας ὑποκριθεὶς ὑποχώρησιν κατέρωθε νὰ παρασύρῃ τοὺς Ῥωμαίους παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἔνθα οἱ θάμνοι, καὶ οἱ καλαμῶνες ἦσαν τὸ κρησφύγετον

ἐπίτηδες ἐκεῖ ἐνεδρευόντων καὶ προσδοκόντων τοὺς πολεμίους Καρχηδονίων. Τὰ Κελτικὰ φύλα ἤδη ἀθρόα ἠνοῦντο μετ' αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἀννίβας πέμπων πρὸς αὐτοὺς τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων ἀνεκήρυσσε τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ἐγένετο κύριος τῆς ἄνω Ἰταλίας.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς οὐδέποτε πρότερον ἀπεθαρρύνθησαν, φῆμαι διάφοροι ἐλέγοντο, σημεῖα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς καταστροφῆς δηλωτικὰ ἐωρῶντο, φωναὶ δὲ ἠκούοντο εἰς τὰ δάση, τὰ κοιμητήρια καὶ τοὺς ναοὺς καὶ πάντα ὅσα εἶθισται ἐν ταῖς δειναῖς περιστάσεσιν ἤδοντο. Ἄλλ' ἐλπίζοντες νὰ ἐπανορθώσωσι τὰ γενόμενα ἐξέλεξαν τὸ ἐπόμενον ἔτος (217 π. Χ.) ἐτέρους δύο ὑπάτους τὸν *Γάϊον Φλαμίνιον Νέπωτα* καὶ τὸν *Γρ. Σεργίλιον*. Ὁ δὲ Ἀννίβας χωρὶς νὰ περιμένῃ τὸ ἔαρ μετὰ καταπληκτικὴν ὁδοιπορίαν διὰ τῆς πλημμυρούσης κοιλάδος τοῦ Ἄρνου ὁδεύων ἐπὶ τέσσαρα ἡμερονύκτια, καὶ ἀποβαλὼν τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἐκ φλογώσεως καὶ πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων καὶ ἐλεφάντων, εἰσήλασεν εἰς Ἐτρουριάν παρὰ τὰς Φαιζούλας. Ὁ ὑπάτος Φλαμίνιος στρατοπεδεύων παρὰ τὸ Ἀρρήτιον χωρὶς νὰ ἀναμένῃ τὴν ἄφιξιν τοῦ συνυπάτου καὶ χωρὶς νὰ ἀποφύγῃ τὰς διωσσημίας, παρὰ τὰ παραγγέλματα τῆς φρονήσεως, περιπλάκῃ εἰς τὰ δίκτυα τοῦ Ἀννίβου. Καὶ δὴ παρασυρθεὶς ὑπ' αὐτοῦ διελθόντος συνεκρούσθη παρὰ τὴν *Τρασιμένην λιμνὴν* ἐν τινι μικρᾷ πεδιάδι, ἧτις πλήρης θάμνων καὶ δασῶν οὕσα περιεκλείετο ὑπὸ στενῶν. Ἐκεῖ δὲ ὁ Ἀννίβας ἤρατο ἐνδοξὸν νίκην (217 π. Χ.) καὶ ἐπήνεγκε μεγίστην καταστροφὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ὧν ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ περὶ τὰς 15,000, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ περιγενομένου, πλεῖστοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν, διασωθέντων ἐκ τοῦ ὀλέθρου στρατιωτῶν δεκάκις χιλίων, ἐν ᾧ ὁ Ἀννίβας ὀλιγίστους ἐκ τῶν ἑαυτοῦ ἀπέβαλεν.

Ἡ ἀπαισία φήμη ποικιλοτρόπως πλεόν τὸ δεινὸν ἐν Ῥώμῃ παρίστα· ὁ Ἀννίβας ἔθεωρεῖτο νέος Βρέννος εὐρισκόμενος ἐξῶθεν τῆς Ῥώμης. Ἡ δὲ Γερουσία συνήρχετο εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν καὶ ἔκτακτα μέτρα ἐλαμβάνοντο πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀτυχημάτων τούτων. Ἡ σύγκλητος δὴλα δὴ (καὶ οὐχὶ οἱ ὑπάτοι) διορίζει δικτάτορα τὸν *Κ. Φάβιον Μάξιμον*, ἀντίπαλον τοῦ οἴκου τῶν Φλαμινίων, τὸν ἐπικληθέντα μετέπειτα *Με.λλητῆν* (*cunctatorem*) διὰ τὴν βραδυτῆτα

τῶν κινήσεων καὶ ἀντιτάσσει αὐτὸν κατὰ τοῦ Ἀννίβου. Ἄλλ' ἔαν ὁ Ἀννίβας ἤδη ἐξεστράτευεν ἀμέσως κατὰ τῆς Ρώμης, εἶνε ζήτημα, ἂν οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον δυνηθῆ νὰ τὸν ἀποκρούσωσιν. Ἄλλ' οὗτος ἤθελσε νὰ ὑποτάξῃ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ ἐκ τῶν πόνων τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας. Ὁ ἐκλεχθεὶς δικτάτωρ Φάβιος Μάξιμος φοβούμενος νὰ συνάψῃ μάχην ἐκ τοῦ συστάδην προὔτιμα νὰ καταπονῆ τὸν Ἀννίβαν ἀκολουθῶν αὐτὸν κατὰ βῆμα καὶ ἐπιζητῶν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν. Μετ' ἄλλας κινήσεις ὁ Ἀννίβας ἐχώρησε πρὸς τὴν Ἀπουλίαν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Φαβίου, ὅστις ἐπεθύμει νὰ καταστρέφῃ πᾶν τὸ προστυχόν, εἰ δυνατόν, καὶ νὰ εἰσάγῃ τοὺς κατοίκους εἰς τὰ φρούρια. Ἐκεῖθεν δὲ ὁ Καρχηδόνιος στρατηγὸς ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ πρὸς τὴν Καμπανίαν. Οἱ ὀδηγοὶ εἶτε ἐξ ἀπροσεξίας εἶτε ἐκ κακῆς βουλήσεως (Ῥωμαῖοι ὄντες) ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς τινὰ φάραγγα κατὰ τὰς *Μιτούρναιας*, ὅπου περιέκλεισεν αὐτὸν ὁ Φάβιος. Ὁ Ἀννίβας βλέπων ὅτι περιεκυκλώθη ἐξεῦρεν ἐν τῇ μεγαλοφυίᾳ αὐτοῦ στρατήγημα, δι' οὗ νὰ σωθῆ. Θεὶς ἐπὶ τῶν κεράτων βοῶν πολλῶν δάδας ἀνημμένας ἀφήκεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατεχόμενα ἀπόκρημα μέρη ἐν ὄρα νυκτὸς καὶ προὔξηνσεν αὐτοῖς ταραχὴν ἅμα καὶ φόβον ἐκ τῆς ἰδέας ἀπελεύσεως ἢ ἐπιθέσεως τοῦ Ἀννίβου, ἐξ οὗ καὶ κατέλιπον τὰ στενά, δι' ὧν ὁ Ἀννίβας διῆλθεν οὕτως ἀβλαβῆς. Ἐνεκα τούτων οἱ φιλόμαχοι ἀντίπαλοι τοῦ Φαβίου κατῴρθωσαν ὁ συνάρχων αὐτῷ ἱππάρχος *Μιούκιος*, νὰ συνάψῃ μάχην καὶ μικροῦ δεῖν κατέστρεφεν οὗτος τὸν στρατόν, ἂν μὴ προλαβῶν ὁ Φάβιος ἔσωζεν αὐτόν.

Ὁ ὠρισμένος ἐν τούτοις χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν παρῆλθε καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (216) ἐξελέχθησαν ὑπατοὶ ὁ *Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος* καὶ ὁ *Γάιος Τερέντιος Βάρρων*, ἀνὴρ ἄσχημος καὶ διαφωνῶν ἐν τῇ πολεμικῇ ἐνεργείᾳ πρὸς τὸν στρατηγικώτατον Αἰμίλιον, ὅστις δὲν ἔσπευδε νὰ πολεμήσῃ ἀκολουθῶν τὴν πολεμικὴν τοῦ Φαβίου. Οὗτοι παραλαβόντες τὰς παρασκευασθείσας λεγεῶνας, ἧτοι στρατιὰν συγχειμένην ἐξ 80000 πεζῶν καὶ 6000 ἱππέων ἦλθον κατὰ τοῦ Ἀννίβου, ἔχοντες τὸ ἥμισυ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ 10000 ἱππέων. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ἀννίβας ἐπέδωκε τὴν μάχην καὶ κατέλαβε τὰς *Κάννας* τῆς Ἀπουλίας, πολίχνην κειμένην πρὸς Μ. τοῦ Αὐφίδου, ὁ Αἰμίλιος φρονῶν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀσκηθῶσι καὶ οἱ νεοσύλλεκτοι στρατοὶ

ἀπέφευγε τὴν μάχην. Ἄλλ' ὁ Οὐάρρων θέλων νὰ ἄρῃ δόξαν, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν εἶχε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν ἐπέρχεται κατὰ τῶν Καρχηδονίων ἐν Κάνταις (216 π. Χ.) καὶ ἐπιφέρει γενικὴν πανωλεθρίαν διὰ τοὺς Ῥωμαίους, διότι ὁ θάνατος φρικαλέως ἐθέρισε τὰς Ῥωμαϊκὰς λεγεῶνας ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ μετὰ τοῦ Αἰμιλίου, ὃν μάτην προέτρεψαν ἔφιππος νὰ σωθῆ, ἀφ' οὗ ἐτραυματίσθη. Τοσαύτη δ' ἐν γένει ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή (φονευθέντων περὶ τὰς 50000 Ῥωμαίων), ὥστε ὁ Ἀννίβας οἰκτείρας τοὺς ἠττηθέντας ἔκραζε πρὸς τοὺς στρατιώτας νὰ φείδωνται αὐτῶν, καὶ εἰς Καρχηδόνα ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀπέστειλε τρεῖς μεδίμνους χρυσῶν δακτυλίων, οὓς οἱ Ῥωμαῖοι ἔφερον ἰππεῖς. Ἡ ἥττα αὕτη τῶν Ῥωμαίων εἶνε τεκμήριον ἀψευδές τῆς μεγίστης στρατηγικῆς ἱκανότητος τοῦ Ἀννίβου. Λέγεται δ' ὅτι οὗτος καίπερ ἔχων πολὺ ὀλιγώτερον στρατὸν ἐνίκησεν ὑπολογίσας τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ὁ ἄνεμος ἔπνεε πρὸς τὸ πρόσωπον τῶν πολεμίων καὶ ὅτι ὄργωσε τοὺς ὀπισθεν τοῦ στρατοῦ του κειμένους ἀγρούς, ἵνα ὁ κονίσαλος ὁ νεφελοειδῆς δεινῶς καλύη ἐγειρόμενος τοὺς πολεμίους. Ὁ Οὐάρρων ἐν τούτοις ἤδη μὲ τὰ λειψάνα τοῦ στρατοῦ ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ὅπου τὸ περιέργον εἶνε, ὅτι ἐν ᾧ ὁ λαὸς ἦν ἐν ἀπογνώσει, ἡ σύγκλητος ὑψωθείσα εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς τῆς τὸν μὲν Οὐάρρωνα ὑπεδέξατο μετὰ τιμῆς, τοὺς δὲ φυγόντας ἀπὸ τῆς μάχης ἐκήρυξεν αὕτη ἀτίμους.

Ἡ σύγκλητος δεῖξασα καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡρωϊκὴν γενναϊότητα καὶ ἐπιμονὴν καὶ ἡ καρτερία καὶ ἀρετὴ τῶν Ῥωμαίων, παρελθούσης τῆς πρώτης ἐντυπώσεως, δὲν ὤκνησαν νὰ σώσωσι τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ ἐπικρεμαμένου δεινοῦ κινδύνου. Οὐδέποτε ἀληθῶς ἡ Ῥώμη ἐγένετο τρομερωτέρα, ὅσον μετὰ μεγάλας ἀτυχίας.

Ὁ Ἀννίβας μετὰ τὴν νίκην του ταύτην ἐπεμφεν ἐκ τῆς κάτω Ἰταλίας προτείνων τὴν ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων. Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέπεμφαν πρὸς τὸν Ἀννίβαν τὸν ἀπεσταλμένον. Ἐν τούτοις ἡ Καπὴν ἐπανέστη, καὶ ἄλλαι πόλεις ἠτοιμάζοντο νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα αὐτῆς, ἐξέλιπε δὲ καὶ ὁ σύμμαχος τοῖς Ῥωμαίοις Ἰέρων, ὁ τῶν Συρακουσῶν· οὐχ ἤττον ἡ γερουσία ἐνέμενον ἀπτόητος καὶ ἀφοβος ἀπορρίψασα πᾶσαν τοῦ Ἀννίβου πρότασιν, ἂν μὴ ἤθελεν οὗτος ἐξέλθει τῆς Ἰταλίας. Ἡ σύνεσις δὲ αὕτη καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη δὲν ἐβράδυνε νὰ βραβεύσῃ τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες συνεχέντρωσαν στρατὸν ταχέως, ἐξώπλισαν νέους λεγεῶνας καὶ ἐξελέξαντο στρατηγοὺς

τὸν Φάβιον Μάξιμον τὸν ἐπικληθέντα ἀσπίδα καὶ τὸν Μ. Κλαύδιον Μάρκελλον, τὸν ἐπονομασθέντα ξίφος τῆς πατρίδος.

Ἀπεναντίας ὁ ἀστὴρ τοῦ ἐξόχου ἀνδρός, ὃν μέχρι τοῦδε εἶδομεν εὐτυχοῦντα καὶ νικῶντα, ἐφεξῆς θέλομεν ἰδεῖ ὅτι δύνεται καὶ ἐκεῖνος περιβληθεὶς ὑπὸ ἀναριθμητῶν δυσπραγιῶν ἀντεπολέμησε μάτην κατὰ τῆς ἀτυχίας· διότι συνεμάχησαν μὲν μετ' αὐτοῦ οἱ Βρούττιοι, οἱ Λευκανοί, οἱ Σαμιρῖται, οἱ Καμπαροὶ καὶ μάλιστα ἡ Καπύη, ἀλλ' οὐδεμία σύμμαχος πόλις δὲν παρεσκεύασεν αὐτῷ, ἰκανῶς ἐπικουροῦσα, τὴν πρὸς Ῥώμην ὁδόν, ὡς ἐπόθει. Ἐνῶ δὲ ἡ Ῥώμη ἐβελτιοῦτο καὶ τὰς τύχας αὐτῆς ὁ Μάρκελλος πολὺ ἠνόρθωσεν, ἐκεῖνος ἔσχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἴδῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκθληνθέντα ἐν Καπύῃ καὶ τὸν φθόνον τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἐν Καρχηδόνι μοιραίως ἐπαυξάνοντα καὶ τὸν Ἄνωνα κωλύοντα πᾶσαν πρὸς αὐτὸν ἀποστολὴν βοηθείας, ὡς περὶ τὴν. Δύο ἐπιθήσεις ἐποιήσατο κατὰ τῆς Νώλης (216—215 π. X.) καὶ δις ὁ Μάρκελλος ἐπέξελθὼν ἐκ τῶν τειχῶν νητύχησε κατ' αὐτοῦ σπουδαίως ὠφελήσας καὶ ἐνθαρρύνας τοὺς στρατούς, τὰ δὲ ἐπὶ τὴν Σαρδῶν στρατεύματα αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνα ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ πραιτωροῦ Μαλλίου, συλληφθέντων καὶ τῶν ἀρχηγῶν. Ὅτε δὲ τέλος ἡ Καρχηδὼν ἀπεφάσισε νὰ τοῦ στείλῃ βοήθειαν ὑπὸ τοὺς ἀδελφοῦ τοῦ Μάγωνα καὶ Ἀσδρούβαν, οἱ δύο Σικιῶνες Πέπλιος καὶ Γραῖος κατώρθωσαν νὰ ἀποκωλύσωσιν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἴθρηξ τὴν ἀποστολὴν ταύτην καὶ ἐξεγείραντες λαοὺς τινὰς ἐν Ἰσπανίᾳ κατέβαλον πλεονάκεις τὸν Ἀσδρούβαν καὶ Μάγωνα (214 π. X.) καὶ πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ Ἀννίβου οὕτως ἐματαίωσαν. Ἄλλ' αὐτὸς μὴ χάνων τὸ θάρρος τοῦ συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰέρωνος καὶ βασιλέως τῶν Συρακουσῶν Ἰερωνύμου καὶ μετὰ τοῦ Φιλίππου βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Ἐν τούτοις ὁ μὲν Φίλιππος ἕνεκα ταρχῶν τῶν Αἰτωλῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐνωθῇ καὶ βοηθήσῃ τὸν Ἀννίβαν· ὁ δὲ Μάρκελλος ἐξεπέμφθη ἐναντίον τῶν Συρακουσίων (214 π. X.). Ὁ Μάρκελλος ἐπολιόρκησεν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰς Συρακούσας χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὰς κυριεύσῃ ἕνεκα δύο λόγων, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῶν πλοίων τῶν Καρχηδονίων, τοῦτο δὲ ἕνεκα τῶν μηχανημάτων τοῦ Ἀρχιμήδους. Οὗτος δηλ. διὰ μηχανημάτων ἐξέπεμπε λίθους ἐκ θυρίδων τοῦ τείχους καὶ κατέστρεφε τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα ἢ, ὡς λέ-

γεται, συνεκέντρωνε τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ κατέκαιε ταῦτα. Πλὴν οἱ Ῥωμαῖοι οὐδόλως ἀπήλπιζον, ἀλλ' ἐπέμενον. Ἡμέραν δέ τινα καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἑορτὴ ἐν Συρακούσαις ἐπιτυχῶν ὁ Μάρκελλος εὐκαιρίας καταλαμβάνει τὸ προάστειον· οὐχ ἦττον δὲ καὶ τότε τὰς Συρακούσας δὲν κατέλαβεν. Ἐν τούτοις ἡ πολιορκία ἐξηκολούθησεν ἐπαισθητοτέρα, ὁ δὲ Ἀρχιμήδης κατὰ τὰς ἡμέρας πλέον ταύτας προσεπάθει, ἵνα νέα ἐξέυρη κατὰ τῶν Ῥωμαίων μηχανήματα. Ἀλλ' οἱ Συρακόσιοι ὑπὸ τῆς πείνης καταβληθέντες ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ὁ Μάρκελλος, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κυριεύσας καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Σικελίας, ἐγένετο κύριος τῶν Συρακουσῶν (212 π. X). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μάρκελλος ἄφησε τοὺς στρατιώτας ἐλευθέρους πρὸς λαφυραγωγίαν τῶν Συρακουσῶν παραγγείλας μόνον νὰ φεισθῶσι τοῦ Ἀρχιμήδους. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἀγροϊκὸς τις στρατιωτικῆς ἀγνοῶν ἐφόνευσε, προσηλωμένον, καθ' ἃ λέγεται, ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν καὶ ἀνακράζοντα «μὴ μοι τοὺς κύκλους τάραιτε» πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δῆμιον, διότι δὲν εἶχε κἄν ἐννοήσει τὸν ὄλεθρον τῆς πόλεως. Ἐνεταφιάσθη δὲ ἐντίμως ὑπὸ τοῦ Μαρκελλοῦ καὶ ἴδιον μνημεῖον ἰδρύθη δι' αὐτόν. Μετὰ δύο δ' ἔτων χρόνου διάστημα κυριευθέντος καὶ τοῦ Ἀκράγαντος πᾶσα ἡ Σικελία ὑπέπεσεν ὑπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐξουσίαν καὶ ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (210 π. X).

Ἐν δὲ τῇ Ἰβηρίᾳ ἐφρονεύθησαν οἱ δύο Ῥωμαῖοι στρατηγοί, ὁ Πόπλιος καὶ ὁ Γναῖος Σκιπίων (212), διωρίσθη δὲ διάδοχος τούτων ὁ Πόπλιος Κορνήλιος Σκηπίων (210) καὶ μεταβὰς ἐκεῖ ἐκυρίευσεν τὴν πλουσίαν Καρθαγένην (νέαν Καρχηδόνα) καὶ ἐφέιλκυσε τὴν ἀγάπην πάντων τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ λαῶν, δούς δειγμάτων πολλῆς συνέσεως, ἀφ' οὗ καὶ κόρην τινὰ αἰχμάλωτον, ἣν ἠγάπα ἰδιαζόντως, ἀπέστειλε παράυτα πρὸς τοὺς γονεῖς, ὡς ἔμαθεν, ὅτι ἦτο μεμνηστευμένη.

Ἐν τούτῳ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Ῥωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ ἀναλάβωσι τὴν Καπύην (212), ἥς τοὺς κατοίκους σκληρότατα ἐτιμώρησαν. Ἀλλ' ὁ Ἀννίβας πρὸς ἐκδίκησιν προὐχώρησε (211) μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ῥώμης καὶ ἀπελπιστικῶς ἠκούετο ἀό Ἀννίβας εἰς τὰς πύλας». (Hannibal ante portas) ! Ὅτε δὲ ἀνελαβον οἱ Ῥωμαῖοι (209) πάλιν καὶ τὸν Τάραντα, ὃν πρό τινας εἶχε κυριεύσει ὁ Ἀννί-

θας ἀπώλεσαν ὕστερον τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Μάρκελλον φονευθέντα ἐν τινὶ ἐνέδρῳ (208) καὶ ὁ πόλεμος ἀμφιρρεπῆς ἦν.

Ἄλλ' ἡ κρίσις τοῦ πολέμου ἐπλησίαζεν. Ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀννίβου ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀσδρούβας μετὰ 50,000 στρατοῦ παρελθὼν εἰς Ἰταλίαν καὶ περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπάτων Γαίου Κλαυδίου Νέρωνος καὶ Μ. Λιβίου Σαλινάτορος ἠττήθη κατὰ κράτος ἐν τῇ παρὰ τὸν Μέταυρον ποταμὸν μάχῃ (207 π. Χ.) καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ φονευθέντος ἀποκοπεῖσα ἐρρίφθη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀννίβα, ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐσπέραν αὐτὸν ὁ στρατηγὸς ἀνέμενεν, ὅτε καὶ βαρυστενάξας προεῖπε τὴν πτώσιν τῆς Καρχηδόνας.

Ὁ Σκιπίων ἐπιτυχῶς διεξαγαγὼν τὸν ἀγῶνα ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ κύριος ἀπάσης γενόμενος *) ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην (206), ἔνθα καὶ ἀνηγορεύθη ὕπατος διὰ τὸ ἔτος 205 π. Χ. Ἐκτοτε δ' ἔγνω νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς Ἀφρικὴν καὶ νὰ καταστρέψῃ πᾶσαν τοῦ Ἀννίβα ἐλπίδα. Ὅθεν καταλιπὼν τὸν συνύπατον Λικίνιον Κράσσον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ συνάψας συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας Μασσανάσσα διεπεραιώθη μετὰ τριάκοντα καὶ πέντε χιλιάδων πεζῶν καὶ δισχιλίων ἰππέων εἰς Ἀφρικὴν καὶ μετὰ ἀλλεπαλλήλους νίκας ἀναγκάζει τοὺς Καρχηδονίους ν' ἀνακαλέσωσι τὸν Ἀννίβαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδίας πατρίδος. Βαρυαλγῆς ὁ Ἀννίβας ἐγκατέλειψε μετὰ μακρὰ ἔτη τὸ στάδιον τῆς δόξης αὐτοῦ, τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔσπευσε εἰς Ἀφρικὴν (203). Πορευθεὶς ἐκεῖ ἠθέλησε διὰ κατασκόπων νὰ μάθῃ τὴν κατάστασιν τῶν στρατευμάτων τοῦ ἐχθροῦ του· ἀλλ' ὁ Σκιπίων συλλαβὼν τούτους περιήγαγεν ἀνὰ πᾶν τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπιδείξας τὰ πάντα ἀπέπεμψε πρὸς τὸν Ἀννίβαν. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἐξεπλάγη ὁ Ἀννίβας καὶ διὰ τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Σκιπίωνος ἐζήτησε μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν. Μὴ κατορθωθείσης δὲ συνεννοήσεώς τινος φιλικῆς οἱ δύο ἀντίπαλοι καὶ τόσον γενναῖοι στρατηγοὶ συνῆλθον μετὰ τῶν στρατιῶν αὐτῶν εἰς Ζάμιαν ἀπέχουσαν πενθήμερον τῆς Καρχηδόνας, ὅπου ἔμελλε νὰ ἀποφασισθῇ εἰς ποῖον ἢ τύχῃ θὰ δωρῆσῃ τὴν νίκην (202 π. Χ.). Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ τῆς μάχης ὥρα. Ὁ Ἀννίβας ἐξέπεμψε πρῶτον τοὺς

*) Τὴν Ἰσπανίαν οἱ Ῥωμαῖοι κυριεύσαντες διήρσαν εἰς δύο ἐπαρχίας, εἰς τὴν ἔνδον καὶ εἰς τὴν πέραν Ἰσπανίαν. (Hispania citerior καὶ ulterior).

ἐλέφαντας, ἀλλ' οὗτοι ἀνεχώρησαν βαλλόμενοι δεινῶς ὑπὸ τῶν ἀλαζόντων Ῥωμαίων καὶ ἔβλαψαν μάλιστα τὴν τάξιν τοῦ Καρχηδονικοῦ ἱππικοῦ διαταράξαντες τὰ κέρατα. Οἱ στρατοὶ τότε ἐφόρμησαν κατ' ἀλλήλων. οἱ Καρχηδόνιοι ὑπέστησαν μεγίστας ζημίας, ὁ ἴδιος δὲ Ἀννίβας ἐσώθη εἰς Ἀδρύμητον.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ Καρχηδὼν παρεδέξατο ὄρους βαρυτάτους συνθήκης ἐκ μέρους τῆς Ῥώμης, καθ' οὓς 1) ὑπερρεῶτο νὰ παραδῶσιν τὰ πολεμικὰ αὐτῆς πλοῖα, πλὴν δέκα. (Ἐφ' ᾧ καὶ ἐπυρπολήθησαν 500 νῆες ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν Καρχηδονίων). 2) Νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν Ἰσπανίαν, Σικελίαν καὶ πάσας τὰς μεταξὺ Ἀφρικῆς καὶ Ἰταλίας νήσους. 3) Νὰ πληρώσῃ ἐντὸς 50 ἐτῶν 10,000 Εὐβοϊκῶν ταλάντων. 4) Νὰ παραδῶσιν 100 ὀμήρους καὶ ἐκλογὴν τοῦ Σκιπίωνος, ἀποδίδουσα καὶ πάντα τοὺς αἰγμάλωτους καὶ πρόσφυγας. 5) Νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν Μασσανάσσαν εἰς τὰς προτέρας αὐτοῦ κτήσεις καὶ 6) Νὰ μὴ κηρύττωσι πόλεμον οἱ Καρχηδόνιοι κατὰ τιος ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ.

Ὁ Σκιπίων ἐπιστρέψας μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην εἰς Ῥώμην δαφνοστεφῆς εἶδεν ἀνδριάντας ἀνεγειρομένους πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τὸν λαὸν μετ' ἐξἄλλου ἐνθουσιασμοῦ αὐτὸν ὑποδεχόμενον. Ἀνηγορεύθη δ' ἔκτοτε διαρκῆς ὕπατος καὶ προσέλαβεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀφρικανοῦ τὸ ἐπώνυμον. Πρῶτον παράδειγμα δ' ὑπῆρξε τοῦτο ἐπωνύμου ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς νίκης.

Ὁ Ἀννίβας ταπεινωθεὶς στρατιωτικῶς ἀνεδείχθη ἤδη μέγας πολιτικὸς ἀήρ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ· διότι ἀνακηρυχθεὶς Σουφρέτης κατώρθωσεν ἐντὸς δεκαετίας, ἵνα ἀποτίσῃ ἡ Καρχηδὼν τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἐπιβληθεῖσαν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Μετὰ δὲ τοῦτο ἡσχολήθη νὰ διεγείρῃ ταραχὰς πρὸς περισπασμὸν καὶ βλάβην τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἀπόπειραι αὐτοῦ ἀπέτυχον· διότι καὶ αἱ ἐν Ἰσπανίᾳ ταραχαὶ κατεβλήθησαν τῷ 196 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Μ. Πορκίου Κάτωνος τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Μ. Κλαυδίου Μαρκέλλου καὶ Λ. Λουκούλλου, παρ' οἷς καὶ Σκιπίων ὁ Αἰμιλιανός, καὶ αἱ ἐν Γαλατίᾳ διαφοραὶ τάχιστα κατέπαυσαν· ὁ δὲ Ἀννίβας ἐλπίζων εἰς τὴν ἀνατολήν καὶ κατηγορηθεὶς, ὅτι συνεννοεῖται μετὰ τοῦ Ἀντιόχου Γ'. βασιλέως τῆς Συρίας, ἔσπευσε πρὸς τοῦτον (195 π. Χ.) φυγὼν τὴν πατρίδα· ἠττηθέντος δὲ τοῦ Ἀντιόχου προσῆλθε πρὸς

τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας *Προσάρ*, ὅπου καὶ κατέστρεψε τὸν βίον διὰ φαρμάκου ἐν ἔτει 183 π. Χ., καθ' ὃν χρόνον περίλυπος καὶ ὁ Σικυτιῶν ἐν *Καμπανίᾳ* ἀπέθνησκε, ταχέως ἐπιλαθομένων τῶν Ῥωμαίων τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ δόξης, εἰ καὶ μόνοι οἱ Ἕλληνες φέρεται ὁ λόγος, ὅτι παρημέλουν καὶ ἠδίκουν τοὺς πρώην εὐεργετήσαντας αὐτοὺς πολίτας!

Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ Φίλιππον Γ' βασιλέως τῆς Μακεδονίας. (200—197 π. Χ.)¹⁾

Ἐν τοῖς πρὸς Ἀννίβαν πολέμοις ὁ Φίλιππος συνετάχθη μὲν τῷ Ἀννίβᾳ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ πέμψῃ στρατὸν εἰς Ἰταλίαν, διότι οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς εἴρηται, ἐπιτηδεύειν ἐξήγειραν κατ' αὐτοῦ τοὺς Αἰτωλοὺς, πρὸς οὓς πολεμήσας (211—204) συνωμολόγησεν εἰρήνην, καθ' ἣν οὐδέτερος ἔπετρέπετο νὰ ἀδικῇ τοὺς τοῦ ἄλλου συμμάχους. Ὁ Φίλιππος παρὰ τὰς συνθήκας ἤρξατο νὰ ἐνοχλῇ τοὺς Αἰτωλοὺς, τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Ῥοδίους, τὸν Ἄτταλον, βασιλέα τῆς Περγάμου καὶ τοὺς Αἰγυπτίους. Οἱ Ῥωμαῖοι, ταπεινωθείσης ἤδη τῆς Καρχηδόνος, ἐστράφησαν κατ' αὐτοῦ, κατ' αἴτησιν μάλιστα τῶν ἀδικουμένων καὶ ἐπολέμησαν ἐναντίον του ἀπὸ τοῦ 200—197 π. Χ. τέλει ἀναμιχθέντες ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασι καὶ ἐπιδιώκοντες τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης ὑποταγήν. Καὶ κατὰ μὲν τὰ δύο πρῶτα τοῦ πολέμου ἔτη δὲν ἐπέτυχον· ἀλλ' ὅτε ὁ συνετός, ἔμπειρος καὶ πολυμήχανος *Φλαμινίος* μετέσχε τοῦ πολέμου, τὸ τρίτον ἔτος, τὰ πράγματα ἔλαβον ἄλλην τροπὴν. Οὗτος προσελκυσάς εἰς ἑαυτὸν τὴν Ἥπειρον καὶ τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν συνήντησε παρὰ τὰς *Κυρὸς Κεφαλὰς* τὸν Φίλιππον (197 π. Χ.) καὶ νικήσας ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, νὰ πληρώσῃ 1000 τάλαντα, νὰ διατηρήσῃ μόνον πέντε πλοῖα ἐκ τοῦ στόλου αὐτοῦ καὶ νὰ πέμψῃ τὸν υἱὸν του Δημήτριον, ὡς ὄμηρον πρὸς τήρησιν τῆς συνθήκης.

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τοῦτο ἐγένοντο αὐτόνομοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκτίσαντο τὴν μεγίστην τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων συμπάθειαν, καὶ ὁ Φλα-

¹⁾ Τοῦ πολέμου τούτου καὶ τῶν ἐφεξῆς, μέχρι τοῦ τρίτου Καρχηδονικοῦ πολέμου, τὰς πλείους λεπτομερείας θεωροῦμεν περιττὰς ἐγκαθῆτα, ἅτε διδασκομένης ἐν τῇ Ἑλλ. Ἱστορίᾳ.

μινίνος ἔλθων εἰς τὰ Ἴσθμια (196 π. Χ.), ὅτε ἐμελλον νὰ ἀρξῶνται οἱ ἀγῶνες, δις διὰ κήρυκος ἐκήρυξε τὴν αὐτονομίαν τῶν Ἑλλήνων, δῶρον ἄδωρον δωρούμενος αὐτοῖς. Πρὶν δὲ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὁ Φαμινίνος ἐνίκησε καὶ τὸν διαβόητον τῆς Σπάρτης τύραννον *Nábir*, καὶ ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ Ἄργος, ὅπερ κατείχε, τῷ ἐπέτρεψε δὲ τὴν ἀρχήν, ἵν' ἀντιροπῇ πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν.

Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Ἀντίοχου Γ' βασιλέως τῆς Συρίας (192—190 π. Χ.).

Οἱ Αἰτωλοὶ μὴ ἰκανοποιηθέντες ἰδιαιτέρως παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐκηρύχθησαν ἤδη κατ' αὐτῶν. Ἀντίοχος δ' ὁ Γ' βασιλεὺς τῆς Συρίας εἶχε κατακτήσει πλὴν ἄλλων μερῶν, τὴν *Φοινίκην* καὶ *Παλαιστίνην* καὶ τὰς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις. Οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τὸ πέρασ τοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου πολέμου διέταξαν αὐτὸν ν' ἀποδώσῃ μὲν τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Αἰγύπτου, νὰ ἀφήσῃ δ' ἐλευθέρως τὰς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐν γένει τῆς Εὐρώπης. Διὰ ταῦτα συμμαχήσας ὁ Ἀντίοχος μετὰ τῶν Αἰτωλῶν ἐτάχθη κατὰ τῶν Ῥωμαίων παρακινουόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς αὐτὸν καταφυγόντος (195) καρχηδονίου στρατηλάτου, τοῦ Ἀννίβου. Ἀλλ' ἔλθων ὁ Ἀντίοχος μετὰ 10,000 πεζοῦ στρατοῦ, 500 ἰππέων καὶ ἕξ ἐλεφάντων εἰς *Χαλκίδα* τῆς Εὐβοίας, ἐκάθητο ἐκεῖ κατατριβόμενος εἰς ἀκαίρους καὶ ἀσώτους διασκεδάσεις καὶ εἰς γάμους, ἐν ᾧ οἱ Ῥωμαῖοι παρασκευασθέντες ἐξέπεμψαν κατ' αὐτοῦ τὸν ὑπατον *Μ. Ἀχιλλίου Γλαβριῶνα* ἔχοντα καὶ τὴν ὑποσηριξίν τῶν Μακεδόνων. Συγκρουσθεὶς δὲ πρὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν παρὰ τὰς *Θερμοπύλας* ὁ Ἀντίοχος (191 π. Χ.) ἐνίκηθη καὶ διεσώθη μετ' ὀλίγων εἰς *Χαλκίδα*, ὅποθεν εἰς Ἀσίαν ἀπέπλευσεν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Ῥωμαῖοι ἐξέπεμψαν κατ' αὐτοῦ τὸν ὑπατον *Λ. Κορνήλιου Σκιπίωνα*, ὅστις κατενίκησεν αὐτὸν ἐν *Μαγνησίᾳ*, παρὰ τὸ *Στενωλον* τῷ 190 ἔτει π.Χ. καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ συνολογήσῃ εἰρήνην ὑπὸ βαρυτάτους ὄρους. Ἐπὶ τῇ νίκῃ δὲ ταύτῃ ὁ Σκιπίων οὗτος ἐπωνομάσθη *Ἀσιατικός*.

Εἰς δὲ τοὺς Αἰτωλοὺς εἶχε δοθῆ ἑξάμηνος ἀνοικωχῆ. Ἀλλ' οὗτοι ἐζήτησαν νὰ συγκεντρώσωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐν *Ναυπάκτῳ*, διαρ-

κοῦντος τοῦ κατὰ τοῦ Ἀντιόχου πολέμου. Ὁ ὕπατος *M. Φούλβιος Νουβιλλίωρ*, ἐπολιόρχησε στενωῶς τὴν ὄχυράν ἐκείνην πόλιν καὶ οἱ Αἰτωλοὶ τῇ παρεμβάσει καὶ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ εὕρισκομένου Φλαμίνου παρεδόθησαν εἰς τὴν ἐπιείκειαν τῆς συγκλήτου, ἥτις τοὺς ὑπέχρέωσε νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ νὰ ἀποτίσωσι 500 Εὐβοϊκὰ τάλαντα.

Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως, βασιλέως τῆς Μακεδονίας (171—168 π. X.)

Ὁ Περσὲς διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του Φίλιππον, (διότι ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς Δημήτριος καταρραδιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Περσέως εἶχε θανατωθῆ ὑπὸ τοῦ πατρὸς) ἐξηκολούθησε τὰς πατρικὰς παρασκευάς, ἵνα πολεμήσῃ κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Συνομολογήσας δὲ συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρουσῶν τῆς Θράκης καὶ πρὸς τὰ Ἰλλυρικά ἔθνη, ἔτι δὲ μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Συρίας καὶ Βιθυνίας καὶ μετὰ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ Θεσσαλῶν προῦδόθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Εὐμένους πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἐκήρυξαν κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον (171 π. X.).

Καὶ κατὰ μὲν τοὺς τρεῖς πρώτους τοῦ πολέμου χρόνους οἱ Ῥωμαῖοι τῆς Μακεδονίας ἀπεκρούσθησαν. Ἄλλ' ὅτε ἀνετέθη ἡ στρατηγία εἰς τὸν *A. Αἰμίλιον Παῦλον*, κατεφάνη ἡ ἔλλειψις θελήσεως, ἡ φυλαργυρία καὶ ἡ κουφότης τοῦ Περσέως. Ὁ Αἰμίλιος συμπλακεῖς παρὰ τὴν *Πύδραν* πρὸς τὸν Περσέα (168 π. X.) κατέστρεψε καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τῶν θησαυρῶν του εἰς *Σαμοθράκην*. Ἐκεῖ δὲ προδοθεὶς ὑπὸ τινος Κρητῶς πλοιάρχου εἰς τὸν ναύαρχον τοῦ καταπλεύσαντος Ῥωμαϊκοῦ στόλου καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Ῥώμην ἐκόσμησε τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ καὶ ἀπέθανε μετὰ τινὰ ἔτη αἰχμάλωτος ἐν ὑπογείῳ εἰρκτῇ τῆς *Αἰτίας Λόγγας*.

Οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τοῦτο τὴν μὲν *Μακεδοκίαν* σκοπίμως διήρσαν εἰς τέσσαρας πολιτείας ἰδίαις, πρὸς δὲ τὴν *Ἡπειρον* προσηρέθησαν ἀπανθρώπως, 70 μὲν πόλεις αὐτῆς ἀνατρέψαντες, 150 δὲ χιλιάδας ἀνθρώπων ἐξανήραποδίσαντες.

ὑποταγὴ τῆς Μακεδονίας (150—148 π. X.)

Τὰ πάντα ἤδη ἐν Μακεδονίᾳ ἦσαν παρεσκευασμένα πρὸς ὑποταγὴν τῆς χώρας. Τὸ ἔργον ἦν ἐν τῷ τελειοῦσθαι, οὐδὲ ὑπῆρχε τὸ πρόσ-

κομμα. Καί δὴ τῷ 150 π. Χ. ἐπραγείσθη ἐπαναστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τινος Ἀνδρῆσκου, ὅστις ἀπεκάλει ἑαυτὸν Φίλιππον καὶ υἱὸν τοῦ Περσέως καὶ ἐζήτηε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον, εὔρε τὸν καιρὸν ἢ Ῥώμῃ καὶ ἐξέπεμψε κατ' αὐτοῦ πρῶτον μὲν τὸν Π. Ἰουβέντιον Θάλλαν ἀνεπιτυχῶς, ἔπειτα δὲ τὸν ἰσχυρόν, νοήμονα καὶ πεπαιδευμένον Κ. Κακλίον Μέτελλον, ὅστις νικήσας τὸν Ψευδοφιλιππον (ὃν καὶ συνέλαβε καταφυγόντα εἰς Θράκην), μὲ πολλὴν μάλιστὰ τῶν Μακεδόνων ἀπώλειαν, κατέστησε τὴν Μακεδονίαν Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν (148 π. Χ.). Ἐπεκλήθη δὲ ὁ Μέτελλος διὰ τοῦτο Μακεδονικός.

Ἔποταγὴ τῆς Ἑλλάδος (151—146 π. Χ.).

Οἱ Ἕλληνας μετὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Περσέως πολλὰ ὑπέστησαν. Ἐν Αἰτωλίᾳ, Ἀκαρνανίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ πλεῖστοι ἐπὶ ἀπλῆ καταμηνύσει καταπτύστων ἀνθρώπων ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ὡς συνένοχοι τοῦ Περσέως. Ἡ δὲ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἔπαθε τὰ χεῖρω. Ταύτης ἠγεῖτο νῦν (ἀποθανόντος τοῦ καλλίστου Φιλοπολιμενος, τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐπονομάζεται), ὁ Λυκόρτας ἔχων ἐπίκουρον καὶ τὸν ἔξοχον υἱὸν Πολύβιον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς πρακτικῆς ἱστοριογραφίας. Οἱ ἀντίπαλοι τούτων ὑπὸ τὸν προδότην Καλλικράτην κατηγορήσαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους περὶ τοὺς χιλίους τῶν πρώτων πολιτῶν ὡς συνεννοηθέντας μετὰ τοῦ Περσέως. Ἀπήτησαν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεσταλμένοι νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖνοι εἰς Ῥώμην, ἵνα ἀπολογηθῶσι καὶ τὸ ἐπέτυχον, μεταβάντος μετὰ τούτων καὶ τοῦ Πολυβίου. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀντὶ νὰ δικάσωσι τοὺς ἀποσταλέντας, ἔπεμψαν αὐτοὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑτρουρίας καὶ μετὰ πάροδον δέκα καὶ ἑπτὰ ἑνιαυτῶν, ἀφ' οὗ δεινῶς ἀπεδεικατίσθησαν, ἐπετρέπη εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας τριακοσίους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των (151 π. Χ.).

Οἱ ἐπανελθόντες παρῶξινον σφόδρα τὸ κατὰ τῶν Ῥωμαίων μῖσος· ἀλλὰ δυστυχῶς διενέξεις καὶ συμφοραὶ λυμαινόμεναι τὴν ἀτυχῆ τῆς Ἑλλάδος χώραν ὑπέθαλπον τὸ συμφέρον τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκώλυον πᾶσαν κατ' αὐτῶν ἀντίστασιν. Οἱ Ὠρώπιοι διέφθειραν δῶροις τὸν τότε στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν Μεγακλῆδα, ἵνα βοηθήσῃ αὐτοῖς κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἐρίσας δ' οὗτος πρὸς τὸν αἰσχρὸν Καλλικράτην διὰ τὴν

διανομὴν τῶν χρημάτων κατηγορήθη ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι πρεσβευτῆς ἀποσταλὴς εἰς Ῥώμην, ἐζήτησε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Σπάρτην ἐκ τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας. Ἄλλ' ὁ κατηγορηθεὶς ἀποτίσας τέλαντα τρία εἰς τὸν διάδοχόν του στρατηγὸν Δίαιον ἀπηλλάχθη τῆς κατηγορίας.

Φωραθεισῶν τῶν αἰσχρῶν τούτων πράξεων, ὁ Δίαιος προσεπάθησε νὰ ἀπολαύσῃ καὶ πάλιν τὴν εὐμένειαν τῶν Ἀχαιῶν προκαλέσας νέας πρὸς τὴν Σπάρτην διαφοράς, ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀποσπασθῇ τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας. Αἱ διαφοραὶ ἀνηνέχθησαν ἐνώπιον τῆς τῶν Ῥωμαίων συγκλήτου, ἣτις, ὡς ἔθος ἦν αὐτῇ, ἀπέστειλε πρέσβεις διὰ νὰ ἐξετάσωσιν ἐπὶ τόπου τὰ τῆς ὑποθέσεως. Οὗτοι ἀπεφάνθησαν ἐν τῷ ἐν Κορίνθῳ συνεδρίῳ, ὅτι πρέπει νὰ χωρισθῶσι πολλοὶ πόλεις τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας, ἐν αἷς καὶ ἡ Σπάρτη (147 π. Χ.). Ἄλλ' ἡ ἀξιωμασις αὕτη ἤρθεῖσε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ οὐ μόνον αὕτη δὲν ἐξετελέσθη ἀλλὰ καὶ οἱ πρέσβεις περιῦβρίσθησαν.

Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι πολεμοῦντες τὸν πρὸς τὸν Ψευδοφιλιππον πόλεμον καὶ τὸν κατὰ Καρχηδονίων τρίτον, προσηνέχθησαν καὶ πάλιν ἐπιεικῶς καὶ μετριοφρόνως καὶ ἐπέστειλαν καὶ τῷ Μετέλλῳ τὴν διεξαγωγὴν εἰρηνικῆς λύσεως πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς. Ὁ εὐγενῆς καὶ φιλέλλην ἀνὴρ ἐζήτησε τὸ πρῶτον εἰρηνικῶς νὰ συμβιβάσῃ τὴν διαφορὰν, ἀλλ' ἀποτυχὼν διότι οἱ Ἀχαιοὶ ἐκήρυξαν συμβουλῇ τοῦ Κριτολάου τὸν κατὰ τῆς Σπάρτης πόλεμον, εἰσήλασεν ἐκ Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, διέβη τὸν Σπερχειὸν καὶ συνήνησε τὸν Κριτόλαον (καταλιπόντα ἀφρόνως ἦν κατεῖχεν ἐπίκαιρον παρὰ τὰς Θερμοπύλας θέσιν) ἐν Σκαρφείᾳ τῆς Λοκρίδος (147 π. Χ.), ἔνθα καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν Ἀχαικὸν στρατόν, μεθ' οὗ εἶχον συμμαχήσει ἤδη, πλὴν ἄλλων καὶ οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Χαλκιδαῖς· ἠχμαλώτισε δὲ καὶ χιλοὺς Ἀρκάδας, οὓς ἐφόνευσεν ἐρχομένους εἰς βοήθειαν τῶν Ἀχαιῶν· ὁ δὲ Κριτόλαος ἐγένετο ἄφαντος φονευθεὶς ἢ πῶν φάρμακον. Στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν ἀντὶ τοῦ Κριτολάου ἐξελέχθη ὁ Δίαιος, ὁ δὲ Μετέλλος νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος ἔφθασε μέχρι τῶν Μεγάρων. Ἐνταῦθα ἤθελεν ἐπέλθει ἴσως συμβιβασμός, ἀλλ' ἡ ἀφροσύνη καὶ τὸ πάθος τοῦ Διαίου καὶ ἡ ἐκλογὴ μετ' ὀλίγον νέου ὑπάτου τοῦ Μομμίου ἐματταίωσε πᾶσαν τοῦτου ἐπιτυχίαν. Ὁ νέος ἐκπεμφθεὶς τῆς Ῥώμης (τῷ 146 π. Χ.) ὑπάτος Μόμμιος ἦγε μεθ' ἑαυτοῦ 23 μὲν χιλιάδας πεζικοῦ στρατοῦ 3500 δ' ἵππεις καὶ ἦν σκληρὸς καὶ ἀγροῦκος. Οἱ δὲ Ἀχαιοὶ συνήθροι-

σαν πρὸς ἀντίστασιν πεζοῦ μὲν στρατοῦ χιλιάδας 14, ἵππεις δὲ 600 καὶ παρετάχθησαν ὑπὸ τὸν Δάϊον ἐν Λευκοπέτρα. Συμπλακέντες ἐνίκησαν μὲν τὸ πρῶτον τὴν προφυλακὴν τῶν Ῥωμαίων κρατερῶς μαχόμενοι, ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν αὐτῶν δὲν ἀντέστη εἰς τὴν προσβολήν, γενικευθείσης τῆς μάχης καὶ ἐτρέπη εἰς φυγὴν. Χίλιοι ἄνδρες τοῦ ὑπατικοῦ στρατοῦ ἐξ ἐνέδρας κατὰ κέρας ἐπιπεσόντες ἐπήνεγρον σύγχυσιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ ἡ μάχη ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων. Ὁ δὲ Δάϊος ἐν ᾧ ἠδύνατο ἀκόμη νὰ καταλάβῃ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ νὰ διαπραγματευθῇ ἐντίμως τὴν εἰρήνην, ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῶν ὄλων, ἐν τούτοις ἀπῆλθε τοῦ πεδίου τῆς μάχης διωκόμενος εἰς Μεγαλόπολιν καὶ ἐκεῖ φονεύσας τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του ἀπέθανε καὶ αὐτὸς φαρμάκῳ. Ὁ Μόμμιος ἀκωλύτως εἰσέρχεται εἰς Κόρινθον καὶ παρ' ἐλπίδα εὐρίσκει ἀνοικτὰς τὰς πύλας· ὑπολαβὼν δὲ τοῦτο δόλον, ἔμεινε ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ πεισθεὶς ἐντελῶς εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ἐληλάτησεν αὐτὴν, μετὰ ταῦτα θείσ πῦρ, κατὰ διαταγὴν τῆς Συγκλήτου, κατέκαυσε τὴν ἀκμάζουσαν καὶ ἐξαιρετὸν πόλιν κατασφάξας καὶ ἐξανδραποδίσας καὶ τοὺς ἑαυτῆς κατοίκους. Τῶν δὲ ἐξόχων τῆς τέχνης μνημείων, ἄλλα μὲν διαταγῇ τῆς Συγκλήτου ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην, ἄλλα δὲ ἠράνισε τὸ πῦρ καὶ ἡ ἀγροικία καὶ ἀμάθεια τούτου, ὅστις τότε πρῶτον ἤρξατο νὰ ἐννοῇ τὴν ἀξίαν τῶν ἀξιοθαυμάστων τούτων ἔργων, ὅτε ἄνθρωπός τις τοῦ Ἀττάλου διὰ μίαν εἰκόνα τοῦ περιφήμου ζωγράφου Ἀριστείδου εἰκονίζουσαν τὸν Διόνυσον, τῷ προσέφερε τὸ σὺκ εὐκαταφρόνητον ποσὸν τῶν τότε 100,000 δραχμῶν. Πόσον δὲ ἦτο σκαῖός καὶ ἀπαίδευτος τὸ ἀπέδειξε καὶ ἡ διαταγὴ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ναυκλήρους, οἷς παρήγγειλε νὰ προσέχωσι μὴ θραύσωσι τι τῶν πολυτίμων ἐκείνων κειμηλίων, διότι θὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ κατασκευάσωσιν ὅμοια ἰδίᾳ δαπάνῃ!! Ὁ Μόμμιος ὁ ἐπικληθεὶς Ἀγαικὸς καθήρσε μετὰ τοῦτο καὶ τὰ τείχη τῶν λοιπῶν τῆς Πελοποννήσου πόλεων, αἵτινες μετέσχον τοῦ πολέμου καὶ προέβη μετὰ δέκα συμβούλων εἰς ἰδρυσιν τῆς τιμοκρατίας καταργῶν τὴν δημοκρατίαν.

Εὐθύς δὲ μετὰ τοῦτο τῷ 146 π. Χ. καὶ ἡ Ἑλλὰς πᾶσα κατέστη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, ἐπονομασθεῖσα Ἀγαία, ἣν διώκει ἀνθύπατος.

Τρίτος Καρχηδονικός πόλεμος (149—146 π. Χ.)-

Ἄφ' οὐ οἱ Ῥωμαῖοι κατενίκησαν τὴν Μακεδονίαν καὶ Συρίαν, ἀπεφάσισαν πλέον νὰ καταστρέψωσι τέλειον καὶ τὴν Καρχηδόνα, κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους, καθ' οὓς καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι εἶχον δεινωθῆ. Εὐρον δὲ εὐκόλως ἀφορμὴν διὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας *Μασσανάσσα*, ὅστις ἐσφετερίσθη γαίας τῶν Καρχηδονίων καὶ προὐκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ῥωμαίων. *Μ. Πόρκιος Κάτων* ὁ πρεσβύτερος μεταβάς εἰς Καρχηδόνα ὡς πρέσβυς καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως θεασάμενος παρώτρυνεν ἀπαύστως τοὺς Ῥωμαίους, ἵνα ταύτην καταστρέψωσι (*censeo delendam esse Carthaginem*, ἔλεγεν ἑσαεὶ ὁ Κάτων). Καὶ δὴ ἐπειδὴ οἱ Καρχηδόνιοι, ἐκήρυξαν παρὰ τὴν ἄδειαν τῶν Ῥωμαίων πόλεμον κατὰ τοῦ *Μασσανάσσα*, ἐκηρύχθησαν ἔξω τῶν συνθηκῶν καὶ παρ' αὐτῶν ζητοῦνται 300 ὄμηροι ἐκ τῶν καλλίστων οἰκογενειῶν ἐχέγγυον. Μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν ὀμήρων παρήγγειλαν αὐτοῖς νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ὑπάρχοντων *Λ. Μαρκίου Κηρσορίου* καὶ *Μαλλίου Μανίλου*, οἵτινες ἐκ Σικελίας διεπεραιώθησαν εἰς Ἰτύκην τῆς Ἀφρικῆς. Οὗτοι ἤξιώσαν νὰ τοῖς παραδώσωσι καὶ τὴν πολεμικὴν αὐτῶν παρασκευὴν. Ὅτε δὲ καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀπροκαλύπτως ἀπήτησαν νὰ ἀπέλθωσι μακρὰν τῆς πόλεως οἱ κάτοικοι. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐνόησαν τότε περὶ τίνος πρόκειται καὶ πυρετωδῶς ἐπεδόθησαν εἰς παρασκευὴν ὄπλων καὶ ἀντίστασιν ἀπέλπιδα. Τὰ κειμήλια αὐτῶν ἅπαντες καταθέτουσι καὶ ἡ Καρχηδὼν μεταβάλλεται εἰς γενικὸν ἐργαστήριον γιγαντιαίου ἀμύνης. Τρία ὅλα ἔτη ἀντίστη ἡρώϊκῶς ἡ Καρχηδὼν, ὅτε τέλος διωρίσθη ὑπατος ὁ *Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων*, υἱὸς τοῦ Παύλου Αἰμιλίου, εἰσποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου. Οὗτος μετὰ δαιμονίαν πάλην ἐγένετο κύριος τῆς ἀτυχοῦς Καρχηδόνας, ἣν ἐπὶ 17 ἡμέρας παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν λεηλασίαν. Ἐκ δὲ τῶν 700,000 κατοίκων τῆς Καρχηδόνας μόνον 50,000 διασωθέντες ἐπεκαλέσθησαν τὸν οἶκτον τοῦ νικητοῦ. Ἀσδρούβας δὲ ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων μαχόμενος μετὰ χιλίων ἀπὸ τοῦ ὑψίστου μέρους τῆς ἀκροπόλεως, ἐν ναφ' τινι, διδάσκειται τὸ καθῆκαν ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς ἀποθανούσης ἐκεῖ, ἔνθα ἐτάχθη, μετὰ τῶν τέκνων ῥιφθείσης εἰς τὰς φλόγας, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐδειλίασε καὶ ἐζή-

τησε τὸν ἔλεον τοῦ πορθητοῦ. Ὁ δὲ Σκιπίων τὴν πανωλεθρίαν ταύτην βλέπων ἐδάκρυσε καὶ παρόντος καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου αὐτοῦ Πολυβίου, τὸ μάταιον τῶν ἀνθρωπίνων θρηνῶν, ἀπήγγειλε τοὺς ἐξῆς περιγραφικούς τοῦ πράγματος ὁμηρικούς στίχους:

ἄ' Ἔσσειται ἡμῶν, ὅτ' ἄν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ
καὶ Πριάμος καὶ λαὸς ἑὺμμελίω Πριάμοιο (Ἴλ. Δ. 164 καὶ Ζ. 448).

Ἐκτοτε δ' ὁ νικητὴς οὗτος Σκιπίων ἐπεκλήθη Ἀφρικανὸς ὁ νεώτερος.

Προσάρτησις τῆς Ἰσπανίας καὶ Νομαντίας (197—133 π. Χ.).

Ἡ Ἰσπανία ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐτήρησε μετεώρους τὰς ῥωμαϊκὰς δυνάμεις καὶ κατ' αὐτῆς εἶχον διεξαχθῆ ἄλλεπάλληλοι πόλεμοι ἀποσταλέντος τῷ 195 π. Χ. τοῦ Μ. Πορκίου Κάτωρος, τῷ δὲ 178 τοῦ Τιβερίου Σεμπρωτίου Γράχου. Ἄλλ' ὁ πόλεμος ὑπῆρξε σφοδρὸς ἐν ἔτει 150 π. Χ., ὅτε ἰδίᾳ τοὺς Λυσιτανοὺς κατεπολέμησεν ὁ πραιτὼρ Σερούϊος Σουλπίκιος Γάιλβας καὶ ἐπήνεγκε κατ' αὐτῶν δεινὴν καταστροφὴν, φανεύσας δόλφ περὶ τὰς 30,000 καὶ ὀλίγων μόνον διαφυγόντων, ἐν οἷς ἦν ὁ Οὐϊρίαθος. Οὗτος μετ' οὐ πολὺ ἠγήσατο τῶν Λυσιτανῶν (150—140 π. Χ.) καὶ πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἐφόνευσε καὶ ἔργα μείγιστα ἐπέδειξατο, κατορθώσας νὰ ἀποκλείσῃ ἐν τινι χαράδρᾳ τὸν ὑπάτον Φάβιον Σερούϊλιον, ὃν καὶ ἠνάγκασε νὰ συνάψῃ μετ' αὐτοῦ συνθήκας (141 π. Χ.). Ἀλλὰ τὸ ἐπελθὼν ἔτος ὁ ὑπάτος Σερούϊλιος Καίλιων, ἐπέτυχε τὸν φόνον τοῦ Οὐϊριάθου καὶ οὕτως ὑπέκυψεν ὁ λαὸς αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην.

Ὁ ἀγὼν ἤδη καταβληθεὶς ἐκεῖ ἀναφαίνεται ἐν Νομαντία (ἐν τῇ σημερινῇ παλαιᾷ Καστιλίᾳ), ἐνθα οἱ Κελτίβηρες ἀπέκρουον καὶ κατέστρεφον τοὺς ῥωμαϊκοὺς λεγεῶνας. Ὁ ὑπάτος Ὀστίλιος Μαγχιῖρος, τρίτος αὐτός, μόλις διεσώθη διὰ τῆς ἀξιαγάστου οἰκογενειακῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τοῦ ταμίου Τιβερίου Γράχου (137 π. Χ.). Τέλος δὲ ὑπάτος ἀπεστάλη Σκιπίων ὁ Αἰμιλιανὸς μετὰ στρατοῦ 60,000, ὅστις πολιορκήσας δεινῶς τὴν παρὰ τὸν Δούριον ποταμὸν Νομαντίαν, ἐστενοχώρησεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τοὺς κατοίκους, οἵτινες μὴ θέλοντες νὰ παραδοθῶσι (133 π. Χ.) προὔτιμησαν νὰ γένωνται παρανάλωμα τοῦ πυρός. Καὶ δὴ, ὅτε πᾶσα ἐλπὶς

ἀμύνης ἐξέλιπε, θέσαντες πῦρ κατεκάησαν μετὰ τῶν ἑαυτῶν πλὴν 50 μόνον, δι' ὧν ὁ Σικιπῖων ἐκόσμησε τὸν θρίαμβόν του ἐν Ῥώμῃ. Οὕτω δὲ καὶ ἡ χώρα αὕτη ὑπετάγη εἰς τὴν τοῦ κόσμου πρωτεύουσαν Ῥώμην καὶ ὁ ἐκπορθητὴς αὐτῆς ἐπωνομάσθη *Νοματῖος*.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΡΑΚΧΩΝ ΜΕΧΡΙ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΚΤΙΩΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ 133 — 31 Π. Χ.

Οἱ Γράκχοι (133—121 π. Χ.).

Διὰ τῆς φιλοπατρὸς αὐτῶν καὶ ἀρετῆς οἱ Ῥωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ θριαμβεύσωσιν ἐξωτερικῶς καὶ τοσοῦτων κύριοι νὰ γένωνται χωρῶν. Ἀλλ' ἡ φιλοδοξία καὶ ὁ ἀτομικὸς ἐγωϊσμὸς καὶ αἱ διακρίσεις, αἵτινες τοσοῦτον εἶχον σαλεύσει πρότερον τὰς βάσεις τῆς πόλεως, ἐξηκολούθησαν νὰ ἐπιβάλλωνται καὶ νῦν ἐπὶ τῶν κατωτέρων. Ἡ προκύψασα δὲ νέα ἀριστοκρατικὴ τάξις τῶν καταγομένων ἐκ προγόνων μετελθόντων τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἐζήτει νὰ διανεμηταὶ καὶ τὰ ἐκ τῶν δορικτησιῶν πλοῦτη καὶ ἀγαθὰ. Οὕτω δὲ δύο πάλιν ἀνεφάνησαν τάξεις ἐν Ῥώμῃ, ἡ τῶν *εὐγενῶν* (*Nobiles, Optimates*) καὶ ἡ τῶν *νέων ἀνθρώπων* (*Homines novi*). Ἡρίζον δ' ἀλλήλαις αἱ τάξεις αὗται καὶ οἱ προγονικὴν κεκτημένοι δόξαν διεστέλλοντο καθαρῶς τῶν πτωχῶν καὶ ἀδόξων. Πᾶσα δ' ἰκμὰς χώρας κατακτωμένης ἀπερορατο ὑπὸ τῶν πρώτων τούτων, οἵτινες μεταβαίνοντες ὡς ἐπαρχοὶ μετὰ σμῆνους ὑπαλλήλων ἐν ταῖς καθισταμέναις Ῥωμαϊκαῖς ἐπαρχίαις ἀπεμύζων — δι' ἀδικιῶν διοικοῦντες καὶ τὸ δίκαιον κακῶς ἀπονέμοντες — τοὺς ἠττημένους λαούς. Οἱ δ' ἀφανεῖς, ἐστερημένοι καὶ πτωχοὶ ἐτρέφοντο ἐκ τῶν ψυχίων τῆς μεγάλης ταύτης λείας ἐπαινοῦντες τὸν πλειοδοτοῦντα καὶ ὁ νόμος τοῦ Λικινίου Στόλωνος περὶ κατοχῆς μόνον 500 πλῆθρων γῆς εἶχεν ἐν τῷ παρόντι ἐντελῶς ἐκλίπει. Οὕτως εὗρισκοντο τὰ πράγματα, ὅτε παρέστησαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἐναντίον τῆς τάξεως ταύτης τῶν πραγμάτων ἐν Ῥώμῃ, δύο ἀνδρες ἀδελφοί, ὁ *Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράκχος* καὶ μετὰ τοῦτον ὁ *Γάιος Σεμπρώνιος Γράκχος*, οἵτινες ἐζήτησαν νὰ διορθώσωσι τὰ κακῶς ἔχοντα καὶ ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν ἀδίκως διὰ τοῦτο ὑπὸ τινων ἱστορικῶν καλεῖται ἡ «*Στάσις τῶν Γράκχων*».

Πατὴρ τῶν Γράκχων ἦν ὁ *Σεμπρώνιος*, ἀνὴρ δημοτικὸς, ὅστις

ὑποστηρίξας τοὺς Σκιπίωνας καὶ συντελέσας νὰ γένωνται δημογεγεῖτες οὗτοι ἐν Ῥώμῃ, ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ τὴν περίφημον καὶ ἄλλοιμιωτάτην *Kορνηλία*, ἣτις εἶχε τύχην ἐξαιρετοῦ ἐλληνικῆς ἀνατροφῆς, (τῆς ὁποίας ἅπας μετεῖχεν ὁ τῶν Σκιπίωνων οἶκος) καὶ ταύτην μετέδωκεν εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα, τὰ ὁποῖα ἐπιμελῶς ἀναθρέψασα, ὡς εἰς πλούτη αὐτῆς πραγματικὰ καὶ ὡς εἰς θησαυροὺς πολυτίμους εἰς αὐτὰ ἔργῳ καὶ οὐ λόγῳ ἀπέβλεπε.

Τῷ 133 π. Χ. ἠρέθη δῆμαρχος ὁ *Τιβέριος* καὶ πρώτην φροντίδα ἔλαβε νὰ ἐπαναδῶσῃ κῦρος εἰς τὸν νόμον τοῦ Λικινίου Στόλωνος. Καὶ εὖρε μὲν πρὸς τοῦτο πολλὴν τὴν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν εὐγενῶν, ἀλλὰ κεκτημένος εὐγλωττίαν ἔξοχον κατεκεραύωσε πάντα ἀντίπαλον, ἔπεισε τὸν λαὸν νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν νόμον καὶ ἀπέβη τραῦμα τῆς βουλῆς οὗτος καίριον. Ἐπειδὴ δὲ τότε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου *Ἀτταλος ὁ Γ'* ἀποθανὼν κατέλιπε διὰ διαθήκης κληρονόμον τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων, προέτεινε διὰ τοῦτο συγχρόνως ὁ *Τιβέριος* τὰ χρήματα τοῦ βασιλέως ἐκείνου νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τὸν λαὸν πρὸς ἀγορὰν τῶν ἐργαλείων καὶ καλλιέργειαν τῶν δωρηθέντων τῆς γῆς πλῆθρων. Ἐσυκοφαντήθη ὁμοῦ ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν, ὅτι σκοπεῖ εἰς τὴν τυραννίαν καὶ ἐν ᾧ εὐρίσκετο ἐν *Καπιτωλίῳ* καταγιγόμενος νὰ ἐπιτύχῃ ἐκ νέου δῆμαρχος, οἱ εὐγενεῖς καὶ ἰσχυροὶ ἡγουμένου τοῦ *Κορνηλίου Σκιπίωνος Νασικᾶ* (*pontifici maximi*) καὶ ἀκολουθούντων πολλῶν πολιτῶν καὶ ῥαβδούχων ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐμφυλίῳ ἐκείνῃ συγκρούσει ἐφόρευσαν αὐτὸν καὶ 300 τῶν ὀπαδῶν του, διασωθέντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Γαίου* ἐν ἡλικίᾳ 21 ἔτους. Καὶ ὁ μὲν *Νασικᾶς* μὴ ὦν ἀσφαλῆς διὰ ταῦτα ἐν Ῥώμῃ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς συγκλήτου εἰς Ἀσίαν. Ὁ δὲ *Σκιπίων Ἀφρικανὸς ὁ νεώτερος*, γαμβρὸς ὢν ἐπ' ἀδελφῆ τῶν *Γράκχων* καὶ ταχθεὶς ἤδη κατ' αὐτῶν, εὐρέθη πρῶταν τινὰ νεκρὸς ἐν τῇ κλίνῃ του (129 π. Χ.).

Ὁ διασωθεὶς ἀδελφὸς *Γάιος* ὑπέμεινε μὲν τὴν βαρεῖαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ συμφορὰν, ἐβάδισε δὲ ἐπὶ τὰ ἔχνη ἀκριβῶς ἐκείνου. Γενόμενος καὶ οὗτος φιλελεύθερος καὶ ῥητορικώτατος διωρίσθη τὸ πρῶτον ταμίης τοῦ στρατοῦ καὶ εἰς *Σαρδίᾳ* ἐξεπέμφθη. Ἐκεῖ δὲ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἠγαπήθη καὶ παρὰ τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ ἐξετιμήθη.

ἔπανελθὼν ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου καὶ νὰ ὑπερβῆ κατὰ ἓν βῆμα τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν. Καὶ δὴ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς βουλῆς ἐκλεχθεὶς δῆμαρχος ἐν Καπιτωλίῳ εἰσήγαγε (123) νόμους πολλῶ περιεκτικωτέρους τῶν τοῦ Τιβερίου, ἀνερέωσε τὸν κληρουχικὸν νόμον τοῦ ἀδελφοῦ μετὰ τῆς προσθέτου διατάξεως, καθ' ἣν ἔπρεπε κατ' ἔτος νὰ διανεμῆται εἰς τοὺς ἀπόρους μέρος τι ἀγρῶν, ὑπεχρέωσε τὸ δημόσιον, ἵνα ἐκ τῶν δημοσίων ἀποθηκῶν πωλῆ εἰς τὸν λαὸν οἶτον ὀλιγώτερον τῆς συνήθους τιμῆς (lex frumentaria) καὶ ἡλάττωσε τὰ βάρη τῶν στρατιωτῶν (lex militaris). Ἐκλεχθεὶς δὲ παρὰ τὸν νόμον καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος δῆμαρχος, ἀφῆρσε τὴν διεύθυνσιν τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἥς κατέστη καθαρὸς ἐχθρὸς, παραδοὺς ταύτην τοῖς ἱππεῦσι (lex judiciaria), ἐζήτησεν — ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσοπολιτείας ἀγωνιζόμενος — νὰ χρηρηθῶσιν εἰς ἄπартας τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ συμμάχους τῆς Ῥώμης τὰ δικαιώματα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου καὶ προέτεινε νὰ ἀποικισθῇ ἡ Καρχηδών. Οὕτω δὲ ἐν ᾧ διὰ πάντων τῶν ἄλλων ἐγένετο δημοφιλὴς καὶ ἰσχυρὸς, διὰ τῶν δύο τελευταίων προτάσεων τοῦ δυσηρέστησε πολλούς, ἐν οἷς καὶ τὸν ὑπατον Γ. Φάρνιορ Στράβωνα. Ἡ σύγκλητος, ἵνα καταρρίψῃ τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ παρὰ τῷ λαῷ εἰργάσθη ἐπιτηδείως ἀντιτάξασα κατ' αὐτοῦ τὸν δῆμαρχον Μ. Ἀθβιορ Δροῦσον καὶ ἀποδεξαμένη νὰ στείλῃ ἀποικίαν εἰς τὴν μισητὴν Καρχηδόνα καὶ νὰ συναποστείλῃ καὶ αὐτὸν ὡς ἐπίτροπον τοῦ ἔργου. Ὅτε δ' ἐπανήλθε ζητήσας τὸ τρίτον τὴν δημαρχίαν (121 π. Χ.) ἀπέτυχε, διότι ἡ σύγκλητος κατεδίωξε μὲν τοὺς ὑπερασπιζοντας αὐτόν, ἐπέτυχε δ' αὕτη νὰ ἀναγορευθῇ ὑπατος ὁ τραχὺς ἀριστοκρατικὸς καὶ ἄσπονδος αὐτοῦ ἐχθρὸς Α. Ὀπίμιος. Στάσεως δ' ἐγερθείσης ἐν Καπιτωλίῳ καὶ φονευθέντος ἐνὸς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Ὀπιμίου, ἐζήτησε μετὰ τοῦ δημάρχου Φουιλβίου Φλάκκου νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐπὶ τοῦ Ἀθβιντινοῦ λόφου, ἀλλὰ καταδιωχθεὶς ἀνηρέθη ὑπὸ τινος δούλου του, ᾧ ἐπέταξε τοῦτο· ἐφονεύθησαν δὲ καὶ τρισχίλιοι τῶν ὀπαδῶν του, ὧν τὰ σώματα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Τίβεριν' ἡ δὲ κεφαλὴ τούτου ἀπεκόπη ὑπὸ τινος, ὅστις ἔλαβε πρὸς ἀνταμοιβὴν ἀντ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ προγράψαντος ὑπάτου 17 λίτρας χρυσαίου.

Τοιοῦτο τέλος ἔλαβον οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι, οἱ ἀγωνισάμενοι ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ δικαίων, ἀπέναντι διεφθαρμένης πλέον καὶ αὐθαί-

ρέτου βουλῆς. Βραδύτερον δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀνήγειραν αὐτοῖς ἀνδριάντας.

Ἰουγουρθικός πόλεμος (112—106 π. Χ.)

Μικίας ὁ δι' αὐτῶν τὸν *Μασσανάσσαν* ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς *Νομαδικῆς* ἀποθανὼν κατέλιπε δύο υἱοὺς τὸν *Ἰέμψαλον* καὶ *Ἀδέρβαλον* καὶ ἀνεψιὸν τὸν *Ἰουγούρθαν*, τὸν ὅποιον χάριν τῆς εὐφυίας καὶ ἰκανότητος κατέστησε πρὸ τοῦ θανάτου μέτοχον μετὰ τῶν υἱῶν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας. Ἄλλ' ὁ *Ἰουγούρθας* φονεύσας τὸν *Ἰέμψαλον* ἔλαβε καὶ τούτου τὸ μερίδιον, ἤρξατο δὲ νὰ καταπιέξῃ καὶ τὸν ἀτυχῆ *Ἀδέρβαλον*. Οὗτος δὲ φοβηθεὶς ἦλθεν εἰς *Ῥώμην* καὶ παρεπονήθη πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν *Ῥωμαίων* — οἵτινες ἤδη ἐφθείροντο χρήμασιν — ἐπὶ τοῖς ἀνομήμασι τοῦ *Ἰουγούρθα*. Ἡ σύγκλητος ἐπεμψέ τότε τὸν *Οπίμιον* πρὸς διανομὴν τῶν μεριδίων, ὅστις δωροδοκήσας ἀπένευμε τὰ κάλλιστα τῷ *Ἰουγούρθα* καὶ ἀπεθράσυνε τὸν μαθητρὸν συγγενῆ. Μὴ θέλων λοιπὸν οὗτος νὰ ἔχη κἄν συμβασιλεύει ἐν τῇ διοικήσει τῆς *Νομαδικῆς* ἀπέκτεινε μετὰ μικρὸν καὶ τὸν *Ἀδέρβαλον* ἐν τῇ πρωτεύουσῃ του *Κίρτη*. Τῇ προτάσει τότε τοῦ δημάρχου *Γαίου Μεμμίου* οἱ *Ῥωμαῖοι* ἐξαναγκασθέντες καὶ αἰδεσθέντες ἑαυτοὺς ἐπεμψαν, ἔστω καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι, κατ' αὐτοῦ τὸν ὑπατοῦ *Λ. Καλπούργιον Πείσωρα Βηστίαν*, ὃν κατώρρωσεν ἐπίσης διὰ τοῦ χρήματος νὰ ἀφοπλίσῃ τέλειον ὁ *Ἰουγούρθας* (111). Ἄλλ' ἐπιμένοντος τοῦ *Μεμμίου* καὶ καταγγέλλοντος τὴν δωροδοκίαν προσκαλεῖται ὁ *Ἰουγούρθας* εἰς *Ῥώμην*, ἵν' ἀπολογηθῇ. Ἄλλ' ὁ πανούργος *Ἰουγούρθας* ἔλθων εἰς *Ῥώμην* (110) καὶ εὐρῶν τὸ ἔλασθήριον τῶν *Ῥωμαίων* κατορθοῖ διὰ τῆς δωροδοκίας νὰ προσελκύσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τὸν δήμαρχον *Βαίβιον* καὶ νὰ φονεύσῃ ἐν αὐτῇ τῇ *Ῥώμῃ* τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ *Μασσίβαν*, ὅστις εἶχεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῇ ἀρχῆς. Ἀπερχόμενος δὲ τῆς πόλεως λέγεται, ὅτι ἀνέκραξεν «ὦ πόλις ὠνία πᾶσαν ἤθελε τίς σε ἀγοράσει, ἐὰν εἶχε τὰ πρὸς τοῦτο χρήματα». Ἄλλ' ὁ λαὸς ἀποκαλυφθεῖσῶν τῶν ἀσχημιῶν ἠγανάκτησε καὶ ὁ ὑπατος *Σπ. Ποστούμιος Ἀλβίος* ἐξεπέμφθη πρὸς καθυσύχασιν τῶν πνευμάτων ἐναντίον αὐτοῦ. Ἀνακληθέντος δὲ τούτου ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Αὔλος Ποστούμιος*. Ἄλλ' ὁ *Ἰουγούρθας* ἐν ὄρα διίπνων καὶ εὐωχιῶν ἐπιτεθείς κατ' αὐτοῦ κατενίκησεν αὐ-

τὸν καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἐπιζήσαντας στρατιώτας νὰ υπέλθωσιν ὑπὸ τὸν ζυγόν. Ἐξηγέρθησαν πλέον μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο οἱ ἔχοντες ἀκραιφνὲς τὸ αἶσθημα πολιταὶ καὶ ἀνένηψαν ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ οἱ μὴ ὑπομένοντες τὸ τοιοῦτο εὐγενεῖς καὶ ἐξέπεμψαν κατ' αὐτοῦ στρατὸν καλῶς παρεσκευασμένον ὑπὸ τὸν ἀδέκαστον καὶ ἀνεπτυγμένον ὕπατον *Κόϊντον Καϊλλιον τὸν Μετέλλου* (ἀνεψιὸν τοῦ Μακεδονικοῦ), ὅστις νικήσας τὸν Ἰουγούρθαν καὶ ἀναγκάσας νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα τῆς Μαυριτανίας *Βόχρον*, διεπραγματεύετο μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν συνθηκῶν (109 π. X.).

Τὸ ἔτος ὁμως τῆς ὑπατείας τοῦ Μετέλλου ἔληξε καὶ ὁ *Μάριος* τέως ὑποστράτηγος τοῦ Μετέλλου, κατώρθωσε νὰ ἐκλεχθῇ ὕπατος ἀντ' αὐτοῦ (108 π. X.). Ὁ Μάριος οὗτος, ἀγράμματος καὶ τραχὺς ἀνὴρ, ἐκ γονέων πενήτων ἐξ Ἀρπίου ἐλκων τὸ γένος, ἀνδρείος καὶ ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα διέπρεψε τὸ πρῶτον ὡς στρατιώτης ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Νομαντίας ὑπὸ τὸν Σκιπίωνα Αἰμιλιανόν, ὃν οὐ ἀνηγορεύθη χιλιάρχος· ἐκλεχθεὶς δ' ἔπειτα δῆμαρχος (119) καὶ μετὰ ταῦτα ἀντιστράτηγος ἤρχετο ἤδη νὰ διεκδικήσῃ ἀντὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν τὰ δίκαια τοῦ ἐξεγερθέντος ῥωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν δόξαν τοῦ Μετέλλου κατὰ τὸν Ἰουγουρθικὸν τοῦτον πόλεμον ἀναδειχθεὶς πρῶτον καὶ διαπρέψας ὡς ἔξοχος τῶ ὄντι ἀλλ' ἄξιστος στρατηγός. Ὁρμᾶ λοιπὸν κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα καὶ κατανικᾶ τοῦτον καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Βόχρον, βασιλέα τῆς Μαυριτανίας παρὰ τὴν Κίρταν. Ἀπειλήσας δὲ τὸν Βόχρον καὶ ἐνεργήσας παρ' αὐτῶν διὰ τοῦ ὃν ἑαυτὸν ταμίου *Λ. Κορνηλίου Σύλλα*, τὸν πείθει, ἵνα παραδώσῃ τὸν Ἰουγούρθαν (106 π. X.), ὃν καὶ ἐκόμισεν εἰς Ῥώμην, καὶ κοσμήσας τὸν θρίαμβόν του δι' αὐτοῦ τὸν ἔρριψε μετὰ ταῦτα εἰς ὕγρον ὑπόγειον, ἔνθα κατειρωνευόμενος τὴν τύχην του καὶ λέγων, ὅτι ἐτίθη ἐκεῖ διὰ νὰ κάμῃ λουτρόν, ἐτελεύτησε μετὰ ἔξ ἡμερῶν δοκιμασίαν ἐκ πείνης· ἡ δὲ Νομαδικὴ διενεμήθη μετὰ τοῦ Βόχρου καὶ τινων τοῦ Μασσανάσσα συγγενῶν.

Κίμβροι καὶ Τεύτορες (113—101 π. X.).

Ἰ) Ἄλλοι τινες τῆς Κιμβρικῆς χερσονήσου (Δανιμαρκίας) οἱ *Κίμβροι* ἢ *Κιμμέριοι* καὶ οἱ *Τεύτορες* κατοικοῦντες παρὰ τὴν Βαλ-

τικὴν θάλασσαν, Γερμανικῆς καταγωγῆς, περὶ τὰς τριάκοντα μυριάδας, ἄγριοι καὶ νομάδες, ὀπλισμένοι διὰ μακρῶν ξιφῶν καὶ βᾶκτρων κατελθόντες πρὸς ἐπιδιωξὶν κρείττονος καὶ θερμότερας χώρας καὶ προχωρήσαντες πρὸς Ν. ἐφάνησαν εἰς Νωρικόν (Βιέννην νῦν), χώραν φιλικῶς τοῖς Ῥωμαίοις διακειμένην. Οἱ Ῥωμαῖοι βλέποντες τὸν ἐκ τοῦ βορρᾶ ἐπαπειλοῦντα κίνδυνον ἐπεμψαν κατ' αὐτῶν ὑπατικὰ στρατεύματα, τὰ ὅποια ἠττήθησαν. Κατ' εὐτυχίαν ὁμως τῶν Ῥωμαίων οἱ ἄγριοι οὗτοι βάρβαροι δὲν προεχώρησαν ἀμέσως καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ τραπέντες πρὸς Δ. εἰσῆλθασαν νικῶντες εἰς Γαλατίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν Πυρηναιῶν· ὑπερβάντες δὲ ταῦτα εἰσῆλθασαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἣν καὶ ἐλεηλάτησαν· ἔπειτα δὲ ἐπέστρεψαν διὰ τῆς Γαλατίας, ἵνα εἰσβάλωσιν εἰς Ἰταλίαν. Ὁ Μάριος ἀναγορευθεὶς τὸ δεύτερον τότε ὑπάτος ἀπὸν μάλιστα καὶ ἐντὸς βραχείου χρόνου (ἐν ᾧ ἀπῆρτετο νὰ παρέλθωσιν ἔτη δέκα ἀπὸ τῆς πρώτης ὑπατείας) καὶ ἀνακληθεὶς ἀπὸ τῆς Νομαδικῆς τῷ 104 π. Χ. συνήντησε μετὰ προηγουμένης ἀναβολῆς καὶ δοκιμασίας τοὺς μὲν Τεύτονας καὶ τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ κυριώτατον τοῦ στρατοῦ Ἀμβρόνας ἐν ἔτει 102 π. Χ. παρὰ τὰ Σήξτια ὕδατα τῆς Προβηγκίας καὶ κατετρόπωσεν αὐτούς, τοὺς δὲ Κίμβρους τῷ 101 π. Χ. παρὰ τὸ *Μεδιόλανον*, φονεύσας καὶ ζωγρήσας περὶ τὰς 180,000 καὶ ὀνομασθεὶς οὕτω σωτὴρ τῆς πόλεως κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς πρώτης ἀναρρήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπατείαν.

Ταραχαὶ ἐν Ῥώμῃ (100—91 π. Χ.).

Ἦδη δύο κόμματα ἐν Ῥώμῃ ὑφίστανται, τὸ τῶν δημοκρατικῶν ὑπὸ τὸν Μάριον, τὸ ἕκτον ἀναγορευθέντα ὑπάτον (100 π. Χ.) καὶ τὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν ὑπὸ τὸν εὐγενῆ *Μέτελλον* καὶ τὸν νῦν ἀναθάλλοντα εὐπαίδευτον *Σύλλαν*, ὅστις τὸ πρῶτον ἀνεδείχθη ἐν τοῖς κατὰ Βόρχον, τὸν Μαυριτανίας δεσπότην, καὶ ὅστις καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου Ῥουφίνου ἐκείνου, ὅστις διὰ τὸν πλοῦτον, ἔχων ἐν τῇ τραπέζῃ πλοῦσια σκευὴ ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν τιμητῶν, ἀνῆκε καὶ οὗτος εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς· ὁ Μάριος συμμαχήσας μετὰ τοῦ *Λευκίου Ἀπουληίου Σατουρνίνου* δημάρχου καὶ τοῦ πραιτωρος *Γάτου Σερονίλλου Γλαύκου* διηρέθιζε τὸν δῆμον καὶ ἐγένετο αἰ-

τιος πολλῶν ἐν τῷ παρόντι ἐσωτερικῶν κομματικῶν ἐρίδων καὶ στάσεων. Διεβουκόλει λοιπὸν τὸν λαὸν πρὸ πάντων ὁ φίλος τοῦ Μαρίου δῆμαρχος Σατουρνίνος καὶ ὑπέβαλλε προτάσεις εἰς τὴν βουλὴν σχετικὰς πρὸς τὸν νόμον τοῦ Λικινίου καὶ τὰς τῶν Γράκχων, διὰ νὰ κατορθώη νὰ διαθέτῃ αὐτὸν κατὰ βούλησιν ἐναντίον τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν ἐξορίαν εἰς Ῥόδον τοῦ Μετέλλου ἀντιστάντος μόνου κατὰ τῶν προτάσεων τούτου. Ἄλλ' αἰρεθεὶς καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος δῆμαρχος ἀποθρασύνεται καὶ ζητεῖ νὰ ἐκλεχθῆ ὑπατος ἀντὶ τοῦ Μαρίου, τὸ ἔβδομον ὑποψηφίου, ὁ Γλαῦκος, φονεῦει δὲ τὸν ἀντίπαλον Γ. Μέμμιον (99). Ὁ Μάριος προσκληθεὶς τότε ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐπολιόρησεν αὐτὸν ἐν Καπιτωλίῳ καὶ οὐ μόνον αὐτὸν ἐφόνευσεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προεξάρχοντας τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Τότε δὲ ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας ὁ Μέτελλος, ὁ δὲ Μάριος ὑποσκελισθεὶς ὑπὸ τούτου ἤδη καὶ τοῦ Σύλλα περιηγήθη ἐπὶ τινα χρόνον τὴν Ἀσίαν, ἐν ᾧ ὁ Σύλλας ἐξελέχθη πραιτωρ καὶ εὐχαριστήσας τὸν λαὸν ἐν Ῥώμῃ (93) μετὰ ταῦτα ἐν Ἀσίᾳ διώκησε.

Συμμαχικὸς ἢ Ἰταλικὸς πόλεμος (τὰ Μαρσικὰ)

(91—88 π. Χ.).

Ἡ Γλυκὺ ὄνειρον ἦτο μέχρι τοῦ παρόντος ἡ ἰσοπολιτεία τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Εἰς τὰς ἐκάστοτε ἀξιώσεις ἐκώφευον οἱ ἰσχυρότεροι καὶ οἱ Γράκχοι ἀποπειραθέντες τοιοῦτό τι ἔλαβον λυπηρὸν τέλος. Μετὰ τούτους ὁ δῆμαρχος Μάρκος Λίβιος Δραῦσος ἀνήρ εὐφυής, πλούσιος καὶ δημαγωγός, ὑπὸ τὴν ἀγαθὴν τῆς λέξεως ἐνοιαν, ζητεῖ, πλὴν ἄλλων τὰ ὅποια ἐπέτυχεν (*), νὰ δοθῶσι καὶ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα πρὸς πάντας τοὺς Ἰταλιώτας καὶ διὰ τοῦτο ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἵτινες ἡμέραν τινα, ἐν ᾧ ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον τὸν ἐδολοφόνησαν (91). Διάφοροι λαοὶ Σαβελλικῆς καταγωγῆς ὑπὸ τοὺς Σαμνίτας καὶ Μαρσούς, οἵτινες ἦσαν οἱ κυριώτεροι τῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων συμμάχων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, (ἐξ οὗ καὶ ὁ πόλεμος καὶ Μαρσικὸς κέκληται), μῆνᾶς τινας μετὰ τὸν φόνον τοῦ Δρούσου ἐκήρυξαν ἰδίαν ὁμοσπονδίαν καὶ πρωτεύουσαν

(*) Ταῦτα δ' ἦσαν νέος τῶν δικαστηρίων ὀργανισμός, ἴδρυσις νέων ἀποικιῶν, αὐξήσεις τῆς Συγκλήτου ἐκ τῶν ἰππέων καὶ διανομὴ σίτου καὶ γαιῶν.

τὸ Κορφίνιον (*) καὶ ἀπεφάσισαν ἐνόπλιως νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἑλευθερίαν. Μάχαι σκληραὶ ἀπεδεκάτιζον τὸ κράτος τῆς Ῥώμης καὶ τὸ πᾶν θὰ κατεστρέφετο, φονευθέντων πολυαριθμῶν ἀνδρῶν τῆς Ἰταλίας καὶ πολλῶν στρατηγῶν, ἂν μὴ ἡ Ῥώμη ἔχουσα ὑπὲρ ἑαυτῆς τοὺς *Λατίους*, *Ἐτρούσκους* καὶ *Ὀμβρους*, ἀπένευε τὰ δικαιώματα τὰ πολιτικὰ εἰς τοὺς μὴ ἐξεγερθέντας τούτους λαοὺς καὶ εἰς τοὺς ὑποταγέντας. Οὕτω δὲ διεσπάσθη πᾶσα ἔνωσις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τοὺς μεγάλους αὐτῶν ἡγήτορας τὸν *Γάϊον Μάριον*, *Α. Ἰούλιον Καίσαρα*, *Μέτελλου*, *Γναίου Πομπήϊου Στράβωνα* πατέρα τοῦ περιφήμου Πομπηίου καὶ μάλιστα τὸν *Σύλλα*, ὅστις ἤδη ἐγένετο φίλτατος τῷ στρατῷ, ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξωσι πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν (88). Διὰ νὰ ματαιώσωσι δὲ πᾶν ἀποτέλεσμα τῶν ἀποκτησάντων τὰ δικαιώματα ἐλευθέρων πολιτῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις δὲν κατέλεξαν τούτους ἐν ταῖς ὑπαρχούσαις τότε 35 φυλαῖς, ἀλλὰ προσέθηκαν ἰδίας φυλάς ὀκτώ ἐκ τούτων, αἰτίνες χωρὶς καὶ τελευταῖαι ἐψήφίζον.

Πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος Σύλλα καὶ Μαρίου
(88—86 π. Χ.).

Μιθριδάτης ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου προέβη εἰς ἐχθρικὰς πράξεις κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ πρὸς καταπολέμησιν τούτου ἐξελέχθη ὑπατος ὁ *Σύλλας*. Ἄλλ' ὁ δήμαρχος *Μ. Σουλπίκιος Ροῦφος* προτείνει τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Σύλλα διὰ τοῦ Μαρίου καὶ κατορθοῖ νὰ διορισθῇ ὑπατος διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατὰ *Μιθριδάτου* ὁ δεδοκιμασμένος *Μάριος*. Ἀπεισταλμένοι ἀνήγγειλαν τοῦτο εἰς τὸν ἐν *Καμπανίᾳ* εὐρισκόμενον καὶ παρασκευαζόμενον Σύλλα, ὅστις ἐν τῇ ὀργῇ του τὴν μὲν διαταγὴν κατεκεράματισε καὶ παρήκουσε, παραλαβὼν δὲ τὸν στρατὸν ὤρμησε κατὰ τῆς Ῥώμης πρὸς ἐκδίκησιν, καὶ ἐπειδὴ οἱ περὶ τὸν Μάριον ἐξηρέθισαν τὴν ἀντίστασιν, ἐπῆλθε φοβερὰ αἱματοχυσία, μεθ' ἣν ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως ὁ Σύλλας.

Ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Σύλλα, ὁ μὲν *Σουλπίκιος* προδοθεὶς ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπηρετῶν φονεύεται, ὁ δὲ *Μάριος* κοὶ ἄλλοι δέκα προγραφέντες ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς. Ἐπιβιασθεὶς δ' ὁ Μά-

(*) Τὸ Κορφίνιον ἐπωνόμασαν Ἰταλίαν, ὤρισαν ἰδίαν σύγκλητον ἐκ 500 μελῶν διώρισαν δὲ δύο ὑπάτους καὶ 12 πραίτωρας.

ριος ὅπως ἀπέλθῃ εἰς Ἀφρικὴν, ἀνεχώρησε διὰ τὴν τρι-
κυμίαν εἰς τὰ ἐν *Μιρτούργαις* ἔλη, ἔνθα καὶ διενυκτέρευσε· τὴν δὲ
πρωίαν συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη καὶ Κίμβρος τις δῆμιος ἀπεστάλη,
ἵνα λάβῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Μάριος ἔχων, ὡς προείρηται,
ἀγρίαν τὴν φύσιν αἰφνης ἀντέστη κατ' αὐτοῦ καὶ διὰ φωνῆς ἐπι-
βαλλούσης τῷ εἶπε «Σὺ τολμᾶς, βάρβαρε, νὰ φονεύσῃς τὸν Μάριον!». *Τοσοῦτον* δὲ κατετρόμαξε τὸν δῆμιον ἐκ τούτου, ὥστε οὗτος ῥίψας
τὸ ξίφος ἐτράπη εἰς φυγὴν· ὁ ἄρχων διὰ τοῦτο ἐχάρισε τὴν ζωὴν
εἰς τὸν Μάριον καὶ ἐκεῖνος ἀποπλεύσας πρὸς νότον φθάνει εἰς *Σικελίαν*,
ὅποθεν κινδυνεύσας καὶ διὰ τῆς ἀπωλείας ἀνδρῶν πέντε ὑπὲρ
αὐτοῦ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς *Καρ-
χηδόνας*. Ὅτε δὲ ὁ ἑπαρχος ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἐκεῖθεν, ὁ δυστυχὴς πε-
ριπλανώμενος τοῦτο μόνον ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον «ὑπαγε
νὰ εἴπῃς τῷ κυρίῳ σου, ὅτι εἶδες τὸν Μάριον φυγᾶδα ἐπὶ τῶν ἐρεί-
πιῶν τῆς *Καρχηδόνας*».

Ὁ Σύλλας ἐν τούτῳ γενόμενος κύριος τῶν πραγμάτων ἀνέδειξεν
ὑπάτους τὸν *Γρ. Ὀκτάβιον* καὶ τὸν *Λεύκιον Κορνήλιον Κίνναν* καὶ
ἐστρατεύσατο κατὰ τοῦ *Μιθριδάτου*. Ἄλλ' ὁ Κίννας φίλος καὶ ὀποδὸς
τοῦ *Μαρίου* προσκαλεῖ τῷ 87 π.Χ. κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σύλλα τὸν
Μάριον, τὸ τέκνον τοῦτο τῆς τύχης, ὅστις τῆδε κάκεισε ἐν ἀπελπισίᾳ
ἐπλανᾶτο μετὰ τοῦ υἱοῦ του· καὶ ἀντέστη μὲν ὁ Ὀκτάβιος καὶ ἔφυγεν
ὁ Κίννας ἐκ τούτου, ἀλλὰ προσεταιρισθεὶς τὸν ἕνα τῶν τριῶν στρατῶν
ἐν *Καυτανίᾳ* ἐπανάκαμψε μετὰ τούτου καὶ ἀφικομένου τούτου καὶ
τοῦ *Μαρίου* κατελήφθη ἡ ἀρχὴ ὑπὸ τῆς ἀντιπάλου φατρίας, βοηθη-
σάντων καὶ τῶν στρατηγῶν *Κοῦντου Σερτωρίου* καὶ *Παπειρίου*
Κάρβωρος, οἱ δ' ὀπαδοὶ τοῦ Σύλλα ἐθανατώθησαν καὶ προεγρά-
φησαν καὶ νέα ὄργια καὶ καταστροφὰ ἐσωτερικὰ ἐπετελέσθησαν
ἤδη ἐν πέντε ἡμέραις καὶ ἴσαις νυξίν. Ὁ δὲ Μάριος παραδοθεὶς εἰς
τὸν πότον καὶ περιπεσὼν εἰς φρικῶδη ὄνειρα ἐκ τῆς τύφωσος τοῦ
συνειδότος, τηκόμενος δὲ καὶ ἐκ τῆς μελλούσης τοῦ Σύλλα ἐπα-
νόδου ἐτελεύτησε κακὸς κακῶς τὸν βίον μετὰ δέκα καὶ ἑπτὰ ἡμέρας
ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ταύτης ὑπατείας τῷ 86 π. Χ.

Πρῶτος Μιθριδατικὸς πόλεμος (88—84 π. Χ.)

Μιθριδάτης ὁ στί', ὁ Εὐπάτωρ καὶ Μέγας καλούμενος, βασιλεὺς τοῦ

Πόντου τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τῶν Περσῶν καταγόμενος ἐκ πατρός, ἐκ δὲ μητρὸς ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν, εἶχε καταστήσει τὸ περισσῶθεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μικρὸν τοῦτο κράτος καὶ εἰς αὐτὸν περιελθὼν ἔδραν πλούτου καὶ δράσεως ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ὑπερτερῶν τοὺς προγόνους αὐτοῦ κατὰ τε τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐκτείνας τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ εἶχε κατακτήσει καὶ ἐκ τῶν πέριξ μερῶν τὴν Καππαδοκίαν, τὴν Παφλαγονίαν, τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν· καὶ πᾶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν δ' ἔταξεν ὑφ' ἑαυτὸν κατανικήσας τοὺς ἐπεμβαίνοντας Ῥωμαίους. Βλέπων δὲ τὸ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ κατὰ τῶν Ῥωμαίων μῖσος διέταξεν ἐν ὠρισμένη ἡμέρᾳ νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῶν, ἐξ ὧν καὶ κατέσφαξαν περὶ τὰς ὀγδοήκοντα χιλιάδας (88). Μετὰ τοῦτο προσβάλλει τὴν Ῥόδον καὶ κυριεύει τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἐκπέμπει τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ στόλον καὶ στρατὸν ἀποστέλλει ὑπὸ τὸν Ἀρχέλαον ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν. Οἱ Ῥωμαῖοι περιπλέκονται ἐν τούτῳ εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον διορίσαντες κατὰ τούτου στρατηγὸν τὸν Σύλλαν καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Μάριον, ἐν ᾧ ὁ Ἀρχέλαος ἐλθὼν εἰς τὴν Ἀττικὴν τῷ 87 π. Χ. πείθει τοὺς Ἀθηναίους διὰ τινος Ἀριστῶνος ἢ Ἀθηνίωνος (σοφιστοῦ) νὰ κηρύξωσι καὶ οὗτοι τὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεμον. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξορμαῖ ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν διὰ νὰ ἐνοθῆ μετὰ τῶν Πελοποννησιακῶν στρατευμάτων. Ἀλλὰ ἐπιτεθέντος ἐκεῖ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου ἐκ Μακεδονίας ἀποσταλέντος Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Ἀττικὴν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Σύλλας κατατροπώσας τὸν Μάριον ἀφίκετο εἰς Ἑλλάδα. Διακρίνας δὲ ὁ Ῥωμαῖος στρατηλάτης ἅμα τῇ ἀφίξει του τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀποσπάσας τοὺς Πελοποννησίους καὶ Θηβαίους ἐπέτεθη κατὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ' οὗ συνέλεξε χρήματα ἐξ Ὀλυμπίας καὶ Δελφῶν καὶ παρὰ τῶν Ἀμφικτυόνων διὰ τοῦ Λουκούλλου. Ὁ Ἀθηναίων ἐκλείσθη ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως, ἀφ' οὗ ἐνέπρησε τὸ ὄψειτον, ὁ δὲ Ἀρχέλαος ὠχυρώθη ἐν Πειραιεῖ. Ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ μηνῶν πολιορκίαν κατακόψας ὁ Σύλλας τὰς δενδροφυτείας τοῦ ἐλαιῶνος, δι' ὧν κατεσκεύασε πολιορκητικὰς μηχανάς, ἀνήλθεν εἰς τὰ τείχη καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ διέταξε σφαγὴν κατὰ τῶν τεταλαιπωρημένων ὑπὸ τῆς πείνης καὶ δίψης Ἀθηναίων (86)· ὅτε δὲ τὸ αἷμα ἔρρεε κρουνηδὸν

πρὸς τὸν Κεραμεικόν, τότε ἐκέλευσε μετὰ πολλὰς ματαίας παρακλήσεις τὴν κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας ἐπειπὼν, *οὗτοι χαρίζει τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἀπολειπομένους χάριν τῶν τεθνεώτων παλιῶν προγόνων!* Ἐντεῦθεν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνει καὶ τὸν Πειραιᾶ, οὐ τὰ πλεῖστα μέρη κατέκαυσε καὶ κατέστρεψεν ἢ ἀχαλίνωτος ὁρμῇ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐπορεύθη κατὰ τοῦ ἀπελθόντος ἀίσχρως Ἀρχελάου πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Κατανικήσας δὲ τοὺς πολυαριθμούς στρατοὺς τούτου παρὰ τὴν *Χαιρώνεια* (86), ὧν τὰ λείψανα διεσώθησαν εἰς *Χαλκίδα*, συνεκρότησε καὶ δευτέραν μάχην παρὰ τὸν *Ὀρχομενὸν* (85 π. Χ.) καὶ καταστρέψας τὸν ἐχθρὸν τέλειον, ἐστερέωσε τὴν δυναστείαν τῶν Ῥωμαίων μάλιστα διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀξίας ἐν Ἑλλάδι. Ὁ δὲ Μιθριδάτης ἠττηθεὶς καὶ αὐτὸς ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τοῦ *Γ. Φλαβίου Φιμβρίου* καὶ συνθηκολογήσας ἐν *Δαρδάνῳ* μετὰ τοῦ ἐκεῖ διαπεραιωθέντος Σύλλα ἀποδίδωσι τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ ἀποτίει ἀποζημιῶσιν τοῦ πολέμου 2,000 τάλαντα καὶ 70 ναῦς (84 π. Χ.).

Μετὰ τοῦτο ὁ Σύλλας ἀπαλλαγείς καὶ τοῦ Φιμβρίου, ὅστις νηυτοκτόνησε καὶ ἐπιβαλὼν δισμύρια τάλαντα πρόστιμον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Μ. Ἀσίας ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην πάμπλουτος καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἀφωσιωμένων στρατιωτῶν ὁ δὲ Κίννας τολμήσας νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ καὶ ἐτοιμαζόμενος νὰ ἀποβῇ εἰς Ἰλλυρίαν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν (84) παραπονουμένων διὰ τὴν πενίαν αὐτῶν ἀπέναντι τῶν πλουσίων λαφύρων, ἅπερ ἐκόμιζον οἱ τοῦ Σύλλα. Νικήσας δ' εὐχερῶς οὕτω καὶ τὸν *Γέον Μάριον*, ὃν ἠνάγκασε νὰ κλεισθῇ ἐν *Πραιέστη* καὶ νὰ αυτοκτονήσῃ καὶ βοηθούμενος ὑπὸ πολλῶν φίλων, ἐν οἷς καὶ ὁ Γν. Πομπήιος, ὁ μετέπειτα ἐπονομασθεὶς Μέγας, ἐγένετο κύριος τῆς Ῥώμης (82), ἐφόνευσεν 6000 ἐκ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος στρατοῦ τῶν Σαμιτῶν, αἵτινες εἶχον ὁρμήσει κατὰ τῆς Ῥώμης, καὶ 12 χιλ. Πρανεστίνων καὶ προέβη εἰς τὰς τρομερὰς αὐτοῦ προγραφὰς, κατὰδικάσας εἰς θάνατον πολλὰς μυριάδας ἐκ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ καὶ ἐμπνεύσας τὸν τρόπον εἰς τὴν χώραν. Ἀναγορεύσας δ' ἑαυτὸν δικτάτορα ἐπ' ἄοριστον (81 π. Χ.) καὶ εὐτυγῆ καὶ κυβερνήσας μὲ νόμους ἰδικούς του ἐπὶ τὸ ἀριστοκρατικώτερον ἐπὶ τινα χρόνον, παρητήσατο μετὰ δύο ἔτη τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τινα ἔπαυλιν αὐτοῦ ἐν Κύμῃ. Ἐκεῖ δὲ τηκόμενος ὑπὸ τῆς τύψεως τοῦ συνειδῶτος διὰ τὰς ἀνοσίους προγραφ-

φας και την εμφύλιον αιματοχυσίαν απέθανε τῷ 78 π. Χ. ἀπὸ ἀθλίαν νόσον, τὴν *φθειρίασιν*.

Δεύτερος Μιθριδατικός πόλεμος (83—81 π. Χ.)

Ὁ Μιθριδάτης παρὰ τὰς πρὸς τὸν Σύλλα συνθήκας παρημέλησε νὰ ἄρῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς Καππαδοκίας, ἐν ᾧ ὤφειλε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπάσας τὰς ὑφ' αὐτοῦ κατακτηθείσας πόλεις νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας· διὰ τοῦτο δὲ *Μουρήνας*, ὁ ἀντιστράτηγος ἐν Ἀσίᾳ διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ὄρμηξ κατ' αὐτοῦ και εἰσβάλλει λεηλατῶν εἰς τὸν Πόντον και τὴν Καππαδοκίαν· ἠττηθεὶς δ' ὁμοως ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου παρὰ τὸν Ἄλυν ἠναγκάσθη νὰ κενώσῃ τὴν Καππαδοκίαν. Ἄλλ' ὁ Μιθριδάτης ἀπειληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σύλλα κατέθηκε και πάλιν τὰ ὄπλα.

Τὰ περὶ Λέπιδου (78—77).

Και μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα τὰ κόμματα ὑφίστανται ἐν Ῥώμῃ. Διάδοχος τοῦ Σύλλα και προστάτης τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος ἐγένετο ὁ ἀναδειχθεὶς ἐν τοῖς προηγουμένοις πολέμοις *Πομπήιος* ἀρχηγὸς δὲ τῶν λειψάνων τοῦ Μαρίου ἀνεδείχθη ὁ *Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος*· οὗτος ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς ἐντὸς τῶν Ἄλπειων Γαλατίας και προσεταιρισθεὶς τοὺς ἐταίρους *Μαριανούς*, τοὺς ὑπὸ τὸν *Περπένην*, ὃν ἔταξεν ὡς ὑποστράτηγον, ζητεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Μάριον και προχωρήσῃ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἄλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ *Κ. Λουτατίου Κατούλου* και τοῦ *Πομπηίου* και ἀσθενήσας ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺ εἰς *Σαρδηνίαν* (77 π. Χ.).

Σερτώριος πόλεμος (80—72 π. Χ.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεπίδου ὁ *Περπένης* διαδεχθεὶς τοῦτον διαπεραιοῦται εἰς Ἰσπανίαν, ἐνθα συνηνώθη μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ *Μαριανῶν*, τῶν ὑπὸ τὸν *Κικελόν* ἀρχηγὸν και ἑπαρχον *Κ. Σερτώριον* εὐρισκομένων· ὁ *Σερτώριος* ἦν *Κικελόν* στρατηγὸς και βοηθούμενος και ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ἐν Ἰβηρίᾳ φυλῶν εἶχε κατατροπώσει τὸν κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθέντα ὑπὸ τοῦ Σύλλα *Μέτελλο* και αὐτὸν τὸν *Πομπήιον* (77). Ἄλλ' ὁ *Περπένης* φθονῶν τὸν *Σερτώριον*, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξ ἀνάγκης ἠνώθη και ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς του, και ἐπιθυμῶν

νά δρέψη ἰδίας πολεμικὰς δάφνας, ἐδολοφόνησεν αὐτὸν τῷ 72 π. Χ. τερματίσας οὕτω καὶ τὸν Ἰθηρικὸν τοῦτον πόλεμον, διότι ὁ Πομπήϊος ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς δολοφονίας τοῦ περιφήμου Σερτωρίου ὤρμησε κατ' αὐτοῦ ταχέως, (ποθῶν καὶ ἐκεῖνος νὰ ἐπισκιάσῃ τὸν Μέτελλον) καὶ νικήσας, τοῦ μὲν δολοφόνου Περπέννα τὴν κεφαλὴν ἀπέκοψε, τοὺς δὲ ὑπολειπομένους Μαριανούς διεσκόρπισε καὶ κατέβαλεν, ἐπανακάμψας οὕτως ἐνδοξος εἰς Ῥώμην διὰ ξηρᾶς, τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀκολουθήσας, ἣν εἶχε δεῖξει ὁ Ἀννίβας διὰ τῶν Πυρρηναίων, ἐν ᾧ ὁ Μέτελλος ἐπανῆλθε διὰ θαλάσσης.

Δουλικὸς πόλεμος (73—71 π. Χ.).

Ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ θεάτρῳ οὐδαμῶς ἠρέσκοντο οὐδ' ἐν τῇ ὑποκρίσει εἰς αἰμοβόρους πράξεις καὶ μέχρι τοῦτου ἐφθάνον λεπτότητος καὶ εὐγενείας, ὥστε καὶ ἐν τῇ σκηνῇ πάντοτε νὰ ἀγγέλλεται, ὅτι ἐτελέσθη φόνος τις ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τραγωδίας, χωρὶς νὰ τελῆται πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν θεατῶν, οἱ Ῥωμαῖοι τοῦμπαλιν ἠρέσκοντο εἰς ἄκρον εἰς θηριομαχίας καὶ μονομαχίας δούλων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς θηρία ἐπὶ τούτῳ δ' ἔτρεφον καὶ ἐγύμναζον πολλοὺς καὶ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν δούλων, ἵνα ἀπολαύσωσιν ἀταράχως τὸ θέαμα καὶ ἴδωσι τούτους νὰ ἀλληλοσφάζωνται ἢ νὰ κατακερματίζωνται ὑπὸ τῶν θηρίων. Ἐν τῶν τοιούτων σπουδαίων γυμνασίων ἦτο καὶ ἐν Καπύῃ, ἐνθα ἐγένετο συνωμοσία τῶν τρεφομένων ὑπὸ τοῦ πριαμένου Λέντλου Βατιάτου διακοσίων, οἵτινες ἐβουλεύσαντο δι' ἀδικίαν αὐτοῦ νὰ φύγωσι, ἐξ ὧν καὶ ἀπέδρασαν 78 ἐν ἔτει 73 π. Χ. Μετὰ τὴν φυγὴν ἠύξησεν ἐπαισθητῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων περὶ τὰς 70,000 καὶ ὑπὸ τρεῖς ἀρχηγούς, οὓς ἐξελέξαντο καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸν τοιοῦτον Θρακα Σπάρτακον ἐνέπνευσαν τὸν τρόπον εἰς τοὺς κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθέντας Ῥωμαίους, ἔντε τῇ κάτω καὶ τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ. Ἐκλεχθεὶς δ' ὁμῶς στρατηγὸς ὁ Μ. Λικίνιος Κράσσος ἐνίκησεν αὐτοὺς παρὰ τὸν ποταμὸν Σίλλαρον τῆς Λευκανίας καὶ ἀπέδεκάτισεν ὀλοτελῶς περὶ τὸ 71 π. Χ. φονευθέντος καὶ τοῦ Σπάρτακου μετὰ μανιώδη ἀντίστασιν. Τοὺς δὲ ὀλίγους ὑπολειφθέντας συναντήσας περὶ τὰς Ἀλπεῖς ὁ ἀνακληθεὶς ἐξ Ἰθηρίας Πομπήϊος κατέστρεψεν ὀλοτελῶς καὶ διὰ τὴν συνήθη ταύτην αὐτῷ βοήθειαν τῆς τύχης ἐκαυχᾶτο λέγων, ὅτι αὐτὸς πρόρριζον τὸ κακὸν ἀπέκοψε καὶ θρίαμβον μέγαν ἐπὶ τούτῳ ἐτέλεσεν.

Πειρατικός πόλεμος (78—67 π. Χ.).

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἤτιςδὴποτε χώρα ὑπετάσσετο ὑπὸ τοῦς Ῥωμαίους μονοноῦ κατεστρέφετο. Πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων καταθλιβόμενοι καὶ μὴ ὑπομένοντες ἐτρέποντο εἰς τὸν τότε ἀναφανέντα τὸ πρῶτον πειρατικὸν βίον. Ἐνούμενοι δὲ μετὰ δούλων καὶ ἄλλων ηὔξησαν τὴν πειρατείαν ληϊζόμενοι τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου ἀπὸ ὀρμητηρίου μάλιστα τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κιλικίας. Ἀναφέρεται δ' ὅτι περὶ τὰς 400 πόλεις εἶχον οἱ πειραταὶ φόρου ὑποτελεῖς καὶ καταρτίσαντες ἱκανὸν στόλον ἐξ ὑπερχιλίων πλοίων, ὡς λέγεται, ἤρχοντο μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως. Οἱ Ῥωμαῖοι ἤδη ἔνωρὶς τῷ 103 ἐπεμψαν κατ' αὐτῶν ἀνωφελῶς τὸν ἀνθύπατον (*) Μάρκον Ἀντώνιον. Τῷ δὲ 78—75 ἐπολέμησεν αὐτοὺς ἕτερος ἀνθύπατος ὁ Πόπλιος Σερούλιος Οὐατίας· τῷ δὲ 74 ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου Ἀντώνιος· τῷ δὲ 68 ἐξεπέμφθη κατ' αὐτῶν εἰς Κρήτην ὁ Κόιντος Καικίλιος Μέτελλος. Ἀλλὰ τέλος διωρίσθη τῷ 67 π. Χ. αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ἐναντίον αὐτῶν ὁ Πομπηῖος (προτείναντος τοῦ δημάρχου *Aulus Gabinius*, ἵνα ἀνατεθῆ ἡ ἀρχιστρατηγία εἰς ἕνα ὑπατικόν, ἀνθισταμένων τῶν ἀριστοκρατικῶν), ὅστις ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος πλεύσας εἰς Μεσόγειον, Κρήτην καὶ Κιλικίαν κατῶρθωσεν νὰ τοὺς ὑποτάξῃ ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ 500 ναῦς, 120,000 πεζῶν καὶ 5,000 ἵππῶν. Καὶ πολλὰ μὲν καὶ διὰ τῆς βίας οὗτος κατῶρθωσεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ πολιτικοῦ τρόπου οὐκ ὀλίγον ἐπέτυχε, διότι διὰ τῶν συλληφθέντων πόλεις ἀφώκισεν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Κιλικίᾳ καὶ μάλιστα πολλοὺς εἰς τὴν πόλιν *Σόλους* κατῶκισε (ἐπικληθεῖσαν Πομπηίουπολιν) καὶ αὐτοὺς μετέβαλεν εἰς χρηστοὺς πολίτας ἀνθρωπιστικῶς ἐργασθεῖς καὶ μεγάληνσχῶν ἐπὶ τούτοις δόξαν (**).

Τρίτος Μιθριδατικός πόλεμος (74—64 π. Χ.).

Ὁ Μιθριδάτης ἰδὼν ὅτι τὰ Ῥωμαϊκὰ πράγματα ἦσαν τεταραγμένα ἐξ αἰτίας τῶν διαφορῶν πολέμων ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτῆσθαι

(*) Ἀνθύπατοι ἀγορεύοντο οἱ γενόμενοι πρότερον ὑπατοί.

(**) Τότε καὶ ὁ Μέτελλος κατέστησε τὴν Κρήτην Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ ἐνωμάσθη Κρητικὸς (67)..

ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἄρχῃ ἐντὸς τῶν παλαιῶν ὀρίων τοῦ κράτους τοῦ καὶ ἀφ' οὗ πληρώσῃ 6,000 ταλάντων ἀποζημιώσιν τοῦ πολέμου. Προβὰς δὲ νικητῆς μέχρι τοῦ Φάσιος κατέστησε τὴν Συρίαν καὶ Φοινικὴν ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν (64). Ἐντεῦθεν εἰσέβαλεν εἰς Παλαιστίνην (63) ἕνεκα τῶν ἐρίδων τῶν ἀδελφῶν Ἀριστοβούλου τοῦ Β' καὶ Ὑρκανοῦ τοῦ Β'. καὶ προσοικειωθείς τὸν υἱὸν τοῦ Μιθριδάτου Φαρνάκην ἠνάγκασε τὸν Μιθριδάτην ἐν τινι φρουρίῳ, ἐν Παντικαπαίῳ, νὰ καταστρέψῃ τὸν βίον δι' αὐτοκτονίας (63) πολιορκούμενος διὰ στάσιν, ἣν ἐξήγειρεν ὁ Φαρνάκης κατ' αὐτοῦ (ἐν ᾧ ὁ Πομπήσιος ἐκυρίευε τὴν Παλαιστίνην) καὶ φοβηθεὶς μὴ γένηται αἰχμάλωτος. *) Οὕτω δὲ ἔλαβεν ὁ Φαρνάκης τὸ βασιλεῖον τοῦ Βοσπόρου, ὁ δὲ Πόντος καὶ ἡ Βιθυνία ἐγένοντο Ῥωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἡ Παλαιστίνη φόρου ὑποτελῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπανελθὼν δὲ ὁ Πομπήσιος διὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην ἐτέλεσε λαμπρότατον ἐπὶ διήμερον θρίαμβον.

Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα (65—62 π. X).

Τὸ παράδειγμα τῆς ἐπὶ ζωῆς δικτατωρίας τοῦ Σύλλα, ὅπερ ἐγέννησεν εἰς πολλὰς ἐν Ῥώμῃ ψυχὰς τὴν ἄκραν φιλοδοξίαν καὶ ἡ ἀσωτεία καὶ τρυφή ἐπήνεγκαν τὴν φοβερὰν ταύτην ἐσωτερικὴν συνωμοσίαν ἀπέναντι τόσων θριάμβων ἐξωτερικῶν ὑπὲρ τιμῆς καὶ πατρίδος. Ὁ Λ. Σέργιος Κατιλίνας νέος ἐξ εὐγενοῦς οἴκου, ἀλλὰ κακίστων ἠθῶν καὶ αἰμοβόρου καρδίας, ἀσωτεύσας πᾶσαν τὴν περιουσίαν καὶ φονεύσας τὸν ἴδιον ἀδελφόν—συμπεριληφθέντα τῇ παρακλήσει του, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τιμωρίας, ἐν ταῖς προγραφαῖς τοῦ Σύλλα—ἐζήτησε τὴν ὑπατείαν τῷ 65 π. X. Ἐπειδὴ δ' ἀπέτυχεν, ἐνωθεὶς μετ' ἄλλων ἀνασεισυρμένων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ πεπωρωμένων τὴν καρδίαν νέων καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοῦ Μαλλίου, Κεθήγου, Λέντλου καὶ Κασίου ἀποφασίζει νὰ ἐπαναστατήσῃ ἐν ῥητῇ ἡμέρᾳ τὴν Ἰτα-

*) Ὁ δραστήριος καὶ ἄοκνος Μιθριδάτης ἦτο τὸ μόνον πρόσκομμα τῶν Ῥωμαίων μέχρι τοῦδε ἐν Ἀσίᾳ· λέγεται δ' ὅτι 22 διαλέκτους ὠμίλει οὗτος, δι' ὧν διελέγετο μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν λαούς. Νῦν δὲ κατεστράφη διὰ προδοσίας· οὗτος περικυκλωθεὶς ὑπ' ἐχθρῶν ἐλάμβανε φάρμακον, ἵνα προλάβῃ τυχὸν δηλητηριάσιν ὑπὸ τούτων· διὰ τοῦτο δὲ ἤδη ἀπελίπας καὶ λαβὼν φάρμακον, ἐν' ἀποθάνῃ, δὲν ἀπέθνησκεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἠτοκτόνησε διὰ ζήλους.

λίαν, νὰ πυρπολήσῃ τὴν πόλιν καὶ ἐν τῇ γενικῇ στάσει καὶ ταραχῇ ἐπιπέσῶν αὐτὸς μετὰ τῶν ὀπαδῶν νὰ φονεύσῃ τὰς καθεστηκυίας ἀρχάς, νὰ καταργήσῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ στήσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἀνομίας καὶ διαρπαγῆς ὑπὸ τὸ ἑαυτοῦ κράτος. Τῷ 63 ἔτει π. Χ. ὁ Κατιλίνας εἶχεν ἀποτύχει καὶ πάλιν τοῦ ὑπατικοῦ ἀξιώματος ἐκλεχθέντων ἀντ' αὐτοῦ ὑπάτων τοῦ *M. Τυλλίου Κικέρωνος* καὶ τοῦ *Γαίου Ἀρτουρίου*. Τυφλώτων δ' ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν καὶ ἔκκαεις καὶ ὑπὸ τῆς ἀποτυχίας ταύτης τίθησι εἰς ἐνέργειαν τὸ μυστὸν αὐτοῦ σχέδιον, ὅπερ δὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ ἐκτελέσῃ μέχρι τοῦδε, ἐκπέμψας τὸν *Μάλλιον* εἰς Ἐτρουρίαν πρὸς παρασκευὴν στρατοῦ, αὐτὸς δὲ μείνας ἐν Ἰταλίᾳ, ἵνα τακτικῶς διεξαγάγῃ τὰ τεκταινόμενα. Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν τῶν Ῥωμαίων ὁ Κικέρων κατορθοῖ διὰ τινος *Φουλβίας* ἐρωμένης τινὸς τῶν συνωμοτῶν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ πάντα καὶ συγκαλέσας τὴν βουλὴν κεραυνοβολεῖ διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐτοῦ τεσσάρων λόγων τὸν Κατιλίαν — μάτην πειραθέντα ἀσυστόλως νὰ δικαιολογηθῇ—τακτοποιεῖ πάσας τὰς δυνάμεις τῆς Ῥώμης καὶ σώζει τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν κακοποιῶν. Ἀνακαλυφθεῖσας οὕτω τῆς συνωμοσίας, ὁ μὲν Κατιλίνας προλαμβάνει νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἐτρουρίαν, οἱ δὲ διασημότεροι τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ συλληφθέντες καὶ φυλακισθέντες ἐθανατώθησαν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος· καταδικωθέντες δὲ καὶ οἱ ἐν Ἐτρουρίᾳ Κατιλίνας καὶ Μάλλιος, (ὅστις εἶχε συλλέξει περὶ ἑαυτὸν διαμυρίους ὀπαδοὺς), ἐφονεύθησαν (62 π. Χ.), ἀπαισίως καὶ μετ' ἀπελπισμοῦ μαχόμενοι παρὰ τὰ στενὰ τῆς Πιστωρίας. Ἐκτοτε ὁ Κικέρων, ὅστις ἀνῆλθε μόνος τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, ἐφ' ᾧ καὶ «*novus homo*» (νέος ἀνὴρ) ἐκαλεῖτο, δικαίως καὶ «*pater patriae*» (πατὴρ τῆς πατρίδος) ἤκουεν ἐφεξῆς, ἐγκραυχόμενος πανταχοῦ τῶν ῥητορικῶν αὐτοῦ λόγων διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ταύτην ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας, τὴν κατ' αὐτῆς ἐνέργειαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς Ῥώμης*).

*) Ὁ Κικέρων γεννηθεὶς ἐν Ἀρπίνῳ τῷ 106 π. Χ. τάσσεται μεταξὺ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ γραμματείᾳ· συνέγραψε δὲ οὐ μόνον ῥητορικοὺς λόγους, δι' οὓς ὅμως πρὸ τινος λίαν ὑπερετιμήθη, ἐν ᾧ ἀπέχει τῆς τοῦ Δημοσθένους δεινότητος καὶ τῆς ἀθρόας ἐπισωρεύσεως τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικά ἔργα, ἐν οἷς τοῖς Ἑλλήσιν ἠκολούθησεν.

Ἐμφάνισις τοῦ Γαίου Ἰουλίου Καίσαρος.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐποχῆ τὸ πρῶτον πρόσωπον, ὅπερ ἀναφαίνεται, τῶν προτέρων ἰσχυρῶν διάδοχον, εἶνε ὁ Γ. Ἰούλιος Καίσαρ· οὗτος εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐν Ῥώμῃ ἐν ἔτει 100 π. Χ. τῇ 12 Ἰουλίου μηνός (πρὸ τῆς γεννήσεώς του Κοϊντιλίου (Quintilis=πέμπτου) ὀνομαζομένου), ἐκ πατρὸς ὁμωνύμου αὐτῶ καὶ μητρὸς Αὐρηλίας καὶ ἔσχε διδάσκαλον τὸν Μ. Ἄντ. Γνίφωνα. Κατήγετο δὲ ἡ γενεὰ αὐτοῦ (gens Iulia) ἀπὸ τοῦ Ἰούλου, υἱοῦ τοῦ Αἰνείου· ἦτο δὲ ἐξ ἀγχιστείας συγγενῆς (ἀνεψιός) τοῦ Μαρίου, τοῦθ' ὅπερ πολὺ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου του· καὶ δὴ 14 ἐτῶν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Μαρίου ἐξελέχθη φλαμέντης τοῦ Διός (flamen Dialis)· τῷ 83 π. Χ. ἐτῶν ἑπτακαίδεκα γενόμενος ἠγάγετο γυναῖκα τὴν Κορηλίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ ἑθροῦ τοῦ Σύλλα Κίνα, ἣν ἀρνηθεὶς νὰ διαζευχθῆ, κατεδιώχθη φανατικῶς καὶ προεγράφη ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ Σύλλα, ἐσώθη δὲ τῇ μεσιτείᾳ τῶν Ἐστιάδων παρθένων, εἰ καὶ ὁ Σύλλας ἐνείδεν ἐν τῷ παιδί τούτῳ πολλοὺς Μαρίους, κατὰ Πλούταρχον. Νεώτατος δ' εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἐστράτευσεν ὑπὸ τὸν ἀντιπραίτωρα Θέρμον κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μυτιλήνης καὶ ἐστεφανώθη πολιτικῶ στεφάνῳ (civica corona).

Ἐκεῖθεν βλέπομεν αὐτὸν ὑπηρετοῦντα ὑπὸ τὸν στόλον Σερβιλίου τοῦ Ἰσαυρικοῦ, πολεμοῦντος τοὺς πειρατὰς ἐν Κιλικίᾳ, μέχρι τοῦ ἔτους 78 π. Χ., ὅτε τῷ ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ Σύλλα. Τοῦτο μαθὼν ἐν σπουδῇ ἔπλευσεν εἰς Ῥώμην, θέλων νὰ παρασκευάσῃ ἑαυτῷ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα. Ἐφ' ᾧ κατηγορεῖ τὸν Γν. Δολαβέλλαν ἐπὶ κακῶσει ἐπαρχίας, δεικνυταὶ δ' ἄγαν θεραπευτικὸς καὶ φιλόφρων παρὰ τὴν ἡλικίαν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς λέγει ὁ Χαιρωνεὺς Πλούταρχος. Σκοπῶν δὲ νὰ τελειοποιηθῆ εἰς τὴν ρητορικὴν ἀπῆλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 76 ἔτους εἰς Ῥόδον, ὅπου πρὶν φθάσῃ ἐπλήρωσε λύτρα πεντήκοντα τάλαντα εἰς πειρατὰς, ὑφ' ὧν συνελήφθη.

Τελειοποιηθεὶς δ' αὐτόθι ἐπὶ ἔτος παρὰ τῷ Μόλωνι ἐπανέρχεται οἶκοι, ὅπου κατὰ σειρὰν διῆλθε τὰ πλεῖστα ἀξιώματα τῆς πατρίδος αὐτοῦ γενόμενος ταμίας (quaestor) (67) ἀγορανόμος (aedilis) (65), ἀρχιερεὺς (pontifex maximus) (63), πραιτωρ (praetor) (62).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαφορῶν τούτων ἀξιωματῶν ἐκολά-
 κευσε τὸ πλῆθος δούς ὡς ἀγορανόμος διάφορα θεάματα εἰς τὸν
 λαὸν ἐν Καπιτωλίῳ καὶ χρήματα, ἐψήφισεν ὡς πραιτωρ κατὰ
 τῆς θανατικῆς ποινῆς τοῦ ἀνακαλυφθέντος συνωμοτοῦ Κατιλίνα καὶ
 τῶν πρωταιτίων καὶ περιεποιήθη τοὺς παλαιούς στρατιώτας (vete-
 ranos milites). Διοικῆσας ὁ Καῖσαρ μετὰ ταῦτα τὴν πέραν Ἰσπα-
 νίαν ὡς ἀντιπραιτωρ (61 π. Χ.) καὶ ὑποτάξας λαοὺς τινὰς τοῦ
 Ἀτλαντικοῦ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανέρχεται εἰς αὐτήν, ἔνθα ἐκδούς
 τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἰουλίαν σύζυγον πρὸς τὸν ἰσχυρὸν Πομπηίου, ἐκ-
 λέγεται ὕπατος τῷ 59 π. Χ. καὶ κατορθοῖ νὰ ἐκλεχθῆ δῆμαρχος ὁ
 Κλωδίος ἀντι τοῦ Κικέρωνος, οὐ ἐφοβεῖτο τὴν ῥητορικὴν δεινότητα.

Πρώτη τριανδρία (60 π. Χ.). Ἐξορία Κικέρωνος (58 π. Χ)

Ὁ Καῖσαρ φύσει φιλόδοξος, δαπανήσας τὴν οὐσίαν ἐνωρίς, ἔχων
 δὲ καὶ πολλὰ χρεὴ χάριν τῆς φιλοδοξίας του, ἀνελθὼν κατὰ μικρὸν
 πάντα τὰ ἀξιώματα τῆς πατρίδος αὐτοῦ, συνεκρότησεν ἤδη μετὰ δύο
 ἐτέρων ἀνδρῶν μυστικὸν πολιτικὸν δεσμόν, τὴν καλουμένην *πρώτην*
τριανδρίαν (triumviratum) καὶ διένειμεν, εὐκαιρίας οὔσης, τὴν διοί-
 κησιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους μετὰ τοῦ Πομπηίου καὶ Κράσσου.
 Μετὰ τοῦτο ὁ Καῖσαρ ὕπατος γενόμενος κατώρθωσε νὰ χορηγήσῃ,
 παρὰ τὴν θέλησιν τῆς γερουσίας, διὰ νόμου κληρουχικοῦ δημοσίους
 ἀγροὺς εἰς διςμυριοὺς πολίτας καὶ νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ διαπραχθέντα
 ὑπὸ τοῦ Πομπηίου ἐν Ἀσίᾳ. Δηξάσης δὲ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ, τῷ
 παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡ διοίκησις τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς ἐντὸς τῶν
 Ἄλπεων Γαλατίας ἐπὶ πενταετίαν, ὅποτε καὶ ἡ σύγκλητος φιλοτι-
 μηθεῖσα προσέθηκεν αὐθόρμητος καὶ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκτὸς τῶν Ἄλ-
 πεων Γαλατίας.

Ἐν τούτῳ ὁ Κικέρων ἐπειδὴ ἐγένετο ἐπίφοβος εἰς τὴν τριανδρίαν
 διὰ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεινότητος ἐξωρίσθη (58 π. Χ.) ἐπὶ τῷ
 λόγῳ, ὅτι ἐφόνευσε τοὺς περὶ τὸν Κατιλίαν ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ
 δήμου. Ἀλλὰ μετὰ δεκαεξὲ μῆνας, ἐν ᾧ εἶχε μεταβῆ εἰς Θεσσαλονί-
 κην, ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Πομπηίου.

Ὁ Καῖσαρ ἐν Γαλατίᾳ νικᾷ (58—51).

Ὁ Καῖσαρ ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας διεξάγει ἐπι-
 τυχῶς τὸν πόλεμον ἐν αὐτῇ κατὰ τῶν Ἑλουητιῶν καὶ τῶν Τιγυρινῶν

μαχόμενος και κατά τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Ἀριοβίστου, καθυποτάσσει τοὺς Βέλγας και προσβάλλει τοὺς Βρεττανούς, και ἀφ' οὗ δις διέβη τὸν Ῥήνον καταδιώκων τοὺς Γερμανούς (55 και 54), καθυψυχάζει παντας τοὺς ὑποτεταγμένους εἰς αὐτὸν λαούς, (μάτην ἀπειραθέντας νὰ ἀποσεισώσῃ τὸν ζυγόν) (54—51), ἐξ ὧν ἐπλούτισεν ἑκυτόν και τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας.

*Δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος Καίσαρος και Πομπηίου
(49—48 π. Χ.).*

Ἐν ἔτει 56 π. Χ. τὰ μέλη τῆς τριανδρίας, ἐπειδὴ μάλιστα ὁ δήμαρχος Π. Κλώδιος ἐτάραττε τὴν Ῥώμην και προσέβαλε τοὺς κληρουχικούς νόμους τοῦ Καίσαρος, συνήλθον εἰς Λοῦκαρ και συνυμολόγησαν νέαν συνθήκην, δι' ἧς παρετάθη μὲν ἡ διοίκησις τοῦ Καίσαρος και ἐπὶ ἕτερα πέντε ἔτη, συνεφωνήθη δὲ οἱ ἕτεροι δύο νὰ λάβωσιν τὴν ὑπατείαν τοῦ προσηχοῦς ἔτους και μετὰ ταῦτα νὰ δοθῶσιν αὐτοῖς ἐπαρχίαι. Καὶ οὕτω μετὰ τὸ τέλος τῆς ὑπατείας των, ὁ μὲν Πομπηίος ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἰβηρίας, ἦν ἑκυβέρνα δι' ἀντιστρατηγού, ὁ δὲ φιλαργυρώτατος και πλεονεκτίστατος Κράσσος τὴν Σικελίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ Κράσσος πολεμῶν κατά τῶν Πάρθων ἐφρονεύθη (53)*), ἡ Ἰουλία, ἡ σύζυγος τοῦ Πομπηίου και θυγάτηρ τοῦ Καίσαρος ἀποθνήσκει και ἡ δόξα τοῦ Καίσαρος κορυφουται. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Πομπηίος και ἡ σύγκλητος ἀνακαλοῦσιν αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ ἐσωτερικός σπαρχμός. Δύο δὲ ἐκ τῶν τῆς ἐναντίας τῷ Πομπηίου φατρίας, οἱ δήμαρχοι Μάρκος Ἀντώνιος και Κ. Κάσσιος Λογγίνοι ἐξόριστοι διότι διεμαρτυρήθησαν ἐπὶ τοῖς γενομένοις, μετέβησαν πρὸς τὸν Καίσαρα και παρεκάλουν αὐτόν νὰ σώσῃ τὴν πόλιν.

Ἐπιστρέφει λοιπὸν ὁ Καίσαρ μὲ ὀργὴν ἐναντίον τῆς πατριδοφιλίας του και διαβαίνων τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ἀνακράζει τὸ πολυθρόνολητον: «ἐρρίφθω ὁ κύβος» (jacta alea esto) (49 π. Χ.).

Ἄλλ' ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι ὁ Πομπηίος μετὰ τῆς συγκλήτου φεύγει εἰς Καπύην και μετὰ ταῦτα οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Καίσαρ εἰσέρχεται εἰς Ῥώμην, γίνεται κύριος τοῦ κράτους.

*) Λέγεται δ' ὅτι οἱ Πάρθοι δολοφονήσαντες αὐτόν ἐνέχυσαν ζέοντα μόλυβον ἐντὸς τοῦ στόματός του, ἵνα χηρτασθῇ, ἐπειδὴ ἦτο ἄπληστος.

μείου, καταλαμβάνει πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν ἐντὸς ἐξήκοντα ἡμερῶν καὶ πορεύεται διαβάς τὰ Πυρρηναῖα εἰς Ἰσπανίαν, ἵνα μὴ ἔχη ὀπισθεν αὐτοῦ ἐχθροὺς εἰπών: «πολεμήσωμεν κατὰ πρῶτον στρατὸν ἄνευ στρατηγοῦ καὶ εἶτα στρατηγὸν ἄνευ στρατοῦ». Κατανικήσας δὲ ὄντως ἐκεῖ τὸν Ἀφράγιον καὶ Πετρήϊον φρονούντας τὰ τοῦ Πομπηίου ἐπιστρέφει εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἀναγορευθεὶς δικτάτωρ καὶ ἀποθέμενος ταχέως τὴν δικτατωρίαν ἐκλέγεται ὕπατος τὸ δεύτερον καὶ τάξας τὰ πράγματα πορεύεται κατ' αὐτοῦ τοῦ Πομπηίου.

Τὸν Πομπηίον ὁ Καῖσαρ καταδιώξας συνήνητησεν ἐν Δυρραχίῳ, (ἔνθα ἠττήθη χωρὶς νὰ ἐπωφεληθῆτι ἐκ τῆς ἥττης ὁ Πομπηίος), ἔπειτα δὲ δι' ἔλλειψιν τῶν ἐπιτηδείων ἐστρατοπέδευσεν ἐν Φαράδιῳ τῆς Θησσαλίας καὶ συνάψας μάχην κατ' αὐτοῦ (48 π.Χ.) μὲ στρατὸν παλαιὸν καὶ γεγυμνασμένον καὶ ἀφωσιωμένον εἰς ἑαυτὸν ἐκ χιλιάδων 23 πρὸς ὑπερδιπλάσιον τοῦ ἐχθροῦ του τὸν κατενίκησε φονεύσας 15000 τῶν ἀντιπάλων καὶ περὶ τὰς 24000 ζωγρήσας, φροντίσας δὲ μετὰ πολλῆς σπουδῆς, ὅτε ἡ πλάστιγξ ἐκλινεν ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ σώζῃ τοὺς ἀντιπάλους κατὰ τὴν πολύκροτον ἐκείνην μάχην. Ὁ Πομπηίος νικηθεὶς καταφεύγει εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν βασιλεῖα Πτολεμαῖον Διόνυσον, ἀλλὰ καταδιωχθεὶς καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος φονεύεται ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατιωτῶν καὶ μόλις ὁ Καῖσαρ ἀπεβιβάσθη τῷ ἐκομίσθη ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀτυχοῦς ἀνδρός, ἦν οὐχὶ μετ' ὀλίγου οἴκτου προσεῖδεν ὁ νικητής. Γενόμενος δὲ κύριος τῆς Αἰγύπτου*) ὁ Καῖσαρ καὶ ἐγκαθιδρύσας εἰς τὸν θρόνον τὴν Κλεοπάτραν, ἀδελφὴν τοῦ Πτολεμαίου, ἦν ἡγάπησε, διεξήγαγεν ἔπειτα πόλεμον τάχιστα κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιθριδάτου Φαρνάκου (47 π.Χ.) καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἀφ' οὗ ἐγνώρισε τὴν διεξαγωγὴν πρότερον τοῦ πολέμου τούτου εἰς τὴν σύγκλητον διὰ τῶν λέξεων, *veni vidi, vici* (ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα).

Πόλεμος κατὰ Πομπηϊανῶν ἐν Ἀφρική.

Θάνατος τοῦ Κάτωνος. (46 π.Χ.)

Ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ὁ Καῖσαρ εἶδεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μὲνη

*) Ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Αἰγύπτου, πυρποληθέντος τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, ἐκάη καὶ ἡ μεγίστη τῶν τριῶν Ἀλεξανδρειανῶν βιβλιοθηκῶν κειμένη παρὰ τὸν αἰγιάλιον· τὰς δ' ὑπολοίπους κατέστρεψεν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις Ἀμοῦδ ὁ κατακτητὴς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς ἀντίβαινούσας εἰς τὸ Κοράνιον!

ἀργός, καθότι τὰ λείψανα τῶν Πομπηϊανῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Πομπηίου Σήξτου ἐν Ἀφρικῇ παρεῖχον εἰς αὐτὸν διαρκεῖς ἐνοχλήσεις, ἐνωθέντα μετὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων αὐτῷ Κάτωνος τοῦ νεωτέρου, Σικιπίωνος τοῦ Μετέλλου καὶ ἄλλων, οἵτινες ἔλαβον βοήθειαν καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νομαδικῆς Ἰόβα. Ἐκλεχθεὶς δὲ ὁ Καῖσαρ δ' ἐκτάτωρ καὶ ὑπατος καὶ προσελθὼν κατὰ τῶν Πομπηϊανῶν νικᾷ αὐτούς ἐν *Θάψω* τῷ 46 π. Χ. φονευθέντων 50,000, καὶ ἀναγκάζει τὸν Σικιπίωνα καὶ Ἰόβαν, νὰ αὐτοκτονήσωσι. Καὶ ὁ Κάτων δὲ ἐν *Ἰτύχη* διατρίβων καὶ μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Καίσαρος ἠυτοκτόνησε διὰ ξίφους ἀναγινώσκων τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος, (περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς), ἐν ᾧ εἰς μάτην ὁ ἑαυτοῦ υἱὸς ἀπειπειράθη νὰ προλάβῃ τοῦτο ἀποκρῦπτων τὰ ὄπλα.

Ἐπάνοδος τοῦ Καίσαρος. Μάχη τῆς Μούνδας. (45 π. Χ.)
Θάνατος αὐτοῦ. (44 π. Χ.)

Ἀναχωρήσας ἤδη ὁ Καῖσαρ εἰς Ῥώμην ἐτέλεσε τέσσαρας μεγαλοπρεπέστατους θριάμβους διὰ τὰς νίκας αὐτοῦ ἐν Γαλατία, Αἰγύπτῳ, Πόντῳ καὶ Ἀφρικῇ ἔχων ἐπὶ τοῦ τεθρίππου δεσμίους πολλοὺς ἡγεμόνας· ἔλαβε δ' ἐπὶ τούτοις τὸν τίτλον τοῦ ἡμιθέου καὶ ἀνηγορεύθη *δικτάτωρ ἐπὶ δεκαεταῖαν καὶ τιμητής*. Ἔσχε δὲ καὶ πολυάριθμονσωματοφυλακὴν, προσέλαβε χρυσελεφάντινον θρόνον καὶ ἀγαλμα μετὰ τῶν θεῶν ἰδρῦθη αὐτῷ ἐν Καπιτωλίῳ. Διὰ τὰς εὐτυχίας του δὲ ταύτας ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς καὶ δημοθονίας ἐπὶ 23 χιλ. τρικλίνων τραπέζων, ἤγαγεν ἐρπτάς καὶ πανηγύρεις, θεῶν μονομάχων καὶ ναυμάχων ἀνδρῶν διὰ τὴν πρὸ ἐτῶν ἀποθανοῦσαν θυγατέρα Ἰουλίαν καὶ διένειμεν εἰς τοὺς στρατοὺς χρηματικὰ ποσά.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ υἱοὶ τοῦ Πομπηίου *Γραῖος* καὶ *Σήξτος* βοηθούμενοι ὑπὸ Λυσιτανῶν ἐπανάστησαν ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐπορεύθη κατ' αὐτῶν ἐν τούτῳ ὁ Καῖσαρ καὶ προκινδυνεύσας καὶ νικήσας αὐτούς εἰς τινα πόλιν τῆς Βαιτικῆς *Μούνδα* (45 π. Χ.), τὸν μὲν *Γραῖον* ἀπέκτεινεν ἐν τῇ μάχῃ, τὸν δὲ *Σήξτον* ἐξηνάγκασε νὰ ζῇ ληστρικῶς, δούς οὕτω πέρασ εἰς τὸν αἱματηρὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὃν αὐτὸς περιγράφει ἐν τῷ *de bello civili*. Ἐναπομείνας δὲ μόνος πατὴρ τῆς πατρίδος ἀνακηρύσσεται καὶ *δικτάτωρ διὰ βίου* ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐ-

τοπράτωρ *) (imperator) καὶ ὑπάτος ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐπιφυλάττει δ' αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἀσχολεῖται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν, ὧν πράγματι βασιλεὺς τῆς χώρας καὶ κατὰ τύπους μόνον καὶ ὀνόματι οὐσίας τῆς δημοκρατίας. Τὸν ἀριθμὸν τῶν συγκλητικῶν αὐξήσας διὰ 900 νέων βουλευτῶν, διοικεῖ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καὶ νέοι νόμοι αὐτοῦ κατὰ τῆς μεγάλης πολυτελείας καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς διαρκείας τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν ἐκδίδονται· τὴν δὲ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἀνατίθουσι εἰς τοὺς συγκλητικούς καὶ τοὺς ἱππεῖς, αὐξήσας ἐν γένει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τέλει. Ἀλλὰ προσέτι, ὡς μέγας ἀρχιερεὺς, ἐφρόντισε νὰ διορθώσῃ καὶ τὴν χρονολογίαν διὰ τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας Ἑλληνοῦ ἀστρονόμου Σωσιγέτους, ὅστις ἀντὶ τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους ἔχοντος 354 ἡμέρας εἰσήγαγε τὸ ἡλιακὸν ἐξ ἡμερῶν 365 καὶ τὰ δίσεκτα ἔτη ὄρισε δὲ τῇ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 45 π. Χ. τὴν ἡμέραν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου χρονολογικοῦ συστήματος**), ὅπερ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου.

Ἐρρήθη, ὅτι ὁ Καῖσαρ νῦν ἦτο πράγματι βασιλεὺς, ἡ δὲ ἐξουσία αὐτοῦ ἀπέβαινε ἐπαχθῆς ἰδίᾳ εἰς τοὺς συγκλητικούς, οὓς περιεφρόνει ἔρποντας πρὸ αὐτοῦ καὶ ζητοῦντας διὰ τοῦτο νὰ διερεθείσωσι τὸν λαὸν ἐναντίον του. Ἐν τῇ τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει μὴ ἀρκούμενος ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ θέλων καὶ κατὰ τύπους νάποκτῆσῃ τὸ στέμμα συνεννόηθη μετὰ τοῦ φιλτάτου αὐτῷ Ἀντωνίου, ἵνα ἐπιθέσῃ οὗτος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ διάδημα, διὰ νὰ δοκιμασθῇ τὸ πλῆθος· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἐδυσανασχέτησεν, ὁ Καῖσαρ ἀπέρριψε τοῦτο, ἀναμένων εὐνοϊκώτερον καιρὸν· ἀλλ' ὅμως ἔργα βασιλικῶν ἐκτελῶν ἐσκέπετο νὰ κόψῃ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, νὰ συστήσῃ βιβλιοθήκας πρὸς κοινὴν σπουδὴν, νὰ συλλέξῃ νόμους καὶ νὰ εἰσαγάγῃ αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ὑποδούλους, κλπ., ἀλλὰ συνωμοσίαι ἐξυφανθεῖσαι κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν πρὸς τὴν μοναρχίαν ἀπόπειραν ἀνεκοψαν πᾶν ἀγαθὸν αὐτοῦ σχέδ.ον. Ὁ Γ. Κάσιος Λογγῆος καὶ ὁ φιλε-

*) Ὁ τίτλος τοῦ αὐτοκράτορος ἐδίδοτο εἰς τοὺς ὑπάτους χάριν τιμῆς, ὅτε ἐνίκων· ἤδη ὅμως ἐγένετο τίτλος ἀξιώματος καὶ περιελάμβανε πᾶσαν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν.

**) Ὁ Πάπας Γρηγόριος τῇ 1586 ἔκαμε νέαν προσθήκην ἡμερῶν τινῶν, ἃς ἡμεῖς ἔτι δὲν παρελάβομεν ἀκολουθοῦντες ἐσφαλμένην χρονολογίαν.

λεύθερος *M. Ίούιος Βροῦτος*, ἔτι δὲ ὁ *Κάσκας*, ὁ *Κίννας* καὶ ἄλλοι ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας, ἐν ἧ ἐνείχοντο ἐξήκοντα τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ μάντις κατὰ τὴν ῥητὴν τῶν εἰδῶν *Μαρτίου* (15 τοῦ 44 π. Χ.) τῆς συνωμοσίας ἡμέραν ἀπέτρεψαν τοῦτον τοῦ νὰ πορευθῆ εἰς τὴν σύγκλητον καὶ ὁ Ἕλληνας φιλόσοφος Ἀρτεμίδωρος, ἐν ᾧ καθ' ἣν ὥραν ἐπορεύετο τῷ ἐνεχείρισεν ἐπιστόλιον καταγγέλλον τὰ καθέκαστα τῆς συνωμοσίας, ὁ εὐσταθὴς καὶ γενναῖος *Καῖσαρ* εἰς οὐδὲν προσέξας ἐπορεύετο εἰς τὴν βουλὴν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐκεῖ περιεκύκλωσεν τὸν *Καῖσαρα* οἱ συνωμόται καὶ ἐν ᾧ τὸν ἐκράτουν ἐκ τῆς τηβέννου προσποιούμενοι, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτὸν περὶ σπουδαίας ὑποθέσεως, ὁ *Κάσκας* τῷ κατήνεγκεν ἐκ τῶν ὀπισθεν πληγῆν δι' ἐγχειριδίου. Ἐν ᾧ δὲ ὁ *Καῖσαρ* ἐπέτιθετο γενναίως κατ' αὐτοῦ, ὁ *Κάσιος* πλήττει αὐτὸν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ οἱ ἄλλοι συνάπτουσι πρὸς αὐτὸν δεινὴν καὶ ἀναισθησὸν πάλην, πρὸς ἣν ὁ στρατηγὸς ἀντέσχε μέχρι ὅτου ἰδὼν ἐν τοῖς συνωμόταις καὶ τὸν *Βροῦτον* ἀπέκχευε καὶ ἀνακράξας «καὶ σὺ τέκνον Βροῦτε» περιεκαλύφθη εὐσχήμως, ὡς εἴηστο, διὰ τῆς τηβέννου καὶ κατέπεσε φέρων πολλὰς πληγὰς πρὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ *Πομπηίου*! Τοιοῦτον τέλος ἔσχεν ἀνὴρ μέγιστος καὶ ἐν τῇ στρατηγικῇ τέχνῃ καὶ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ.

Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Καίσαρος*. Ἐμφάνισις τοῦ Ἰουλιανῶν. Δευτέρα τριανθρία. (43 π. Χ.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Καίσαρος* οἱ μὲν συγκλητικοὶ ἐχάρησαν, ὁ δὲ λαὸς ἐξανέστη ἐναντίον τῶν συνωμοστῶν καὶ μάλιστα, ἀφ' οὗ ὁ ὑπατοὺς *M. Ἀντώνιος* ἐνταλεῖς νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπικήδειον, ἀνέμνησε τὰς πράξεις τοῦ *Καίσαρος*, ἀνέγνωσε μέρη τῆς διαθήκης αὐτοῦ, δι' ὧν καθίστατο ὁ λαὸς κληρονόμος καὶ ἐπέδειξε πρὸς τὸ πλῆθος τὴν διάτρητον καὶ αἰματόφυρτον τοῦ στρατηλάτου χλαμύδα. Οὐχ ἤττον τῇ βοηθείᾳ τῆς συγκλήτου κατάρθρωσαν οἱ συνωμόται νὰ δραπετεύσωσιν, ὁ δὲ Ἀντώνιος περιεβλήθη πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν. Ἐν τούτῳ ἀφικνεῖται καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ *Καίσαρος* Ἰουλιανῶν σπουδάζων ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἔφηβος τὴν ἡλικίαν ὦν, τὸν ὅποιον ὁ *Καῖσαρ* κατέλιπε γενικὸν κληρονόμον καὶ εἰσέποιετο υἱόν.*) Ὑποβλεπόμενος

*) Ἐπὶ τούτῳ δ' ὠνομάσθη *Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ Ἰουλιανῶν* (ἐκ τῆς Ἰουλιανῶν γενεᾶς) καὶ δόγματι τῆς συγκλήτου μετ' οὐ πολὺ *Αὔγουστος* (= Σεβαστός).

δὲ παρὰ τοῦ Ἀντωνίου, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτῷ τὴν υἱοθεσίαν καὶ τὰ ἐκ ταύτης δικαιώματα προσφικεῖώθη τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἀντωνίου καὶ μάλιστα τὸν *Κικέρωνα* καὶ κατῴρθωσε δι' αὐτοῦ νὰ κηρυχθῆ ὑπὸ τῆς συγκλήτου ὁ Ἀντώνιος ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, ἐν ᾧ κατεδίωκε τὸν *Δέκιον Βροῦτον**) εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Ἑλλείων *Γαλατίαν*, ἣν ψηφίσματι τοῦ λαοῦ ἤθελεν αὐτὸς ὁ Ἀντώνιος νὰ κα-
ταλάβῃ· ἀπεστάλη δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ Ὀκτάβιος ὡς ἀντιστράτηγος μετὰ τῶν ὑπάτων *Αὔλου Τριπλιου* καὶ *Γαίου Οὐϊβλιου Πάνσα*. Νικηθεὶς δ' ὁ Ἀντώνιος ἐν *Μουνίτῃ* (43 π. Χ.)· κατέφυγε παρὰ τὸν διοικητὴν τῆς περὶ τῶν Ἑλλείων *Γαλατίας*, τὸν πλουσιώτατον καὶ πολὺ ἰσχύοντα *Λέπιδον*.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ σύγκλητος παρ' ἐλπίδα ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπατικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Δέκ. Βροῦτον, ὁ Ὀκτάβιος ἐπανέκαμψεν εἰς *Ρώμην*, ἐνθα ἐξελέχθη ὑπατοσκαίπερ εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς συγκλήτου, δι' ἀγάπην τοῦ δήμου καὶ προιδῶν, ὅτι οἱ δημοκρατικοὶ εἶχον καταστῆ ἐπικίνδυνοι, συνέπραξε μετὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ Λεπίδου καὶ συνέστησε μετ' αὐτῶν τὴν καλουμένην δευτέραν *τριανδρίαν* (43 π. Χ.), καθ' ἣν διενεμήθησαν ἐπὶ πέντε ἔτη τὴν ἐξουσίαν οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες, λαβόντες τοῦ μὲν Ἀντωνίου τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Ἑλλείων *Γαλατίαν*, τοῦ δὲ Λεπίδου τὴν *Ἰβηρίαν* καὶ τὴν *Ναρβωρικὴν Γαλατίαν*, τοῦ δὲ Ὀκταβιανοῦ τὴν *Ἀφρικὴν* καὶ τὰς νήσους τῆς *Μεσογείου* θαλάσσης, μενιάσης ἀδιανεμήτου τῆς *Ἰταλίας* καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Ἀπεφασίσθη δὲ ὁ μὲν Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος νὰ καταδιώξωσι τὸν Βροῦτον καὶ Κάσιον εἰς τὴν ἀνατολήν, ὅπου κατέφυγε καὶ ὁ Δέκ. Βροῦτος καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῇ ἄνω *Ἰταλίᾳ*, ὁ δὲ Λέπιδος νὰ διαμείνῃ ἐν *Ρώμῃ*. Ἄλλὰ πρὸ τούτου ἔδοξεν αὐτοῖς νὰ παλλαγῶσι τῶν ἐλευθεριωτέρων πολιτῶν καὶ νὰ συνάξωσι χρήματα πρὸς συντήρησιν τοῦ στρατοῦ. Ὅθεν προέβησαν εἰς τὰς φρικαλέας ἐκείνας προγραφάς, ἐν αἷς οὐδὲ τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῖς τυφλοῦ συμφέροντος δὲν ἐφείσθησαν. Καὶ δὴ ὁ μὲν Ἀντώνιος παρέδωκε τὸν θεῖον *Λούκιον*, ὁ δὲ Λέπιδος τὸν ἀδελφὸν *Παῦλον* καὶ ὁ

*) Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος εὐνοούμενος *Μάρκος Βροῦτος* εἶχε μεταβῆ εἰς *Μακεδονίαν*, ὁ δὲ *Κάσιος* εἰς *Συρίαν*, ἤτοι εἰς τὰς παραχωρηθείσας αὐτοῖς ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐπαρχίας.

Ὁκταυϊανὸς τὸν προστάτην *Κικέρωνα*, οὐ τὴν καλλικέλαδον γλώσσαν, ἣτις ἀπήγγειλε τοὺς φιλιππικοὺς κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, ἢ σύζυγος τοῦ Ἀντωνίου, ἢ πολλή *Φουλβία* διὰ τῆς ῥαφίδος κατεκέντησεν ἐκδικουμένη, ὅτε ὁ ἑκατόνταρχος *Ερέννιος* ἐκόμισε πρὸς αὐτὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ κλεινοῦ ῥήτορος. Ἐν γένει δὲ αἱ προγραφαὶ αὗται τῆς δευτέρας τριανδρίας ὑπῆρξαν σκληρόταται καὶ πολλῶν χεῖρονες τῶν πρὸ αὐτῶν, ἐπὶ *Μαρίου* καὶ *Σύλλα*, ἀποσφαγέντων ἑκατόν καὶ πλέον συγκλητικῶν, δισχιλίων δ' ἵππέων καὶ ἀπείρων ἄλλων πλουσίων καὶ εὐγενῶν πολιτῶν ἐν ταῖς δειναῖς ταύταις ἡμέραις τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Ῥώμης σπαραγμῶν.

*Ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη. (42 π. Χ.)
Διαφωνίαι τῆς δευτέρας τριανδρίας.*

Οἱ δημοκρατικοὶ συνεκεντρώθησαν περὶ τὸν Βροῦτον καὶ Κάσσιον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφ' οὗ διῆλθον καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, ἔνθα πολὺ ἐτιμήθησαν. Προσελθόντες δὲ κατ' αὐτῶν ὁ Ὁκταυϊανὸς καὶ Ἀντώνιος ἀντιπαρετάχθησαν ἐν *Φιλίπποις* (42 π. Χ.). ὁ δὲ Πλούταρχος διηγεῖται ἐν βίῳ, ὅτι ὁ Βροῦτος δραμα εἶδε πρὸ τῆς μάχης ταύτης, ὅπερ ἐρωπῆθεν εἶπε πρὸς αὐτόν, ὅτι εἶνε ὁ κακὸς αὐτοῦ δαίμων. Οὐχ ἤττον γενναίως πολεμεῖ οὗτος μετὰ τοῦ Κασσίου ἐν τῇ φονικῇ ἐκείνῃ μάχῃ ὑπεραμυνόμενος τῆς δημοκρατίας, ἕως ὅτου τὰ τοῦ Κασσίου ἐνέδωκαν εἰς τὸν Ἀντώνιον, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐνίκη τὸν Ὁκταυϊανόν. Ἀλλὰ μαθὼν ὁ Βροῦτος, ὅτι ὁ Κάσσιος ἐνίκηθη καὶ ἠτοκτόνησεν, ἐπέζησε μὲν εἴκοσιν ἡμέρας ἀνοχωχέυσας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ περισυλλέξας καὶ ἐνθαρρύνας τοὺς στρατοὺς, ἀλλὰ συμπλακείς τὸ δεύτερον κατεβλήθη μ' ὄλην τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ γενναίαν ἀντίστασιν καὶ ἔπεσεν αὐτόχειρ καὶ οὗτος ἐπὶ ξίφους, ὅπερ, ὡς λέγεται, ἐξέτεινεν αὐτῷ ὁ τῆς ῥητορικῆς διδάσκαλός του Στράτων. Ἀποθνήσκων δὲ εἶπε τοὺς Ἑλληνικοὺς τούτους στίχους:

*ὦ τλήμων ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ'· ἐγὼ δέ σε
ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχη».*

Ἡ ἐξουσία μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς δημοκρατίας περιεστρέφεται περὶ τοὺς δύο ἄνδρας, τὸν Ὁκταυϊανόν καὶ Ἀντώνιον, ἀπὸ ὧν ἀνικάνου ὄντος τοῦ Λεπίδου καὶ ἀνεχομένου πᾶσαν πρᾶξιν αὐτῶν. Ὁ Ἀντώνιος διενεμήθη ἤδη μετὰ τοῦ Ὁκταυϊανοῦ

πάσας τὰς ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας γῶρας καὶ ἔλαβε τὴν πέραν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ἐν ᾧ ὁ Ὀκταυιανὸς ἔλαβε τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Νομυδίαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀσίαν, ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου ἐτρώθη ὁ Ἀντώνιος ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς Κλεοπάτρας, ἣν ἐκάλεσεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τὴν ἀπολογηθῆ, ἐδείχθη ἄπιστος πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ὀκταυίαν, ἀδελφὴν τοῦ Αὐγούστου, ἣν εἶχε συζευχθῆ ἀποθανούσης τῆς Φουλβίας, καὶ παρέσχεν ἀφορμὰς συγκρούσεως πρὸς τὸν Ὀκταυιανόν, ἐνωθεὶς μάλιστα πρὸς τοῦτο μετὰ τὸν Σηξίτον Πομπήϊον ἐπανελθόντα ἐξ Ἰβηρίας καὶ ἐξουσιάζοντα ἐν Σικελίᾳ. Ἄλλ' ὅμως πρὸς τὸ παρὸν συνεβίβασθησαν τὰ πράγματα καὶ νέα διανομὴ τοῦ κράτους ἐγένετο, λαβόντος τοῦ μὲν Ἀντωνίου τὴν ἀνατολήν, τοῦ δὲ Ὀκταυιανοῦ τὴν δύσιν, παρεχώρησαν δὲ καὶ εἰς τὸν Λέπιδον τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὸν Σηξίτον Πομπήϊον τὰς τρεῖς γῆσους τῆς Ἰταλίας (Σαρδίῳ, Κύρνον καὶ Σικελίαν) καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Πόλεμος Ὀκταυιανοῦ κατ' Ἀντωνίου (31—30 π. Χ)

Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἢ πυρκαϊὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ πάλιν ἡ ἡμισθεσθεῖσα ἀνήφθη. Ὁ Ὀκταυιανὸς τὸν Λέπιδον ἀπεστέρησε πάσης ἀρχῆς ἐπιτρέψας μόνον αὐτῷ νὰ φέρῃ μέχρι θανάτου (13 π. Χ.) τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, τὸν δὲ Σηξίτον καταναυμαχήσας ὁ ναύαρχος τοῦ Ὀκταυιανοῦ Μάρκος Οὐΐψάριος Ἀγρίππας ἐν Σικελίᾳ ἄφησεν εἰς τὸν Ἀντώνιον νὰ ἀποκτείνῃ αὐτὸν ἐν τῇ Φρυγίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἰσοτιμία ἡ ἀπονεμηθεῖσα πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἤρξατο σφῆδρα νὰ κλονίζηται δοθείσης καὶ πάλιν τῆς καταλλήλου ἀφορμῆς· ὁ Ἀντώνιος δηλ. ζῶν βίον ἐκδιδητημένον μετὰ τῆς Κλεοπάτρας, τὴν μὲν Ὀκταυίαν τέλεον ἀπέπεμψεν, ἐκείνην δὲ ἐτίμησε διὰ προσφορὰς πρὸς τε αὐτὴν καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῆς, τῆς Αἰγύπτου, Κύπρου, Φοινίκης, Συρίας καὶ Κιλικίας, τοῦθ' ὅπερ διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ῥωμαίων.

Ἐκπροσωπῶν λοιπὸν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Ῥώμης ὁ Ὀκταυιανὸς παρασκευάζεται κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, ὅστις καὶ οὗτος ἐτοιμάζεται ἐν μέσῳ πάντοτε τῶν θαλιῶν καὶ διασκιδάσεων, κατατριψάς μάτην χρόνον ἐν Σάμῳ, Ἀθήναις καὶ Πάτραις, καὶ πα-

ρασχών καιρόν εἰς τὸν Ὀκταυϊανόν νὰ καταστῆ ἔτι μᾶλλον ἐτοιμοπόλεμος. Τέλος ἀνατολὴ καὶ δύσις συναντῶνται ἐν τῇ εἰσοδῷ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου παρὰ τὸ Ἄκτιον, τοῦ μὲν Ὀκταυϊανοῦ ἔχοντος παρ' ἑαυτῷ ναύαρχον τὸν ἰκανώτατον Ἀγρίππαν μὲ πολλὰς Λιβυρικὰς τριήρεις, τοῦ δὲ Ἀντωνίου τὴν Κλεοπάτραν μετὰ 60 πλοίων. (2 Σεπτεμβρίου τοῦ 31 π. Χ). Κατὰ τὴν δεινὴν σύρραξιν τῆς μάχης ὑπεχώρησεν ἡ Κλεοπάτρα, ἣν παρηκολούθησε καὶ ὁ Ἀντώνιος πρὸς τὴν Αἴγυπτον καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα, χωρὶς κἂν νὰ πεζομαχήσῃ, εἰ καὶ εἶχε σπουδαιοτάτας πεζικὰς δυνάμεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἠτοιμάζετο νὰ ἀντιπαλαίσῃ ὁ Αὐγουστος. Μετὰ τοῦτο ὁ μὲν πεζὸς στρατὸς παρεδόθη εἰς τὸν νικητὴν, ὅστις ἀνήγειρε τὴν *Νικόπολιν* πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης, παρ' ἣ ἡ νῦν *Πρέβεζα*, ἡ δὲ *Αἴγυπτος* ὑπέκυψεν ὡσαύτως εἰς αὐτόν (30), ἐν τάχει πρὸ αὐτῆς ἐπιφανέντα. Ὁ Ἀντώνιος μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιζήσῃ πλέον γίνεται αὐτόχειρ· ἡ δὲ Κλεοπάτρα μᾶτην δοκιμάσασα νὰ δελεάσῃ διὰ τῶν ἀπολειπομένων θεληγῆτρων τῆς μεσαζούσης αὐτῆς ἡλικίας τὸν Ὀκταυϊανόν, ἀποθνήσκει καὶ αὕτη δακείσα ὑπὸ ἀσπίδος (θανατηφόρου ὄφραως), ἀφ' οὗ εἶδεν, ὅτι ὁ νικῆσας διεφύλαττε ταύτην, ἵνα κοσμήσῃ τὸν θρίαμβον.

Ἐπανελθὼν ὁ Ὀκταυϊανὸς εἰς Ῥώμην ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ, ἡ δὲ σύγκλητος ἐπωνόμασεν αὐτὸν *Αὐγουστον* (*Augustum*), ἥτοι *Σεβαστόν*. Οὕτως ἡ Ῥώμη περιέπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐνὸς καὶ ἡ δημοκρατία κατελύθη διαρκέσασα ἀπὸ 509—30 π. Χ.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Κατὰ τοὺς χρόνους, οὓς διήλθομεν ἡ Ῥώμη μέχρι μὲν τῶν Γράκχων ἔδρασε πρὸ πάντων ἐξωτερικῶς, ἐκείθεν δὲ καὶ ἐφεξῆς περιέπεσεν εἰς πολλὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς καὶ ἔριδας.

Οἱ Ῥωμαῖοι εὐθὺς ἐν τῇ κατακτῆσει τῆς Ἰταλίας συνεκρούθησαν τὸ πρῶτον μὲ τοὺς Ἕλληνας διὰ τοῦ Πύρρου. Καὶ ἐκπλήσσονται μὲν ἐκ τούτου ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡμιβάρβαροι ἔτι ὄντες, καὶ πολλὰ ἐκ τούτου καρποῦνται· ἀλλὰ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκ τῶν πολέμων τούτων κατὰ τῶν Ταραντίνων καὶ τῆς Μεγ. Ἑλλάδος περιπίπτουσι καὶ εἰς ποιάν τινα ἔκλυσιν. Ἐκλείπουσι τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἦθη καὶ ἀρχεται ἔκτοτε αἰώνιος μὲν πόλεμος πρὸς τὸ παρόν, τρυφή δὲ βραδύτερον μετὰ τοῦτο καὶ ὄλεθρος· ἐφ' ᾧ καὶ Κάτων ὁ πρεσβύτερος τιμητῆς γενόμενος προσεπάθησε μάτην νὰ ἐμποδίσῃ τὸν εἰσελάσαντα νεωτερισμὸν καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰ ἀρχαῖα ἦθη.

Γενόμενοι δηλ. μετ' οὐ πολὺ κύριοι τοσοῦτων χωρῶν ἐξωτερικῶν οἱ Ῥωμαῖοι ἤρξαντο ἐκ τῶν λαφύρων νὰ ὑποθάλωσι τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀκολασίαν. Αἱ κατακτώμεναι δὲ χῶραι διηροῦντο εἰς τρία μέρη. Τούτων τὸ μὲν $\frac{1}{3}$ τοῖς κατοικοῖς τῆς χώρας ἐδίδοτο, τὸ δὲ ἕτερον $\frac{1}{3}$ διενέμετο εἰς πεμπομένους κληρούχους καὶ τὸ ἕτερον $\frac{1}{3}$ ἦτο τοῦ δημοσίου (*ager publicus*). Πλὴν ἀλλ' ὅμως τὸ πλεῖστον τοῦ μεριδίου τούτου κατὰ μικρὸν περιῆλθεν εἰς τοὺς πλουσίους, ἐξ οὗ ἔριδες καὶ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ διέπυον τὴν Ῥώμην, πολὺ πρὸ τῆς λήξεως τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου, ἐκ τῆς πείνας καὶ ἀκτημοσύνης τοῦ λαοῦ ὑποθαλπόμεναι. Οὕτω δὲ ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι τοσοῦτον ἀνεδείχθησαν ἐν τοῖς πρὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων χρόνοις, καὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ εἰς τὰ ναυτικὰ καὶ εἰς τὸ διαιρεῖν καὶ δεσπόζειν τῶν ἀντιπάλων, μετὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας διεσεισθη τὸ κράτος καὶ πρόπαρεσκευάσθη εἰς τὴν πτώσιν αὐτοῦ ἐξ ἐμφωλευόντων κακῶν. Οἱ δεσμοὶ οἱ συνέχοντες τὰς διαφόρους τάξεις τῶν πολιτῶν ἐξελύθησαν, μόνος δ' ἐδέσποζεν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος καὶ τὰ πάντα ἐθεωροῦντο κατὰ μικρὸν ἄνια. Πᾶσα δὲ πράξις πορίζουσα χρήματα ἐνομιζέτο ἀνεπίφογος. Τῶν ἀνθυπάτων αἱ καταχρήσεις ηὐξήθησαν. Αἱ δὲ δίκαι καὶ αἱ ποιναὶ ἦσαν φοβεραὶ εἰς τὸν χύδην ὄχλον μόνον καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἰσχύοντας καὶ πλουσίους. Ἡ δὲ βασιλὶς τῆς οἰκουμένης μυθωθεῖσα, φαίνεται, ἐκ τοῦ τῶν ἔθνων αἵματος ἤρξατο οὐ

μόνον νὰ μὴ σωφρονῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀσχημονῆ καὶ νὰ σπαράσσῃται.

Γράμματα καὶ τέχνη. Ἐν τοῖς προηγουμένοις κυρίως δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν Ῥωμαίων ἐν τοῖς γράμμασιν, ἀλλ' ἤδη τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐπηρέασεν ἐπ' αὐτῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἤρξατο νὰ γίνηται γνωστὴ πρῶτον εἰς τοὺς Ῥωμαίους διὰ μεταφράσεων καὶ οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐμορφώθησαν κατὰ μικρὸν κατανοοῦντες καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πρωτότυπα καὶ ἀνεδειχθέντες κατ' αὐτά. Καὶ ὁ μὲν *Λίβιος Ἀνδρόνικος*, Ἕλλην τὸ γένος, *Ταραντῖνος* δὲ τὴν πατρίδα, μετέφρασε τὴν Ὀδύσειαν τοῦ Ὀμήρου· ὁ δὲ *Γναῖος Νάλβιος* ἐπὶ τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου ζήσας πλὴν μεταφράσεων καὶ ἔθνικας ὑποθέσεις ἐπέξεργάσθη ποιητικῶς· ὁ δὲ *Κόντιος Ἐνριος* ἐπὶ τοῦ δευτέρου πάλιν Καρχηδονικοῦ πολέμου ἀκμάσας θεωρεῖται ὡς ὁ πατριάρχης τοῦ ἔπους παρὰ Ῥωμαίοις γράψας τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν ἐν ἠρωτικῶ ἑξαμέτρῳ. Διὰ δὲ τὸ θέατρον ἀνεφάνησαν ὁ *Πλαῦτος* καὶ ὁ *Τερέντιος*, διὰ δὲ τὴν σάτυραν ὁ *Λουκίλιος*, ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρωτοτύπου Ῥωμαϊκῆς σατυρικῆς ποιήσεως. Καὶ οὕτω παρατηρεῖ τις τὴν καλλιέργειαν ἣδη τῆς ποιήσεως ἐν Ῥώμῃ καὶ ὁ πεζὸς δὲ λόγος ἤρξατο ἐκεῖ νὰ καλλιερῆται. Ἐν δὲ τῇ τέχνῃ ἐπίσης οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων ἐργάσθησαν*). Ἡ δὲ μεταβίβασις Ἑλληνικῶν ἀγαλμάτων καὶ ζωγραφικῶν συνέτεινεν οὐ μόνον εἰς καλλιέργειαν τῆς Ῥωμαϊκῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξημέρωσιν καὶ μόρφωσιν τῶν κραταίων Ῥωμαίων.

Θέσις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς ὑποκύψασα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ῥώμης ἀπετέλεσεν ὁμάδα πολιτειῶν αὐτονόμων καὶ συμμάχων αὐτῆς ἐπικαλουμένων. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν πᾶσι τοῖς ἐσωτερικοῖς τῆς κυριάρχου σπαραγμοῖς καὶ ἀγῶσιν ἀναμιχθεῖσα ἡ Ἑλλάς ἐτάχθη πάντοτε μὲ τὴν μερίδα τοῦ ἠττωμένου. Ἐν τούτοις οἱ νικηταὶ ἔχαιρον συγχωροῦντες καταπεπτωκὸς μεγαλεῖον καὶ ἠὺφραίνοντο δίδοντες προνόμια εἰς τοὺς ἠττημένους καὶ θεραπεύοντες τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ πολυτρόπως αὐτοὺς εὐεργετοῦντες. Ἀλλ' αἱ προστασίαι αὐταὶ ἀπέβαινον ἀνωφελεῖς. Ἡ εἰκὼν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ παρόντι εἶνε θλιβερά. Πολλαὶ πόλεις ἦσαν ἐν ἐρημίᾳ κατοίκων, αἱ δὲ κατακνημέναι διετέλουν ἐν παντελεῖ ἐκλύσει.

*) Τὰ ἡλιακὰ ὄρολόγια κατὰ τὸν ἐ.) ἀκόμη αἰῶνα εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον ἐκ Σικελίας διὰ τοῦ ὑπάτου *Οὐαλερίου* εἰς Ῥώμην· ἕνα δ' αἰῶνα ὕστερον καὶ αἱ κλεψύδραι διὰ τοῦ *Σκιπίωνος Νασικᾶ*.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

(30 π. Χ. — 98 μ. Χ.)

Ὁκταυϊανὸς Αὐγουστος (30 π. Χ.—14 μ. Χ.).

Ὁ Ὁκταυϊανὸς καταβαλὼν τὸν Ἀντώνιον ἦλθεν εἰς Ῥώμην, ἐνθα ἐτέλεσε διὰ τὰ γεγενημένα τοὺς λαμπροτέρους τῶν θριάμβων. Ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δὲ κράτει ἤδη μετὰ τὰς τοιαύτας ταραχὰς καὶ τοὺς δεινοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς κατατροφὰς ἐσχηματίσθη ἡ ἰδέα, ὅτι ἔπρεπε ἐν ἱκανὸν πρόσωπον νὰ κυβερνήσῃ καὶ νὰ χαλινώσῃ τὴν ἐκτροπὸν τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Τῆς ἰδέας αὐτῆς τὰ θεμέλια εἶχεν ὑποβαστάξει ὁ Καῖσαρ, ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἐνὸς ἦτο ἤδη εὐπρόσδεκτος, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν δὲν εἶχον γεννηθῆ μόνον ὕλικαὶ ζημίαι, ἀλλὰ καὶ ἠθικαὶ καὶ ἡ ἀκολασία διεδόθη ἐκ τῆς Ῥώμης, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας. Εὐχαρίστως λοιπὸν ὁ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος προῦτειναν εἰς τὸν Ὁκταυϊανὸν τὴν ἀρχὴν καὶ οὗτος εἰδέξατο νὰ ὀνομασθῇ *αὐτοκράτωρ* (imperator) καὶ πρὸς καθαρὸν ἀπὸ τοῦ ἄγους καὶ τῶν αἱμάτων τῆς τριαρχίας ἔλαβε δόγματι τῆς συγκλήτου τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Αὐγούστου (Augusti=σεβαστοῦ 28 π.Χ.)· προσεποιήθη μάλιστα τὸ πρῶτον, ὅτι δὲν ἤθελε τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν, ἣν μὲ στενοχωρίαν του δῆθεν ἔστεργε.

Αὐτοκρατορῆσας ὁ Αὐγουστος καὶ ἔχων πολλὴν οἰζύνοιαν καὶ δραστηριότητα κατέστη ἐνδοξὸς καὶ ἰσχυρὸς καὶ περιφανὴς μονάρχης. Τῷ 23 π. Χ. (*) περιεβλήθη τὴν δημοτικὴν ἰσχὺν ἰσοθίως· τῷ δὲ 19 π. Χ. ἔλαβε τὴν διὰ βίου ὑπατείαν καὶ τῷ 13 π. Χ. τὸ τοῦ ἀρχιερέως ἀξίωμα, οὐδέποτε ἀποδεχθεὶς τὸν τίτλον τοῦ δικτάτορος. κατέγεινε δὲ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους διοί-

(*) Ἐπιδιώξας ὁ Αὐγουστος ἔλαβε ἅπαντα τὰ ὑπουργήματα ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἀρχαῖον πολιτεῖμα.

κῆσιν, ὥστε ἐπ' αὐτοῦ τοῦτο μεγίστην ἔλαβεν ἀκμὴν ἐν πᾶσι καὶ ὁ αἰὼν οὗτος τοῦ Αὐγούστου ἐκλήθη «ὁ χρυσὸς αἰὼν τῆς Ῥώμης». *) Διῶρισε δὲ καὶ δύο νέας ἀρχὰς ἐν Ῥώμῃ, τὴν τοῦ *πολιάρχου* (*praefectus urbi*) καὶ τὴν τοῦ *ὑπάρχου τῆς αὐλῆς* (*praefectus praetorio*) καὶ ἔκλεισε τὸν νὰν τοῦ Ἰανοῦ ἐπὶ 12 ἔτη *παρασκευάζων τὸν πόλεμον, διὰ τὰ ἔργα εἰρήνης*. Πρὸς ἀσφάλειαν δὲ τῶν διαφόρων μερῶν καὶ μάλιστα παρὰ τὸν Ῥῆνον, τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην, ἔδρυσεν ὁ Αὐγούστος τὰ *μόνιμα στρατόπεδα* (*castra stativa*) ὀρίσας τὸν ἀριθμὸν τοῦ στρατοῦ εἰς 200,000 καὶ τὴν ἐκασταχοῦ στάθμῃσιν στόλου.

Περιορίσας τοὺς συγκλητικούς ἐξ 900 εἰς 600 καὶ τυχῶν ἰκανωτάτων συμβούλων, οἱ ὁ *Μαικήνας*, ὁ *Μεσσάλιος* καὶ ὁ *Ἀγρίππας* ἐνομοθέτησε λαμπρῶς διὰ τῆς συγκλήτου, ἐβελτίωσε τὴν δικαιοσύνην ἀναλαμβάνων καὶ ὁ ἴδιος τὴν *συνηγορίαν* καὶ *προστασίαν* τῶν ἀθῶν, οἵτινες (οἷος ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος *συστρατιώτης* αὐτοῦ), παρεκάλουν αὐτὸν νὰ τοὺς προστατεύσῃ, λέγοντες, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὑπὲρ αὐτοῦ ἠγωνίσθησαν καὶ ἐπολέμησαν. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιρροή πρὸ πάντων τοῦ *Μαικήνα* ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε λέγεται, ὅτι ἐν τινι καταδίκη καθ' ἣν ὁ Αὐγούστος ὑπέγραφε τὴν θανατικὴν ποινὴν, ὁ *Μαικήνας* μὴ δυνάμενος νὰ πλησιάσῃ διὰ τὸ πῆριξ ἰστάμενον πλῆθος ἐνέγραψεν πρὸς αὐτὸν τὰς λέξεις «*ἀνάστα τύραννε*» καὶ ταύτας διὰ χειρὸς εἰς χεῖρα πέμψας πρὸς τὸν Αὐγούστον κατῴρθησε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἀθῶν.

Οἱ Πάρθοι δ' ἐπ' αὐτοῦ, οἱ Αἰθίοπες, οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Ἴνδοι τῶ προσέφεραν ἑκουσίαν ὑποταγὴν, οἱ δὲ Ἀστούριοι καὶ οἱ Κανταβροὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἐταπεινώθησαν (19), αἱ δὲ χῶραι πρὸς τὰς Ἄλπεις μέχρι τοῦ Δουνάβεως ὑπετάγησαν καὶ οἱ Γερμανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ μὴ διέρχωνται πλέον τὸν Ῥῆνον καὶ νὰ ἐπιπίπτωσι κατὰ τῶν Γαλατῶν. (15).

Ἄλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου εἶνε ἡ ἐν τοῖς γράμμασι πρόοδος τῶν Ῥωμαίων. Κατισχύσαντος τοῦ κόμματος τοῦ Κικέρωνος, ὅστις ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἐπίδοσις ἐπρεπε νὰ γείνη διὰ τῶν ἐλληνικῶν τεχνῶν καὶ γραμμάτων παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Κάτωνος ὅστις, ὡς ἀλλαγῶ ἐρήθη, εἶχετο ἀπῆριξ τῶν

*) Ἡ Ῥώμη ἐπ' αὐτοῦ κατοικεῖτο ὑπὸ 4,137,000· τὸ δὲ κράτος ἀπανταχοῦ εἶχε πληθυσμὸν 100 ἑκατομμυρίων.

πατρίων, κατωρθώθη νὰ ἀναδειχθῶσιν ἐπὶ Αὐγούστου διάφοροι ποιηταί, ιστορικοὶ καὶ ἄλλοι ἄνδρες, οἱοὶ ὁ ποιητὴς Βιργίλιος καὶ ἰδίᾳ ὁ φίλτατος τῷ Αὐγούστῳ σατυρικός Ὀράτιος, οἵτινες ἐστόλισαν τὸ ῥωμαϊκὸν ὄνομα πλέον τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων, καὶ οἵτινες διετέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος, οὗ ὁ οἶκος ὠνομάσθη *palatium* (palatium = τὰ βασίλεια) καὶ αὐτὸς πατὴρ τῆς πατρίδος (*pater patriae*).

Ἐν τούτοις καὶ αἱ συνωμοσίαι δὲν ἔλειψαν κατ' αὐτοῦ, ὧν σπουδαιότερα ἡ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Πομπηίου, *Κορνηλίου Κίννα Μάρκου*. Ὁ Αὐγούστος ἀνακαλυφθείσης καὶ τῆς συνωμοσίας ταύτης τῇ παροτρύνσει καὶ τῆς ἑαυτοῦ συνεύου *Λιβίας* μεταπεμφάμενος τὸν Κίνναν μεγαλοφρονέστατα τῷ ἐχάρισε τὴν ζωὴν ἀπονείμας αὐτῷ καὶ τὴν ὑπατείαν καὶ εἰπὼν τοὺς περιλαλήτους τούτους λόγους· «Ἴδωμεν πότερος θέλει νικήσει, ἐγὼ πιστεύω σοι καὶ μακροθυμῶν ἢ σὺ ὧν ἐμοὶ πιστός»;

Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ δὲν κατέστη δυνατὸν ὀλοσχερῶς νὰ ἡσυχάσωσι καὶ ὑποταγῶσιν ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου. *Δροῦσος* ὁ προγονὸς τοῦ Αὐγούστου εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐνδοτέραν Γερμανίαν (12 π. Χ.—9)· καταπεσόντα δὲ τοῦτον ἐκ τοῦ ἵππου αὐτοῦ καὶ φονευθέντα διεδέξατο ὁ ἀδελφὸς *Τιβέριος*, ὅστις ἐλθὼν διὰ θαλάσσης ἐνίκησεν, ἀλλ' οὔτοι ἀποσυρόμενοι εἰς τὰ βουνὰ καὶ κρυπτόμενοι εἰς τὰ ἔλη ἐτέλουν ἐν διαρκεί ἑπαναστάσει, μέχρι ὅτου ἐπὶ τοῦ Ῥωμαίου ἐπάρχου *Βάρου*, διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς τῶν *Χηρούσκων* *Ερμάννου* ἐν τῷ *Τευτονικῷ* δάσει κατενίκησαν τὰς ῥωμαϊκὰς λεγεῶνας, συνέλαβον δύο ὄλας τοιαύτας αἰχμαλώτους καὶ ἀφῆρσαν τὰς ῥωμαϊκὰς σημαίας (9 μ. Χ.)· ὁ δὲ Αὐγούστος τεταραγμένος ἔκραζεν ἐν καιρῷ νυκτός· *) «*Βάρε, Βάρε, ἀπόδος μοι τὰς σημαίας*».

Πλὴν ὅμως τούτου ἑτέρα θλίψις διὰ τὸν Αὐγούστον ἦτο ἡ *οἰκογενειακὴ ἀτυχία*. Ἐχὼν σύζυγον πρότερον τὴν *Σκιβρόνιαν* ἀπέκτησε θυγατέρα τὴν *Ιουλιαν*, ἣτις μετὰ τῆς μητρὸς ἐκδοτος εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν ἀσωτείαν οὕσα πολλαχῶς τὸν Αὐγούστον κατεμάρανεν**).

*) Μετὰ τοῦτο ὁ Γερμανικὸς ὁ υἱὸς τοῦ *Δροῦσου* ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν ῥωμαίων ἐπὶ τῶν Γερμανῶν, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἕνεκα τοῦ φθονοῦντος αὐτῷ θεοῦ αὐτοκράτορος *Τιβερίου*, ὅστις αὐτὸν ἀνεκάλυψε.

***) Ἐνεκα τούτων ἐξωρίσθη καὶ ὁ ποιητὴς *Ὀβίδιος* καὶ ἐν *Τόμοις* ἔγραψε τὰ «*Tristia*».

τὴν Σκιριθονίαν τρίτη σύζυγος αὐτοῦ *Λιβία* κατέθλιψεν αὐτὸν διὰ τοὺς προγονοὺς, τῶν ὁποίων ὁ μὲν *Δροῦσος* ἐφονεύθη κατὰ τῶν *Γερμανῶν*, ὁ δὲ *Τιβέριος* παντὶ σθένει ἐνεργούσης τῆς μητρὸς εἰσεποιήθη ὑπὸ τοῦ *Αὐγούστου* καίπερ αἰσχρὸς καὶ ἀκόλαστος καὶ προσελήφθη εἰς συνάρχοντα. Οὕτω μοναρχήσας ὁ *Αὐγούστος* σχεδὸν 44 ἔτη ἐτελεύτησε τῷ 14 μ. Χ. τῇ 19 *Αὐγούστου* (ὀνομασθέντος ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ μηνός, πρότερον δὲ *Σεξιτιλίου*—*sextilis* καλουμένου) ἐτῶν 76 περίπου, ὑποκριθεὶς καλῶς, ὡς ἔλεγε, τὸ μέρος του ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ βίου καὶ καταλιπὼν ἐντολὴν νὰ μὴ ζητήσωσιν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ κράτος, ἀλλὰ νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ παρόν, διὰ τὸ ὅποσον οὐ μόνον αὐτὸς ἐκαυχᾶτο, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπαινοῦντες αὐτὸν ἔλεγον, ὅτι παραλαβὼν τὴν πόλιν πυλίνην κατεστήσατο αὐτὴν λιθίνην.

Ἄλλὰ τοῦ *Αὐγούστου* ἡ ἐποχὴ τοσοῦτο μᾶλλον ἐτιμήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καθόσον μετ' αὐτὸν ἡ *Ῥώμη* παρακμάζει καὶ αὐτοκράτορες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κάκιστοι διώκησαν τὰ κοινά, ἐν ᾧ ὁ *Αὐγούστος* ἐτίμησε τὸ μοναρχικὸν ἀξίωμα.

Διὰ ταῦτα δὴ ὁ *Αὐγούστος* ἀπήλλαξε μὲν καὶ τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθυπάτου, ὅστις εἶχε τὴν ἐξουσίαν μόνον ἐπὶ τῶν χωρῶν καὶ πόλεων ἐκείνων, αἵτινες ἠγωνίσθησαν τελευταῖον κατὰ τῆς *Ῥώμης*, ἠγάπησε δὲ σφόδρα τὸν Ἑλληνισμόν καὶ προσηέστατα προσηέχθη πρὸς αὐτόν, ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον ταχθῆ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου, καὶ πλείστας παραλίους πόλεις τῆς Λακωνικῆς χώρας ἀποσπάσας ἀπὸ τῆς Σπάρτης χωρὶς ἔταξε καὶ τοὺς κατοικοῦς αὐτῶν *Ἐλευθερολάκωνας* ὠνόμασε.

Τότε δὲ κατῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ἐνανθρωπήσας καὶ γεννηθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς παρθένου *Μαρίας* καὶ ὁ ἐπηγγελμένος *Μεσσίας*, ὁ κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν *Ἰησοῦς Χριστὸς* ἐν ἔτει 753 ἀπὸ κτ. *Ῥώμης*, ὅστις ἐσταυρώθη ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ *Αὐγούστου*, τοῦ *Τιβερίου*, ἐν ᾧ ὁ σπόρος τοῦ *Εὐαγγελίου*, ὃν ἔσπειρεν εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ ἐπεσφράγισε διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως ἔμελλε νὰ καρποφορήσῃ καὶ νὰ σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀπωλείας.

Ἡ χρυσοῦς αἰὼν τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ *Σύλλα* μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ *Αὐγού-*

στου περιόδου εἶνε ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν γραμμάτων τῆς Ῥώμης. Ἐν ταύτῃ ἀναφαίνονται τὰ μέγιστα πνευματικὰ προϊόντα ἀπασῶν τῶν ἐπιστημῶν, πλὴν τῆς νομικῆς, οὐπω ἀκμάσεως καὶ τὰ μέγιστα ποιητικὰ προϊόντα. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν εἶχε μεγίστην ἀξίαν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Καὶ ἡ μὲν ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκπροσωποῦνται πρὸ πάντων διὰ τοῦ Κικέρωνος, οὐ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐνέργεια ἀνήκει εἰς τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας· ἡ δὲ ἱστοριογραφία, ἐπίσης τότε ἀκμάσασα, ἀντιπροσωπεύεται διὰ τοῦ Γ. Ἰουλλίου Καίσαρος, τοῦ Γ. Σαλλουστίου Κρίσπου καὶ τοῦ Τίτου Λιβίου.

Ἄλλ' ὁ Αὐγούστος, ὅστις εὐνοϊκώτατα διέκειτο πρὸς τὰ γράμματα, ἔσχε τὴν εὐτυχίαν ἐπὶ τῶν χρόνων του νὰ ἴδῃ ἀκμάζοντα ἀποκλειστικῶς μάλιστα τὰ ποιητικὰ προϊόντα. Ὁ Κ. Οὐάλεριος Κάτουλλος, ὁ εἰσηγητὴς τοῖς Ῥωμαίοις τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὁ Μ. Τερέντιος Βάρραν, ὁ ἐπαναγαγὼν τὴν Ῥωμαϊκὴν σάτυραν εἰς τὸ γενικὸν καὶ καθολικὸν εἶδος, ὡς ἦν ἐν ἀρχῇ, ὁ Π. Βιργίλιος Μάρων, ὁ μέγιστος οὗτος ἐπικός ποιητὴς τῆς Ῥώμης, ὁ Π. Ὀβίδιος Νάσωρ, ὁ ὑψιπέτης Κ. Ὁράτιος Φλάκκος, ὁ Τίβουλλος, ὁ Προπέρτιος κ. ἄλλ. ἔζησαν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῆς Αὐγουστείας περιόδου, ἧτις εἶνε οὕτως ὅμοια τῇ ἐν Ἀθήναις περιόδῳ τοῦ Περικλέους. Καὶ ὁ κυρίως δὲ χρυσοῦς αἰὼν συμπίπτει μᾶλλον τοιουτοτρόπως ἐν ταύτῃ, ἧτις πρέπει νὰ τάσσηται ὡς ἀρχομένη τὸ ἔτος 42 π. Χ., τὸ ἔτος δηλ. τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης καὶ τῆς ἡττης τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου, ὅποτε ἤρξαντο νὰ γράφονται πολλὰ τῶν ποιημάτων τῶν μεγίστων Ῥωμαίων ποιητῶν, τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βιργιλίου, καὶ λήγει μὲ τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ Αὐγούστου (14 μ. Χ.).

Ἡ δὲ κυβέρνησις τοῦ Αὐγούστου ἡ ἐπενεγοῦσα τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν μετὰ τοςάυτας ἐριδῆς καὶ ταραχὰς ἐμφυλίου, ἐν αἷς οἱ πολῖται ἐλησμόνησαν τὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, ἐπέπνευσεν εἰς πάντας ἤδη τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Αὐγούστον. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ ὁ Αὐγούστος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ποιητῶν τούτων ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται, διότι καὶ θεωρεῖται ὁ θεόπεμπτος τῆς Ῥώμης ἀντιπρόσωπος, ἐν ᾧ ἐνεσαρκούτο πᾶσα ἑθνικὴ ἰδέα, ὡς ἐνεσαρκώθη περὶ αὐτὸν καὶ πᾶσα ἡ φιλολογικὴ τῆς Ῥώμης ὑπαρξίς.

Τιβέριος (14—37 μ. Χ.).

Τὸν Αὐγούστον ἀποθανόντα διαδέχεται ὁ πονηρότατος καὶ παυρογύατος προγονὸς αὐτοῦ *Τιβέριος*, εἰς τῶν ὀμοτέρων αὐτοκρατόρων. Οὗτος ζῶντος ἔτι τοῦ Αὐγούστου διὰ τοῦ χαρακτηῆρος αὐτοῦ τὸ ἐλεεινὸν ἐξώσθη τῆς αὐλῆς καὶ πρὸς σωφρονισμόν καὶ διόρθωσιν ἐπὶ τίνα ἔτη ἀπεστάλη εἰς Ῥόδον καὶ ἄλλαχού, ἔνθα ἐξέμαθε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ διεμόρφωσε τὸν νοῦν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν καρδίαν, ἵνα δυστυχῶς ἀποβῆ μόνον κακοургότερος. Ὑποκριτῆς δὲ καὶ ποταπὸς ὢν προσεποιήθη τὸ πρῶτον, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ἀποδεχθῆ τὸ στέμμα, ὅπερ ἅμα ἀναλαβὼν μετεχειρίσατο πρὸς ἄσκησιν τῶν ἀγρίων παθῶν αὐτοῦ διατάξας νὰ φονεύσῃ καὶ πολλοὺς μὲν ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς συγγενεῖς τῆς ἰδίας μητρὸς *Λιβίας*. Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς τοιαῦτα ἐτεκταίνετο ἐν Ῥώμῃ ἀνοσιουργήματα, ἔζη ὁ *Γερμανικὸς* ἐν *Γερμανίᾳ*, ἀνεψιὸς αὐτοῦ, (ἔχων σύζυγον τὴν *ικανωτάτην* καὶ ἀρρενωπὴν *Ἀγριππίαν*), ὅστις διετέλει ἐνδοξὸς καὶ νικητῆς ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀποποιοῦμενον ὁ στρατὸς προθύμως προσέφερε τὸ στέμμα. Τοῦτον φθονήσας ὁ *Τιβέριος* μετακαλεῖ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι τῶν *Γερμανῶν* ὑποταχθέντων ἐπεθύμη νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἐκτελοῦντα τὸν ἐπὶ τούτῳ θρίαμβον, καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἐν τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ ταύτῃ σπεύδει νὰ τῷ ἐκφράσῃ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν θαυμασμόν. Τελέσας τὸν θρίαμβον ὁ *Γερμανικὸς* καὶ ἀναστειλάς πᾶσαν ὁρμὴν τοῦ στρατοῦ, ἵνα αὐτὸν ἀναγορεύσῃ αὐτοκράτορα, διατάσσεται παρὰ τοῦ αἰμοσφόρου συγγενοῦς *Τιβέριου* νὰ πορευθῆ εἰς *Ἀσίαν* καὶ νὰ καταβάλλῃ τοὺς *Πάρθους*. Ἐκεῖ εὐρισκόμενος καὶ νικῶν ἐν *Ἀρμενίᾳ* καὶ *Κομμαγηνῇ* καὶ *Καππαδοκίᾳ* ἀποθνήσκει φαρμάκῳ ὑπὸ τοῦ *Πείσωνος*, διοικητοῦ τῆς *Συρίας* καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ *Πλαγγίνας*, οἵτινες ἐγένοντο ὄργανα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ σύζυγος τότε *Ἀγριππίνα* μετὰ τῶν ὄρφανῶν τέκνων μαῦρα ἐνδεδυμένη ἐπανακάμπει εἰς Ῥώμην κομίζουσα τὴν κόνην τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ *Πείσων* ἀποδειχθεὶς ἔνοχος ἐν τῇ συγκαλήτῳ εὐφραίνεται ἡμέραν τινὰ νεκρὸς πρὶν ἢ δῶσθαι λόγον τῶν πεπραγμένων.

Παραλαβὼν ἔκτοτε ὑπουργὸν ὁ *Τιβέριος* τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, τὸν διαβόητον *Σηϊανόν* κατέστη μᾶλλον αἰμοδιψῆς παρὰ πείμπων εἰς τὸν θάνατον πάντα ὑποπτον αὐτῷ ἢ φίλον ἐχθροῦ του

ἐξέχοντα ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ φιλελεύθερον ἄνδρα· εἰς τοσοῦτον δ' ἀφίκετο στυγνότητος, ὥστε πολλάκις οὐδ' ἐπέτρεπε τὴν ἄνευ ὀδύνης καὶ βασάνων τελευτὴν. Ἐπὶ τέλους δὲ τῇ συμβουλῇ τοῦ πολλοῦ Σηϊανοῦ ἀπεχώρησεν ἐν τῇ ἀπέναντι τῆς Νεαπόλεως νήσῳ *Καπρέα*, καταλιπὼν τὸν Σηϊανόν, ἵνα ἀποτελειώσῃ ἐν Ῥώμῃ διοικῶν τὸ τῆς καταστροφῆς ἔργον. Ὅτε δὲ ὁ Σηϊανὸς ἐπεχείρησε καὶ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ δεσπότητος καὶ ἐφαρμάκευσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Δροῦσον*, ἐξήγειρε τὴν ἀποτεθηριωμένην ψυχὴν τοῦ Τιβερίου καὶ καθ' ἑαυτοῦ καὶ οὕτω διαταγῇ τοῦ Τιβερίου κατεσφάγη ὑπὸ τοῦ δημίου καὶ ὁ Σηϊανὸς ἀποπλύνας διὰ τῆς ἰδίας ζωῆς τὸ ὄνειδος τῶν τοσοῦτων ἀνομημάτων.

Ἐν *Καπρέα* δὲ διατρίβων ὁ Τιβέριος εὑρίσκειν ὡς ἀνακούφισιν τῆς ταραχῆς αὐτοῦ τὴν διαρκῆ τῶν σφαγῶν αὐξήσιν, μέχρι οὗτο λιποθυμήσας ἡμέραν τινα τεθνεώς ἐθεωρήθη καὶ οἱ πραιτωριανοὶ ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα τὸν *Γάϊον Καίσαρα Καλιγόλαν**, τὸν περὶ σθῆντα υἱὸν τοῦ Γερμανικοῦ, καθόσον οἱ πρεσβύτεροι *Νέρων* καὶ *Δροῦσος* εἶχον ἀποθάνει ἐξ αἰτίας, διαταγῇ τοῦ Τιβερίου, ἡ δὲ μήτηρ Ἀγριππίνα ἐξωρίσθη καὶ ἐφονεύθη· ἐπειδὴ δὲ μετ' ὀλίγον ἀνέζησεν, ὁ ἀρχηγὸς *Μάκρων* ἐπνιξεν αὐτὸν ἐν τῇ κλίνῃ διὰ τῶν προσκεφαλαίων. Τοιοῦτω τρόπῳ μ' ὅλην τὴν ἡδυπάθειαν ἐν ἡλικίᾳ 78 ἐτῶν ἐτελεύτησε δολοφονηθεὶς ὁ Τιβέριος τῷ 37 μ. Χ. αἰσχίστας διαπραξάμενος κακουργίας, ἀλλ' ἀπαλλάξας τὴν *Μακεδονίαν* καὶ Ἀγαίαν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθυπάτων φορολογίας**).

Γάϊος Καίσαρ Καλιγόλας (37—41 μ. Χ).

Τὸν Καλιγόλαν μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐδέξαντο πάντες ἀνυψωθέντα εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, διότι ἤλπιζον, ὅτι οὗτος ἔσται ἀντάξιός υἱὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Γερμανικοῦ, ὃν ἀποθάνοντα πάντες ἐθρήνησαν. Καὶ ὄντως δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς διοικήσεως τοῦ Καλιγόλα εὐάρεστος ὑπῆρξεν· ἀλλὰ μετὰ μικρὸν οὗτος ἐγένετο αἰμοχαρῆστατος, αἰσχρὸς καὶ ἀναίσχυντος, δι' ἀπλοῦ νεύματος παρα-

*) Ἐκλήθη οὕτως, οἰοεὶ Ὑποδηματάκος (Caligula), ἀπὸ τοῦ caliga = ὑπόδημα, διότι παῖς ὢν ἤρχετο εἰς τὰ στρατόπεδα τοῦ πατρὸς φέρων μεγάλα στρατιωτικὰ ὑποδήματα αὐτὸς μικρὸς ὢν.

**) Καὶ τὸ *Αἴγιον* δὲ παθὸν πάλιν τότε ἐκ σεισμοῦ (ὡς καὶ ἄλλοτε προηγουμένως) ἀπῆλλαξεν ἐπὶ τριετίαν πάσης φορολογίας.

πέμπων εἰς τοὺς δημίους, ἐμπαθῆς δὲ καὶ φιλάργυρος, ἀληθὲς τέλος τέρως τῆς ἀνθρωπότητος, παραπονούμενος διότι οἱ Ῥωμαῖοι πάντες δὲν εἶχον μίαν κεφαλὴν, ἵνα τὴν ἀποκόψῃ, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ λατρεύηται ὡς θεὸς καὶ θείαν φέρων στολὴν, ὅτε ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ διὰ τῶν κακουργημάτων ἐπισκιάσας τὴν κακὴν φήμην τοῦ Τιβερίου. Δησιμονήσας δὲ ἑαυτὸν κατέρριπτε τὰς κεφαλὰς τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀνύφου μεγαλαυχῶν τὴν ἑαυτοῦ καὶ ἀλλοφρονῶν τοῦτο ἐθεάτο ἀπειλῶν Ἑλληνιστὶ καὶ αὐτὸν τὸν Δία.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ εὐτελείας ἐξίκετο ὥστε καὶ εἰς ἓνα τῶν ἵππων αὐτοῦ, ὃν Ἰγκιᾶτον ὠνόμαζε καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει, χρυσᾶς αὐτῷ κριθὰς παρέβαλλεν. *) Τοσοῦτον δ' ἦτο ἄσματος, ὥστε μ' ὄλους τοὺς φόνους τῶν πλουσίων πρὸς ἀρπαγὴν τῆς ἑαυτῶν οὐσίας καὶ ἅπαντα τὸν κλῆρον, ὃν αὐτῷ ὁ Τιβέριος κατέλιπε ἀνερχόμενον εἰς πάμπολλα ἑκατομμύρια δραχμῶν κατέστρεψεν ἀφειδῶς.

Ἐποκρινόμενος δὲ διαφόρους θεοὺς καὶ ὡς Ἄρτεμις πολλὰ καὶ εἰς κυνήγια ἐξερχόμενος ἐδολοφονήθη τέλος ἡμέραν τινὰ καὶ φροντίς ἐγένετο περὶ τοῦ διαδόχου τούτου.

Τιβέριος Κλαύδιος (41—54 μ. Χ).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλιγόλα οἱ πραιτωριανοὶ ἀντὶ χρημάτων ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα τὸν θεῖον τοῦ φονευθέντος καὶ ἀδελφὸν τοῦ Γερμανικοῦ Τιβέριον Κλαύδιον κεκρυμμένον καὶ πτήσοντα ἐκ φόβου. Ὁ Κλαύδιος οὗτος ἦν ἀνὴρ τότε πεντηκονταετῆς καὶ ἐστερημένος πάντος σωματικοῦ ἢ πνευματικοῦ προσόντος καὶ μᾶλλον μωρός, ἀλλὰ δὲν ἦτο αἰμοχαρής. Εὐήθης δὲ ὢν ἤγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῶν δύο αὐτοῦ ὑπουργῶν τοῦ *Ναρκίσσου* καὶ *Πάλλατος*, οἵτινες ἐγίνωσκον νὰ τὸν ἀπατώσι καὶ οἵτινες ἀντ' αὐτοῦ διηύθυνον φαύλως τὸ κράτος.

Ἐν ᾧ δὲ αὐτὸς ἦν τοιοῦτος, ἀπέβη ἀτυχῆς καὶ εἰς τὸν συζυγικὸν βίον, διότι ἡ ἑαυτοῦ σύζυγος *Μεσσαλλίνα* ἦν τὸ πρότυπον τῆς διαφθορᾶς καὶ βδελυγμίας. Θανατώσας δὲ ταύτην καὶ συζευχθεὶς τὴν ἀνεπιάν ἑαυτοῦ καὶ κόρην τοῦ Γερμανικοῦ *Ἀγριππίναν* δὲν ἐπέτυχεν πλειότερον, διότι αὕτη ἔχουσα υἱὸν τὸν *Νέρωνα* ἐκ τοῦ πρότερον

*) Δί. Κάσσιος Καλιγ. 5, 9, 14.

συζύγου αὐτῆς *Δομιτίου*, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Κλαύδιον, ἵνα συζεύξῃ τοῦτον μετὰ τῆς θυγατρὸς Ὀκταύιας. Μετὰ δὲ τοῦτο ἡ πονηρὰ Ἀγριππίνα πείθει τὸν γέροντα αὐτοκράτορα, ὅπως παραγκωνίσῃ τὴν ἴδιον υἱὸν *Βρεττανικόν* καὶ καταλίπῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν Νέρωνα. Φοβουμένη δὲ πάντοτε μὴ μεταγνῶ ὁ Κλαύδιος ἔδωκε φάρμακον εἰς αὐτὸν καὶ διέδωκεν, ὅτι ἀσθενῶν κατέλιπε προσωρινῶς διοικητὴν τοῦ κράτους τὸν Νέρωνα. Ἰδοῦσα δέ, ὅτι ὁ λαὸς ἐδέξατο τοῦτον καὶ ἔχουσα βοηθοὺς τοὺς πραιτωριανοὺς ἀνήγγειλεν ὀριστικῶς τὸν θάνατον τοῦ Κλαυδίου καὶ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κλαυδίου Νέρωνος*).

Κλαύδιος Νέρων (54—68 μ. Χ).

Ὁ Κλαύδιος Νέρων νεώτατος ἀνερρήθη ἐπὶ τὸν θρόνον. Νέος ὢν καὶ πεπαιδευμένος ὑπὸ διαπρεποῦς φιλοσόφου τοῦ *Σενέκα* ἐνομισθή, ὅτι ἤθελε διαπρέφει εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἐνῶ ταῦναντίον κατέστη ὁ ὠμότερος τῶν τυράννων, τὸ θηριωδέστερον ὄν τὸ μηδὲν σεβασθὲν θεῖον καὶ ἀνθρώπινον, τὸ καταρρίψαν ἐντελῶς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ οὐ ἐφάμιλλον καθ' ὅλα δὲν ἔχει ἡ ἱστορία νὰ ἐπιδείξῃ μηδὲ τὸν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ζήσαντα Ἑρρῖκον τὸν Η΄ τῆς Ἀγγλίας, ὅστις καὶ ψυχορραγῶν ἔτι ὑπέγραφε θανατικὰς καταδικάς. Ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἀπέκρυψε τὸ πρῶτον τὴν ἀγρίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ τὴν κακοῦργον καρδίαν ἐντελῶς καὶ ὅτε ὑπεβλήθη πρὸς αὐτὸν ἡ πρώτη θανατικὴ ἀπόφασις πρὸς ὑπογραφὴν, ἤσυχτο νὰ μὴ ἐγίνωσκε νὰ γράφῃ!

Γενόμενος ὠμότερος ἤρξατο τῶν φόνων καὶ καταστροφῶν ὁ θρασυδαίμων οὗτος ἀνθρωπίσκος ἀπὸ τοῦ ταλαιπώρου Βρεττανικοῦ, ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ τοῦ φαρμακευθέντος τῷ 55 μ. Χ., ὃν διεδέχθησαν ἄπειροι εἰς τὸν τάφον προπεμφθέντες. Διότι ἀπορρίψας πλέον τὸ προσωπεῖον ἤρξατο νὰ ἀρπάξῃ τὰς ξένας περιουσίας, ὡς τοῦ Βρεττανικοῦ, καὶ νὰ θανατοῖ τοὺς κυρίους αὐτῶν, νὰ ἀξιοῖ δὲ νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ θείας τιμᾶς καὶ νὰ θαυμάζωσιν αὐτὸν πάντες ἐν πᾶσιν. Ὑπεκρίνετο λοιπὸν τὸν θεόν, τὸν ποιητὴν ἐν τοῖς θεάτροις καὶ τοῖς ποιητικοῖς ἀγῶσι

*) Ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἀχαΐα δὲν ἀπηλλάγησαν τῆς καταθλιπτικῆς φορολογίας τῶν ἀνθυπάτων, ἃς εἶχεν ἀπαλλάξει ὁ Τιβέριος καταστήσας αὐτὰς Καισαρικὰς ἐπαρχίας.

και έστεφανούτο, έτι δέ τόν άνδρείον και πάν ό,τι ό διεστραμμένος αύτου νοϋς διανοείτο. Έκκυλισθεις δ' εις τρυφάς και άκολασίας και πάντα ρύπον, περιήρχετο τήν άγοράν και ώς ό χειρίστος τών χυδαίων έρράπιζε δεξιζ και άριστερα και προϋκάλει εις γρονθομαχίαν τούς άγνοούντας αύτον πολίτας, οϋς κατελάμβανε τρόμος άναγωνρίζοντας μετ' οϋ πολϋ τόν Νέρωνα. Μή άρκούμενος δέ εις τάς άλλας αύτου θηριωδίας έρριπτε καθ' έκατοντάδας τούς πολίτας εις τάς θηριομαχίας πρós τέρψιν έαυτου και τών πολιτῶν, ότινες έν 'Ρώμη ήρέσκοντο άληθώς, ώς και άλλαχού ειρήται, εις τοιαύτας έκτρόπους θέας*). 'Ο Νέρων έφόνευσε έντι κατ' άπαίτησιν τής έταίρας αύτου Ποππαίας Σαβίνης και τήν έαυτου μητέρα 'Αγριππίαν (59 μ. Χ.), ήτις ριπτομένη εις τόν ποταμόν Τίβεριν έφώνει νά έλθωσι και σπαράξωσι τήν έαυτης κοιλίαν, ήτις ήνεγκεν εις τόν κόσμον τοιοϋτο τέρας. Μετά δέ ταύτην και τήν ένάρετον σύζυγον αύτου 'Οκταβίαν έθανάτωσε δι' άσφυξίας φοβούμενος, μή σωθῆ, ώς έλέγετο, ότι έσώθη ή μητηρ! Δέν έφείσθη δέ μετ' οϋ πολϋ και τής Ποππαίας Σαβίνης.

Θέλων δέ ό άπαίσιος νά ίδῆ πώς έπυρπολήθη ή Τροία έν τῇ έξάψει τής έαυτου θηριωδίας διέταξε νά πυρποληθῆ ή 'Ρώμη, τοϋθ' όπερ και έγένετο (64 μ. Χ.), κατακαέντων τών $\frac{2}{3}$ αύτης, έν φ' αύτός θεάτο από του παλατιού κρούων λύραν και ψάλλον τήν καταστροφῆν αύτης δίκην 'Ομήρου. 'Επειδή δέ μ' όλην τήν χαυνότητα τών πολιτῶν, έξηγήρηθι συνωμοσία κατ' αύτου, άπέδωκε τό έγκλημα τοϋτο εις τούς άναφαινομένους τότε χριστιανούς και έπήνεγκε σκληρότατον κατ' αύτῶν διωγμόν. **)

*) 'Ορα και σελ. 107.

**) 'Ο διωγμός οϋτος εινε ό πρώτος κατά του έν μικρῶν φαινομένων άναδεικνυόμενου τότε Χριστιανισμού, όν έπηκολούθησαν μέχρι του Μ. Κωνσταντίνου δέκα τοιοϋτοι. Και τοϋτο, διότι οι 'Ρωμαιοι (ότινες ειχον παραδεχθῆ τήν έννοιήν τών 'Ελλήνων θρησκείαν), ήσαν μέν δεκτικοί πάσης θρησκείας (άφ' οϋ και τόν 'Ιησϋν Χριστόν άνηγόρευσαν ένα τών έαυτῶν θεῶν, ότε έμαθον τά έαυτου παθήματα και τά θαύματα επί Τίβεριου) και ήνείχοντο τούς πάντας, πλην δέν έστεργον τούς χριστιανούς διότι οι χριστιανοί βλέποντες τάς άκολασίας αύτῶν, οϋ μόνον δέν συνέζων μετ' αύτῶν, αλλά και τέλον εξ αύτῶν άπειμακρύνοντο και ήσαν τρόπον τινά δακτυλοδεικτούμενοι και ύποπτοι. Οι δέ αυτοκράτορες έν παντί δεινῶ και έν πάση καταπτώσει του βωμαϊκού κράτους τήν αίτιαν άπέδιδον εις τούτους, έφ'ών άναφανέντων ήρξατο και ή καταπτώσις του κράτους. Προσλαβόντες δέ οι 'Ρωμαιοι από του 'Ηλιογαβάλου και

Διὰ τὴν ἀνοικοδομήσῃ δὲ ὁ Νέρων τὴν καταστραφεῖσαν πόλιν ἐπέπεσε διὰ φορολογίας τοὺς κατοίκους καὶ ἀπεγύμνωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα παντὸς ἀρχαίου κειμηλίου. Ὁκοδόμησε δὲ οὕτω καὶ τὸ ἄστυ ὠραιότερον καὶ τὸ ἑαυτοῦ χρυσοῦν παλάτιον μεγαλοπρεπέστατον. Ἐν τούτοις συνωμοσία ἐξυφαίνετο ἐναντίον αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πείσωρος, ἧτις ἀνακαλυφθεῖσα ἀπέστειλεν εἰς τὸν τάφον πολλούς, ἐν οἷς τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον *Σενέκα*, εἰς ὃν ἐπέτρεψε νὰ ἐκλέξῃ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου καὶ οὗτος προετίμησε τὸν διὰ τῆς φλεβοτομίας θάνατον, ἔτι δὲ καὶ τὸν ποιητὴν *Λουκιανόν*, (65 μ. Χ.), ὅστις ἦσε τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου πόλεμον ἐν Φαρσάλῳ.

Ἄλλ' ὁ ἀλιτῆριος οὗτος καὶ ἐμπαικτῆς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων Νέρων ἀπεφάσισεν ἤδη ἐπαναπαυθεὶς καὶ νομίσας ὅτι ἡσφαλίσθη νὰ ἀποδημήσῃ εἰς Ἑλλάδα. Προσελθὼν λοιπὸν ὁ μητροκτόνος ἡμιλλήθη εἰς πᾶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς τέσσαρας μεγάλους ἑλληνικοὺς ἀγῶνας, εἰς πᾶν ἐν Ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεα καὶ τὰ Πύθια, ἔλαβεν ἀπείρους τὰ ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεα καὶ τὰ Πύθια, ἔλαβεν ἀπείρους στεφάνους καὶ ἐπευφημοῦμενος ἀνηγορεύετο θεϊότατος, ἰσοκράτορος καὶ κηαρφῶδος καὶ τρισολυμπιονίκης, καὶ προσεκυνεῖτο ὡς θεὸς κατὰ τὴν θεατρικὴν αὐτοῦ ταύτην ἀνά τὴν Ἑλλάδα περιήγησιν. Ἐχάριζε δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τούτοις τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐν Κορίνθῳ καὶ ἀνεκῆρυττεν αὐτοὺς χλευαστικῶς αὐτονόμους καὶ ἐλευθέρους διὰ τὰς ἐπιδαφιλευθείας τιμὰς, ἐν ᾗ συγχρόνως ἐσύλει, εἰσηγήσασιν καὶ ἐπευφημίαις δουλοπρεπῶν καὶ ἐθελοδούλων Ἑλλήνων, τὴν Ἑλλάδα τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτῆς κειμηλίων καὶ παντὸς περιληφθέντος λειψάνου. Ἐλαβε δ' ὡς λέγεται, τὴν ἰδέαν τότε καὶ τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου*). Ἀλλὰ μόνον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σπάρτῃ δὲν ἀπετόλμησε νὰ ἔλθῃ. Καὶ ἐν Ἀθήναις μὲν, διότι γνώστης ὢν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλλην. μυθολογίας ἐκεῖ ἐπίστευεν, ὅτι ἦν ἡ ἕδρα τῶν Ἐρινύων, τῶν ὁποίων τὴν καταδίωξιν

ἐθιμὰ τινα τοῦ Βήλου ἀκόμη, ἐξέπιπτον ἐν τούτοις διὰ τοῦτο εἰς τὴν καταδίωξιν μόνον τῶν χριστιανῶν οἵτινες ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἔκακοποιούοντο καὶ κατεδιώκοντο, ἐν ᾗ ἦσαν τὸ εὐγενέστερον στοιχεῖον, ὅπερ ἐπὶ τέλους ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ.

*) Ἐξ ἑξακονταεταίων ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἤρξαντο τοῦ ἔργου τῆς τομῆς τοῦ Ἴσθμοῦ ἐξορτύττοντες φρέατα κατὰ διαστήματα 1000 βημάτων. Ἡ προεισαγωγικὴ δὲ σπουδὴ τῶν γεωλογικῶν στρωμάτων, τῶν διαφόρων λόφων καὶ τοῦ ὕψους αὐτῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ βυάκων κλπ. ἐγένετο μετὰ πολλῆς ἀκριβείας θαυμαστῆς μέχρι σήμερον.

έφοβεῖτο πρὸ πάντων ὡς μητροκτόνος, ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ διότι ἀπέφυγε τοὺς Λυκουργεῖους νόμους καὶ τὸν μέλανα ζωμόν.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, οἰονεὶ ἀποκαμοῦσα ἢ ἀνθρωπότης ἐκ τοῦ φοβεροῦ τούτου γυπός, ὅστις τὰ σπλάγγνα τῆς κατέτρωγεν, ἐπανέστη κατ' αὐτοῦ σοβαρῶς. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπαναστάσαι αἱ ἐν Ἰσπανίᾳ λεγεῶνες ὑπὸ τὸν ἐντιμον καὶ ἐνάρετον στρατηγὸν *Γάλβαν* ὤρμησαν κατὰ τῆς Ῥώμης, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ στρατεύματα καὶ οἱ πραιτωριανοὶ συνενωθέντες καὶ ἡ σύγκλητος. Ὁ Νέρων ἰδὼν ὅτι ἐσήμανεν ἡ τιμωρὸς ὄρα, ζητεῖ νὰ εὕρη ἄσυλον ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ πανταχοῦ εὐρίσκει τὰς θύρας κεκλεισμένας παθῶν τὸ περὶ κόρακος μυθολογούμενον, εἰς ὃν ἡ μήτηρ προσέλεγε «καὶ τίνος κρέας, τέκνον, οὐκ ἐκλάπη ὑπὸ σοῦ;» Προσελθὼν δὲ εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, ἵνα πνιγῇ, ἐδίστασεν, ἀποφασίσας νὰ ζητήσῃ ἐκτὸς τῆς πόλεως τὴν σωτηρίαν. Ἐξελθὼν λοιπὸν κατέφυγεν εἰς τι ἀγροκήπιον ἀπελευθέρου του μετεμφισθεῖς. Καταδιωχθεὶς δὲ καὶ ἐκεῖ νητοκτόνησεν ἐν πολλῇ δειλίᾳ, τῇ βοηθείᾳ δύο τῶν ἑαυτοῦ δούλων, τοῦ μὲν ἀποσφαγέντος πρότερον, ἵνα θαρρήσῃ, τοῦ δὲ ὠθήσαντος τὴν χεῖρά του, ἥτις ἐκράτει τὸ ἐγχειρίδιον, ὅπερ ἐνέπηξεν ἐπὶ τοῦ στήθους. Τοιοῦτω τρόπῳ συντῶ ἀπαισιῶ τέλει τοῦ τέρατος ἔληξε καὶ ἡ γενεὰ τῆς τοῦ Αὐγούστου οἴκου αὐτοκρατορίας, ἣν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ καὶ ὁ Αὐγουστός προσεπάθησαν τοσοῦτον νὰ χορηγήσωσι εἰς τὴν ἑαυτῶν οικογένειαν, ἵνα οἱ ἐξ αὐτῶν περιπαίξωσι πᾶν ἱερὸν καὶ ὄσιον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μάλιστα ὁ κατάρτος Νέρων.

Σουλπίκιος Γάλβας (68 Ἰουν.—Ἰαν. 69).

Μετὰ δεκατετραετῇ ἀρχεῖαν τοῦ βδελύγματος Νέρωνος διοίκησιν ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ *Γάλβας*. Οὗτος ἦτο προκεχωρηκῶς τὴν ἡλικίαν καὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ, θέλων νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ταῦτα δὲν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὰς περιστάσεις καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ διασφαρέντος στρατοῦ, ὅστις ἠθελερχήματα διὰ νὰ διασκεδάξῃ ἀδιαφορῶν περὶ παντὸς ἄλλου· ὁ *Γάλβας* δ' ὅμως ἄτε φιλάργυρος ὢν καὶ πειθαρχικὸς καὶ γηραλέος, δυσηρέστησε τὸν στρατὸν καὶ ἐζήτησεν ἄνδρα, ὅστις νὰ ἐκτελέσῃ τὰς σκέψεις του, ὃν εὗρεν ἐν τῷ *Γαίῳ Πείσωρι Λικινιαρῷ*. Ἄλλ' ὁ *᾽Οθων*, συγγενὴς αὐτοῦ, ἀναμένων τὴν διαδοχὴν καὶ κολακεύων ἐπὶ

τούτῳ τὸν ἀσθενικὸν γέροντα, παραλαβὼν τοὺς δυσηρεστημένους καὶ ὀμιλήσας κατὰ τοῦ Γάλθα ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ, ἐξήγειρε τὸν στρατὸν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ ἀνυπόπτου αὐτοκράτορος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Γάλθας διεμαρτύρετο ὑπὲρ τῆς ἀθωότητός του καὶ ἐφώνει νὰ τὸν σεβασθῶσιν, ἐκτὸς ἂν πρὸς ὄφελος τῆς Ῥώμης ταῦτα τεκταινῶνται, ἄγχιός τις στρατιώτης ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πείσωνος μετὰ ἑπτὰ μηνῶν ἀρχὴν, ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος τοῦ διοικητοῦ τῆς Λυσιτανίας *Σαλλίου Ὀθωνος*.

Σάλλιος Ὀθων (Ἰαν.—Ἀπρίλ. 69).

Ἄβλος Οὐτέλλιος (Ἰουν. 68—Δεκ. 69).

Ἄλλ' οἱ ἐν Γερμανίᾳ λεγεῶνες καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκλέγουσιν ἴδιον αὐτοκράτορα τὸν *Οὐτέλλιον* ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ Ὀθωνος, ὅστις νικηθεὶς παρὰ τὸ Βητριάκον, πολίχην παρὰ τὴν Κρεμώνην (19 Ἀπριλίου) ἠτοκτόνησεν ἄρξας τρεῖς μόνον μῆνας.

Ἄβλος Οὐτέλλιος (69 μ. Χ.). Οὗτος ἦτο φιλάργυρος, φιλήδονος καὶ λαίμαργος εἰς τὸ ἄκρον, περὶ τούτων μόνον σκεπτόμενος καὶ οὐχὶ περὶ τῆς πολιτείας· διὰ τοῦτο δὲ οἱ ἐν Συρίᾳ λεγεῶνες ἀπηύδησαν καὶ κατ' ἀπομίμησιν τῶν προηγουμένων ἀνεκήρυξαν ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸν *Οὐεσπειανόν*. Οὗτος διὰ τοῦ Ἀντωνίου Πρίμου κατορθῶναι μετὰ ἐμφύλιον σπαραγμὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Ῥώμην, φονευθέντος τοῦ Οὐτέλλiou καὶ ῥιφθέντος εἰς τὸν Τίβεριν μετὰ ὀκτώ μηνῶν ἢ κατ' ἄλλους μετὰ ἐνὸς ἔτους πλὴν δέκα ἡμερῶν ἀρχὴν.

Τίτος Φλάβιος Οὐεσπειανός (69—79 μ. Χ.).

Ὁ *Οὐεσπειανός* ἦτο ἀνὴρ εὐτελοῦς μὲν καταγωγῆς ἔχων καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἐλαττώματα, ἀλλ' ἱκανός, ἵνα καθαρῶς τὸ μολυσματικὸν τῆς Ῥώμης περιέχον καὶ νὰ περιστείλῃ τὴν στρατοκρατίαν, ἣτις ἀπὸ τοῦ Νέρωνος ἀνεβίβαζε καὶ κατεβίβαζε τοὺς αὐτοκράτορας· ἀδάμας ἀληθῆς ἐπομένως ἐν τῇ τοιαύτῃ τῆς ἐκλύσεως ἐποχῇ. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἦτο καὶ πολὺ φιλάργυρος*) καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῆς φιλαργυρίας αὐτοῦ ἐφρόντισε νὰ πληρώσῃ τὸ ταμεῖον τῆς Ῥώμης, ἔπειτα δὲ κατέστησε

*) Τοσοῦτον δ' ἦτο φιλάργυρος, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν οὖρων ἐπέβαλε φόρον· εἰς τὸν υἱὸν δ' ἀντιτεινάντα ἐπέδειξε χρυσοῦν νόμισμα ἐπειπών, ὅτι τοῦτο δὲν μετέχει κακοσμίας.

πειθαρχικὸν τὸν στρατὸν καὶ ἠθικοποίησε τὸ παρεκτραπέν ἔθνος· ἀναγνωρισθεῖς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς κατὰ τύπους ὑφισταμένης ἔτι συγκλήτου ἐκαθάρισε καὶ ταύτην, καὶ ἀνφοκοδόμησε τὸ Καπιτώλιον, ἔκτισε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Εἰρήνης καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστατον καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ ἀμφιθέατρον, τὸ *Φλαβιανόν*, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κολοσσαίων* διὰ τὸ μέγεθος, ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς Ῥώμης, ἔνθα ἦν ὁ χρυσοῦς οἶκος τοῦ Νέρωνος, περιλαμβάνον ὑπὲρ τὰς 60,000 θεατῶν· τὸ ἠνέφξε δὲ εἰς τὸν κόσμον ὁ υἱὸς *Τίτος* καὶ τὰ περιωζόμενα τούτου ἐρείπια εἶνε τῷ ὄντι καταπληκτικά, ἀτελῆ δ' ὅμως παρεχοντα ἔννοιαν τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ· πρὸς ἐγκαινίαισιν τοῦ θεάτρου τούτου ἑορταὶ ἑκατὸν ἡμερῶν διετάχθησαν, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν πεντακισχίλια θηρία ἐν τῇ παλαιστρᾷ (*arēna*) τοῦ θεάτρου· εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι ἐν τοῖς διωγμοῖς τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων πολλὰκις ἡ παλαιστρα αὕτη ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων ἐβάφη γενομένων βορᾶς τῶν θηρίων*)· κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα ἐχρησίμεισε πρὸς παρράσασιν θρησκευτικῶν δραμάτων.

Ἄλλ' ὁ Οὐεσπεσιανὸς ὑπῆρξεν εὐτυχῆς καὶ ἐν ταῖς πολεμικαῖς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεσι. Διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς πρῶτον μὲν διὰ τοῦ *Πετιλλοῦ Κερελλοῦ* τὸν κατὰ τῶν *Βαταυῶν* (Ὀλλανδῶν) πόλεμον, οἵτινες ἐπανάστησαν ἐπὶ Οὐίτελλιου μετὰ Γερμανῶν καὶ Γάλλων *Λιγγῶνων*, ὧν ὁ ἀρχηγὸς *Σαβίνος* Γαλάτης ἐκρύβη εἰς τινα ἀγρόν, εἰς μνημεῖον ὑπόγειον, ἑννέα ἔτη μετὰ τῆς γυναικὸς *Πεπονίλλης*· τούτους δ' ἀνευρῶν ἐφόνευσεν ὁ Οὐεσπεσιανός. Ἐπειτα δὲ διὰ τοῦ *Ἰουλλοῦ Ἀγρικόλα* (πενθεροῦ τοῦ ἱστορικοῦ *Τακίτου*) κατέκτησε τὴν *Βρετανίαν* μέχρι τῶν ὀρέων τῆς *Καληδορίας*. Διὰ δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ *Τίτου* προσέβη εἰς τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς *Ἱερουσαλήμ* (70 μ. Χ.). Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπαναστατήσωσι καὶ ἐπὶ Νέρωνος, ὅποτε κατεπολέμησεν αὐτοὺς ὡς στρατηγὸς ὁ Οὐεσπεσιανός, ὅστις γενόμενος αὐτοκράτωρ ἐπέτρεψε τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν εἰς τὸν υἱὸν *Τίτον*. Εὐρισκόμενοι οὗτοι τότε εἰς ἐσωτερικὰς ἐριδας καὶ φατρίας λαοπλάνων ἀπέφασιν νὰ ἐνωθῶσι κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου. Ἡ πόλις κατὰ τὸν Ἀσιατικὸν τρόπον ἐπροστατεύετο ὑπὸ τριῶν τειχῶν, ὧν ἐν τῷ ἐσωτέρῳ, ἐν τῷ ἔσω καὶ ἐν τῷ ἐξῳθεν ὅπου δὲ ἐν τεῖχος διεκόπτετο ἕνεκα φυσικῶν

*) Ὁ Ὀνώριος μόλις ἔπαυσε τὰς ἀνθρωπομαχίας ἐν Ῥώμῃ τῷ 395 μ. Χ. Ἡ δὲ τελευταία βουμαχία ἐγένετο τῷ 432 μ. Χ.

κωλυμάτων, βαθείαι τάφροι ἀπρόσβατοὶ ἀνεπλήρουν αὐτό. Πολιορκούμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ἐδειξαν ἐμμονήν, καρτερίαν καὶ ἀνδρείαν ἀποκρούσαντες τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τῶν Ῥωμαίων. Μὴ δεξάμενοι δὲ οὐδένα συμβιβασμὸν εἶδον ἀλλεπάλληλα τὰ τεῖχη αὐτῶν ἐπὶ τέλους νὰ καταπίπτωσι μετὰ τετράμηνον πολιορκίαν ἀνδρὸς ὑπερόχου καὶ στρατηγικοῦ, τοῦ Τίτου, ἐν ᾧ αὐτοὺς λιμὸς δεινὸς καὶ λοιμὸς ἐλυμαίνετο. Εἰσελθὼν δὲ τότε εἰς τὴν πόλιν ὁ Τίτος κατέστρεψεν αὐτήν, ἀπολεσθέντων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ πλέον τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ψυχῶν. Ἐνῶ δὲ ἐζήτησε νὰ σώσῃ τὸν περίφημον γαῶν τοῦ Σολομῶντος, οὐδὲ τοῦτο δὲν κατώρθωσεν ἕνεκα τῆς τῶν στρατιωτῶν βίας· τοιοῦτῳ τρόπῳ κατεστράφη ἡ Ἱερουσαλήμ, τῶν ἐπιζησάντων διασπαρέντων καθ' ὅλην τὴν γῆν καὶ μηδέποτε πλέον ἀποτελεσάντων κράτος, ἀφ' οὗ οὕτως ἐξεπληρώθησαν αἱ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ αὐτῶν προφητεῖαι*).

Τίτος (79—81 μ. Χ.).

Ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ Οὐεσπεσιανὸς ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τίτος, ὑποστὰς παράδοξον μεταβολὴν ἅμα τῇ ἀναρρήσει εἰς τὸν θρόνον. Ἐν ᾧ δῆλον ὅτι τσαῦτα ἔτη πρότερον ἦτο ἄσσωτος καὶ ἀκόλαστος καὶ ἄδικος, καίπερ ἔνδοξος στρατηγός, ἅμα ἔλαβε τὸν θρόνον κατέστη τὸ ἐντρύφημα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δὲν παρήρχετο ἡμέρα, καθ' ἣν νὰ μὴ εὐεργετήσῃ τινά· ἐπειδὴ δὲ μίαν τῶν ἡμερῶν οὐδένα εὐηργέτησεν, εἶπε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, ὅτι ἀπώλεσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐπ' αὐτοῦ λοιπὸν ἤρξατο νὰ ἀναθάλλῃ ἡ ἀρετὴ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἡ εὐεργεσία νὰ ἀνατέλλῃ Ζεῖδωρος καὶ εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους λαούς· οὕτω τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγρικόλα ὑποταγεῖσαν δυτικὴν Βρετανίαν ἐζήτησε νὰ ἐκπολιτίσῃ εἰσαγαγὼν τὸν Ῥωμαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν παρὰ τοῖς ἀγροίκοις τότε Βρετανοῖς καὶ ἰδρύσας ἐκεῖ θέατρον. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Τίτου συνέβη πρῶτον φοβερὰ δεινὰ εἰς τὸ κράτος. Τῷ 79 μ. Χ. δηλαδὴ συνέβη πρῶτον φοβερὰ ἐκρηξίς τοῦ Βεσουβίου, ἣτις καὶ κατέστρεψε τρεῖς πόλεις, τὸ Ἡράκλειον, τὴν Πομπηίαν καὶ τὰς Σταβίας** (79) συναπολεσθέντος

*) «Καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ» (Λουκ. 39, 43).

***) Τυχαίως κατὰ τὴν ἀνύρωξιν φρέατος προέβησαν εἰς ἀνασκαφὰς καὶ ἀνεκάλυψαν τὸ Ἡράκλειον τῷ 1738 καὶ τὴν Πομπηίαν τῷ 1755. Ἡ ἀνακάλυψις δὲ αὐτῶν

καὶ τοῦ ναυαρχοῦντος τότε Πλινίου, τοῦ πρεσβυτέρου, ὅστις ζητῶν νὰ ἐρευνήσῃ τὰ τῆς ἐκρήξεως, ἀπέθανε θῦμα τῆς ἐπιστήμης. Ἐπειτα δὲ πυρκαϊὰ μετὰ ἐν ἔτος ἀπετέφρωσε τὸ πλεῖστον τῆς Ῥώμης καὶ αὐτὸ τὸ Καπιτώλιον καὶ τὸ Πάνθεον καὶ δεινὴ πανώλης ἐπεσφράγισε τέλος τὸ τῆς καταστροφῆς ἔργον. Μόνον δὲ ἡ γενναία καὶ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Τίτου ἄκαμπτος ἐσπευδεν εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν καταστροφῶν, ἀφ' οὗ οὗτος δὲν ἐφείσθη οὐδὲ τῶν ἀνακτορικῶν κοσμημάτων πρὸς τοῦτο. Ῥωκοδόμησε δὲ ὁ Τίτος καὶ τὰς περιφήμους θέσας αὐτοῦ αἰτινες ἀντικατέστησαν καὶ τὰ παλαιὰ Ἑλληνικὰ γυμνάσια καὶ ἦσαν οὐ μόνον τόποι λουτρῶν, ἀλλὰ καὶ τόποι τέρψεως καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως μετὰ βιβλιοθηκῶν, ἀγαλμάτων, μικρῶν θεάτρων (διὰ μονομάχους κλ.)*). Ἄλλὰ μετὰ βραχεῖαν διοίκησιν ἀσθενήσας ἐν Καμπανίᾳ ἐτελεύτησε φαρμάκῳ, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ ἑτεροθαλοῦς νεωτέρου ἀδελφοῦ Δομιτιανοῦ, ὅστις καὶ πρότερον ὑπέσκαπτε τὸν θρόνον τοῦ Τίτου, ὡς συμμέτοχος τῆς ἀρχῆς τοῦ μακροθύμου αὐτοκράτορος, ὃν ἤδη ἐθρήνησεν ἀπὸ μέσης καρδίας ὁ λαὸς αὐτοῦ.

Τίτος Φλάβιος Δομιτιανός. (81—96 μ. Χ.).

Ὁ Δομιτιανὸς κατ' ἀρχὰς εἰδείχθη φιλοδίκαιος, φιλοτέχνης καὶ φιλομαθής, ἀποκρύφας ἐντέχνως τὸ ἄγριον τῆς ἐκτουτοῦ φύσεως. Ἄλλὰ μετ' οὐ πολὺ οὐ μόνον τοὺς ἄλλους πάντας ὑπερέβη κατὰ τὴν ὠμότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτόν, διὰ νὰ εἰπωμεν οὕτω, τὸν Νέρωνα· ἀπηγθάνετο πᾶσαν φιλολογικὴν σπουδὴν καὶ συνίστα ἀγῶνας μονομαχίας, ζιφομαχίας, θηριομαχίας κλπ. Θέλων δὲ νὰ ἐμπνεύσῃ τρόμον εἰς τοὺς συγκλητικοὺς τοὺς κατεβίβασεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἰς τὸν Τάρταρον, ὁπόθεν πάλιν ἐπανήγαγεν αὐτούς· ἐνέδυσε δηλ. αἰθουσάν τινα μὲ μελανὰ καὶ θέσας ἐν αὐτῇ δύο ἀμυδρότατα φεγγούσας λυχνίας καὶ τοποθετήσας νεκροκράββατα ἐντὸς αὐτῆς, ἐφ' ὧν καὶ τὸ ὄνομα ἐκάστου συγκλητικοῦ, κατέκλεισε ταύτην. Ἐπειτα δὲ προσκαλέσας τούτους

πολὺ ὠφέλησε τὴν ἐπιστήμην καὶ διήγειρε πλεῖστον τὴν περιέργειαν τῶν ἐπισκεπτομένων, διότι ἡ Πομπηία ἰδίᾳ παρέχουσα τὴν ὄψιν ῥωμαϊκῆς πόλεως καὶ καταχωσθεῖσα ἐν μέσῳ τῶν ἔργων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, παρέχει εἰς θεὰν διάφορα ἀντικείμενα καὶ πλεῖστα περιέργα γεγονότα.

*) Ἐκ τῶν θερμῶν τούτου δεισιώθη τὸ περίφημον σύμπλεγμα τοῦ Λαοκῶντος ἐν Βατικανῷ.

εἰς συμπόσιον, τοὺς εἰσάγει ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης, ἐνθα παρουσιάσθησαν ἔμπροσθεν αὐτῶν ῥωμαεῖοι μὲ μαῦρα ἐνδύματα καὶ μὲ γυμνὰ τὰ ξίφη ἄνδρες, οἵτινες ἐνέπνευσαν τὸν τρόπον εἰς τοὺς συγκλητικούς ἀναμένοντας τὸν θάνατον· ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα, οἱ ἄγριοι οὗτοι δαίμονες ἤρξαντο ἀπαισίως νὰ χορεύωσι καὶ μετὰ δοθεῖσαν διαταγὴν ἀπῆλθον ἀφέντες ἀνενόχλητον τὴν σύγκλητον, τὴν ὁποίαν διὰ τοιούτων τεχνασμάτων ἤθελε νὰ ταπεινώσῃ ὁ τύραννος Δομιτιανός. Ὁ δὲ Τάκιτος διηγούμενος τὰ τῆς ἐποχῆς ταύτης λέγει, ὅτι πᾶν νεῦμα ἐπέφερε θάνατον, καὶ πᾶσα σκέψις ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς ζωῆς. Πολλοὶ π. Χ. καὶ τῶν συγκλητικῶν ἐφονεύθησαν, διότι δὲν προσέβλεψαν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτεῖ καὶ ἄλλοι δι' ἄλλας γελοίας αἰτίας. Ἐπανάγαγε δὲ διὰ τὴν αἰμοδιψίαν του καὶ τοὺς καταργηθέντας ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν*) καὶ διέταξε νὰ λατρεύσωσιν αὐτὸν ὡς θεὸν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ἱερέων. Φθονήσας δὲ τὸν Ἀγρικόλαν, ποιούμενον κατακτήσεις ἐν Βρετανίᾳ, ἀνεκάλεσεν αὐτόν, (ἐνῶ εἶχε προχωρήσει κατακτῶν ἐν τῇ χώρᾳ μέχρι Ἐδιμβούργου τῆς Σκωτίας), ὡς μέλλων δῆθεν νὰ ἀποστείλῃ εἰς Συρίαν. Αὐτὸς δὲ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν πέραν τοῦ Ῥήνου λαῶν καὶ ἐνδύσας δούλους τινὰς κατάγει θρίαμβον, χωρὶς κἂν νὰ ἀτενίσῃ τοὺς πολεμίους, ἠρέσκετο δὲ νὰ ἀποκαλῆται καὶ Γερμανικὸς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν προσποιουμένων θαυμασμῶν Ῥωμαίων. Ἄλλ' ἐπιφοβοὶ πρὸ πάντων ἐγένοντο ἐπ' αὐτοῦ οἱ μεταξὺ τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Ἰστρου Γέται, καὶ οἱ λαοὶ τῶν Δακῶν ἐν Δακίᾳ, οἵτινες ταχθέντες ὑπὸ τῶν Δεκεβάλων βασιλείᾳ τῶν Δακῶν εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Μοισίαν. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ λοιπὸν πᾶσαν ἐνόχλησιν προέβη εἰς τὴν ὀλεθρίαν ἀρχὴν τῆς διὰ χρημάτων διαφθορᾶς τοῦ Δεκεβάλου, δι' ὧν ἐπεισεν αὐτὸν νὰ εἰρηνεύσῃ. Τέλος δὲ παραπεσόντος τοῦ καταλόγου, ἐν ᾧ προέγραφε πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν λογιστὴν Στέφανον καὶ τὴν σύζυγον Δομιτίαν, ἐξυφάνθη συνωμοσία ὑπὸ τῶν προγραφομένων. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων Πετρώνιος ἀνέλαβε νὰ γνωρίσῃ εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ Στέφανος ἤθελε νὰ τῷ ὀμιλήσῃ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ αἰμοχαρὴς Δομιτιανὸς ἀνεγίνωσκε κατάλογον τῶν συνωμοσάντων δῆθεν ἐναντίον του καὶ ἀνακαλυφθέντων, ὁ ἀπελεύθερος τῆς Δομιτίας ὁ Στέφανος, εὐρών καιρὸν τῷ κατήνεγκε πληγὰς διὰ μαχαίρας· ἀλλ' ἐν τούτῳ συνήφθη

*) Ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο ὁ δεύτερος διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν (95).

πάλη και προσεκλήθη εἰς βοήθειαν ὑπὸ τοῦ τυράννου ὁ Πετρώνιος, ὅστις προσελθὼν τὸν ἀπετελείωσε τῷ 96 μ. Χ. ἀπαγορευθείσης τῆς ταφῆς ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Ἡ τροφὸς δ' ὅμως Φυλλίς ἐξετέλεσε τὰ τελευταῖα πρὸς αὐτὸν καθήκοντα. *).

Μάρκος Κορκήϊος Νέρβας. (96—98 μ. Χ.).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ ἡ σύγκλητος κατάρθρωσε νὰ ἐκλεχθῆ παρὰ τὴν γνώμην τῶν πραιτωριανῶν ὁ ἐξήκοντα καὶ πέντε περίπου ἐτῶν συγκλητικὸς ἐξ ἀρχαίας Ἰθνηρικῆς οἰκογενείας καταγόμενος *Νέρβας*, ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ τὸ ἀγαθὸν τῆς πατρίδος ἐφιέμενος, ἀφ' οὗ ἄρχεται σειρά ἱκανῶν αὐτοκρατόρων. Οὗτος πρῶτον μέλημα αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ ἀποκηρύξῃ καὶ ἀποπτύσῃ τὴν κακουργίαν, ἐξ ἧς τοσαῦτα εἶχον ὑποστῆ οἱ Ῥωμαῖοι, ὀρκισθεὶς ὅτι δὲν θέλει ἐκτελέσει τὸν φόνον συγκλητικοῦ καὶ ἂν ἀνακαλύψῃ ἔτι αὐτὸν ὡς κατ' αὐτοῦ συνωμότην. Προσέτι δὲ κατήργησε τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν καὶ προσεπάθησε νὰ ἀνακουφίσῃ παντοίως τὸ πάσχον κράτος. Ἐν τούτοις συνωμοσίαι καὶ μάλιστα τῶν πραιτωριανῶν ἀνεφάνησαν κατ' αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος προσεπάθησε νὰ καταστρέψῃ δι' ἵπποτικοῦ τρόπου προσελθὼν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰπὼν, ὅτι εἶνε ἔτοιμος νὰ ἀποθάνῃ, ἂν ἡμάρτησέ τι εἰς τὴν πατρίδα. Σύνημα ὅμως ἐξελέξατο καὶ διάδοχον ἑαυτοῦ καὶ ὡς τοιοῦτον προὔτιμησε μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀρετῆς τὸν ἱκανώτερον τῶν οἰκείων *Τραιανόν*, Ἰθνηρὰ τὸ γένος, ὅστις εὕρισκετο ἐν Γερμανίᾳ· οὗτος δὲ καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸν διεδέχθη ἀποθανόντα, μηνὶ Ἰανουαρίῳ τοῦ 98 ἔτους μ. Χ. μετὰ μοναρχίαν φιλελεύθερον ἐνὸς ἔτους καὶ τεσσάρων μηνῶν.

ΑἶΩΝ ΤΟΥ ΤΡΑΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΩΝ (98—194 μ. Χ.).

Μάρκος Οὐλπίος Τραιανὸς (98—117 μ. Χ.).

Ὁ *Τραιανὸς* ὡς ἦτο ἱκανὸς στρατηγὸς εἰς πειθαρχίαν τὸν στρατὸν τάξας καὶ ἐπαξίως αὐτὸν διοικήσας, οὕτως ἀπέβη καὶ ἱκανὸς αὐτοκράτωρ. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας δ' αὐτοῦ ἔζη ἐν Ῥώμῃ καὶ ὁ

*) Οὕτως ἐτελεύτησε καὶ ὁ τελευταῖος *Καῖσαρ*, διότι οἱ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι αὐτοῦ, ὧν τὸν βίον ἔγραψεν ὁ Σουητίνιος, καλοῦνται *Καῖσαρες*· οἱ δὲ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες ὀνομάζονται *Αἰγούστοι*, μετ' οὐ πολὺ τῶν συμμετεχόντων τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καλουμένων *Καῖσάρων*.

ἡμέτερος φιλόσοφος Πλούταρχος ὁ Χαίρωνεύς, οὗ, λέγεται, ὅτι ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν Τραϊανὸν ἀναφέρουσι καὶ τὴν περιάλητον ἐκείνην παραινετικὴν ἐπιστολὴν τὴν γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ ἀναρρήσει*). Καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ διώκησε μετὰ πολλῆς γλυκύτητος καὶ ἐπιεικειᾶς καὶ δικαιοσύνης ἀναδειχθεὶς τῷ ὄντι ἄριστος καὶ ἐπιφανής, ὡς ἤκουε παρὰ τοῦ λαοῦ του αὐτὸς ἐκ τῶν μετὰ τὸν Αὐγούστον αὐτοκρατόρων, οἵτινες προσεπάθουν διὰ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς βίας νὰ ἐπιβάλωσι τὴν ἀγάπην. Ἀποκατέστησε δὲ πλήρη ἐλευθερίαν καὶ συγκατέμιξε τῇ αὐτοκρατορίᾳ τὴν δημοκρατίαν παρασχὼν τῇ βουλῇ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀποφαίνεται αὐτοβούλως περὶ πάσης σπουδαίας τοῦ κράτους ὑποθέσεως καὶ εἰς τὸν λαὸν χρηγήσας τὸ ἐκκλησιαζέειν.

Ἄλλ' ὁ Τραϊανὸς παρὰ τὴν διαθήκην τοῦ Αὐγούστου ἦτο κατακτητικὸς καὶ ἐπεθύμει τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους, δαπανῶν τὸ δημόσιον, ὅπερ δὲν εἶχε πολὺν τότε θησαυρόν. Καὶ δὴ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Δακῶν τῷ 101—102 μ. Χ. καὶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα Δεκέβαλον. Ἐπειδὴ [δὲ ἐκεῖνος παρέβη τὰς συνθήκας ἐκήρυξε δεύτερον κατ' αὐτοῦ πόλεμον τῷ 105—107 μ. Χ. ὁπότε καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν μὲν νὰ αὐτοκτονήσῃ, τὴν δὲ Δακίαν κατέστησε Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν κτίσας καὶ λιθίνην γέφυραν ἐπὶ τοῦ Δουνάβειος. Ἐορταί μεγαλοπρεπέσταται, θηριομαχίαι καὶ μονομαχίαι ἐλάμπρυναν τὴν νίκην ταύτην*)· πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ γεγονότος ἀνηγέρθη τότε καὶ ἡ περιφίμος στήλη, ἐπιτύων πλευρῶν τῆς ὁποίας εἰσὶν ἀναγεγλυμμένα ἐλικοειδῶς σκηναὶ τοῦ Δακικοῦ πολέμου, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς ἴσταται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Τραϊανοῦ· σώζεται δ' αὐτὴ μέχρι σήμερον καὶ εἶχε στηθῆ ἐπὶ τῆς λαμπροτάτης Οὐλπείας πλατείας, ἣν αὐτὸς κατεσκεύασεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Πάρθοι ἠπέιλουσαν τὰς κτήσεις τοῦ κράτους ἐν ἀνατολῇ καὶ κατ' αὐτῶν δις ἐξεστράτευσεν κηρύξας τὸν

*) Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ σωζομένη μόνον εἰς τὸ Λατινικὸν πλὴν ἄλλων λέγει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Πλούταρχος, ὅτι καὶ τοῦ ἐπικίνου, ἂν καλῶς διοικήσῃ καὶ τοῦ ὄνειδους μεθέξει ὁ διδάσκαλος, ἂν διοικήσῃ κακῶς· συνιστᾷ λοιπὸν αὐτῷ νὰ διάγῃ ἐν ἀρετῇ καὶ δικαιοσύνῃ δηλῶν, ὅτι διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης αὐτὸς ἔσται ἄλλως ἀνεύθυνος. Ἄλλὰ τὴν ἐπιστολὴν ἄλλοι τῶν θεωροῦσι γραφεῖσαν μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀδριανόν, ὅστις ὄντως ἦν μαθητὴς τοῦ Πλουτάρχου.

*) Ἐπὶ 123 ἡμέρας παρέσχε τοιαῦτα θεάματα ὁ Τραϊανός, καθ' ἃ ἔμονομάχησαν 10 χιλιάδες μονομάχων.

παρθικὸν πόλεμον (τῷ 114—116 μ. Χ.) καὶ κυριεύσας τὴν Μεσοποταμίαν, Ἀρμενίαν, Ἀσσυρίαν, Βαβυλῶνα, καὶ αὐτὴν τὴν παρθικὴν μητρόπολιν *Κτησιγῶντα* καὶ φθάσας μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ· ἀπέθανε δ' ἐν Σελινοῦντι τῆς Κιλικίας τῷ 117 μ. Χ. ἀφ' οὗ πρότερον καὶ οὗτος διέταξε τὸν τρίτον διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν, καθ' ὃν (117) ὤρισθη οἱ χριστιανοὶ νὰ καταδιώκωνται ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὡς παραβαίνοντες τὸν κατὰ τῶν ἀπηγορευμένων ἐταιρειῶν νόμον.

Ἄλιος Ἀδριανὸς (117—138 μ. Χ.).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τραϊανοῦ ἐξελέχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ αὐτοκράτωρ ὁ ἀνεψιὸς καὶ θετὸς υἱὸς αὐτοῦ Ἀδριανός, ὅστις εἰρηνικὸς ὢν κατέστησεν ὄριον νοτιοανατολικὸν τοῦ κράτους τὸν *Εὐγράτην* καὶ ἀποδοὺς τὰς πέραν τούτου χώρας εἰς τοὺς Πάρθους καὶ περιηγηθεὶς τὸ κράτος ἀνήγειρε τεῖχος πρὸς βορρᾶν, ἐν Βρετανίᾳ, 30 λευγῶν πρὸς ἄμυναν τῆς Βρετανίας ἀπὸ ἐπιδρομῶν τῶν Πίκτων καὶ Σκώτων, ἐπέφερε διαφόρους βελτιώσεις εἰς τὰ ὑποτεταγμένα μέρη, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν κλπ. ἔκτισε τὴν Ἀδριανούπολιν ἐν Θράκῃ καὶ ἀνεκαίνισε προσέτι τὴν Καρχηδόνα καὶ ἐζήτησε νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ ὀνομάσῃ αὐτὴν *Αἰλιαν Καπιτωλίαν* καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος νὰ οἰκοδομήσῃ ναὸν τοῦ Καπιτωλίου Διός. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἐστασίασαν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν φανατικοῦ τινος Σίμωνος Βαρκοχεβᾶ ἢ Βαρχοβᾶ (*Bar-Cochaph* = υἱοῦ τῶν ἀστέρων), ὅστις ἐκήρυττεν ἑαυτὸν Μεσσίαν· ὁ Ἀδριανὸς κατεπολέμησε τούτους ἐπὶ τρία ἔτη (132—135) καὶ κατέστρεψεν ὀλοτελῶς, φονευθέντων 600,000 καὶ τῶν λοιπῶν διασκορπισθέντων ἢ πωληθέντων ὡς δούλων.

Ὁ Ἀδριανὸς ἠγάπησεν ἰδίᾳ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπεσκέφθη αὐτὰς ἐπανειλημμένως καὶ διέμεινεν ἐν αὐταῖς θεωρήσας τιμὴν του νὰ γένηται πολίτης Ἀθηναῖος καὶ ἄρχων ἐπάνωμος τῶν Ἀθηναίων. Εὐηργέτησε δὲ καὶ ποικιλοτρόπως τὴν πόλιν κατασκευάσας μέγα ὕδραγωγεῖον, καλλωπίσας προσέτι αὐτὴν διὰ διαφόρων ἰδρυμάτων, ὡς ναοῦ τῆς Ἥρας καὶ Διὸς τοῦ Πανελληνίου, ἱεροῦ τοῖς πᾶσι θεοῖς, γυμνασίου καὶ στοᾶς μεγαλοπρεποῦς ἐξ 120 κίωνων, λίθου φρυγίου. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἐτελειοποίησε τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός,

οὐ σώζονται ἀκόμη κίονες τινες Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ. Διὰ τὴν ἀνεγερῆσαι δὲ τοῦ κολοσσαίου τούτου οἰκοδομήματος παντάπασι δὲν ἐφρόντισεν ὁ Περικλῆς, εἴτε διότι ἀρχὴν τούτου ἐποίησαντο οἱ Πεισιστρατίδαι, εἴτε διότι προὔβλεπε τὰς μεγάλας δαπάνας. Πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔκτισε καὶ πόλιν ὁ Ἀδριανός, ἣν ἐπωνόμασεν Ἀδριανούπολιν· διακρίνει δ' αὐτὴν ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Θησέως ὁ ὄρος (κοιῶς Πύλη), ὅστις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μὲν :

ΑΙΑ ΕΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΟΥΧΙ ΘΗΣΕΩΣ ΠΟΛΙΣ

ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου

ΑΙΑ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΙ ΘΗΣΕΩΣ Η ΠΡΙΝ ΠΟΛΙΣ

Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲ εὐγνωμονοῦντες πολὺ ἐτίμησαν αὐτόν.

Ἄλλ' οὐ μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος εὐηργέτησεν ὁ Ἀδριανός καὶ ἐστόλισεν. Ἐν Μεγάροις ἔκτισε ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν Κορίνθῳ κατεσκεύασε λουτρά καὶ ἔφερεν ὕδωρ ἄφθονον ἐκ τῆς λίμνης Στυμφαλίας καὶ ἐν Μαντινείᾳ ἠχοδόμησε ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἐν Ἀθακί (τῆς Φωκίδος) ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὴν δὲ Ῥώμην προήγαγε καὶ ἐκαλλώπισε δι' ὁδῶν, γεφυρῶν κλ. ἀνεγείρας καὶ παρὰ τὸν Τίθεριν *Μαυσωλεῖον* ἑαυτοῦ σωζόμενον μέχρι σήμερον (πύργος τοῦ Ἀγγέλου), ἐν ᾧ ἐτέθη ἡ κόνις αὐτοῦ ἀποθανόντος. Ἰδρυσὲ δὲ καὶ διάφορα ἰδρύματα χάριν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, οἷον τὸ Ἀθήναιον, τὸ ἀνεγερθὲν κατὰ τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐν τούτοις τελειοποιῶν καὶ προστατεύων τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα, ἅτε πεπαιδευμένος ὢν, εἶχε καὶ μικροφιλοτιμίας καὶ ἀδυναμίας ἀνθρωπείας· ἠγάπα π. χ. τὴν νίκην εἰς ὅσα καὶ αὐτὸς ἐσπούδαζε διαγωνιζόμενος ἐν τε τῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἄριστον κριτὴν ἐν πᾶσι*).

Προνοῶν δὲ μάλιστα περὶ τῆς δικαιοσύνης ἐξέδωκε διὰ τοῦ νομομαθοῦς *Ἰουλιανοῦ* τὸ λεγόμενον *ἀδιον διάταγμα* (*Edictum perpetuum*), ὅπερ ἦτο ὁ κανὼν τῶν δικαστηρίων καὶ ὁ ἀρχαιότατος

*) Ὁ περίφημος ποτε *Φαβωρίνος* ὁ φιλόσοφος συζητῶν μετὰ τοῦ Ἀδριανοῦ ὑπεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἀδίκως. Ψεχεθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι οὐ δύναται ἁμαρτάνειν ὁ τριάκοντα λεγεῶνων ἄρχων.

κώδηξ τῶν Ῥωμαίων. Ἰδρυσε δὲ παρ' ἑαυτῷ καὶ *συμβούλιον πολιτικόν*, ὅπως γνωμοδοτῆ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν νόμων.

Ἀποθανὼν τῷ 138 μ. Χ. κατέλιπε διάδοχόν του τὸν υἱοθετηθέντα παρ' αὐτοῦ Ἀρτωνίνου.

Τίτος Ἀρτωνίνος (138—161 μ. Χ.).

Ὁ διάδοχος Ἀρτωνίνος, ὁ ἐπικληθεὶς *Εὐσεβῆς* (Pius) καὶ *φιλόστοργος* διὰ τε τὴν πρὸς τὴν θρησκείαν εὐσεβείαν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν στοργὴν πρὸς τὸν προκατόχον του, ἐπειδὴ ὁ Ἀδριανὸς δὲν διέκειτο πολὺ φιλικῶς πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ ἠρνήθη αὐτὴ παρὰ τὸ τότε ἔθος τὴν ἀποθῆσιν αὐτοῦ, μετὰ τοσαύτης συνηγόρησε γλυκύτητος καὶ μετὰ τοσαύτης ἀγάπης πρὸς τὸν Ἀδριανόν, ὥστε ἡ σύγκλητος ὑπεχώρησε προθύμως. Ἀπέβη δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρτωνίνος ἀληθῆς πατὴρ τοῦ κράτους κληθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων *ὁ γέρος Νουμάς*. Ἡ μόνη φροντίς καὶ μέριμνα αὐτοῦ ἦν ἡ εὐμερία τῶν ὑπηκόων, οὓς εἶχεν ἐν τῇ καρδίᾳ του καὶ περὶ ὧν ἀδιαλείπτως ἐμερίμνα. Ἀποστέργων τὸν πόλεμον καὶ προφυλάσσων μόνον τὸ κράτος διὰ περιστολῆς ἐνίων ἐπαναστάσεων ἐφρόντιζε περὶ παντός, διοικῶν δι' ἰσότητος καὶ ἐπιεικείας καὶ εὐνομίας. Οὐ μόνον δ' ἐν Ῥώμῃ ἦτο εὐεργετικὸς, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι, καταστάς πεφιλημένος πανταχοῦ καὶ ὑπόδειγμα ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ ὀλιγαρκείας. Ἀποθανὼν δὲ τῷ 161 μ. Χ. κατέλιπε διάδοχον τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μάρκον Αὐρήλιον.

Μάρκος Αὐρήλιος (161—188).*

Ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος ὁ καὶ Ἀρτωνίνος ἐπονομασθεὶς ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ προκατόχου του, κατέστη ἐφάμιλλος τοῦ Εὐσεβοῦς διὰ τὴν ἀρετὴν. Ἄμα ἀνελθὼν τὸν θρόνον παρέλαβε συνάρχοντα τὸν Λ. Οὐῆρον καθαρὸν Ἐπικούρειον, εἰς ὃν ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα τὸν ἄσωτον τοῦτον ἄνδρα, τελευτήσαντα προῶρως τῷ 172 μ. Χ. ὑπέμεινε ἐπὶ ἑνδεκα ὄλα ἔτη, ὡς ὑπέμεινε καὶ τὸν ἀκόλαστον τῆς ἰδίας συζύγου βιον, πρεσβεύων ὡς ἀνεξίκακος φιλόσοφος, ὅτι δέον γὰ προσφέρηται τις ἀνεκτικῶς πρὸς ἀνθρώπους, ὧν δὲν μεταβάλλεται τὸ ἦθος.

Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος εἶνε ὁ τελευταῖος ἰκανὸς τῆς Ῥώμης

*) Τοῦ αὐτοκράτορος τούτου σώζεται ἀκόμη ὁ ἔφιππος ἀνδριάς ἐν Ῥώμῃ.

αυτοκράτωρ, διότι μετ' αὐτὸν ἐπέρχεται ἡ τελεία τοῦ κράτους πα-
ρακμὴ καὶ ἡ στρατοκρατία. Οὗτος ἦν ἀληθῆς δημοκρατικὸς ἐπὶ τοῦ
θρόνου καθήμενος, εὐμενῆς δὲ καὶ ἐπιεικῆς, φιλόanthropos, εὐεργε-
τικὸς καὶ ἐλευθέριος ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του, ὡς ὁ μέγας Φριδερίκος
ἐν τοῖς νέοις χρόνοις, *πρῶτον τοῦ κράτους οἰκέτην*. Διόκησεν ἐπομέ-
ως ἐξόχως καὶ φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸν τίτλον τοῦ *φιλοσόφου*, ἐπειδὴ
ὄπαδός ἦν τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας, τοῦ χρηστοτάτου μάλιστα καὶ εὐ-
γενεστάτου. Συνέγραψε δὲ ὡς τοιοῦτος ἐν μέσῳ πολέμων τὸ γνωστὸν
ἠθικοφιλοσοφικὸν σύγγραμμα (*ατὰ εἰς ἑαυτόν**)), ὅπερ ἄχρι γε τοῦ νῦν
σωζόμενον εἶνε τὸ εὐαγγέλιον τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας συγκερασμέ-
νης ἐπὶ τὸ μειλιχώτερον καὶ ἄνευ τῶν παλαιῶν ὑπερβολῶν**). Ὡς
ἀληθῆς δὲ φιλόσοφος ὁ Μάρκος συνεχῶς ἐπανελάμβανε καὶ νὰ δικαι-
ώσῃ προσεπάθει τὸ Πλατωνικὸν ὅτι, *εὐτυχεῖς οἱ λαοὶ ὅποταν ἢ οἱ βα-
σιλεῖς φιλοσοφήσωσιν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι*.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Μάρκου ἐρρήθη, ὅτι συνεγράφη ἐν πολέμοις·
διότι ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ἂν καὶ δὲν ἦτο φιλοπόλεμος, ἀλλ' ὅμως ἐκ
καθήκοντος ἐγένετο πόλεμικὸς καὶ διεκρίθη μάλιστα ἐν τοῖς πολε-
μικοῖς πράγμασιν ἀνυψώσας καὶ τὸ πολεμικὸν γόητρον τοῦ Ῥωμαί-
κου λαοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τῶν *Πάρθων* ἐπολέμησε δεινὸν πόλε-
μον διαρκέσαντα ἀπὸ τοῦ 162—166 μ. Χ., καθ' ὃν ἐκυριεύθησαν ἡ
Βαβυλών, ἡ Μηθία, ἡ Κτησιφῶν, ἡ Σελεύκεια καὶ πᾶσα ἡ Παρ-
θία. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπολέμησε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ *Γρα-
ρούα* (ἔγγυς τῆς νῦν Βιέννης) κατὰ τῶν *Μαρκομάνων*, φύλου Γερμα-
νικοῦ (ἐν τῇ νῦν Βοεμία καὶ Μοραβίᾳ) ἀπὸ τοῦ 169—175 καὶ κατὰ
τῶν *Κουάδων* καὶ *Ίαζύγων* ἐπίσης λαῶν Γερμανικῶν (ἐν τῇ νῦν Οὐγ-
γαρίᾳ). Τούτους εἰσελθόντας εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ ἐνίκησε παρὰ τὴν
Ἀκυλιῆαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἀποκρούσας ἐξηνάγκασε νὰ συνθηκολο-
γήσωσιν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ 178—180 ἠναγκάσθη νὰ ἐγείρῃ
κατ' αὐτῶν πόλεμον, διότι παρεβάθησαν αἱ συνθήκαι ὑπ' αὐτῶν καὶ
στρατεῶν ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν *Βιέννῃ* τῷ 180 μ. Χ. καταλι-

*) Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος πολέμων ὄλην τὴν ἡμέραν τὸ ἐσπέρας ἐν τῇ σκηνῇ του
ἀνελογίζετο τὸ μάταιον τῶν ἐγκοσμίων, ἐξήταξε τὴν συνειδησίαν του, καὶ παρεθάρ-
ρυνεν αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς ἀρετὴν δι' ὑποθηκῶν «εἰς ἑαυτόν».

**) Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶνε μεστὸν πάσης σοφίας, θεῶν ἀποφθεγμάτων, ἀληθῆς
ἐγκύλιον καὶ δὴγῶς τοῦ βίου· ἐξεδόθη δ' εἰς ἀρχαιότεραν ἐποχὴν ὑπὸ τοῦ διδα-
σκάλου τοῦ γένους, τοῦ αἰοδίου Κοραῆ.

πάν τον θρόνον εις τον ανάξιον υιόν αυτού, τον *Κόμμοδορ*, και χωρίς να δυνηθῆ να ἀποφύγη ὁ φιλόανθρωπος ἄλλως οὗτος ἀνὴρ ἀπηνέστατον κατὰ τῶν χριστιανῶν *διωγμόν*, καθ' ὃν ἐμαρτύρησαν πρὸς τοὺς ἄλλοις *Ἰουστῖνος* ὁ μάρτυς και ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης *Πολύκαρπος*. Διὰ τὴν ἐνοήση δέ τις πῶς τοῦτο ἐγένετο ὑπὸ τὸσφ εὐγενοῦς ἀνδρῶν πρέπει να ἐνθυμηθῆ πρῶτον μὲν, ὅτι ἠγνόουν τότε ἀκόμη πολλοὶ σοφοὶ ἄνδρες τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλήθειαν και δεῦτερον, ὅτι ὁ *Μᾶρκος Αὐρήλιος* ἦτο ἡγεμὼν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἡ δὲ ῥωμαϊκὴ πολιτικὴ ἦτο ἀδιάρρηκτως συνδεδεμένη μετὰ τῆς κρατούσης θρησκείας.

Κόμμοδος (180—192).

Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος διαβόητος, ὅπως και πολλοὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, διὰ τὴν θηριωδίαν του και τὴν ἠθικὴν ἑαυτοῦ διαφθοράν και ἐκλυσιν, ἐβασίλευσε παραδοθεὶς εἰς τὴν παχυλὴν και κτηνώδη τῶν αἰσθησεων τρυφήν, τὸ δὲ κράτος ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην του. *Φρικαλέος* δ' ὢν μονομάχος ὁ *Κόμμοδος* νῆχαιριστεῖτο αὐτὸς να λαμβάνη μέρος εἰς τοὺς αἱματηροὺς τούτους ἀγῶνας και να νικᾷ. Τέλος δὲ ἀνεληθὼν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς κακουργίας και θύσας και ἀπολέσας πολὺ τῆς ἀνθρωπότητος μέρος ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τινος τῶν παλλικῶν αὐτοῦ *Μαρκίας* και ἀποφύχων ἐστραγγαλίσθη διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ὑπὸ τοῦ παλαιστοῦ *Ναρκίσσου*, ῥιφθέντος τοῦ πτώματος του εἰς τὸν *Τίβεριν*.

Πόπλιος Ἐλβιος Περτίναξ. Αἰδῖος Ἰουλιανὸς (193 μ. Χ.)

Σεπτίμιος Σεβήρος (193—211 μ. Χ.).

Ὁ φόνος τοῦ *Κομμόδου* ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον τὸν γηραλέον πλὴν ἱκανὸν και ἐνάρετον ἄνδρα *Περτίνακα*, ὃν ἐξελέξαντο οἱ συνωμῶται. Ὁ *Περτίναξ* μετὰ δυσκολίας δεχθεὶς τὴν ἀρχήν, δὲν μετεχειρίσατο ταύτην, εἰμὴ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κράτους και τῶν πολιτῶν, μικρὰ ὅσας ὦν οὗτος ἐν μέσφ τῆς ἐρήμου ταύτης τῶν ποταπῶν τῆς *Ῥώμης* αὐτοκρατόρων. Ἀλλὰ μετὰ βραχυτάτην κυβέρνησιν τριῶν μόνον μηνῶν παρὰ τὰς εὐχὰς και τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ του, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν πραιτωριανῶν, οἵτινες ἐξέθεσαν εἰς πλειοδοσίαν τὸ ἄλλοτε τοσοῦτον ἐνδύξον στέμμα, ὅπερ κατώρθωσε να ἀγοράσῃ ὁ πλούσιος συγκλητικὸς *Αἰδῖος Ἰουλιανὸς* (193 μ. Χ.) ὑποσχθεὶς εἰς ἕκαστον τῶν πραιτωριανῶν 25000 σηστερτίους (HS): ἤτοι

6250 δραχμάς. Τὸ ἄγγελμα τοῦτο τὸ τοσοῦτον θλιβερὸν ἐπέφερε γενικὴν ταραχὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐπανάστασιν ἐν Ἰλλυρίᾳ, Συρίᾳ καὶ Βρετανίᾳ, ὅτε λαβὼν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος, στρατηγὸς τῆς Ἰλλυρίας, εἰσελθὼν εἰς Ῥώμην ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ προέβη εἰς τὴν θανάτωσιν τοῦ 66 μόνον ἡμέρας κυβερνήσαντος προκατόχου αὐτοῦ. Ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος γενόμενος αὐτοκράτωρ (193-211 μ. Χ) πᾶσαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν ἔστρεψε πρὸς τὸν στρατὸν καὶ θέλων νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν πραιτωριανῶν ἀντικατέστησε τούτους διὰ νέας φρουρὰς ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν ἑαυτῷ ἐμπίστων, θεωρούμενος οὕτως ὡς ὁ ἰδρυτὴς τῆς στρατιωτικῆς αὐταρχίας. Καταβαλὼν δὲ τοὺς ἀντιπάλους του, οἵτινες εἶχον ἐπίσης ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτορες, τὸν Νίγρον ἑπαρχον Συρίας πρῶτον καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Αἰμίλιανὸν παρὰ τὴν Κύζικον καὶ παρὰ τὴν Ἴσδον (194 μ. Χ.), δι' οὓς ἐτιμώρησε τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Βηρυττὸν καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον (196 μ. Χ.), οὐ κατέστρεψε καὶ τὰ ἀξιόλογα τείχη, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Ἀλβεινον παρὰ τὸ Λουγδουνον τῆς Γαλλίας (Λυῶνα νῦν) (197) καὶ προγράψας πάντας τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πάρθους, παρ' ὧν κατέλαβε τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἐγένετο κύριος τῆς Βαβυλωνος, Σελευκείας καὶ Κτησιφῶντος (198 μ. Χ.). Ἐν τούτοις καίπερ τραχὺς*) καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ μᾶλλον ὁ Σεβήρος ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἔχων συμβούλους τοὺς διασήμους νομομαθεῖς, τὸν Παπιριανόν, Παῦλον καὶ Οὐλπιαρόν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πίκτοι καὶ οἱ Σκῶτοι προσέβαλλον τὰ ὅρια τοῦ κράτους ἐστράτευσε καὶ κατ' αὐτῶν ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀντιθέτου χαρακτῆρος υἱοὺς τὸν Καρακάλλαν τὸν τραχὺν καὶ τὸν ἥπιον Γέταρ. Κτίσας δὲ ἐκεῖ τείχος περίφημον, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομά του ἐκτεινόμενον ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς**) ἐτελεύτησε τὸν βίον (211) ἐν Ἐβοράκῳ πάσχων ὑπὸ νόσου καὶ ἠθικῶν ταραχῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Καρακάλλας ἀπεπειράθη νὰ τὸν δολοφονήσῃ.

*) Ἀπηγόρευσε ἐπὶ ποινῇ θανάτου τὸ ἀσπάζεσθαι τὸν χριστιανισμόν.

**) Μεταξὺ τοῦ κόλπου Σόλου καὶ τοῦ ποταμοῦ Τύνου, πρὸς τὰ παράλια τοῦ γερμανικοῦ Ὀκεανοῦ.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Ἐντὸς τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου ἐπεκτείνεται ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη παρὰ Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἕνεκα τῆς σκληρότητος τῶν ἀρξάντων Καισάρων κατὰ τῶν ἐκφερόντων ἐλευθέρως τὰ ἐν ταῖς διανοίαις αὐτῶν περιστέλλεται καὶ κωλύεται ἡ ποίησις καὶ ὁ ῥητορικὸς λόγος*). Φόβῳ τῶν δυναστῶν καὶ οἱ ἐκφέροντες τὰ διανοήματα αὐτῶν ἐξεφράζοντο ἀκαταλήπτως· κακοζήλια δὲ ἐνέσκηψε καὶ κατὰ πτωσις ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῇ ἀκμῇ τῆς γλώσσης.

Κατὰ τοὺς πρώτους τῆς αὐτοκρατορίας χρόνους οἱ πλείστοι τῶν φιλοσόφων, ἐν οἷς καὶ ὁ *Σενέκας* ὁ διασημότερος τῆς ἐποχῆς φιλόσοφος (54 π. Χ.), ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς *Στοᾶς*. Ἀλλὰ μετὰ τὸν *Μάρκον Αὐρήλιον* τὸν Στωϊκισμὸν ἀντικατέστησεν ὁ *Νεοπλατωνισμὸς* καὶ τοῦ *Ἐπικούρου* τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα. Μετὰ τῆς φιλοσοφίας συνέχεται ἀμέσως καὶ ἡ *φυσικὴ ἐπιστήμη*. Ἐν ταύτῃ δὲ τὴν ἐπιστημολογίαν ἐποίησατο συμβολὴν *Γ. Πλίνιος* ὁ πρεσβύτερος (23—79 μ.Χ.) διὰ τῆς ἑαυτοῦ *φυσικῆς ἱστορίας* (*naturalis historia*). Ἡ δὲ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου, πρὸς ἣν οἱ Ῥωμαῖοι ἔμφυτον εἶχον κλίσιν, καλλιέργειται ἀπὸ τοῦ *Αὐγούστου* καὶ προάγεται ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἰς *θετικὴν ἐπιστήμην* ἀναχθεῖσαν εἰς ὕψος μετ' οὐ πολὺ σπουδαῖον.

Ἐν δὲ τῇ τέχνῃ παρήχθησαν ἀξιοθαύμαστα προϊόντα κατὰ τούτους τοὺς χρόνους. Τὰ εἰρήπια π. Χ. τὰ ἀρχιτεκτονικὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ *Οὔεσπεσιανοῦ* ἀρξαμένου, ἐπὶ δὲ τοῦ *Δομιτιανοῦ* περατωθέντος ἀμφιθέατρον, ἡ ἀγορὰ τοῦ *Τραιᾶνοῦ*, αἱ θέρμαι, αἱ πρὸς τιμὴν ἀνεγειρούμεναι στήλαι, οἱ ἀνδριάντες τοῦ *Ἀρτινίου*, τὰ ἀμφιθέατρα, αἱ θριαμβευτικαὶ ἀψίδες καὶ τὰ παρόμοια, εἶνε ἱκανὰ νὰ μαρτυρήσωσι περὶ τῆς προόδου ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Ῥωμαίων.

Ἐν δὲ τῇ *ιστοριογραφίᾳ* ἄξιος πρὸ πάντων λόγου εἶνε ὁ *Τάκιτος* γεννηθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς τυραννίας τοῦ *Νέρωνος*, προαχθεὶς εἰς διάφορα ἀξιώματα καὶ ζήσας μέχρι τῶν χρόνων τῶν καλῶν αὐκρατο-

*) Ἡ ῥητορικὴ τότε ἐδιδάσκετο μόνον ὡς τέχνη· διάσχυμος δ' ἐν ταύτῃ διδάσκαλος ἐγένετο ὁ *Κοϊντιλιανὸς* (40—118).

τόρων Τραϊανουῦ καὶ Ἀδριανουῦ. Ἐγραψε δὲ τὸν βίον τοῦ Ἰουλιουῦ Ἀγρικόλα, περὶ Γερμανίας, Ἱστορίας (Annales) καὶ Χρονικά, ἐντελῶς μέχρι ἡμῶν διασωθέντα. Ἐτι δὲ ἄξιος λόγου εἶνε καὶ ὁ Σουητώσιος γράφας τὰς βιογραφίας τῶν δώδεκα πρώτων αὐτοκρατόρων.

Ἐν δὲ τῇ ποιήσει ἐξέχουσιν ὁ Πέρσιος (34—62) καὶ ὁ Ἰουβεγάλιος (100), οἱ σατυρικοί, ἀγανακτοῦντες διότι ὁ λαὸς ὅσημέραι εἰς διαφθοράν ἐξέπιπτε καὶ σατυρίζοντες τὴν τρομερὰν ἄβυσσον τῶν ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν τῶν ἑαυτῶν συγχρόνων.

Ἄλλ' αἱ ἀνθρώπινοι συμβουλαὶ καὶ ἐπιτιμήσεις δὲν ἤρκουν διὰ νὰ σώσωσιν ἤδη τὴν Ῥώμην· ἐν ταύτῃ ἡ εὐτυχία εἶχεν ἐκπνεύσει καὶ ἡ πῶρωσις εἶχεν εἰσέλθει, ὅσας τις δ' ἦτο ἐν μέσῳ ἐρήμου, λιμῆν ἐν μέσῳ χειμῶνος ἢ ἐμφάνισις καλοῦ τινος αὐτοκράτορος. Ἡ ἀνθρωπίνη θηριωδία εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν· ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ κατέστη βαθυτάτη· ἐβασίλευε δὲ τὸ παχυλὸν καὶ κτηνώδες τῶν αἰσθήσεων ἐν τρύφημα καὶ ἡ ἄσημος πολυτέλεια καὶ ἡ ἀκολασία. Τὰ λουτρά τοῦ Καλιγόλα συνέκειντο, ὡς λέγεται, ἐκ μύρων καὶ οἴνων. Εἰς δὲ τοῦ Οὐιτελλίου τὸ δεῖπνον ἀπειρία γλωσσῶν ἀηθῶνων καὶ μυελοὶ ταῶν καὶ φασιανῶν παρεσκευάζοντο πολλάκις πρὸς βρῶσιν. Ἐπειτα δὲ χιλιάδες ἀνθρώπων εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ῥωμαίων ἰθυσιάζοντο πρὸς τέρψιν καὶ ἀπόλαυσιν κτηνώδη καὶ φοβερὰν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ πρὸς κορεσμὸν τῶν ἰχθύων ἢ τῶν θηρίων. Παρεσκευάσθη λοιπὸν ἡ παρακμὴ, ἐπῆλθεν ἡ στρατοκρατία καὶ ἀνεμένετο ἡ πτώσις τοῦ κολοσσοῦ.

*Καρακάλλας (211—217 μ. Χ.) Μακρίνος (217—218 μ. Χ.)
 Ήλιογάβαλος (218—222 μ. Χ.).*

Ὁ *Καρακάλλας* (211—217 μ. Χ.) ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τύραννος ἀπαισίος. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Γέταρ*, ἵνα μὴ ἔχῃ ἐν τῷ θρόνῳ συνάρχοντα, ἔπειτα δὲ καὶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν ὡς ὀπαδῶν αὐτοῦ (ἐν οἷς καὶ τὸν νομοδιδάσκαλον *Παπιανόν*, ἅτε μὴ θέλοντα νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ φόνον), ὧν ἐσφετερίσθη τὴν περιουσίαν. Περιποιηθεὶς δὲ καὶ ἀνταμείψας τοὺς πραιτωριανοὺς ἀνηγόρευσε ἐαυτὸν θεὸν καὶ ἔξῃ ἀκολασταίων καὶ ὑποκρινόμενος τὸν Ἀχιλλέα μὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Τροίας, τὸν Ἀλέξανδρον δ' ἐν Μακεδονίᾳ, οὕτως παρέστη δεινὸς θαυμαστῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀλλὰ σκωπτόμενος διέταξε τρομερὰν σφαγὴν καὶ καταστροφὴν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ. Δὲν ὤκνησε δὲ καὶ δάφνας πολεμικὰς νὰ ἐπιδιώξῃ, διότι εἰσῆλθε καὶ εἰς *Γαλλίαν* καὶ *Γερμανίαν* καὶ ἐξαγοράσας τὴν εἰρήνην, ἐπωνομάσθη ὁμῶς Ἀλαμανικὸς διὰ τὰς νίκας. Ἐπειτα δὲ περιηγούμενος τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν, ἀνήγγειλεν εἰς τὴν σύγκλητον, ὅτι ὑπέταξε τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐκστρατεύων ἐν μέσῳ τῶν Πάρθων ἐφονεύθη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ *Μακρίνου*, ἀρχηγῶ τῶν σωματοφυλάκων, ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ.

Ὁ *Μακρίνος* (217—218 μ. Χ.) κατήγετο ἐκ βαρβάρων καὶ ἐπιθυμῶν μᾶλλον τὴν εἰρήνην ἢ τὸν πόλεμον ἐξηγόρασε ταύτην ἐπονείδιστως παρὰ τῶν Πάρθων. Ζητήσας δὲ νὰ ἐπιβάλλῃ πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν εὔρε σφοδρὰν ἀντίστασιν. Συγγενεῖς δὲ τοῦ *Καρακάλλα*, ἡ μήτηρ *Ἰουλία Δόμνα* καὶ ἡ θεία *Ἰουλία Μαῖσα* ἐνήργησαν παρὰ τῷ στρατῷ, ὥστε νὰ ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ ὑπ' αὐτοῦ, δυσηρηστημένου ὄντος, ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τῆς Μαΐσης *Βασιανός*, ὃν παρέστησαν ὡς υἱὸν τοῦ *Καρακάλλα*, ἐπικληθέντα *Ἡλιογάβαλον*, διότι ἦτο ἱερεὺς τοῦ ἐν Ἐμέσῃ, πόλει τῆς Φοινίκης, ὅχι μακρὰν τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ, ναοῦ τοῦ Ἥλιου (Ἀλαγαβάλου ἢ Ἐλαγαβάλου). Πολεμῶν δ' ὁ *Μακρίνος* κατὰ τοῦτου ἐνίκηθη παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ φεύγων συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστησάντων καὶ ἐφονεύθη ἐν Βιθυνίᾳ.

Τεσσάρων καὶ δέκα ἐτῶν γενόμενος τοιοῦτῳ τρόπῳ αὐτοκράτωρ ὁ *Βασιανός Ἡλιογάβαλος* (218—222 μ. Χ) κατεμόλυνε πᾶν ἱερὸν

καὶ ὅσιον εἰσαγαγὼν εἰς τὴν ἐκπεσοῦσαν Ῥώμην καὶ τὴν ἀκολασίαν τῆς ἀνατολῆς καὶ αἰσχροτήτα. Συζευχθεὶς ἀλληλοδιαδόχως μετὰ πολλῶν γυναικῶν, καὶ μετ' Ἐστιάδος, ὅπερ ἀνήκουστον μέχρι τότε παρέδωκε τὰς πρώτας θέσεις καὶ ἀρχὰς εἰς κούρεις καὶ τοῦς τοιούτους καὶ ἐξήλειψε πᾶν ὑπολειπόμενον ἰχνάριον ἠθικῆς ἐν τῇ αὐστηροτάτῃ ἄλλοτε πόλει. Ἐπιβαλὼν δὲ εἰς τὸ ἀνεκτικὸν πάσης θρησκείας κράτος τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Βήλου ἐποίειτο καὶ φοβεράς ἀνθρωποθυσίας. Τέλος δὲ εἰς πᾶν εἶδος κτηνωδίας ριφθεὶς καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον ἀνακηρύξας ὑπατον ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, τοῦ ἑαυτοῦ ἐξαδελφου.

Ἀλέξανδρος Σεβήρος (222—235 μ. Χ.).

Ὁ Ἀλέξανδρος Σεβήρος ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐντίμως ἐστεφανωμένων κεφαλῶν νεαρὸς ἀναδειχθεὶς αὐτοκράτωρ, ἐπειδὴ εἶχε τύχει παιδείσεως ὑγιούς, καὶ ἦτο καὶ φύσει φίλος τῆς ἀρετῆς, ἐμερίμνησε περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ κράτους, ἀκοκαταστήσας καὶ πάλιν τὴν τάξιν τῶν νόμων καὶ τοῦ δικαίου συνωδᾶ καὶ πρὸς τὰς συνετάς συμβουλάς τοῦ δεκαεξαμελοῦς συμβουλίου, οὗ προϊστάτο ὁ ἐξοχος νομομαθὴς Οὐλπιανός. Οἱ πραιτωριανοὶ δ' ὅμως ὑποβλέποντες τὴν τάξιν καὶ πειθῶ, εἰς ἣν αὐτοὺς ἔταξαν, ἐπανέστησαν, καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ τοῦ ἐμφυλίου κακοῦ ἐφόνευσαν τὸν διαπρεπῆ ἄνδρα, τὸν Οὐλπιανόν, ὃν αἴτιον τῆς τῶν πραγμάτων ρυθμικῆς πορείας εἰκότως ὑπελάμβανον, ἐφ' ἣ ἐδυσφόρουν καὶ ἐχαλέπαινον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πέρσης Ἀρταξέρξης ὁ Α΄, ὁ Σασσανίδης, ἀπὸ τοῦ πατρὸς Σασσάν, καταρρίψας τὸν βασιλέα τῶν Πάρθων Ἀρτάβαρον τὸν Ἀρσακίδην κατέστησε τὸ νέον Περσικὸν κράτος ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ δυναστείαν, τῶν Σασσανιδῶν, ὅπερ κατελύθη ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐζήτησε νὰ ἐκτείνῃ αὐτὸ μέχρι τῶν παλαιῶν ὁρίων διαβάς τὸν Τίγρητα καὶ Εὐφράτην, διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη ὁ εἰρηνικὸς Σεβήρος νὰ ἐκστρατεύσῃ ἤδη κατ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 234 μ. Χ. Ἀποκαταστήσας δ' ἐκεῖ τὰ πράγματα καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ἐξεστράτευσεν πάλιν κατὰ τῶν εἰσορμησάντων Γερμανῶν. Ἀλλὰ τότε οἱ μὴ πειθαρχοῦντες στρατοὶ στασιασάντες ἐν καιρῷ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θρακῆς Μαξιμίτου ἐφόνευσαν μὲν (235 μ. Χ.) τὸν ἀγαθὸν Σεβήρον, ἀνεκέρυξαν δὲ

αυτοκράτορα τὸν ὠμὸν χιλιάρχον καὶ βάρβαρον στασιαστὴν Μαξιμῖνον.

Μαξιμῖνος (235—238 μ. Χ.).

Ὁ αυτοκράτωρ *Μαξιμῖνος** ἦν ποιμὴν κατὰ γενικὴν γνώμην τὸ πρῶτον καὶ ποταποῦ ὄλως ἐπομένως γένους καὶ ἀνατροφῆς· διεκρίνετο δὲ μόνον διὰ τὴν ἑκτακτον σωματικὴν αὐτοῦ ρώμην καὶ τὸ θάρρος. Οὗτος μοναρχῶν ἀπέκρουσε μὲν τοὺς ἐπικινδύνους Γερμανοὺς ἐκ τῆς χώρας καὶ κατεδίωξεν, ἀλλὰ καὶ ἐμισεῖτο ὑπὸ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ διὰ τὰς φρικώδεις σκληρότητας καὶ εὐτελείας. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ μὲν στρατὸς καὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι νέοι ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ αυτοκράτορα τὸν γηραιὸν ἐν Λιβύῃ ἀνθύπατον *Γορδιανόν*, ἡ δὲ γερουσία τὸν *Κλαύδιον Πουπιηρὸν Μάξιμον* καὶ τὸν *Καλλιὸν Βαλβίρον*. Ἄλλ' ὁ Γορδιανὸς Α' συμπαραλαβὼν συνάρχοντα καὶ τὸν υἱὸν *Γορδιανόν* τὸν Β' φονεύονται**), καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Μαξιμῖνος ἐφονεύθη σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν λεγεῶνων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ Πουπιηνὸς καὶ ὁ Βαλβῖνος μετ' οὐ πολὺ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν πραιτωριανῶν, διὰ τοῦτο ἀνηγορεύθη αυτοκράτωρ *Γορδιανὸς ὁ Γ'.*

Γορδιανὸς ὁ Γ' (238—244 μ. Χ.) Μ. Ἰούλιος Φίλιππος Ἄραψ (244—249 μ. Χ.) Γναῖος Μέσσιος Δέμιος (249—251 μ. Χ.) Τρηβόνιος Γάλλος (251—253 μ. Χ.) Αἰμιλιανὸς (253 μ. Χ.) Αὐρήλιος Δικίνιος Βαλέριος Οὐαλεριανὸς (253—260 μ. Χ.).

Γορδιανὸς ὁ Γ' (238—244 μ. Χ.). Οὗτος ἐγένετο ἀγαπητὸς τῇ συγκλήτῳ, ἥτις, λέγεται, ὅτι ἀπεκάλει αὐτὸν υἱόν. Ὁ Γορδιανὸς Γ' ἀπέκρουσε τοὺς πρῶτην ταύτην φοράν ἐμφανισθέντας ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς Γαλατίας *Φράγκους* διὰ τοῦ μετέπειτα γενομένου αυτοκράτορος *Αὐρηλιανοῦ*, τοὺς *Σαρμάτας* καὶ *Γότθους* ἐκ τῆς Μοισίας καὶ *Θράκης* καὶ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας *Σαπώρην* τὸν Α' πέραν τοῦ Εὐφράτου. Ἐνήργει δὲ τὰ πάντα διὰ τοῦ διδασκάλου, ὑπουργοῦ καὶ πενθεροῦ αὐτοῦ *Τιμισθείου*, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἄραβος στρατηγοῦ *Μ. Ἰουλίου Φιλίππου*, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς ὁ Γορδιανὸς ὁ Γ' ἐφονεύθη παρὰ τὸν Εὐφράτην, ἃν καὶ εἶχε προσλάβει τοῦτον ἀναγκασθεὶς συνάρχοντα.

*) Καὶ ἐπὶ τούτου ἐγένετο κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς.

**) Ἡρῳδιανῶς Η', I.

Ὁ Μ. Ἰούλιος Φίλιππος Ἄραψ υἱὸς ἀρχιλιηστῶ ἐξ Ἀραβίας μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἑαυτοῦ συνάρχοντος ἀνηγορεύθη αὐτὸς αὐτοκράτωρ καὶ ἐκυβέρνησε πέντε ἔτη (244—249 μ. Χ.) ἐορτάσας μεγαλοπρεπέστατα καὶ τὴν χιλιετηρίδα τῆς Ῥώμης (247 μ. Χ.). Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Δεκίου, ὅστις ἀντ' αὐτοῦ κατέλαβε τὸν θρόνον.

Ὁ Δέκιος (249—251) ἐκ ταπεινῶν καὶ οὗτος ὀρμώμενος ἀνεδείχθη εἰς τῶν καλῶν τῆς Ῥώμης αὐτοκρατόρων, ὅστις ἀνεχαίτισέ πως καὶ ἐπὶ τινα χρόνον τὸ πρὸς τὴν κατωφέρειαν φερόμενον κράτος*). Οὗτος πολεμῶν προσπαθεῖ νὰ ἀποκρούσῃ πέραν τοῦ Δουνάβειος τοὺς εἰσβαλόντας Γόθους καὶ κατακαύσαντας τὴν Φιλιππούπολιν ἐφονεύθη διὰ προδοσίας τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Γάλλου, ὅστις κατέλαβε τὸν θρόνον.

Ὁ Γάλλος (251—253 μ. Χ.) ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ ἐξηγόρασε παρὰ τῶν Γόθων τὴν εἰρήνην καὶ ἐζήτησε νὰ ἄρξῃ ἀδύξως μεριμνῶν μόνον περὶ τῆς ἑαυτοῦ εὐδαιμονίας. Ἀλλ' ὁ διοικητὴς τῆς Μοισίας Αἰμιλιανὸς νικήσας τοὺς Γόθους (253) εἰσήλασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνθα οἱ ἴδιοι στρατιῶται τοῦ Γάλλου ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ ἀνηγόρευσαν τὸν Αἰμιλιανὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰμιλιανὸς μετὰ μῆνας τινας διοικήσεως, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατιωτῶν, καταλαβόντος τὸν θρόνον τοῦ Οὐαλεριανοῦ, ὅστις πολεμήσας τοὺς Ἀλεμανοὺς ἐν Γαλλίᾳ εἰσήλασεν εἰς Ἰταλίαν.

Οὐαλεριανὸς (253—260 μ. Χ.). — Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐδωκεν ἐλπίδας πολλὰς διὰ τὰς ἀρετὰς του καὶ θέλων ταύτας νὰ πραγματοποιήσῃ, ἐπειδὴ τότε τὸ κράτος πανταχόθεν ἐπολεμεῖτο προσέλαθεν ἅμα ἀνελθὼν τὸν θρόνον σύμβουλον μὲν τὸν μάγον Αἰγύπτιον Μακριανόν, συνάρχοντα δὲ τὸν ἴδιον υἱὸν Γαλλιηνόν. Ἀλλ' αἱ προσβολαὶ κατὰ τῆς χώρας ἦσαν σημαντικαί. Τῷ 253 Γερμανοὶ εἰσήλασαν μέχρι τῆς Ταρράκωνος τῆς Ἰσπανίας· ἕτεροι δὲ διέβησαν τὸν Ῥήνον καὶ ἄλλοι Βορονοί, Γόθοι, Κάρποι, Οὐρουγοῦνδοι εἰσέβαλον εἰς Ἀσίαν, Θράκην, Ἰταλίαν, Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν (Ἑλλάδα), καὶ

*) Ὁ ἐπὶ Δεκίου γενόμενος διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν ὑπερέβη πάντας τοὺς πρότερον διὰ τὴν σφοδρότητα, διότι οὗτος νομίζων ὅτι ἡ πτώσις τοῦ βωμαϊκοῦ μεγαλείου προήλθεν ἐκ τῆς πτώσεως τῆς βωμαϊκῆς θρησκείας, ἐζήτησεν ἐντελῶς νὰ ἐξαλείψῃ τοὺς χριστιανούς καὶ τὰ ἴδια αὐτῶν ἦθη.

κατ' αὐτῶν ἀπέστάλῃ ὁ Γαλλικὸς. Ἄλλὰ τότε συγχρόνως καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν *Σαπῶρης ὁ Α'* εἰσέβαλε μέχρι Συρίας καὶ Καππαδοκίας καὶ ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα *Κυριάδην* τινὰ φυγάδα Ῥωμαῖον. Τῷ 258 ἐξῆλθεν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ Ῥώμης, ἀλλ' ἐν Ἀσίᾳ συνελήφθη τῷ 260 ὑπὸ τοῦ Σαπῶρου Α' τῶν Περσῶν καὶ ἐξεδάχη ζῶν.

Γαλλικὸς (260—268 μ. Χ.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς καὶ συνάρχων τούτου *Γαλλικὸς*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου (ἔχοντος συνάρχοντα καὶ τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν *Οὐαλεριανὸν τὸν Β'*) ἀνεδείχθησαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας διὰ τὴν γενικὴν τότε ἔκλυσιν ἕτεροι 18 — 19 αὐτοκράτορες, ὧν εἷς, ὁ *Κυριάδης*, εἶχεν ἀναγορευθῆ προηγουμένως ἤδη (τῷ 253 μ. Χ.), ὡς ἐρρήθη. Διὰ δὲ τοῦτο ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἐκλήθη, οὐχὶ εὐστόχως, ἐποχὴ τῶν τριάκοντα τυράννων ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν, οἵτινες καὶ ἐζήτησαν νὰ καταστήσωσι τοὺς ἀναδειχθέντας τότε πάνυ ὀλιγωτέρους αὐτοκράτορας ἰσαριθμούς πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις τυράννους τοὺς τῷ 404 π. Χ. τυραννήσαντας *) Μεταξὺ δὲ τῶν ἀναδειχθέντων τότε αὐτοκρατόρων καὶ καταστραφέντων εἴτε ὑπ' ἀλλήλων εἴτε ὑπὸ τοῦ Γαλλικουῦ διακρίνεται ὁ *Ὀδανάθος ἐν Παλμύρα*, ὅστις διὰ τοὺς πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνάς του διωρίσθη συνάρχων ὑπὸ τοῦ Γαλλικουῦ, μέχρι οὗ ἠνώθη μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ συγγενοῦς τοῦ τινος, ἐν ᾧ ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ στρατὸν ὁ αὐτοκράτωρ.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τοῦ κράτους ἐγένοντο καὶ τοῦ Γαλλικουῦ ἰδίᾳ τὸ μέλημα. Καὶ δὴ τοὺς μὲν Γότθους οὗτος πολλάκις ἐνίκησε καὶ 300, 000 Ἀλαμανῶν κατέστρεψε, τελευταῖον δὲ (268 μ. Χ.), ἐν ᾧ νικηφόρος κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐπολέμει, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰταλίαν, ἐνθα ἐδολοφονήθη, ἐν *Μεδιολάνῳ*, τὸν *Ἀυρέολον* τὸν ἀποστάτην πολεμῶν, ὅστις εἶχεν ἀναδειχθῆ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἰλλυρίᾳ στρατοῦ.

*) Μεταξὺ δὲ τούτων εἶνε καὶ γυναῖκες, ὡς ἡ *Ζηνοβία* (βασιλεύουσα μετὰ τοῦ συζύγου Ὀδανάθου) ἐν Ἀνατολῇ, ἐφ' ἧς ἡ πρωτεύουσα *Παλμύρα* ἐγένετο ἰσχυρὰ διὰ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἡ *Βικτωρία* ἐν *Γαλατίᾳ*.

Μάρκος Αύρηλιος Κλαύδιος Β' (268—270 μ. Χ.).

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Γαλλιανοῦ ἀνεκνήρυχθη αὐτοκράτωρ ὁ *Μάρκος Αύρηλιος Κλαύδιος Β'* ἱκανὸς πρῶν στρατηγός, ὅστις κατέβαλε τὸν *Αὔρελον*. Οὗτος κύριον μέλημα τοῦ βίου αὐτοῦ ἔθετο τὴν τάξιν ἐν τῷ κράτει καὶ κατάρριψιν τῆς πολυαρχίας καὶ τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς Ῥώμης. Ἐκστρατεύσας λοιπὸν κατὰ τῶν Γότθων, οἵτινες μετ' ἄλλων λαῶν εἶχον διέλθει τὸν Δούναβιν κατετρόπωσε τούτους καὶ ἐπωνομάσθη *Γοθικός*. Ἄλλ' ἀσθενήσας ἐκ τοῦ τότε ἐπιδημικοῦ λοιμοῦ ἀπέθανεν ἐν *Σιρμιῶ* τῆς Παννονίας (270 μ. Χ.). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλαυδίου ἡ μὲν σύγκλητος ἐξέλεξεν αὐτοκράτορα τὸν ἀδελφὸν τοῦτου *Κοϊντίλλιον*, οἱ δὲ ἐν Ἰλλυρία λεγεῶνες τὸν *Λ. Δομίτιον Αύρηλιανόν*, ὅστις καὶ ἀνεγνωρίσθη αὐτοκράτωρ φονευθέντος μετ' ὀλίγας ἡμέρας τοῦ Κοϊντίλλίου ἡ αὐτοκτονήσαντος.

Λεύκιος Δομίτιος Αύρηλιανὸς (270—275 μ. Χ.).

Ὁ *Αύρηλιανὸς* ἦτο ἀνδρειότατος καὶ ἱκανώτατος στρατηγός· οὗτος ἐπειδὴ καὶ πάλιν οἱ Γότθοι διέβησαν τὸν Δούναβιν κατανικήσας αὐτοὺς παρέσχε πρὸς κατοικίαν τὴν Δακίαν καταστήσας ὄρια τοῦ κράτους τὸν Δούναβιν καὶ μετοικήσας τοὺς κατοίκους τῆς Δακίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ὄχθης. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπέκρουσε τοὺς *Ἀλεμανοὺς*, *Μαρκομάνους* καὶ *Βαρδήλους* καὶ ἐτράπη κατὰ τῆς *Ζηνοβίας* τῆς *Παλμύρας*, διότι αὕτη διαδεχθεῖσα τὸν σύζυγον αὐτῆς Ὀδάναθον εἰς τὸν θρόνον δὲν ἠρέεσθη τῇ *Παλμύρᾳ**) ἀλλὰ κατέλαβεν ἅπασαν τὴν *Συρίαν*, τὴν *Αἴγυπτον* καὶ πολὺ τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Νικήσας δὲ ταύτην καὶ συλλαβὼν ἤγαγεν ἐν θριάμβῳ εἰς Ῥώμην, τὸν δὲ διδάσκαλον καὶ σύμβουλον αὐτῆς *Λογγῖνον* (τὸν γνωστὸν φιλόσοφον τὸν γράψαντα περὶ ὕψους ἐν τῷ *Λόγῳ*) ἐθανάτωσε. Καταβαλὼν δὲ καὶ τὸν ἐν *Γαλατία* διενεργοῦντα στάσεις *Τέτρικον* κατέστη ἰσχυρὸς τῆς Ῥώμης μονάρχης, διὰ θριάμβων πανηγυρίσας τὰς νίκας αὐτοῦ καὶ ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους. Ἀλλὰ παρασκευαζόμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τινος *Ἐρω-*

*) Ταύτην εἶχεν ἰδρύσει ἐπὶ τινος ὁάσεως τῆς *Συρίας*, ὅπου καὶ νῦν διεγείρουσι τὰ ἐρείπια τὴν περιέργειαν τῶν περιηγητῶν.

τος ὀνόματι *) ἐν τῷ *Καιροφρουρῷ*, κειμένῳ μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ Βυζαντίου.

Κλαύδιος Τάκιτος (275—276 μ. Χ.)

Μάρκος Αὐρήλιος Οὐαλέριος Πρόβος (276—282 μ. Χ.).

Μάρκος Αὐρήλιος Κᾶρος (282—283 μ. Χ.).

Μετὰ μηνῶν τινῶν μεσοβασιλείαν ἀνεκνήρυχθη αὐτοκράτωρ ὁ γηραιὸς καὶ βαθύπλουτος συγκλητικὸς *Κλαύδιος Τάκιτος* (275—276 μ. Χ.), συγγενὴς τοῦ ἱστορικοῦ Τακίτου. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐδολοφονήθη, καθὼς ἐδολοφονήθη ἢ ἠτυοκτόνησε καὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τούτου *Φλωριανὸς* καὶ ἀντ' αὐτῶν αὐτοκράτωρ ἐξελέχθη ὁ *Μάρκος Αὐρήλιος Οὐαλέριος Πρόβος* (276—282 μ. Χ.). Οὗτος ἐκ χαμαλῶν κοινωνικῶν στρωμάτων καταγόμενος, ἀνεδείχθη ἀληθῶς εὐγενὴς καὶ ἀξίος αὐτοκράτωρ, ἅτε ἀγαθὴν κεκτημένος φύσιν καὶ ἐπιμελημένης τυχῶν ἀγωγῆς. Οὐ μόνον δὲ πᾶσαν ἐτέραν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀξίωσιν ἠφάνισεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς ἀπέκρουσε καὶ κατετρόπωσε, τοὺς τε γερμανικοὺς λαοὺς Βανδῆλους, Φράγκους, Ἀλαμανοὺς, Βουργουνδίους, ἔτι δὲ καὶ ἄλλους καὶ τοὺς Πέρσας ἐν Ἀσίᾳ. Ἐπειδὴ ὁμως ἠρέσκετο εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἀνεγνώρισαν αὐτοκράτορα τὸν ἀρχηγὸν τῶν πραιτωριανῶν *Μάρκον Αὐρήλιον Κᾶρον* (282—283 μ. Χ.). Οὗτος ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ προσέλαβε συνάρχοντας τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς *Καρῖνον* καὶ *Νουμεριανόν*. Νικήσας δὲ τοὺς Σαρμάτας ἐν Θράκῃ καὶ παραδοὺς τὴν διοίκησιν τῶν δυτικῶν χωρῶν εἰς τὸν οὐχὶ τοσοῦτον ἄμωμον *Καρῖνον*, ἐστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν μετὰ τοῦ ἐτέρου τῶν υἱῶν, τοῦ ἐναρέτου *Νουμεριανοῦ*. Ἐκεῖ δὲ ἐδολοφονήθη μᾶλλον ἢ ἀπέθανεν ὑπὸ κεραυνοῦ καὶ αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύθη ὁ *Νουμεριανὸς* μετὰ καὶ τοῦ *Καρῖνου*. Ἀλλὰ καὶ ὁ *Νουμεριανὸς* ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ Ἀπρον, αὐτοκράτωρ δ' ἀνεκνήρυχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὁ *Διοκλητιανός*, ὅστις καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ἐφόνευσε τιμωρούμενος τὸν Ἀπρον, ὁ δὲ *Καρῖνος* νικηθεὶς ἐν Μοισίᾳ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν.

*) Ζωσ. Α', 62.

Γάιος Ουαλέριος Διοκλητιανός (284—305 μ. Χ.).

Ὁ Διοκλητιανός ἐκ Δαλματίας καταγόμενος καὶ ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου μικρὸν κατὰ μικρὸν αὐτοκράτωρ ἀναδειχθεὶς ἐνόμισε σκοπιμώτερον πρὸς κυβέρνησιν τῆς χώρας πανταχόθεν προσβαλλομένης νὰ προσλάβῃ συνάρχοντα καὶ νὰ διανείμῃ τὴν ἑαυτοῦ κυβέρνησιν· προσέλαβε λοιπὸν συνάρχοντα τὸν ἐκ *Parrortias Oualerianon Μαξιμιανόν* (286 μ. Χ.), ὃν ἀπεκάλεσε τὸ πρῶτον *καίσαρα* καὶ ἔπειτα *αὐγουστον* καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐχορήγησε τὴν κυβέρνησιν τῶν δυτικῶν χωρῶν καὶ ἔδραν τὰ *Μεδιόλανα*. Αὐτὸς δὲ ὁ Διοκλητιανός ἐκυβέρνησας ἀνατολικὰς χώρας τοῦ κράτους ἔχων ἔδραν τὴν *Νικομήδειαν* τῆς Βιθυνίας, στερήσας τὴν σύγκλητον πάσης ἐξουσίας, ἔστω καὶ κατ' ἐπιφάνειαν ὑπαρχούσης. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν ἤρκει, προσέλαβον δύο ἔτι συνάρχοντας (291 μ. Χ.)· ὁ μὲν Διοκλητιανός τὸν ἐκ *Μοισίας**) *Γαλερίου*, ὁ δὲ Μαξιμιανός τὸν ἐκ *Δαρδανίας Κωνσταντίου*, τὸν διὰ τὴν χλωμότητα *Χλωρόν* ἐπονομασθέντα, οὓς καὶ ἐπωνόμασαν *καίσαρας* πρὸς διάκρισιν τῶν *αὐγούστων***). Τοιοῦτον τρόπον δὲ διηρέθη ἡ κυβέρνησις τοῦ κράτους, τοῦ μὲν Γαλερίου ἀναλαβόντος τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν (μετὰ τοῦ Διοκλητιανοῦ, τοῦ πρώτου αὐγούστου), τοῦ δὲ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ τὴν Ἰσπανίαν, Γαλλίαν καὶ Βρετανίαν μετὰ τοῦ δευτέρου αὐγούστου Μαξιμιανοῦ κυβερνῶντος τὴν Ἰταλίαν μέχρι τοῦ Δουνάβεως, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὰς νήσους καὶ ἐφορεύοντος καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πρὸς δυσμὰς τούτων χωρῶν τοῦ Κωνσταντίου, ὡς ὁ Διοκλητιανός εἶχε τὴν γενικὴν ἐποπτείαν οὐ μόνον πασῶν τῶν πρὸς ἀνατολὰς χωρῶν, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν, τοῦ κράτους μένοντος οὕτως ἀδιαίρετου. Ὁ Διοκλητιανός νικήσας διὰ τοῦ Γαλερίου τοὺς Πέρσας καὶ ὁ Μαξιμιανός τοὺς Γαλάτας καὶ Βρετανούς ἐπαγίωσαν τὴν εἰρήνην τοῦ κράτους (303 μ. Χ.). Ἄλλ' ὁ Διοκλητιανός μετὰ τινα χρόνον ἀπεχώρησε βαρυνθεὶς εἰς τὴν *Δαλματίαν* καὶ ἐν *Σάλαρι* διέτριψε καλλιερῶν τὰ κτήματα αὐτοῦ (305 μ. Χ.), κατα-

*) Ἡ *Μοισία* ἦτις περιελάμβανε τὴν νῦν *Σερβίαν* καὶ *Βουλγαρίαν* διηρέθη εἰς δύο, ὧν τὸ ἕτερον ἐπεκαλεῖτο ἤδη *Δακία* ἀπὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραχωρηθείσης τοῖς Γότθοις Δακίας.

**) Οὕτω δὲ ἐπονομάζονται ἐφεξῆς οἱ ὑπὸ τοὺς αὐγούστους συνάρχοντες τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

λιπὼν ἀναμνήσεις χρηστοῦ καὶ ἰκανωτάτου αὐτοκράτορος, οὗ ὁ βίος ἐν τούτοις δὲν ἔμεινεν ἄμωμος ἀπὸ διωγμοῦ δεκαετοῦς καὶ σφροδρῶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὃν ὑπεκίνησεν ὁ Μαξιμιανὸς τῷ 303 μ. Χ. ἔτει. Μετὰ δὲ τοῦτον ἀπεχώρησε τῆς δράσεως καὶ ὁ Μαξιμιανὸς καὶ οὕτως οἱ δύο καίσαρες ἀνηγορεύθησαν αὐγουστοί. Οὗτοι ἦσαν ἀντιθέτου ψυχῆς, διότι ὁ μὲν Κωνσταντῖος ὁ Χλωρός ἦτα ἐνάρετος, ὁ δὲ Γαλέριος μοχθηρὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀθαιρέτως ἐξέλεξε δύο καίσαρας, τὸν Σεβήρον καὶ τὸν Μαξιμῖνον, παραλιπὼν ὅλως τὸν υἱὸν Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, τὸν ἀνδρεῖον Κωνσταντῖνον, ὅστις ἐγεννήθη εἰς Ναῖσσαν τὴν σημερινὴν Νίσσαν τῆς Μοισίας καὶ εἶχε διορισθῆ χιλιάρχος ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ ὃν μάλιστα κατεκράτησεν οὗτος ὄμηρον.

Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος κατάρθωσε νὰ ἀπέλθῃ ἐκ Νικομηδείας πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς Ἐβόρακον τῆς Βρετανίας. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ πατρὸς Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ (306 μ. Χ) ὁ Γαλέριος ἀνακηρύσσει συνάγουστον τὸν Σεβήρον, καίσαρας δὲ τὸν Μαξιμῖνον καὶ Κωνσταντῖνον. Συγχρόνως δ' ὅμως ἀναγορεύονται αὐγουστοὶ ἐν Ῥώμῃ ὁ γηραιὸς πρῶν αὐγουστος Μαξιμιανὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μαξέντιος. Ὁ Γαλέριος ἐκπέμπει κατ' αὐτῶν τὸν Σεβήρον· φονεθέντος δὲ τούτου ἐν Ῥαβέννῃ ἀνηγορεύθῃ αὐγουστος ὁ Δικίνιος, ἐν ᾧ ὁ στρατὸς ἀνηγόρευσε ὡς τοιοῦτον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, τοῦθ' ὅπερ δὲν ὤκνησε νὰ κατορθώσῃ καὶ ὁ Μαξιμῖνος, διακριθέντος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἤδη εἰς τρεῖς διοικήσεις, καὶ ἔχοντος τοῦ μὲν Κωνσταντῖνου τὴν διοίκησιν τῶν Γαλατικῶν ἐπαρχιῶν, τοῦ δὲ Μαξεντίου μετὰ τοῦ πατρὸς Μαξιμιανοῦ τὴν τῆς Ἰταλίας καὶ Ἀφρικῆς, τοῦ δὲ Μαξιμῖνου καὶ Δικινίου καὶ Γαλερίου ἐχόντων τὴν διοίκησιν τῶν λοιπῶν ἐν ἀνατολῇ χωρῶν.

Αἰὼν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῆς διαίρεσεν
τῆς αὐτοκρατορίας (305-395)

Φλάβιος Οὐαλέριος Κωνσταντῖνος ὁ ἐπικληθεὶς Μέγας
(306—337 μ. Χ).

Ἐκ τῶν ἑξ κυβερνητῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους πρῶτος τοῦ κόσμου ἀπεχώρησεν ὁ Μαξιμιανός· διότι διχονήσας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ

υιὸν Μαξέντιον ἀπῆλθε παρὰ τῆ θυγατρὶ Φαύστῃ, τῆ συζύγῳ τοῦ Κωνσταντίνου· ἀλλ' ἐκεῖ ἐπιβουλευθεὶς τὴν ζωὴν τοῦ γαμβροῦ του ἐφρονεῦθη τῷ 310 μ. Χ. Μετὰ τοῦτον ἀπέθανε καὶ ὁ Γαλέριος, ὑπὸ νόσου τῷ 311· ὥστε ὑπελείφθησαν ἤδη ἐν μὲν τῇ ἀνατολῇ ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Μαξιμῖνος, ἐν δὲ τῇ δύσει ὁ Μαξέντιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος.

Ἐξ ἔριδος τοῦ Μαξεντίου καὶ Κωνσταντίνου παρεσκευάσθησαν ὑπ' ἀμφοτέρων στρατοὶ καὶ δεινὴ σύρραξις ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ. Ἐν ταύτῃ ὁ Κωνσταντῖνος διαβάς τὰς ἄλπεις καὶ εὕρισκόμενος ἐν τῇ ἀνω Ἰταλίᾳ ἐόρακεν ἡμέραν τινα ἐν οὐρανῷ πρὸς τὴν δύσιν νεφύδιόν τι ἐν σχήματι σταυροῦ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «ἐν τούτῳ νίκα» (in hoc vince). Ἐπὶ τῷ ὄραματι δεινὴ φιλονικία ἀντιφατικὴ ἀνεφάνη ἐν τῷ στρατοπέδῳ, διότι οἱ μὲν ἐθνικοὶ ἱερεῖς ἐθεώρουν τοῦτο ὡς καταστροφὴν, οἱ δὲ χριστιανοὶ τούναντίον παρώτρυνον τὴν ἐκστρατείαν ἐπ' ἐλπίδι τούτου. Ἀνήσυχος ὁ Κωνσταντῖνος ἐσκέπτετο περὶ τούτου μεμψιμοιρῶν διὰ τὸν μετ' οὐ πολὺ γενησόμενον φόνον καὶ ἀγνοῶν τὴν ἐδραϊὰν θρησκευτικὴν βίασιν, ὅτε κατακλιθεὶς εἶδε κατ' ὄναρ τὸν Χριστὸν μετὰ τοῦ σημείου προτρέποντα καὶ ἀπεφάσισε νὰ ταχθῇ ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν ἐρμηνείας, οἷτινες ἀπήρτιζον τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ του. Κατασκευάσας λοιπὸν σημαίαν μὲ τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ σταυροῦ καὶ τὰς λέξεις «ἐν τούτῳ νίκα», ἣτις ἄγνωστον διατὶ ἐπωνομάσθη *labarum* καὶ ἐνθουσιάσας τοὺς χριστιανούς, οὓς καὶ ὁ ἑαυτοῦ πατὴρ ἐν τῷ διωγμῷ τοῦ Διοκλητιανοῦ εἶχε προστατεύσει καὶ αὐτὸς εἶχεν ὑπερασπίσει, καὶ ἐργασθεὶς πολιτικῶς ἅμα καὶ θρησκευτικῶς, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Μαξεντίου ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ὑγιεστέραν ταύτην μερίδα, ἣτις ἀκατάσχετος ἐμελλε νὰ ὀρμηθῇ εἰς τὴν μάχην. Ἐνίκησε δὲ οὕτω τῷ ὄντι τοὺς ἀντιπάλους στρατοὺς περὶ τὸ *Tournaion* καὶ τὴν *Oñrōra* καὶ τὸν ἴδιον Μαξέντιον διπλάσιον ἔχοντα στρατὸν οὐ μακρὰν τῆς *Μουλβίας γεφύρας*. (312 μ. Χ) (ἀφ' ἧς καταπεσὼν ὁ Μαξέντιος ἐπνίγη εἰς τὸν Τίβεριν) καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς ὁ Κωνσταντῖνος εἰς Ῥώμην καὶ ἀναβάς εἰς *Μεδιόλανα* ἀνεγνώρισεν ἐπισημῶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἀπηγόρευσε πᾶσαν πίεσιν κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ πᾶσαν προγραφὴν. Οὕτω δὲ δὲν ἐνεφύσησε μὲν νέας ροπὰς ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰ μέγιστα συνεβάλετο εἰς παγίωσιν αὐτῆς· διότι ἐκ τῆς χριστιανικῆς τούτου πεποιθήσεως προέκυψεν ὁ θριαμβος

του νέου θρησκευματος, ἐξ οὗ ἡ ἀνθρωπότης ἀπεκόμισεν ἀμετρήτους εὐεργεσίας.

Νικηθέντος δὲ τῷ ἐπομένῳ ἔτει (313 μ. Χ.) καὶ τοῦ Μαξιμίνου περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Λικινίου καὶ ἀποθανόντος μετ' οὐ πολὺ, ὑπελείφθησαν δύο μόνον τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἰθύντορες, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος.

Ἄλλὰ καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων συμμαχία ἐγένετο μικρὰ καὶ ἄπιστος· διότι συνεφώνησαν μὲν ἀλλήλοις παραχωρήσαντος τοῦ Λικινίου τὴν Δαρδανίαν, Ἰλλυρίαν, Μακεδονίαν καὶ πᾶσαν τὴν κυρίως Ἑλλάδα τῷ Κωνσταντίνῳ (314 μ. Χ.) καὶ διήρκεσεν οὕτως εἰρήνη ἐπὶ ἐννέα ἔτη, ἀλλὰ τῷ 323 καὶ πάλιν τὸ πάθος τῆς ἀρχομανίας ἐξερράγη καὶ ὁ ἀγὼν συνήφθη σφοδρὸς καὶ ὀριστικός· καὶ ὁ μὲν Λικίνιος ὠδήγησεν εἰς τὴν μάχην περὶ τὰς 150 χιλ. πεζῶν καὶ 15 χιλ. ἰππέων, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περὶ τὰς 120 χιλ. πεζῶν καὶ 10 χιλ. ἰππέων. Ὁρμήσας δ' αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπήντησε τὸν Λικίνιον περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ νικήσας αὐτὸν ἠνάγκασε νὰ ἀπέλθῃ πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἐνθα τὸν ἐπολιόρησεν. Ὁ δὲ υἱὸς Κρόπος ἠγούμενος τοῦ ἐκ διακοσίων περιόπου πλοίων συγκαίμενου στόλου, οὐ τὰ πληρώματα ἦσαν τὸ πλεῖστον ἑλληνικὰ κατεναυμάχησε τὸν στόλον τοῦ Λικινίου ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ πολυαριθμότερον ὄντα καὶ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν· ὁ Λικίνιος τότε ἀπῆλθε σπεύδων εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν, ἀλλὰ καταδιωχθεὶς καὶ νικηθεὶς ἐν Χρυσοπόλει ἔφυγεν εἰς Νικομήδειαν. Χαριζόμενος δὲ τῇ ἀδελφῇ Κωνσταντίᾳ ὁ Κωνσταντῖνος, τῇ συζύγῳ τοῦ Λικινίου, ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ζῆ ὡς ἰδιώτης ἐν Θεσσαλονίκῃ· ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐνι-αυσίας παρόδου διέταξε καὶ ἐφόνευσαν ἐκεῖ τὸν Λικίνιον.

Οὕτως ὁ Κωνσταντῖνος ἐγένετο ἀπόλυτος μονάρχης ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν τῆς πολυαρχίας, ἄλλης Λερναίας ὕδρας ἐν τῷ κράτει. Τοιοῦτος δὲ γενόμενος ὑπεστήριξε τὴν ἀνεξίθρησκείαν καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς χριστιανούς· χωρῶν δ' ἐπὶ τὰ πρόσω αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἔμπλεων ἀληθοῦς πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἀφοσιώσεως, ἥτις ὀσημέραι τρέπεται ἐπὶ τὸ θερμουργότερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ διάφοροι συζητήσεις διεξήγοντο περὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν παγίωσιν αὐτῆς διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος συνεχάλισε τὴν ἐκ 318 ἐπισκόπων ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας Πρώτην Οἰ-

κουμενικὴν σύνοδον, ἧς προήδρευσε αὐτὸς τὸ θέρος τοῦ 325, ἐν ἣ ἀπεδοκιμάσθη σφοδρῶς ἡ συζήτησις τοῦ Ἀρείου, πρεσβυτέρου τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας, περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος καὶ ἐθριάμβευσεν ὁ νεαρὸς τότε, ἀλλ' εὐγλωττος καὶ πολυμαθὴς Ἀθαράσιος, ἀπλοῦς ἔτι διάκονος ὢν, ὅστις καὶ ἐγένετο νομοθέτης πίστεως καὶ ἀληθοῦς ἐνότητος πνευματικῆς. Ἡ δόξα τοῦ Ἀρείου ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς συνόδου αἰρετικὴ, τὰ δὲ συγγράμματα αὐτοῦ διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ καῶσι*). Συντάξασα δὲ ἡ σύνοδος ἐκείνη ἐντὸς εἰκοσιν ἡμερῶν καὶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικὴν μέχρι τοῦ Η'. ἄρθρου (διότι καὶ πάσας τὰς πράξεις αὐτῆς ἑλληνιστὶ ἡ σύνοδος συνέταξεν, ἀφ' οὗ ἑλληνίζε καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος) διελύθη**) μετονομάσασα οὕτω τοὺς Ἕλληνας χριστιανοὺς εἰς Ῥωμαίους καὶ συμπήξασα τοὺς ἑλληνικοὺς λαοὺς εἰς μίαν ἀρχήν.

Μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Κωνσταντῖνος ἔνθα ἀντελήφθη μὲν κατὰ τινα τελετὴν παρελάσεως τῶν Ῥωμαίων ἱππέων εἰς τὸ Καπιτώλιον πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, καθ' ἣν δὲν μετέσχεν ὁ ἴδιος, τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν τῶν συγκλητικῶν καὶ τοῦ ὄχλου, ἐποτίσθη δὲ τῶν πικροτάτων οἰκογενειακῶν λυπῶν τὸ ποτήριον διότι ὑπόπτως ἔχων πρὸς τὸν ἐκ τῆς προτέρας συζύγου Μινερβίνης υἱὸν Κρίσπον, τὸν διαπρεπῆ καὶ σφόδρα τιμώμενον στρατηλάτην καὶ ραδιοουργούμενον ὁ Κωνσταντῖνος ὑπὸ τῆς συζύγου Φαύστης, ἧς ἦτο τὸ κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν ὁ Κρίσπος, διότι ἐθάρμβου πᾶσαν λάμψιν τῶν ἰδίων αὐτῆς καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τέκνων, προέβη εἰς σκληροτάτην καὶ δεινὴν πρᾶξιν, τὴν θανάτωσιν τοῦ τροπαιούχου υἱοῦ. Ὡς νὰ μὴ ἤρκει δὲ τοῦτο καὶ ὡς ἂν ἐχρειάζετο μέχρι τρυγὸς νὰ πῖη τῆς πικρίας τοῦτο τὸ ποτήριον, διέταξεν ἐν Ῥώμῃ ὢν καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ τοῦ Λικινίου καὶ τῆς ἀδελφῆς Κωνσταντίας τὸν φόνον ἐν ἀνατολῇ. Ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου ἔδραμεν ἐπὶ ταῖς τραγικαῖς ταύταις σκηναῖς ἐξ ἀνατολῆς εἰς Ῥώμην καὶ διὰ τῶν πικροτάτων αὐτῆς ἐλέγχων καὶ θρήνων σφοδρὸν ἐπήνεγκε τὸν μετᾶμε-

*) Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροστάτευσεν μετὰ τινα ἔτη (330 μ. Χ) τὸν Ἀρειὸν καὶ ἐσυγχώρησεν αὐτὸν δόντα ὁμολογίαν καὶ δεχθέντα σχεδὸν τὸ τῆς πίστεως σύμβολον.

**) Μετὰ μικρὸν συνεκλήθη ἡ δευτέρα σύνοδος ἐπὶ Θεοδοσίῳ, ἧτις ὥρισεν τὸ μέρος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ παρεσκεύασεν τὰς διακρίσεις ἀνατολῆς καὶ δύσεως.

λον τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψῃ πλέον τὴν γῆν ταύτην τῶν ἀνοσιουργημάτων καὶ νὰ ἀναζητήσῃ ἐτέραν πρωτεύουσαν ἀναμορφώσεως καὶ μεγαλείου τῆς οἰκουμένης *).

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδίστασεν ὁ αὐτοκράτωρ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ τόπου ταλαντευόμενος μεταξὺ τῆς παρὰ τὸν Αἴμον Σαρδικῆς (τῆς νῦν Σόφιας τῶν Βουλγάρων) καὶ τῆς ἐπταλόφου Τροίας, ἀλλὰ τὸ ὄξύ αὐτοῦ ὄμμα δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκλέξῃ τὴν καταλληλοτάτην ἀποικίαν τῶν Μεγαρέων ὑπὸ τὸν Βύζαντα (656 π. Χ.), τὸ ἐπτάλοφον *Βυζάντιον* **), ὡς νέαν πρωτεύουσαν τοῦ ἀνακαινιζομένου κράτους, ἐξ αὐτοῦ κληθεῖσαν *Κωνσταντινούπολιν* καὶ ἣς ἡ ἐκλογὴ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Παραδίδεται δ' ὡς βέβαιον, ὅτι διὰ τῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνδρὸς ἐντὸς ἐννέα μηνῶν ἐτελείωσαν τὰ τεῖχη τῆς νέας *Ῥώμης*, ὁ δὲ περίβολος τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου ἐπεξετάθη ἐπὶ μᾶλλον, ὥστε ἡ νέα πόλις προσέλαβε χῶρον πλείοτερον τῶν δέκα καὶ πέντε σταδίων· τὰ δὲ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὸ θέρος τοῦ 330 μ. Χ.

Ὁ Κωνσταντῖνος καθιδρύσας τὴν νέαν πρωτεύουσαν διήρπεν ἤδη τὸ κράτος εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας 1) τὴν Ἀνατολὴν περιλαμβάνουσαν τὴν Θράκην, τὰς Ἀσιατικὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν Αἴγυπτον· 2) τὴν Ἰλλυρίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν παραδουναβειῶν χωρῶν· 3) τὴν Ἰταλίαν μετὰ τῆς Ἀφρικῆς καὶ 4) τὴν Δύσιν περιλαμβάνουσαν τὴν Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Βρετανίαν. Ταύτας δὲ πάλιν ὑποδιήρπεν εἰς δέκα καὶ τρεῖς διοικήσεις, αἵτινες ὑποδιηρέθησαν εἰς 116 μικροτέρας ἐπαρχίας. Ἄλλ' εἰσήγαγεν εἰς τὸ κρά-

*) Τότε καὶ ἡ μήτηρ *Ἐλένη* (327 μ. Χ.) ἐπορεύθη εἰς *Παλαιστίνην*, καὶ μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας ἀνεῦρε τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, ὅπου ὁ Κωνσταντῖνος διέταξε νὰ ἀνεγερθῇ ἐκκλησία λαμπρὰ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐπιστρέψασα δὲ ἡ Ἐλένη ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 328 εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν καὶ τὰ ὄστα αὐτῆς βραδύτερον μετεκομίσθησαν εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους.

**) Τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ἑκαταὶ χῶρα ἀκμαία καὶ εὐπορος· τὰ τελωνειακὰ δικαιώματα τῶν ἀνερχομένων καὶ κατερχομένων τὸν Βόσπορον πλοίων παρεῖχον πολλοὺς πόρους· τὸ ναυτικὸν τῆς πόλεως ἦτο σπουδαῖον, τὰ δὲ τεῖχη λαμπρὰ· ἐπὶ δὲ τῆς κρηπίδος τοῦ λιμένος αὐτῆς ὑψοῦτο τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος φέρον ἐπὶ κεφαλῆς ἡμισέληνον (φερομένην καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντιακῶν νομισμάτων), ἧτις ἀπέβη μετὰ ταῦτα τὸ σύμβολον τῆς τῶν Τούρκων ἀρχῆς.

τος πολλά Περσικά ἔθιμα καὶ ἠύξησε τὰς δαπάνας ἄνευ λόγου καὶ ἀνάγκης περιβληθεὶς ὁ ἴδιος τὴν Περσικὴν πολυτέλειαν καὶ παρασκευάσας πῶς τὴν ἀλλοίωσιν, ἣν ἔπαθεν ὁ ἑλληνισμὸς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι. Οὕτω διῆγεν ὁ Κωνσταντῖνος οἰονεὶ ἐν ληθάργῳ τινὶ καὶ ἀδρανεῖα ἀποβαλὼν πᾶσαν δραστηριότητα καὶ πολεμικὴν δόξαν, ὅτε ἐν ἔτει 337 μ. Χ. οἱ Πέρσαι ἐπιδραμόντες ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παρασκευάσῃ μέγαν κατ' αὐτῶν στρατόν. Ἐκ τοῦ ἀγγέλματος πτοηθέντες ἐκεῖνοι διεπραγματεύθησαν πρὸς αὐτὸν διὰ πρέσβεων. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ὑπὸ νόσου προσεβλήθη τότε, οἱ δὲ ἰατροὶ συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ἐν Βιθυνίᾳ θερμὰ λουτρά τῆς Ἐλενοπόλεως, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ὀνομασθείσης, ἥτοι τοῦ ἀρχαίου Ἀρεπάνου. Τὸ νόσημα ἐκεῖ ἐπηύξησε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος προαισθηθεὶς τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἤλθεν εἰς Νικομήδειαν καὶ ἐξομολογηθεὶς γεγωνυῖα τῇ φωνῇ ἔβαπτίσθη παρὰ τοῦ Νικομηδείας Εὐσεβίου καὶ περιβεβλημένος τὸν λευκότετον τοῦ κατηχομένου ἱματισμὸν ἐτελεύτησε τῷ 337 μ. Χ. κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς, ἥτοι τῇ 21 Μαΐου ἐν ἡλικίᾳ 63 ἐτῶν, ὅτε καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡ ἐκκλησία ἐορτάζει. Ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ κεκοσμημένος ὑπὸ τοῦ διαδήματος ἐντὸς χρυσοῦς λάρνακος μετεκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτέθη εἰς κοινὴν θῆαν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων προσκυνούμενος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐκηδεύθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἀγ. Ἀποστόλων, ἐν τάφῳ κειμένῳ ἐν τῷ μέσῳ δώδεκα θηκῶν εἰς μνήμην τῶν δώδεκα τοῦ Κυρίου μαθητῶν, ὃν ὁ ἴδιος πρὸ τῆς τελευτῆς κατεσκευάσε.

Καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ ἐκκλησία διὰ τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ κατέταξεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἁγίοις, ὑπὸ δὲ τῆς ἱστορίας προσηγορεύθη μέγας, διότι τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ἀνακαινίσιν τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ σωτηρίαν καὶ ἐπικράτησιν *).

*) Ἐν τοῦτοις τοῦτον πολλαχῶς κατηγορήσαν καὶ μάλιστα οἱ τῆς δύσεως λαοί· ἀλλ' ἔξεστιν εἰπεῖν ἴσως περὶ αὐτοῦ τὸ τοῦ Πλουτρχ. ἐν βίῳ Κίμ. : ἀχαλεπὸν ἐστὶ, μᾶλλον δ' ἴσως ἀμήχανον ἀμεμφῆ καὶ καθαρὸν ἀνδρὸς ἐπιδειξάι βίον, ἐν τοῖς καλοῖς ἀναπληρωτέον, ὡσπερ ὁμοιότητα τὴν ἀλήθειαν· τὰς δ' ἐκ πάθους τινὸς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιτρεχούσας ταῖς πράξεσιν ἀμαρτίας καὶ κήρας ἑλλείμματα μᾶλλον ἀρετῆς τινος ἢ κακίας πονηρέματα νομίζοντας, οὐ δεῖ πᾶν προθύμως ἐναποσημαίνειν τῇ ἱστορίᾳ καὶ περιττῶς, ἀλλ' ὡσπερ αἰδομένους ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰ καλὸν οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ' ἀναμφισβήτητον εἰς ἀρετὴν ἦθος γεγονός ἀποδίδωσιν.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ὁ χριστιανισμός.

Ἀρχομένης τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία μετὰ τεσσαράκοντα ἐτῶν εἰρήνην εἶχε συγκροτηθῆ ἰσχυρότερον ἢ ἄλλοτε. Ὁ πνευματικὸς δεσμὸς τῶν χριστιανῶν διεδέχετο ὡς μόνος ὑγίης τὸ καταπίπτον καὶ παραλύον κράτος. Ἡ ἐξαισιος τῆς ἐκκλησίας ἐνότης προσελάμβανεν ὄργανισμὸν κανονικὸν διὰ τοῦ ἐπισκοπικοῦ συστήματος. Ἡ ἐκκλησία εἶχε προΐσταμένους τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῆς, ὧν προΐσταντο οἱ ἐπίσκοποι καὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων οἱ τῶν μητροπόλεων ἐπίσκοποι, κατέστη δ' οὕτως αὐτῆς κράτος ἐν κράτει. Τοῦτο ἰδίως ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα Διοκλητιανὸν μετὰ εἰκοσαετῆ κυβέρνησιν νὰ ἐπιχειρήσῃ τῷ 303 τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸν, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ φρικωδέστατος καὶ αἱματωδέστατος πάντων τῶν τέως γενομένων. Ἄλλ' ὁ διωγμὸς οὗτος διετράνωσε τὴν πλήρη ἀσθένειαν τῆς παλαιᾶς πίστεως, ἀπέδειξε δὲ τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν δύναμιν, ἐμβαλοῦσαν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐθνικοὺς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ματαῖα καὶ ἀνωφελῆς ἀπέβαιναν ἢ διὰ τῆς βίας τῶν χριστιανῶν ἐπάνοδος εἰς τὸ κρατοῦν θρησκεῦμα τῆς πολιτείας. Ἐπὶ τοῦ 311 ὁ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου μικρὸν βασιλεύσας Γαλέριος ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἥτταν τῶν διωγμῶν ἐπιτρέψας εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ τελῶσι τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Ἀλλὰ διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Γαλερίου περιῆλθεν ἡ πολιτεία εἰς δεινὴν καὶ ὀλέθριον ἀντίφασιν. Ἄν θρησκεῦμα τοῦ κράτους ἔδει νὰ εἶνε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ ἐθνικὴ πολυθεία, ἀδύνατον καθίστατο εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐμμείνη εἰς τὸ σύστημα τῆς πρὸς τοὺς χριστιανούς ἀνοχῆς, οἵτινες ἐστηλίτευον ὡς κακοποιὰ πνεύματα τοὺς θεοὺς τοῦ κράτους καὶ ἀντέτασσον εἰς τὸ ἐθνικὸν θρησκεῦμα νέαν πίστιν καθολικὴν, ἣτις θὰ κατέστρεφε τὴν ἀπονεαρκαωμένην καὶ ἐξηνητλημένην παλαιάν, θὰ συγκατέστρεφε δὲ καὶ τὸ κράτος, ἂν τοῦτο ἤθελε νὰ συνδυασθῇ μετ' ἐκείνης. Ἡ εἰς ἑαυτὸν ἐγκατάλειψις τοῦ χριστιανισμοῦ χωρὶς ἀντιρρόπου τινὸς ἐνεργείας ἦτο τὸ ἴδιον, ὡς ἂν ἐγκατελείπετο τὸ στάδιον εἰς τοὺς χριστιανούς ἐλεύθερον· τούτου δὲ

γενομένου οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ ἐθριάμβευε πληρέστατα ἡ ἐκκλησία ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ κράτους. Ὡστε τὸ αἷτημα τὸ παραχθὲν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Διοκλητιανοῦ διωγμοῦ ἦτο ἡ ἀπὸ τῆς ἀντιφάσεως ἀπαλλαγὴ διὰ τρόπων καὶ μεθόδων ὠφελίμων εἰς τὸ κράτος, χρησιμοποιοιμένων τῶν ἀναθαλλουσῶν νέων δυνάμεων. Ἐντεῦθεν ἡ ὑπερτάτη ἀνάγκη, ὅπως τὸ κράτος προνοήσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος, ἐγκαινίζον νέον τρόπον συμπεριφορᾶς ἀπέναντι τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀνάγκης ταύτης δὲν ἦτο τοσοῦτον ἀκροσφαλῆς, οὐδὲ συνεπήγετο τοσοῦτους, ὡς πρότερον, κινδύνους. Ἐν τῇ συμπεριφορᾷ αὐτῶν πρὸς τὸ κράτος οἱ χριστιανοὶ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος οὐδὲν σχεδὸν κοινὸν εἶχον πρὸς τὰς προγενεστέρας γενεάς. Τότε, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν πρῶτον καὶ φοβερώτατον ἐπὶ Νέρωνος διωγμὸν ἐθεώρησαν τὸ κράτος ὡς ἐχθιστον καὶ μεμολυσμένον καὶ κατεδίκασαν αὐτὸ εἰς ἀπώλειαν. Μετὰ πληρεστάτης πίστεως προσεδόκων τὴν προσεχῆ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ παρουσίαν, ὅστις θὰ ἔτασσε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ θέσει τῆς βασιλείας τῶν ἀμαρτωλῶν, οἵτινες οὐδὲ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν αὐτῶν, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῶσι κράτος χριστιανικὸν οὐδὲ ἐδέχοντο κἄν τοῦτο. Ἀπέφειγον ἐπομένως πᾶσαν πρὸς τὸ κράτος συνάφειν καὶ διετέλουν ἐχθρικῶς πρὸς πᾶσαν σχέσιν τοῦ ἐπικρατοῦντος πολιτικοῦ καὶ δημοσίου βίου. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τῆς δευτέρας καὶ ἰδίᾳ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος οἱ χριστιανοὶ ἐνόησαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ προσαρμολῶσι πρὸς τὸ ὑπάρχον. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐγκολπωθεὶς ἐφ' ἀπαξ τὸ πολύπλοκον ζήτημα κατενόησεν, ὅτι ἐν τῷ ἀκαταμαχῆτῳ χριστιανισμῷ ἐλάνθανε νέα καὶ ἰσχυρὰ δύναμις καὶ ὅτι μόνος ὁ χριστιανισμὸς προήγγελλεν αἴσιον μέλλον. Ἐντεῦθεν δὲ ὀρμηθεὶς ἐπέγνω καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς διακοσμήσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ καινῶν βάσεων. Ἡ ἐπίγνωσις δὲ αὕτη προσέλαβεν ἀκριβέστερον καὶ ὀριστικώτερον τύπον ἀφ' ὅτου ὁ Κωνσταντῖνος ἐγένετο ἀπόλυτος τῆς αὐτοκρατορίας δεσπότης. Ὁ Κωνσταντῖνος ποιεῖται τὸ 312 τὸ πρῶτον βῆμα ἐστρατεῶν κατὰ τοῦ Μαξεντίου διὰ συμβολικῆς πίστεως. Διέταξε νὰ χαραχθῶσιν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τῶν στρατιωτῶν τὰ δύο ἀρκτικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ δούς εἰς τὸν στρατὸν τὸ *λάβαρον*, ἦτοι τὴν πολεμικὴν ἐκείνην σημαίαν τὴν φέρουσαν τὸν σταυρὸν μετὰ τῆς ῥή-

τρας *«ἐν τούτῳ ἦκα.»* Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὄπλα αὐτοῦ ἤραναντο θριάμβους ἐκδίδει μετὰ τοῦ Λικινίου τῷ 313 τὸ *διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου*, κηρύττων θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ἐπ' ἀγαθῶ πάντων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν χριστιανῶν, καταργῶν δὲ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν νόμων παρεμβαλλόμενα προσκείμενα πρὸς τοὺς προαιρουμένους νὰ ἀσπασθῶσι τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ δόγματα διευκολύνει πολὺ τὰ τῆς νέας θρησκείας. Ἐνδεκάτῳ ἔτει ὕστερον (τῷ 324) ὁ Κωνσταντῖνος ἀντεπεξέρχεται κατὰ τοῦ συνάρχοντος Λικινίου, ὃν καταπολεμεῖ, ἀναγορεύει δὲ ἑαυτὸν μόνον καὶ ἀπόλυτον δεσπότην. Νικήσας δὲ καὶ γενόμενος τῷ ὄντι ὁ μόνος τῆς αὐτοκρατορίας ἄρχων βραβεύει εὐθὺς πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ πρὸς τὸ θρησκευτικὸν σύστημα, ὅπερ ἐξ ὑπαρχῆς ἐνεκαίνισεν ἄνευ βίας. Προστατεύει τοὺς χριστιανούς φειδόμενος καὶ τῶν Ἑθνικῶν. Γινώσκει νὰ περιμένη καὶ ἀφίνει τοὺς καρποὺς νὰ ὀριμάσων ἀφ' ἑαυτῶν, ἀφ' οὗ προπαρασκεύασε τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἔνωσιν τοῦ κράτους καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἔνωσις δὲ αὕτη ἦτο συνέπεια τῆς ἐξ ἀντικειμένου φορᾶς αὐτῶν τῶν πραγμάτων, πρὸς ἣν διὰ τοῦτο μάτην ἠθέλησε μετ' ὀλίγον νὰ ἀντιστη Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀνορθώσεως τοῦ ἔθνικοῦ θρησκευματος. Ἡ πρόνοια καὶ περιμονὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἐξετελέσθη. Ὁ ἔθνισμός μετ' οὐ πολὺ καταστέλλεται καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ Θεοδοσίῳ τοῦ Μεγάλου προκηρύσσεται ἤδη ἐπίσημος τὸ θρησκεῦμα τοῦ κράτους.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου (337—360 μ. Χ.).

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐν ἔτος πρὸ τῆς τελευτῆς του (τῷ 336 μ. Χ) διένειμε τὸ κράτος μεταξὺ τῶν υἱῶν καὶ ἀνεψιῶν αὐτοῦ καταστρέφων οὕτω τὴν ἐνότητα καὶ θέλων νὰ προλάβῃ πᾶν ἀπεικταῖον ἐμφυλίου ἀγῶνος. Παρεχώρησε λοιπὸν εἰς μὲν τὸν πρεσβύτερον υἱὸν *Κωνσταντῖνον* τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Βρετανίαν· εἰς δὲ τὸν νεώτερον *Κωνσταντῖνον* τὴν Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὸν δευτερότοκον *Κωνσταντῖνον*, ὃν πλειότερον ἠγάπα, τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἔδωκε δὲ τμήματά τινά καὶ εἰς τοὺς ἀνεψιοὺς αὐτοῦ διορίσας τὸν μὲν Δαλματίον ἡγεμόνα τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαιας, τὸν δὲ Ἄν-

νηβελιανόν ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Πόντου. Ἄλλ' ἡ διχο-
 νομία ἄμα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐξεκίνη μεταξὺ των· καὶ δὴ οἱ δύο αὐτοῦ
 ἀνεψιοὶ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου. Μετὰ μικρὸν
 δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐγείρουσιν ὄπλα κατ' ἀλλήλων. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταν-
 τίνος πολεμῶν κατὰ τοῦ Κωνσταντος φονεύεται περιπλακείς εἰς ἐνέ-
 δραν τῷ 340 μ. Χ., ὁ δὲ Κώνστας δολοφονεῖται ὑπὸ τῶν ἰδίων στρα-
 τιωτῶν τῷ 350, στασιασάντων ὑπὸ τὸν Φράγκον Μαγνέντιον. Κα-
 ταβαλὼν δὲ τὸν Μαγνέντιον τῷ 353 μ. Χ. ὁ *Κωνσταντίνος* ἐγένετο
 μόνος αὐτοκράτωρ 353—360 μ. Χ. Διαμένων δὲ οὗτος ἐν *Μεδιο-*
λάνοισ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιβλέπῃ τὸ ὅλον κράτος ἀπέστειλεν
 εἰς τὴν ἀνατολὴν κατὰ τῶν Περσῶν τὸν διασωθέντα ἐκ τῆς σφαγῆς
 ἐξ ἀδελφῶν αὐτοῦ Γάλλον ὑπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, ὃν ὅμως
 μετὰ πάροδον ἔτους ἐφόνευσεν (354 μ. Χ.) ἐξορίσας εἰς Ἀθήνας
 καὶ τὸν μόνον περισωζόμενον ἐξ ἀδελφῶν αὐτοῦ *Ἰουλιανόν*, τὸν ἀδελ-
 φὸν τοῦ Γάλλου. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπειδὴ οἱ Ἀλεμανοὶ καὶ Φράγ-
 κοι ἔκαμνον εἰσβολὰς εἰς τὴν *Γαλατίαν* ἀνακαλέσας τὸν Ἰουλιανὸν
 καὶ ἀναγορεύσας αὐτὸν *καίσαρα* ἐπεμψε κατὰ τούτων. Νικήσας ὁ
 Ἰουλιανὸς ἐκίνησε τὸν φθόνον καὶ τὴν ὑποψίαν τοῦ Κωνσταντίου,
 ὅστις ἐζήτησε νὰ μετακαλέσῃ μέρος τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, διὰ νὰ τὸ
 ἀποστείλῃ δῆθεν κατὰ τῶν Περσῶν. Ἄλλ' ὁ στρατὸς στασιαῖζει καὶ
 ἀναγορεύει αὐτοκράτορα τὸν Ἰουλιανόν, ὅστις ἠτοιμάζετο νὰ ἐκ-
 στρατεύσῃ κατὰ τοῦ Κωνσταντίου, ὅτε προλαβὼν ὁ θάνατος ἀφῆρ-
 πασε τὸν Κωνσταντίον καὶ οὕτως ἀνεγνωρίσθη μόνος αὐτοκράτωρ
 ὁ Ἰουλιανός.

Ἰουλιανὸς 361—363 μ. Χ.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ καὶ εἶχε διδασκάλους
 τὸν εὐνοῦχον *Μαρδόκιον* καὶ τὸν Νικομηδείας *Εὐσέβιον*, τὸν
 Ἀρειανόν, αἵτινες δὲν τῷ ἐνέπνευσαν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ μάλλον
 τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸν χριστιανισμόν· ἐλθὼν δ' ἔπειτα εἰς Ἀ-
 θήνας, ἐνθα ἤκμαζον πάντοτε τὰ γράμματα καὶ γενόμενος ζηλωτῆς
 τῶν ἀρχαίων διδασμάτων καὶ ἐμπεφορημένος τῆς στομφώδους σοφίας
 τῶν ἐν Ἀθήναις ῥητόρων φέρεται ὑπ' ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς
 τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ περισσοτέραν
 εὐρίσκει τροφήν. Ἐπισκεφθεὶς δὲ κατὰ παρακίνησιν φίλων τούτων

καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, τὰ ὅποια ἀκόμη ἐνέπνεον σέβας ἀπελάκτισεν ἐντελῶς τὸν χριστιανισμὸν κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσοδὸν, ὡς αὐτοκράτορας, χωρὶς νὰ καταδιώξῃ τοῦτον, τὸν ὅποσον ἐνόμιζεν ἐν τούτοις καὶ οὗτος αἴτιον τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους ἀπέναντι τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ μεγαλείου τῆς ἀρχαιότητος, ἣν ἀπεθαύμαζεν· ὁ Ἰουλιανὸς κληθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀποστάτης ἢ παραβάτης ἐπροστάτευσε τοὺς ἐθνικοὺς ἀποδιώξας τοὺς χριστιανούς πάσης θέσεως καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ οἰωνοπόλων ἔθνε τοῖς θεοῖς *) καὶ ἐζήτηε παντὶ σθένει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ὁσημέραι μαραινομένην ἐθνικὴν θρησκείαν. Ἐχὼν δὲ παιδείαν καὶ ἀνδρείαν ἐζήτησε νὰ ἄρῃ δόξαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ῥωμαίων· ἀλλὰ στερούμενος τοῦ ὀρθοῦ νοῦ περιώρισε μὲν τὴν πολυτέλειαν τῶν βασιλείων, δὲν ἠδυνήθη δ' ὁμως νὰ διακρίνῃ τὰ σεσηπότεα στοιχεῖα διὰ τῶν ὁποίων ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνιδρῶσῃ τὴν ἐνδοξὸν παλαιὰν ἐποχὴν, ὡς ἐπόθει. Κατατροπώτας τὰ γερμανικὰ φύλα ἀπεφάσισε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἀπ' ἀνατολῶν ἐβλαπτον τὸ κράτος· ἀλλ' ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν καὶ ὑπερβάς τὸν Εὐφράτην καὶ εἰσελάσας εἰς τὰ ἔνδον τῆς Περσίας ἐφονεύθη τῷ 395 μετὰ διετῆ βασιλείαν παρὰ τὰ *Τούμαρα*, ἐν μέσῳ ἐρήμων τόπων ὅπου ἐφευγε Σαπῶρ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας. Λέγεται δὲ ὅτι ἀποθνήσκων ἐφώνησε «*Νενίκηκάς με Ναζωραῖος*».

Οὕτως ἐξέλιπεν ὁ Ἰουλιανός, ὅστις ὑπῆρξε μὲν γενναῖος καὶ ἔμπειρος στρατηγός, ἀλλ' ὅστις δὲν εἶχε κατὰ τὰλλα νοῦν τῆ στρατηγικῆ ἰσόρροπον. Καίτοι πεπαιδευμένος καὶ πολυμήχανος ἦτο ὅλως φαντασιώδης καὶ μετέωρος τὸν νοῦν. Ἡ πνευματικὴ δ' αὐτοῦ ὑπόστασις ἐξηγεῖ διὰ τί ἔκρινε δυνατὴν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν παλαιὰν καὶ ἐκπεπτωκυῖαν πίστιν.

Φλάβιος Κλαύδιος Ἰοβιανὸς (363—364 μ. Χ).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐξέλιπε τὸ γένος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν *Φλάβιον Κλαύδιον Ἰοβιανόν*. Οὗτος ἐσυνθηκολόγησε πρὸς τοὺς Πέρσας δι' ἐπονειδίστου συνθήκης, καθ' ἣν παρεχώρησε πρὸς αὐτοὺς τὴν Ἀρμε-

*) Ἦνοιξε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἐχρηστηριάσθη ἐξ αὐτοῦ.

νίαν και τὰς πέραν τοῦ Τίγρητος κατακτήσεις τοῦ Διοκλητιανοῦ και μέρος τῆς Μεσοποταμίας. Ἐπροστάτευσεν ὁμως τὸν χριστιανισμόν και ἀπέθανεν ἐν Βιθυνία τῷ 364 μ. Χ.

Οὐαλεντινιανὸς Α'. (364—375 μ. Χ.) και Οὐάλης
(364—378 μ. Χ.). Γρατιανὸς (375—383 μ. Χ.).

Οὐαλεντινιανὸς ὁ Β'. (375—392 μ. Χ.).

Τὸν Ἰοβιανὸν διεδέχθη ὁ ἐκ Παννονίας Οὐαλεντινιανὸς ὁ Α'. (364—375), ὅστις προσέλαβε συνάρχοντα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Οὐάληντα (364—378), εἰς τὸν ὁποῖον παρεχώρησε τὴν ἀνατολὴν μετὰ τῆς Θράκης και τῆς Αἰγύπτου, και πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾧ αὐτὸς διόκει τὴν δύσιν ἀπὸ τοῦ *Μεδιολάνου*. Ὁ Οὐαλεντινιανὸς Α'. ἐγένετο ἱκανὸς και δραστήριος αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ πολεμήσας τοὺς Ἀλεμανοὺς (368 μ. Χ.) και πορευθεὶς κατὰ τῶν Κουάδων ἐφονεύθη τῷ 375 ἔτει μ. Χ. Διάδοχοι τούτου ἐγένοντο οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ ὁ ἑπτακαιδεκάτης Γρατιανὸς (375—383 μ. Χ.) και ὁ τετραέτης Οὐαλεντινιανὸς ὁ Β'. (375—392 μ. Χ.), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Γρατιανὸς παρεχώρησε τὸ ἥμισυ τῆς δύσεως, ἤτοι τὴν Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν και Ἀφρικὴν, κρατήσας αὐτὸς τὰς παραρρηγείους και παραδουναβείους χώρας, τὰς ὁποίας ἠσφάλισε διὰ πολέμου εὐτυχῶς ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλεμανῶν.

Μετανάστεισι τῶν ἐθνῶν.

Ἐν ᾧ ἐκυβέρνα ὁ Οὐάλης ἐν ἀνατολῇ (364—378 μ. Χ.) προστατεύων τὸν ἀρειανισμόν οἱ Οὐῆνοι ἀπὸ τὰ ἀνατολικά πέρατα τῆς Ἀσίας, λαὸς *Μογγολικῆς* καταγωγῆς, δυσειδέστατος και εὐίππος φόνον και τρόμον ἐμπνέων προὐχώρησαν ὑπερβάντες τὰ Οὐράλια ὄρη, ὑπέταξαν τοὺς μεταξὺ τοῦ Βόλγα και Τανάϊδος κατοικοῦντας τότε Ἀλανοὺς και προχωρήσαντες μετὰ πολλῶν ἐκ τούτων νοτιώτερον κατέλαβον τὴν Σαρματίαν (πάλαι Σκυθίαν) και κατισχύσαντες ἀφικνοῦνται πρὸς τοὺς Γότθους, οἵτινες κατοικοῦντες πέραν τοῦ Ἰστροῦ και κατέχοντες μέγα κράτος ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης ἦσαν διηρημένοι εἰς Ὀστρογότθους (ἀνατολικούς Γότθους) και Βησιγότθους (δυτικούς Γότθους). Τούτων οἱ Βησιγότθοι πρὸ χρόνου κατέχοντες τὰς βορείους τοῦ Ἰστροῦ χώρας προσ-

βληθέντες ὑπὸ τῶν ἀνδρείων Ὀστρογόθων (375), ὧν ἐφρονεύθη καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἐρμαρρίκος ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Οὐάλεντος νὰ διαβῶσι τὸν Ἴστρον ποταμὸν (Δούναβιν) καὶ νὰ δοθῶσιν αὐτοῖς χῶραι πρὸς κατοικίαν, ἐν ᾧ οἱ Οὐννοι προεχώρησαν δυτικώτερον μέχρι τῆς Παννονίας (Οὐγγαρίας*). Ὁ Οὐάλης ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν ταύτην καὶ παρεχώρησεν αὐτοῖς τὴν Μοισίαν. Ἄλλ' οἱ ἄρχοντες τῶν Ῥωμαίων δώροις φθαρέντες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς νὰ φέρωσι καὶ τὰ ὄπλα των μεθ' ἑαυτῶν καὶ μετ' οὐ πολὺ, ὅτε διὰ τῶν ἐπάρχων τὴν πλεονεξίαν ἐλιμοκτόνου, παροργισθέντες εἰσήλασαν ἔνοπλοι εἰς τὴν Μαρκιανούπολιν ἐνωθέντες καὶ μετὰ τῶν Ὀστρογόθων, οἵτινες διέβησαν τὸν ποταμὸν καὶ εἶχον στρατοπεδεύσει ἐν μέσῳ τῆς Θράκης. Ὁ Οὐάλης ἡγούμενος τῶν ἀνατολικῶν λεγεῶνων ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν καὶ μάχης κρατερᾶς γενομένης ἐν Ἀδριανουπόλει (378 μ. Χ.) ἔπεσε μὲν αὐτὸς καεῖς ἐν τινι καλύβῃ, οἱ δὲ Γότθοι ἐπλημύρῃσαν τὴν τε Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν φόβον καὶ τρόμον πανταχοῦ τῆς ἑαυτῶν διαβάσεως ἐμπνέοντες καὶ συμπληροῦντες τὴν καταστροφὴν, ἣν φοβερὸς σεισμὸς εἶχε τότε ἐπενέγκει.

Ὁ Γρατιανὸς ἐν τῇ συνέσει αὐτοῦ ἐξελέξατο τότε στρατηγὸν κατὰ τῶν Γόθων τὸν Θεοδόσιον, ὅστις ἐπωνομάσθη ἔπειτα Μέγας, ὃν καὶ διώρισε συνάρχοντα (379 μ. Χ.), ἄνδρα διατρίβοντα ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ ἄξιον υἱὸν στρατηγικωτάτου πατρὸς ὁμωνύμου.

Θεοδόσιος ὁ Μέγας (379—395 μ. Χ.).

Ὁ Θεοδόσιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκτὸς τῆς χώρας τοῦ Οὐάλεντος ἐχορήγησεν ὁ Γρατιανὸς καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, κατάρθρωσεν ἐντὸς ἐτῶν τεσσάρων διὰ πολιτικῆς ἐπιτηδεΐας νὰ εἰρηνεύσῃ πάντας τοὺς ἡγεμόνας τῶν Γόθων, ἀποθανόντος καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ ἐνδοξοῦ αὐτῶν ἀρχοντος Φριτιγέρου. Ὑπετάγησαν λοιπὸν ἅπαντες ὑπὸ ὄρους συμμάχων μέχρι τοῦ 382 μ. Χ. καὶ ἔλαβον πρὸς κατοικίαν οἱ μὲν Βησιγότθοι διάφορα μέρη τῆς Φρυγίας καὶ Λυδίας, οἱ δὲ Ὀστρογόθοι τῆς Θράκης. Τούτων πολλοὺς προσέλαβε καὶ εἰς τὰ διάφορα τοῦ κράτους ἀξιώματα ὁ Θεοδόσιος καὶ ὑπεχρέωσε νὰ τῷ δίδῃσι τεσσαρά-

*) Ἐκεῖ διέμεναν οἱ Οὐννοι ἐπὶ τινα χρόνον μέχρι τῶν μέσων τῆς πέμπτης ἑκατονητατηρίδος, ὅτε ὁ Ἀττίλας ἰσχυροποιηθεὶς ἐζήτησε νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ δυτ. Ῥωμαϊκὸν κράτος (δρα ἐφεξῆς).

κοντα χιλιάδας ἀνδρῶν πολεμικῶν, ὑπὸ ἰδίου ἀρχοντα, ἐλπίζων νὰ συγγωνευθῶσιν ἐν τῷ κράτει κατὰ μικρόν, ὅπερ ὁμῶς δὲν ἐπετεύχθη.

Γρατιανὸς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς δύσεως ἐν τούτῳ δυσηρέστησε τοὺς πολυαριθμούς ἐκεῖ εἰδωλοάτρας· ὁ δὲ συγκλητικὸς Μάξιμος ζητεῖ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. Ἐκστρατεύσας κατ' αὐτοῦ ὁ Γρατιανὸς ἐφονεύθη ἐν Λουγδούνῳ τῆς Γαλατίας ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ λεγεῶνων τῷ 383 μ. Χ. Ὁ Οὐαλεντινιανὸς Β'. ἀπέδεξε τὸν Μάξιμον ὡς συνάρχοντα καὶ ὁ Θεοδόσιος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐπίσης τοῦτον ὑπὸ πολλῶν περιβαλλόμενος φροντίδων.

Ἄλλ' ὅτε ὁ Μάξιμος τῷ 387 προσέβαλε τὸν Οὐαλεντινιανὸν τὸν Β'. καὶ ἐξέδιωξε τῆς Ἰταλίας σπεύσας ὁ Θεοδόσιος κατετρόπωσε καὶ ἐφόνευσε παρὰ τὴν Ἀκυληίαν τὸν Μάξιμον τοῦτον τῷ 388 ἔτει μ. Χ. καὶ κατέστησε τὸν Οὐαλεντινιανὸν Β'. κύριον τῆς δύσεως. Ἐν ᾧ δ' αὐτὸς εὕρισκετο παρὰ Οὐαλεντινιανῷ τῷ Β'. ἐν Μεδιολάνῳ στάσις τις τῷ 390 ἐν Θεσσαλονικῇ ἕνεκα δυσἀρεσκείας κατὰ τῆς φρουρᾶς τῶν Γόθων ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς καταρραγεῖσα προὔκαλεσε τὴν ὄργην τοῦ Θεοδοσίου καὶ τὸν φόνον κατὰ τινὰς μὲν ἑπτὰ χιλιάδων πολιτῶν καὶ ξένων, ἀθῶν καὶ μὴ, κατὰ τινὰς δὲ πεντεκαίδεκα χιλιάδων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ. Τότε Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων ἀπέδειξεν εἰς αὐτὸν τὸ τρομερὸν ἔγκλημα του καὶ συνεβούλευσε νὰ μετανοήσῃ· ὁ δὲ Θεοδόσιος οὕτως ἐλεγχθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τηκόμενος οὐ μόνον μετέγνω πικρῶς, ἀλλὰ καὶ πρῶτος αὐτὸς τῶν αὐτοκρατόρων ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν, ἵνα τύχῃ συγγνώμης μετὰ ὀκτάμηνον.

Πιστεύσας οὗτος ἀκραδάντως εἰς τὸν ὀρθόδοξον χριστιανισμόν ἐγένετο καὶ ὁ μέγας ἰδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς τούτου ὁ ὀριστικὸς μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον, διότι οὐ μόνον κατὰ τῶν αἰρετικῶν διάταγμα αὐστηρὸν ἐξέδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἀπήγόρευσε τὰς ἱεροσκοπίας καὶ τὰς ἐν γένει τῶν ἐθνικῶν λατρείας ἀρξαμένης ἔκτοτε καὶ τῆς καταστροφῆς δυστυχῶς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ πλείστων καλλιτεχνημάτων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν ἔτει 394 μ. Χ. καὶ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας κατήργησεν ὁ Θεοδόσιος, τὴν μεγίστην καὶ λαμπροτάτην ταύτην Ἑλληνικὴν πανήγυριν καὶ ἔκλεισε διὰ τελευταίαν φορὰν οὗτος τὸ τῶν Δελφῶν ἱερὸν τῶν ἐθνικῶν χρηστήριον. Οὕτω δὲ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπαγιώθη καὶ ὄργανον ἔχουσα τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν ἑλλην.

γλώσσαν τὴν τοσοῦτον διαδεδομένην διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου συνέδεσε τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐξηλληνίσθη, ἡ πίστις καὶ ἡ πατρις ἐταυτίσθησαν καὶ τοῦτο ἐγένετο ἡ ἱερὰ ἄγκυρα τοῦ σκάφους ἀπὸ τοὺς μετὰ ταῦτα χειμῶνας καὶ ὁ δεσμός ὁ μέγας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἐν ἔτει 392 ὁ Οὐαλεντινιανὸς Β'. ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἀρβογάστου, Φράγκου τὸ γένος, ὅστις ἀνεκέρυξεν αὐτοκράτορα τὸν γραμματεὰ αὐτοῦ Εὐγένιον. Ὁ Θεοδοσίος τότε ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Εὐγενίου τούτου καὶ νικήσας αὐτὸν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν καὶ τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἀλλὰ μετὰ μῆνας τινας νοσήσας ἐξ ὕδρωπος ἀπέθανεν ἐν Μεδιολάνοις ἐν ἔτει 395 καταλιπὼν διαδόχους τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν μὲν πρεσβύτερον Ἀρκάδιον ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Γάλλου Ρουφίνου, τὸν δὲ νεώτερον Ὀρόριον ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ συνετοῦ καὶ στρατηγικοῦ Στηλιχωνοῦ τοῦ Βανδῆλου.

ΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΟΜΩΝ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ
ΡΩΜΗΣ (395 - 476 μ. Χ.)

Ὁ Ρουφῖνος μὴ διακρινόμενος ἢ ἐπὶ μοχθηρία καὶ ῥαδιουργία θέλων νὰ νυμφεύσῃ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα μετὰ τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἀποτυχῶν παροτρύνει τὸν Ἀλαρίχον, διαπρέποντα μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἐντὸς τοῦ κράτους ἀποκατασταθέντων Βησιγόθων, ἵνα λεηλατήσῃ τὴν Θράκην καὶ ἐκεῖθεν τραπῆ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μαθὼν ὁ Στηλίων τὰ διαπραττόμενα κατὰ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ὤρμησε κατὰ τοῦ Ἀλαρίχου μετὰ τῶν τῆς ἀνατολικῆς στρατευμάτων, τὰ ὅποια εἶχον ἀκολουθήσει τὸν Θεοδοσίον εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ στρατείαν ἐπὶ τὴν δύσιν· ἀλλ' ὁ Ρουφῖνος παραπειθεὶ τὸν Ἀρκάδιον, ἵνα ἀπαγορεύσῃ πᾶσαν προσωτέρω πορείαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν Στηλίωνα φθάσαντα εἰς Θεσσαλονίκην. Καὶ ὁ μὲν ὁ Στηλίων ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν, ἀλλ' ὁ Γότθος Γαϊνᾶς, εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν στρατηγίαν ἐτιμώρησε φονεύσας τὸν Ρουφῖνον (395), ἅμα ἐξελθόντα εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀρκαδίου, ἐν ᾧ ἐπλησίαζεν εἰς Κ]πολιν. Οἱ Γότθοι δὲ ἐπλημμύρησαν τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. Σπεύσας δ' ἤδη αὐ-

τόκλητος πάλιν ὁ Στηλίων ἠνάγκασε τὸν Ἀλάριχον νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἡπειρον, ὅπῃθεν ἐν ἔτει 398 ἀνεγνωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ἰλλυρικοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου, ἐν ᾧ ἐφρόντιζεν ὁ Ὀνώριος, ἵνα συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ Ἀλαρίχου ἀποσπῶντος πάσας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ὑποτάσσοντος αὐτὰς εἰς τὸν Ὀνώριον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ῥαδιουργούμενος ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλῆς ὁ Ἀλάριχος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν (402). Καὶ ὁ μὲν Ὀνώριος κατέφυγεν εἰς τὸ Μεδιόλανον καὶ ἐκείθεν καταδιωκόμενος εἰς τὸ Πεδεμόντιον, ὁ δὲ Στηλίων μετὰ δύο ἀμφιρρεπεῖς μάχας ἠνάγκασε τὸν Ἀλάριχον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰλλυρίαν (403 μ. Χ.).

Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡ ἐλάχιστος χρόνος παρέλθει ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀλαρίχου, ὅτε νέα στίφη γερμανικῶν φύλων ἐπικινδυνώδεστερα Βανδῆλοι, Βουργούνδιοι, καὶ Σουῆθοι εἰσῆλασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Ραδάγαιον. Ἀλλ' ὁ Στηλίων ἀπέκρουσε τούτους εἰς τὰς ἐν Φαισούλαις καὶ ἐν Φλωρεντία μάχαις (406 μ. Χ.) καὶ ἐπήνεγκε φθορὰν φονευθέντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν. Τὰ λείψανα τούτων ὄρμησαν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τέλος ἀποκατέστησαν οἱ μὲν Βουργούνδιοι παρὰ τὸν Ροδανὸν καὶ τὸ ὄρος Ἰουράσιοι ἀποτελέσαντες τὸ λεγόμενον Βουργουνδικὸν κράτος, ἀπὸ τῆς Μεσογείου μέχρι τοῦ Βοσῆκου, οἱ δὲ Βανδῆλοι καὶ οἱ Σουῆθοι ὑπερέβησαν τὰ Πυρηναιῖα ὄρη καὶ μετέβησαν εἰς Ἰσπανίαν, ὅπου ἀποκατέστησαν *).

Ἐπειδὴ ἐν τούτοις ὁ Στηλίων ἐφαίνετο ἐνδοτικὸς εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ἀλαρίχου καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ἐτήσιον ἐπίδομα, οἱ ἐχθροὶ τοῦ θεώρησαν αὐτὸν ἀπατηλὸν καὶ κατηγορήσαν ὡς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοκρατορίας βλέποντα καὶ ὡς προδότην τῆς πατρίδος. Ἐν ᾧ δὲ οἱ στρατοὶ τοῦ Στηλίωνος παρεκελεύοντο αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ὀνωρίου, ἐκεῖνος ἐλπίσας σωτηρίαν ἐθανατώθη ἐν Ραβέννῃ (408 μ. Χ.), ἔνθα ἦν ἤδη ἡ αὐλὴ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ἀλάριχος ἐκδικούμενος τότε εἰσορμαξ εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀναγ-

*) Σημειωτέον δ' ὅτι τὴν χώραν ταύτην κατέλιπον μετ' οὐ πολὺ (429), ὅτε ὑπὸ τὸν βασιλεῖα Γεϊζοεῖχον μετέβησαν εἰς Ἀφρικὴν (ὄρα κατωτέρω), ἔνθα ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Βονιφακίου καὶ διέμειναν περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη καταστραφέντες εἶτα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ συγχωρευθέντες μετὰ τῶν ἐγγυαρίων τῆς Ἀφρικῆς ἀποτελεσάσης ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

κάζει τοὺς κατοίκους νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ τὰ πολυτιμώτερα αὐτῶν πράγματα εἰς ἐξαγορὰν χάριτος. Ἄλλ' ὅτε οἱ ἐν Ῥαβέννῃ δὲν ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλαρίχου, ἐκεῖνος ἐξεπολιόρκησε τὴν πόλιν (410 μ. Χ) καὶ διέταξε τριήμερον λεηλασίαν. Μετ' οὐ πολὺ δ' ὅμως ὁ ἀνδραῖος οὗτος ἡγεμῶν ἀπέθανεν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀταούλφος (Ἀδόλφος) ἔκαμε συνθήκην πρὸς τὸν Ὀνώριον, καθ' ἣν οἱ Βησιγόθοι μετέβησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ἔθα ἐθεμελίωσαν τὸ Βησιγοθικὸν κράτος (412 μ. Χ.), τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο μετ' οὐ πολὺ ἀπὸ τοῦ Γαρούνα μέχρι τοῦ Ἐδρου καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Τολῶσαν*).

Ἀπὸ τοῦ 408 μ. Χ. ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει τοῦ θανάτου τοῦ Σηληχωνος ἀπέθανεν ἐν Ἀνατολῇ ὁ Ἀρκάδιος, καταλιπὼν διάδοχον τὸν ἀνήλικον αὐτοῦ υἱὸν Θεοδοσίον τὸν Β'. τὸν καὶ μικρὸν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν μέγαν Θεοδοσίον ἐπικληθέντα. Ἐπειδὴ δ' οὗτος ἦτο μόνις ἐπταετῆς ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν ὁ ἑπαρχος Ἀρθέμιος καὶ μετ' οὐ πολὺ (414) ἔνεκεν ἀντιζηλίας ἄλλων ἢ ἀδελφῆ τοῦ Θεοδοσίου Β'. ἡ Πουλγερᾶ, ἥτις σοφωτάτη τυγχάνουσα καὶ ἐξεπαιδευσε τὸν ἀδελφόν· ὅτε δ' οὗτος ἀπέθανεν ἐγένετο αὐτῆ καὶ κατ' ὄνομα αὐτοκράτειρα, ἀφ' οὗ ἦτο ἤδη κατὰ πρᾶγμα, συμπαραλαβοῦσα ὡς σύζυγον καὶ συνάρχοντα καὶ τὸν διαπρεπῆ Θράξα Μαρκιανόν, μεθ' οὗς ἐβασίλευσε Λέων ὁ Α', ὅστις ἐζῆσε μέχρι τοῦ 474 καὶ οὐ ἡ βασιλεία ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὗς τὸ κράτος τὸ ἀνατολικὸν ἔλαβεν ὅλως ἰδίαν ὑπαρξίν ἀποχωρισθὲν ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ κράτους.

Ἐν τούτῳ ἐν τῇ δύσει ἐτελεύτησεν ὁ Ὀνώριος ἐν Ῥαβέννῃ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'· διδέξατο δ' αὐτὸν Οὐαλεντινιανὸς ὁ Γ'. ἀνεψιὸς τοῦ Ὀνωρίου, ἦτοι υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀνωρίου Πλακιδίας. Οὗτος εἶχε πλησίον τοῦ ὑπουργόν καὶ πολιτικὸν σύμβουλον τὸν στρατηγὸν Ἀέτιον, ὅστις ἐπεισε τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἐπίσης ἐξοχὸν ἄνδρα Βοιτινάκιον, ἑπαρχον τῆς

* Μετ' ὀλίγον οἱ Θράξοι ὑπὸ τὸν Φαραμόνον (428) ἐγκατεστάθησαν ἐν Γαλιατίᾳ καὶ οἱ Γαλάται μετεβλήθησαν εἰς Φράγκους· τότε δὲ οἱ Βησιγόθοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ τὰς χώρας τὰς ταύτας, ἀλλὰ τὰς ἐγκατέλιπον εἰς αὐτοὺς, ἀφ' οὗ καὶ ἀπῆλθον εἰς Ἰσπανίαν, ἣν κατέλαβον, ἐγκαταλειψάντων αὐτῆν τῶν Βανδύλων, οἵτινες μετέβησαν εἰς Ἀφρικήν.

Ἀφρικῆς· ὁ Βονιφάκιος νομίσας ὅτι ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Ἀέτιος σφόδρα εὐνοοῦμενος τῆς Πλακιδίας, θέλει τὸν κταστρέψει, ἀπεστάτησε καὶ προσεκάλεσε τὸ γερμανικὸν ἐκεῖνο ἔθνος, ὅπερ πρό τινος εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Ἰσπανίᾳ, τοὺς Βανδῆλους, πρὸς βοήθειάν του. Οἱ Βανδῆλοι τῷ 429 μ. Χ. διεπεραιώθησαν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν *Γεισερῖχον* εἰς Ἀφρικὴν καὶ κατέλυσαν τὴν αὐτόθι ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καίπερ μεταγόντος καὶ συμφιλιωθέντος πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀντιστάντος τοῦ Βονιφακίου (430 μ. Χ.). Οὗτοι κατακτῆσαντες τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καθίδρυσαν ἐκεῖ τὸ *Βανδαλικὸν* κράτος ἔχοντες πρωτεύουσιν τὴν *Καρχηδόνα*, ἣν εἶχεν ἀνακτίσει ὁ Αὐγουστος τὸ ἔτος 29 π. Χ. καὶ προεχώρησαν ἐκπορθήσαντες τὴν *Σικελίαν* καὶ τὰς *Βαλεαρίδας νήσους* καταστάντες δεινοὶ πειραταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βασιλείου αὐτῶν (ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη) διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τὰς ἀδιαλείπτους εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος*). Ἀλλ' ἡ συμφιλιώσις τοῦ Βονιφακίου πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν ἐπήνεγκε τὴν τοῦ Ἀετίου στάσιν καὶ ἐμφύλιον μεταξὺ τῶν δύο στρατηγῶν ἀγῶνα, καθ' ὃν ἐφονεύθη ὁ Βονιφάκιος.

Ἀττίλας ὁ ἡγεμὼν τῶν Οὐννων.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Οὐννοι ἐν τῇ γενικῇ ἐπιδρομῇ διαφόρων λαῶν καὶ κατακτῆσεων εἶχον ἀποκατασταθῆ ἐν τῇ νῦν Οὐγγαρίᾳ (Παννονίᾳ). Ἀττίλας δ' ὁ ἡγεμονεύσας ἀπὸ τοῦ 434, ὁ ἐπικληθεὶς *θεῖα μάστιξ*, ἐπεξέτεινε πολὺ τὴν ἰσχὴν αὐτοῦ. Προσβαλὼν δὲ καὶ λεηλατήσας τὰς ἀνατολικὰς χώρας ἀπὸ τοῦ 441 ἤδη μετὰ ἡμίσεος καὶ πλέον ἐκτομμυρίου πολεμιστῶν Οὐννων, Γερμανῶν, Σλαύων καὶ ἄλλων ἐπέδραμε καὶ κατὰ τῆς δύσεως καὶ ἐληλάτησε τὴν νῦν Αὐστρίαν καὶ τὰς Ῥηνικὰς χώρας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλατίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀέτιος ἔχων στρατὸν ἐκ Ῥωμαίων, Βησιγόθων, Φράγκων καὶ λοιπῶν ἀνέκοψε τὸν δρόμον αὐτοῦ δι' αἰματηροτάτης μάχης τῶν ἔθνων καλουμένης ἐν τοῖς *Καταλανικοῖς πεδίοις*

* Ὡς δὲ τὴν βόρειον Ἀφρικὴν ἤψαν ἦδη οἱ Ῥωμαῖοι (ἀδυνατοῦντες εἰς συγκράτησιν τῶν βαρυνῶν μερῶν) εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Βανδῆλων (ἕως οὗτο ὁ τοῦ Ἰουστινιανοῦ στρατηγὸς Βελισσάριος τούτους κατέστρεψεν), οὕτω καὶ τὴν Βρετανίαν κατέλιπον ἀπὸ τοῦ 416 εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Ἑγγισιον καὶ Ὁρσαν ἐλθόντας εἰς αὐτὴν Ἀγγλοσάξνας.

(Chalons sur Marne) (451 μ. X.) τῆς γαλλικῆς Καμπανίας, ἐν ἣ ἔφονεύθησαν περί τὰς 150 χιλ. ἀνδρῶν καὶ πλέον πεσόγτος καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγόθων. Τοσαύτη δ' ἦτο ὄντως ἡ καταστροφὴ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ καὶ τοσαύτην ἐνεποίησεν αἰσθησιν, ὥστε ἡ φαντασία τῶν ἀνθρώπων ἐπλαττε μετὰ ταῦτα μάχας τῶν σκιῶν ἐκεῖ εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ Ἀττίλας μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀνεχώρησεν εἰς Οὐγγαρίαν (Παννονίαν), ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος καὶ πάλιν ἦλθεν, ἵνα προσβάλλῃ τὴν ἄνω Ἰταλίαν. Ἐλεηλάτησε λοιπὸν καταστρεπτικῶς τὰ μέρη ἐκεῖνα *) καὶ ὤδευεν ἤδη πρὸς τὴν Ῥώμην, ὅτε ὁ Πάπας Λέων ὁ Α' καὶ αἱ πολλαὶ ἀσθένειαι τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ νὰ συνθηκολογήσῃ τὸν ἔπεισαν μετὰ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ Γ' (452 μ. X.) καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐτελεύτησεν αἰφνιδίως (453 μ. X.) καὶ οὕτως ἡ Ῥώμη ἐσώθη προφανῶς ἀπὸ δεινοῦ ὀλετήρος **).

Καταστροφὴ τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους (476).

Ἡ ῥοπή τοῦ κράτους ἦτο ἤδη πρὸς τὰ κάτω. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεντινιανὸς ὁ Γ' φονεύει τὸν στρατηγὸν Ἀέτιον φθονήσας αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς φονεύεται μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ Πετρωρίου Μαξίμου διὰ τὴν οὐχὶ ἐντιμὸν διαγωγὴν του πρὸς τὴν τοῦ Μαξίμου τούτου σύζυγον, ὃ δὲ φανεὺς Πετρώνιος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ (455 μ. X.) ἀντὶ τούτου καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν χήραν τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Γ'. *Εὐδοξίαν*. Ἀλλ' αὕτη προσεκάλεσε τοὺς Βανδῆλους ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, οἵτινες ἐλεηλάτησαν ὑπὸ τὸν Γεϊνσέριχον τὴν Ῥώμην ἐπὶ 14 ἡμέρας καὶ κατέστρεψαν πλεῖστα ἀρχαῖα κειμήλια, *bar-*

*) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἐν Ἀκυληῖ, πόλει τῶν Ἐνεσῶν ἐν Ἰταλίᾳ, οἰκοῦντες, τὸν δεινὸν διώκτην φεύγοντες οἱ ἀτυχεῖς ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰ τεναγῆ καὶ τὰς νήσους τῶν λιμνοθαλασσῶν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἔνθα καὶ ἐθεμελίωσαν τὴν νῦν ὠραίαν *Βενετίαν*.

***) Σημειωτέον δ' ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα οἱ υἱοὶ του ἐνίκηθησαν 454 μ. X.) ὑπὸ τῶν γερμανικῶν φύλων τῶν παρὰ τὸν κάτω Ἰστρον. Ἐπὶ τέλους δὲ οἱ Οὐννοι ἀποκρούονται ὑπὸ τῶν Ὀστρογόθων, Γεπίδων καὶ Λογγοβάρδων, (οἵτινες ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των). Προσβαλόντες δὲ τελευταῖον τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ἐπὶ Ἰουστινιανῷ (559) καὶ περιελθόντες εἰς ἀμοιβαίαις διενέξεσι καταστρέφονται ἕκαστε καὶ ἀποδιωχθέντες βορειότερον διασπείρονται καὶ χάνονται εἰς τὰς ὑρείαις ἐρήμους, ἀλλὰ καὶ πλουσίας πεδιάδας τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας. Οὕτω δὲ διελύθη τὸ Οὐννικὸν κράτος, ὅπερ ἐξτείνεται ἐν τῇ ἀκμῇ του ἀπὸ τοῦ Ῥήνου καὶ Δουνοβίου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Βόλγα.

λισμοῦ ὀνομασθείσης ἔκτοτε πάσης τῶν καλλιτεγνημάτων καταστροφῆς καὶ κολοβώσεως. Φονευθέντος δὲ καὶ τοῦ Πετρωνίου Μαξίμου ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ φεύγοντος διάφοροι αὐτοκράτορες κατέλαβον τὸν ρωμαϊκὸν θρόνον, ἀλλὰ κυρίως ἤρχεν ἀπὸ τοῦ Αὐτίου (διαδόχου τοῦ Μαξίμου) καὶ ἐξῆς ὁ Σουῆβος στρατηγὸς *Ρικιμέρος*, ἀνὴρ αἰμοχαρὴς ἄρξας μέχρι τοῦ 472 μ. Χ. ἤτοι μέχρι τοῦ θανάτου του, ἄνευ τοῦ τυπικοῦ τίτλου τοῦ αὐτοκράτορος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ρικιμέρου* ἀνηγορευθήσαν ἐπίσης ἄλλοι τινές, ἄσημοι καὶ εὐτελεῖς, αὐτοκράτορες τῆς *Ρώμης*, μέχρι οὗτου τῷ 474 μ. Χ. ὁ στρατηγὸς *Ορέστης* ἐπαναστατήσας ἀποδιώκει τὸν αὐτοκράτορα *Νέποτα* καὶ ἀναγορεύει τὸν ἑαυτοῦ υἱόν, ὅστις εἶνε ὁ τελευταῖος τῆς δύσεως αὐτοκράτωρ καὶ ὅστις ἔφερε παραδόξως τὸ ὄνομα τοῦ *Ρωμύλου Αὐγουστύλου*, περιοριζόμενος εἰς μόνην τὴν *Ἰταλίαν*, διότι τὰς ἄλλας δυτικὰς χώρας εἶχον πρὸ χρόνου καταλάβει οἱ βάρβαροι ἴδια ἐν αὐταῖς ἰδρύσαντες κράτη. Τότε τὰ γερμανικὰ φύλα ἐζήτησαν τὸ τρίτον τῶν ἀγρῶν τῆς *Ἰταλίας*, ὅπερ ἐπειδὴ δὲν παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ *Ορέστου*, ἐπανεστήσαν ὑπὸ τὸν *Οδοάκερον*, καὶ τὸν μὲν *Ορέστην* ἐφόνευσαν, τὸν δὲ *Ρωμύλον Αὐγουστύλον* κατέρριψαν τοῦ θρόνου ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος τοῦ *Οδοακέρου* (476 μ. Χ.) καὶ καταλυθείσης οὕτω τῆς δυτικῆς *Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας*.

Τοιοῦτῳ τρόπῳ κατέπεσεν ὁ *Ρωμαϊκὸς κολοσσὸς* ὃς ζήσας διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀποθανὼν διὰ τῆς κακίας διότι, κατὰ *Ξενοφῶντα*, «τοῖς οὐκ ἐθέλουσιν ἐπιτάττειν ἑαυτοῖς τάχαθὰ ἄλλους ἐπιτακτῆρας ὁ θεὸς δίδωσι». Καταλυθείσης δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς *Ρώμης* κατελύθη καὶ ὁ ἀρχαῖος κόσμος καὶ λήγει μετ' αὐτῆς καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ, ἀρχομένης ἐφεξῆς ἐν τῇ δύσει τῆς ἰδρύσεως τῶν νέων ἐθνῶν ἐπὶ τῆς τοῦ χριστιανισμοῦ βάσεως. Ἐπιζῆ δὲ τοῦ δυτικοῦ τὸ ἀνατολικὸν κράτος (πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ὁποίου Ζήνωνα ἔπεμφεν ἡ σύγκλητος ἐπὶ τοῦ *Οδοακέρου* τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐμβλήματα), ὅπερ ἀπὸ τοῦ 476 μ. Χ. (ὅλως πλέον ἄσχετον πρὸς τὴν *Ρώμην*) ἀποβαίνει κέντρον νέας πραγμάτων καταστάσεως ἐξελληνισθὲν κατὰ μικρὸν καὶ νέαν ἀποτελέσαν διὰ τοῦ *Χριστιανισμοῦ* καὶ τοῦ *Ἑλληνισμοῦ* τῆς ἱστορίας φάσιν.

Αριστοτέλης - Λατινισμός
ανδρωγαγία του εθνικού

Αρραία Γεωγραφία

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.		σελ.
Πρόλογος	3	Μεταβολαί τοῦ πολιτεύματος ὑπὲρ τῶν πληθύνων: Χιλιάρχοι. Τιμηταί	47
Εἰσαγωγή	9	Συνωμοσία ἐπὶ τυραννίδι Σπ. Μαίλου	48
Γεωγραφικὴ ἐποφίς τῆς Ἰταλίας	9	"Αλωσις Φιδηνῶν	48
Ἀρχαίαι φυλαί τῆς Ἰταλίας	11	Μισθογορά	48
Πηγαί	13	Πόλεμος κατὰ Οὐθίων καὶ κατάληψις τῶν Φαλερῶν (Κάμιλλος)	49
Διαίρεσις τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας	41	Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν	50
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ			
ΒΑΣΙΛΕΙΑ			
Καταγωγὴ τοῦ Ῥωμύλου. Κτίσις τῆς Ῥώμης	15	Νέαι ἐπιδρομαὶ ἑσθρῶν	53
Βασιλεία Ῥωμύλου	18	Καταδίκη Μαλλίου τοῦ Καπιτωλίου. Πραϊνεστινοί	53
Ἀρχαιότατον πολίτευμα ἀποδιδόμενον τῷ Ῥωμύλῳ	19	Νόμοι Γ. Λικιν. Στόλωνος καὶ Λ. Σηξτίου. (Ἴσοπολιτεία). Πραϊτῶρων ἀρχή. Πατρικικοὶ ἀγορανόμοι	53
Μεσοβασίλεια	22	<i>Ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τῆς Ῥώμης: Γαλατῶν νέαι εἰσβολαί. Τίτος Μάλλιος Τορκουάτος</i>	<i>54</i>
Νουμάς Πομπίλιος	23	Πρῶτος Σαμνιτικὸς πόλεμος	55
Τόλλος Ὀστίλιος	24	Λατινικὸς πόλεμος	55
"Αγκος Μάρκιος	26	Δεύτερος Σαμνιτικὸς πόλεμος	57
Λεύκιος Ταρκύνιος	26	Σύγχρονοι πόλεμοι πρὸς Σαμνίτας καὶ ἄλλα ἕσθρα ἔθνη	58
Σερούϊος Τόλλιος	28	Τρίτος Σαμνιτικὸς πόλεμος	59
Λ. Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος	32	Πόλεμος κατὰ Γαλατῶν, Σενόνων καὶ ἄλλων λαῶν	60
Ἐπιθεώρησις	35	Πόλεμος πρὸς Ταρκυνίους. Πύρρος. Ὑποταγὴ τῆς Σικελίας	60
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ			
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ			
"Υπατοί	36	Κινέας. Φαβρίκιος	62
Συνωμοσίαι κατὰ τοῦ νέου πολιτεύματος	37	Ἐπιθεώρησις	64
Πόλεμος κατὰ Ταρκυνίων καὶ Οὐθίων. Θάνατος τοῦ Βρούτου. Πόλεμος κατὰ Πορσίνα	37	Σχέσις τῆς ἰδίως πόλεως καὶ τῶν συμμάχων	67
Νόμοι Ποπλικόλα. Ταμίαι	39	Κατακτῆσις τῶν Ῥωμαίων ἐκτός τῆς Ἰταλίας: Ἱστορία τῆς Καρχηδόνος μέχρι τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου	68
Σύστασις τῆς δικτατωρίας	39	Πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος	70
Ἀρχὴ τῶν δημάρχων	40	Β'. μέρος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου	71
Κοριολανός	42	Ὑποταγὴ Σαρδοῦς καὶ Κορσικῆς μετὰ τὸν πρώτον Καρχηδονικόν πόλεμον	74
Νόμοι Σπ. Κασσίου	43		
Φάβιοι. Κιχιννάτος	43		
Δεκαρχία	44		

σελ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

σελ.

Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν	75	Ὀκταυιανὸς Αὐγουστος	125
Κατάκτησις τῆς ἐντὸς τῶν Ἄλ- πειν Γαλιτίας	75	Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν γραμμάτων	128
Δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος	76	Τιβέριος	130
Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου Γ', βασιλέως τῆς Μα- κεδονίας	87	Γάιος Καίσαρ Καλιγύλας	131
Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου Γ', βασιλέως τῆς Συρίας	88	Τιβέριος Κλαύδιος	132
Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως βασιλέως τῆς Μακε- δονίας	89	Κλαύδιος Νέρων	133
ὑποταγὴ τῆς Μακεδονίας	89	Σουλπίκιος Γάβλας	136
ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος	90	Τίτος Φλάβιος Οὐεσπεσιανὸς	137
Τρίτος Καρχηδονικὸς πόλεμος	93	Τίτος	139
Προσάρτησις τῆς Ἰσπανίας καὶ Νομαντίας	94	Τίτος Φλάβιος Δομιτιανὸς	140
Οἱ Γράχοι	95	Μάρκος Κοκκήγιος Νέρβας	142
Ἰουγουρθικός πόλεμος	98	Μάρκος Οὐέλπιος Τραιανὸς	142
Κίμβριοι καὶ Τεύτονες	99	Ἄβλιος Ἀδριανὸς	144
Ταραχαὶ ἐν Ῥώμῃ	100	Τίτος Ἀντωνίνος	146
Συμμαχικὸς ἢ Ἰταλικὸς πόλεμος	101	Μάρκος Αὐρήλιος	146
Πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος Σύλλα καὶ Μαρίου	102	Κόμμοδος	148
Πρῶτος Μιθριδατικὸς πόλεμος	103	Πόπλιος Ἐλβίος Περτίναξ	148
Δεύτερος Μιθριδατικὸς πόλεμος	106	Δίδιος Ἰουλιανὸς	148
Τὰ περὶ Λέπιδου	106	Σεπτίμιος Σεβήρος	148
Σερτωριεὶος πόλεμος	106	Ἐπιθεώρησις Καρακάλλας, Μακρινὸς, Ἡλιογά- βαλος	152
Δουλικὸς πόλεμος	107	Ἀλέξανδρος Σεβήρος	153
Πειρατικὸς πόλεμος	108	Μαξιμίνος	154
Τρίτος Μιθριδατικὸς πόλεμος	108	Γορδιανὸς ὁ Γ' .- Μ. Ἰούλιος Φί- λιππος Ἀραψ, Γνατος Μίσσιος Δέκιος, Τρηβώνιος Γάλλος, Αἰ- μιλιανός, Αὐρήλιος Λικίνιος Βα- λέριος Οὐαλεριανὸς	154
Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα	110	Γαλληνὸς	156
Ἐμφάνισις τοῦ Γ. Ἰουλίου Καί- σαρος	112	Μάρκος Αὐρήλιος Κλαύδιος Β'	157
Πρώτη τριανδρία, Ἐξορία Κικέ- ρωνος	113	Λεύκιος Δομίτιος Αὐρηλιανὸς	157
Ὁ Καίσαρ ἐν Γαλιτία νικᾷ	113	Κλαύδιος Τάκιτος, Μάρκος Αὐ- ρήλιος Οὐαλέριος Πρόβος, Μάρ- κος Αὐρήλιος Κᾶρος	158
Δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος Καί- σαρος καὶ Πομπηίου	114	Γάιος Οὐαλέριος Διοκλητιανὸς	159
Πόλεμος κατὰ Πομπητιανῶν ἐν Ἀ- φρικῇ, Θάνατος τοῦ Κάτωνος	115	Φλάβιος Οὐαλέριος Κωνσταντίνος ὁ μέγας	160
Ἐπάνοδος τοῦ Καίσαρος, Μάχη τῆς Μούνας, Θάνατος αὐτοῦ	116	Ἐπιθεώρησις (ὁ χριστιανισμὸς)	166
Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καί- σαρος, Ἐμφάνισις τοῦ Ὀκ- ταυίου, Δευτέρα τριανδρία	118	Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου	168
Ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη, Διαφω- ναί τῆς δευτέρας τριανδρίας	120	Ἰουλιανὸς	169
Πόλεμος Ὀκταυιανῶν κατ' Ἀν- τωνίου	121	Φλάβιος Κλαύδιος Ἰοβιανὸς	170
Ἐπιθεώρησις	123	Οὐαλεντινιανὸς Α', Οὐάλης, Γρα- τιανὸς, Οὐαλεντινιανὸς Β'	171
		Μετανάστασις τῶν ἐθνῶν	171
		Θεοδόσιος ὁ μέγας	171
		Ἐπιδρομαὶ κατὰ τῆς Ῥώμης	174
		Ἀττίλας ὁ ἡγεμὼν τῶν Οὐννων	177
		Καταστροφὴ τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαί- κοῦ κράτους	178

Ημερομηνία...
 Ονομα...
 Διεύθυνση...
 Πόλη...
 Κρατ. Αριθ.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΥΡΓΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ	ΤΙΜΗ	ΣΥΝΟΛΟ
1	0,50	0,50
2	0,40	0,40
3	0,30	0,30
4	0,20	0,20
5	0,10	0,10
6	0,50	0,50
7	0,40	0,40
8	0,30	0,30
9	0,20	0,20
10	0,10	0,10
11	0,50	0,50
12	0,40	0,40
13	0,30	0,30
14	0,20	0,20
15	0,10	0,10
ΣΥΝΟΛΟ		5,00

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου

Αὐτὸ ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ κόσμῳ
ἄλλοθεν ἄλλοθεν οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ κόσμῳ

Ὁ δὲ κόσμος οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ κόσμῳ
ἐν τῷ κόσμῳ
ἐν τῷ κόσμῳ

Ὁ δὲ κόσμος οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ κόσμῳ
ἐν τῷ κόσμῳ
ἐν τῷ κόσμῳ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΥΠΟ ΤΑ ΠΙΣΕΣΤΗΡΙΑ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ

ΚΑΙ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

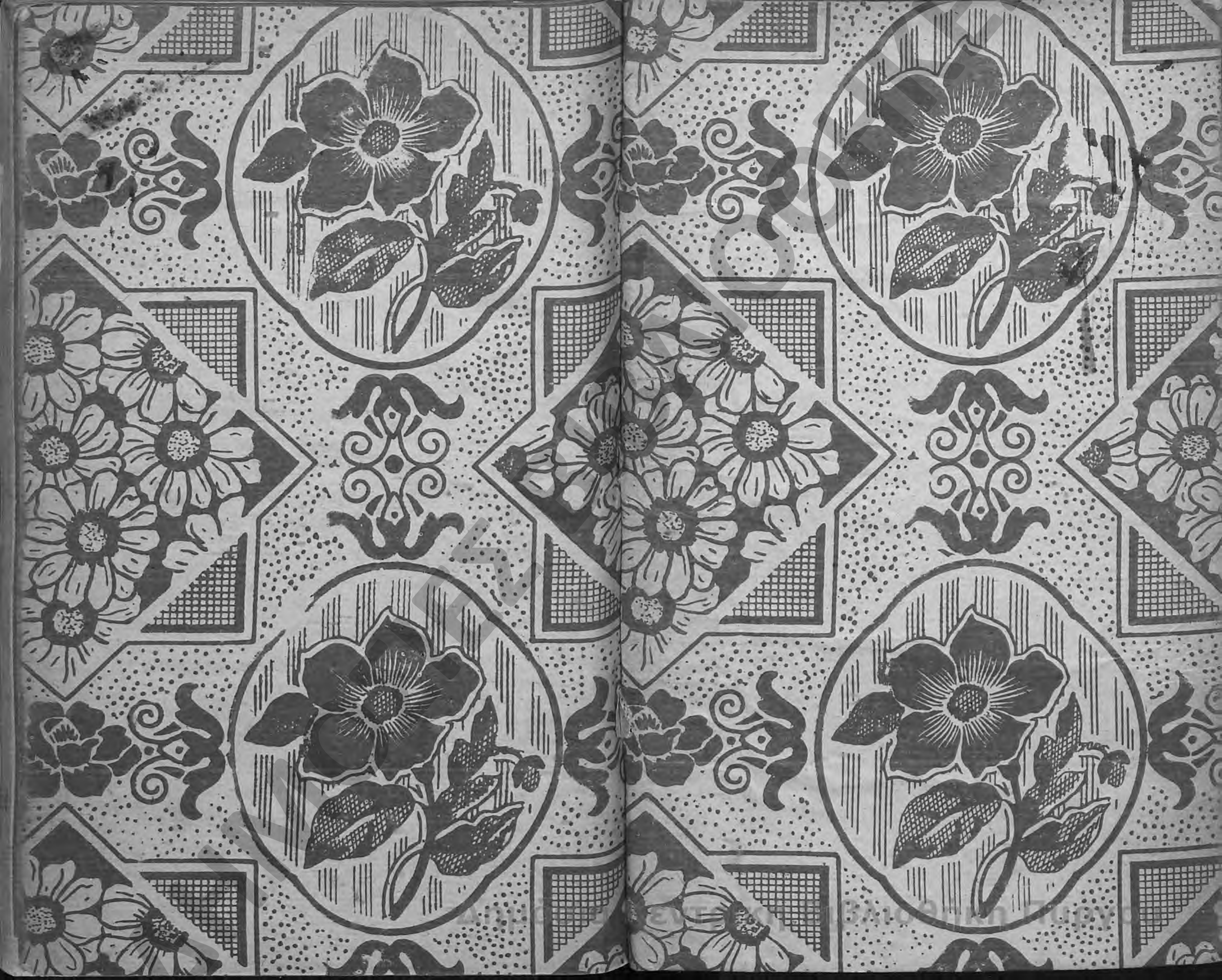
*Αποστέλλεται με το βιβλίο
Αθηνών - Γεωργίου*

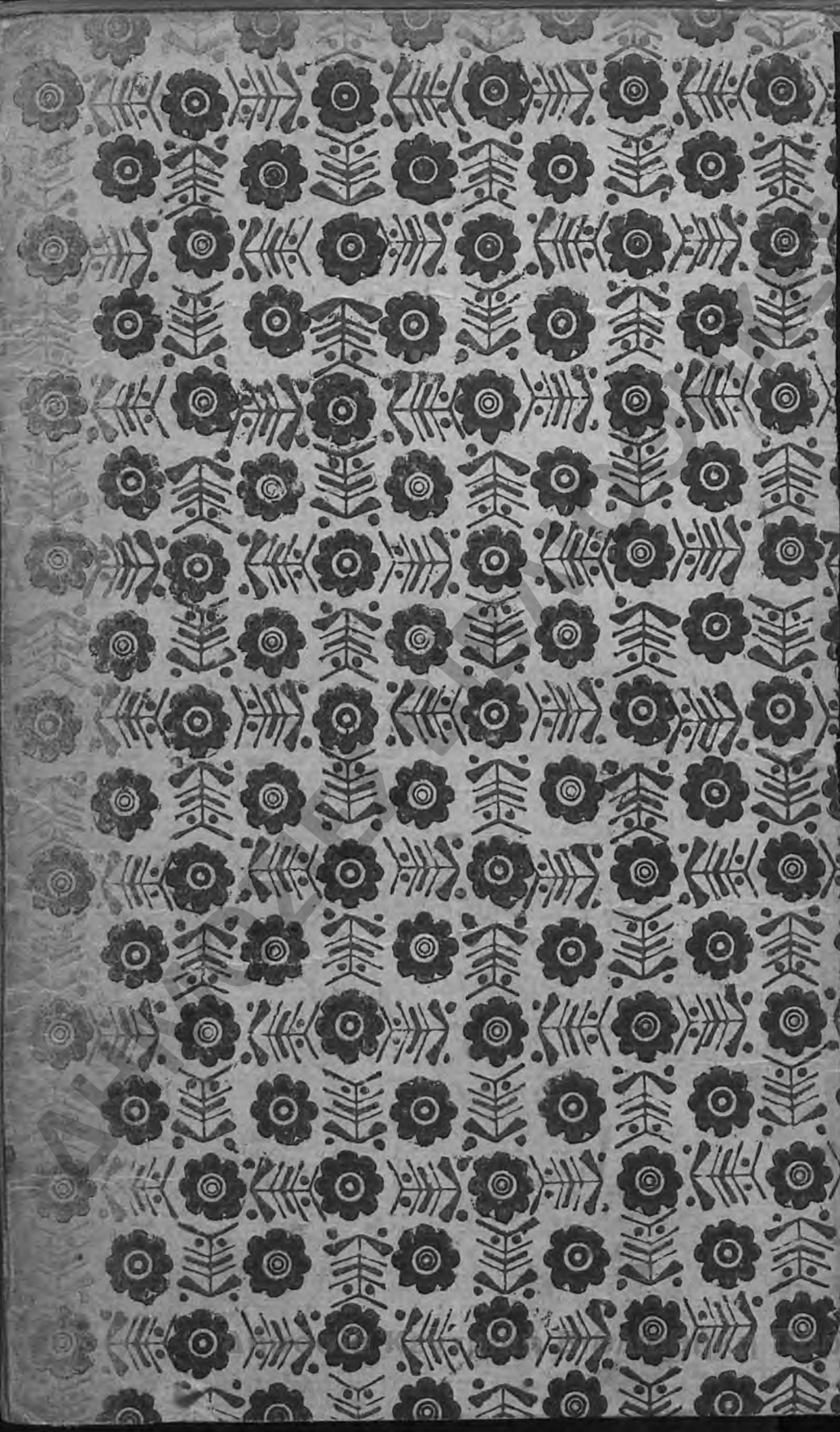
Τιμάται δραχ 3,00

*Μαριάνθη
Δημόστρου
Τὸς Βασιλείου
Τοφάνου
27-5-1861*

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου

ΔΗΜΟ
ΟΘΗΚ
Ι Σ